

25—26 maj.

Debatter m. m.

Tisdagen den 25 maj.

Sid.

Svar på fråga av herr Norling ang. kollektivavtalslagens utnyttjande i visst hänseende	3
Svar på interpellationer:	
av herr Svärd om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna	4
av fröken Andersson ang. missförhållandena på reumatikervårdens område	11
av herr Huss ang. behovet av läkare vid rättsläkarstationerna m. m.	15
Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.	18
Fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete	32
Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.	52
Utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.	83

Onsdagen den 26 maj.

Lantbruksnämndernas utrustningsanslag	103
Anslag till jordbrukets rationalisering	105
Om anslag till utbildningskurs för hemkonsulenter	109
Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.	111
Riktlinjerna för den ekonomiska politiken	113
Fortsatt giltighet av valutalagen	140
Återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor	152

Samtliga avgjorda ärenden.

Tisdagen den 25 maj.

Särskilda utskottets memorial nr 9, ang. gemensam votering i fråga om visst anslag till nykterhetsvården	18
--	----

	Sid.
Andra lagutskottets utlåtande nr 37, ang. kostnadsfria eller prisned-satta läkemedel m. m.	18
— nr 38, ang. lagstiftning beträffande tillstånd för utövande av fastighetsmäklaryrket	32
Tredje lagutskottets utlåtande nr 27, ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete	32
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, rörande grundlagsändrings-förslag ang. allmän folkomröstning m. m.	52
Första lagutskottets utlåtande nr 25, ang. ändring i rättegångsbal-ken m. m.	83

Onsdagen den 26 maj.

Gemensam votering i fråga om visst anslag till nykterhetsvården	102
Konstitutionsutskottets memorial nr 17, ang. uppskov med behand-lingen av vissa motioner	103
Statsutskottets utlåtande nr 151, om anslag för en rådgivande folk-omröstning ang. beslutande folkomröstning	103
— nr 152, ang. anställande vid de rättspsykiatriska undersöknings-stationerna av socialassistenter m. m.	103
— nr 153, ang. anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar	103
— memorial nr 154, ang. uppskov med behandlingen av vissa ären-den	103
Jordbruksutskottets utlåtande nr 33, ang. anslag till Lantbruks-nämnderna m. m.	103
— nr 134, ang. anslag till hushållningssällskapen samt till bidrag till särskilda utbildningskurser	109
— nr 35, ang. anslag till understöd åt kontrollföreningsverksamhet	111
— nr 36, ang. anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.	111
— nr 37, ang. ersättning för viss kursförlust i samband med av-vecklingen av internationella lantbruksinstitutet	113
— memorial nr 38, ang. uppskov med behandlingen av vissa ären-den	113
Bankoutskottets utlåtande nr 27, om fortsatt giltighet av lagen ang. rätt för Konungen att meddela bestämmelser om bankaktiebo-lags kassareserv m. m.	113
— nr 28, ang. fortsatt giltighet av valutalagen m. m.	140
— nr 30, ang. återupptagande av utredningen rörande småföreta-gens lokalfrågor	152
— nr 32, ang. godkännande av avtal om försäljning av vissa fastig-heter	154
Bevillningsutskottets memorial nr 59, ang. uppskjutande av behand-lingen av vissa motioner	154
Bankoutskottets utlåtande nr 33, ang. vissa ändringar i bankoreg-lementet	154
— nr 34, ang. vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret	154
— memorial nr 35, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	154
Första lagutskottets memorial nr 30, ang. uppskov med behandling-en av viss motion	154
Andra lagutskottets memorial nr 39, ang. uppskov med behandling-en av vissa ärenden	154
— utlåtande nr 40, ang. debitering och uppbörd av sjukförsäk-ringsavgifter m. m.	154
— nr 41, ang. ändring i lagen om allmän sjukförsäkring	154

Tisdagen den 25 maj förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollen för den 18 och den 19 innevarande månad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 302, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. kollektivavtalslagens utnyttjande i visst hänseende.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **STRÅNG**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Norlings fråga angående kollektivavtalslagens utnyttjande i visst hänseende, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Anton Norling har frågat, om regeringen uppmärksammat den starkt tilltagande tendensen från arbetsgivarehåll att utnyttja lagen om kollektivavtal och arbetsdomstol för att avpressa arbetare som protesterat mot arbetsförhållandena skadestånd, och i så fall, överväger regeringen några åtgärder till förhindrande av repressalier mot sådana arbetare, exempelvis genom förslag till kommande riksdag om upphävande av eller ändring av kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol?

Som svar härpå får jag anföra:

Några planer på att upphäva eller göra ändringar i kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol föreligger icke från regeringens sida.

Herr **NORLING** (k):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet och chefen för socialdepartementet för

att jag fått svar på min fråga. Det är visserligen ett mycket knappt svar på två och en halv rader, men det är i alla fall ett svar, som säger tydligt ifrån att regeringen inte tänker vidtaga någon ändring i lagen. Det må tillätas mig att i samband med statsrådets svar göra en påminnelse om denna lags tillkomst.

Det är i dag precis på dagen 26 år sedan denna lag antogs. Lagen är en typisk klasslag, vilket även erkändes av lagens tillskyndare, den borgerliga liberala regering, som framlade förslaget. Innan lagen antogs hade arbetarklassen här i Sverige mönstrat upp till en massprotest och krävt att lagförslaget skulle avslås. Inte mindre än 365 000 arbetare, därav 70 000 i Stockholm, hade demonstrerat mot lagen. Långa tal hölls i riksdagens bägge kamrar, där både dåvarande landsorganisationens ordförande Thorberg och LO:s sekreterare Edvard Johanson framdrog lagens klasskarakter. Vad som då sades, visar hur rätt de bedömde lagens verkningar för arbetarna. Sedan lagens tillkomst har många arbetare släpats inför arbetsdomstolen för att dömas därför att de reagerat inför orättvisor och trakasseri. Lagen om kollektivavtal är så konstruerad, att enskild arbetare ej kan sluta kollektivavtal men enligt lagen straffas för brott mot densamma. Om exempelvis ett 20-tal arbetare slutar vid ett företag under tid, som tvist råder vid företaget, betraktas detta såsom en strejkåtgärd från dessa arbetares sida, och de kan dömas av arbetsdomstolen enligt kollektivavtalslagen för denna sin åtgärd. Däremot kan en arbetsgivare, utan ingripande från domstolen, avskeda samma antal arbetare under exempelvis motivering att det uppstått arbetsbrist.

Det för dagen aktuella fallet är hamnarbetarna, som nu dragits inför arbetsdomstolen såsom ansvariga för att de protesterat mot ett enligt deras mening träffat dåligt avtal. I Göteborg hade 96

Om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna.

procent av hamnarbetarna vid omröstning förkastat avtalet, och när medlingskommissionens kommunique blev känd, vilken innebar att avtalet godkännts, utlöst sig all den förbittring, som man länge hyst mot arbetsförhållandena. Det tog sig uttryck i att arbetet spontant nedlades inte bara av hamnarbetarna i Göteborg utan av arbetarna vid så gott som varje hamn i hela landet.

I anledning av dessa spontana arbetsnedläggelser ber jag, herr talman, att få citera vad som sades om spontan arbetsnedläggelse i denna kammare för 26 år sedan av dåvarande landsorganisationens ordförande Thorberg. Han sade: »Det är ingen, som kan påstå, att något av de avtalsbrott, som blivit begångna, tillkommit av ond vilja och ont uppsåt, utan det har oftast varit hastiga överilningar, som den allmänna opinionen, den inneboende allmänna rättskänslan, har korrigerat. Denna moraliska grund skattar jag för min del så högt, att jag måste kämpa mot varje åtgärd, som kan vara ägnad att på något sätt förringa denna inneboende livskraft i vår fackföreningsrörelse.»

Denna förklaring till varför de s. k. vilda strejkerna utbryter håller även i dag, och arbetarna bevisar det bäst genom den solidaritet som alla grupper av arbetare visar dem som uttagits såsom offer för klasslagarna. Så var det när textilarbetarna i Skene och metallarbetarna från Pentaverken i Skövde dömdes för att arbetarna vid de berörda företagen givit uttryck för sin inneboende rättskänsla och kolliderat med klasslagen. Detsamma gäller dem som nu åtalats inför klassdomstolen.

Varför har arbetarna vid Göteborgs hamn åtalats? Av vad som varit synligt i pressen att döma, har styrelsemedlemmar och kontakombud för arbetarna anklagats för att de inte kunnat avstyra de realistiska uttrycken för arbetarnas missnöje med sina arbetsförhållanden; detta till trots av att styrelsen delgivit arbetarna sin uppfattning att arbetsnedläggelsen var avtalsbrott, som kunde åtalas inför arbetsdomstolen. Ar-

betsgivaren kräver nu dessa arbetare på maximalt skadestånd av 200 kronor för varje anklagad samt dessutom 20 000 kronor i »ideellt» skadestånd. Tio arbetare hade utsetts som ansvariga, men det visade sig att en varit sjukskriven, varför åtalet mot honom återkallats. Här var således tio man godtyckligt uttagna av arbetsgivaren för att stånda till ansvar för hela kåren av hamnarbetare.

Arbetsgivarna tänker nu tydligen utnyttja dessa klasslagar i större utsträckning för att trakassera arbetare för de s. k. vilda strejkerna, som de själva bär ansvaret för och har framskapat genom sin orensonlighet och ovilja att rätta till olidliga förhållanden på arbetsplatserna. Skall alla arbetare åtalas i de olika hamnar, där missnöjet ledde till spontan arbetsnedläggelse, kommer tydligen åtalen att dugga tätt. Redan har ytterligare en hamnarbetaravdelning instämts till den 4 juni. Men inte bara hamnarbetare har instämts till arbetsdomstolen, utan också metallarbetarna vid Fläktfabriken i Jönköping, där 130 man blivit åtalade för att de försvarade sina utgående förtjänster mot företagets lönesänkningförsök. Här var det arbetsgivaren som bröt avtal, men arbetarna instämades till arbetsdomstolen för arbetsgivarens brott. Senare har dock denna stämning återkallats.

Det har klart styrkts att såväl kollektivavtalslagen som lagen om arbetsdomstol har karaktären av klasslagar, som nu efter 26 år borde vara mogna för att avskaffas.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet HEDLUND, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Svärds interpellation om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna, och nu yttrade:

Om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna.

Herr talman! I en till mig ställd interpellation har ledamoten av denna kammar, herr Svärd, tagit upp frågan om ordningstillståndet och polisbevakningen i de större städerna. Interpellanten yttrar att ordningstillståndet allvarligt försämrats under senare år och att det finns ett visst samband mellan detta och de bristande möjligheterna att göra den nödvändiga polisbevakningen effektiv, smidig och tillräckligt omfattande för att avskräcka ordningsstörarna. Han frågar mig hur jag bedömer möjligheterna att i de större städerna, främst Stockholm och Göteborg, förbättra förutsättningarna för medborgerlig säkerhet och god ordning, vilka åtgärder jag anser lämpliga i detta syfte och när dessa kan beräknas bli genomförda.

Ordningstillståndet i en ort beror ju av en mångfald faktorer. Interpellantens fråga torde emellertid avse polisbevakningen. Jag skall därför i huvudsak hålla mig till detta spörsmål.

Jag vill då börja med att säga några ord om utvecklingen under de senare åren i fråga om ordningen och dess upprätthållande i våra största städer.

Hela antalet polismän i *Stockholm* (statspolisen frånräknad) var den 1 januari 1945 1 416 och den 1 januari 1954 1 589. I förhållande till folkmängden fanns 1945 2,16 polismän på 1 000 invånare och i början av detta år 2,06 på 1 000 invånare. En viss eftersläpning i polisstyrkornas tillväxt i förhållande till befolkningsökningen hade alltså ägt rum. Delvis förklaras detta emellertid av att i början av 1954 sammanlagt 68 polismanstjänster var vakanta. I *Göteborg* fanns i slutet av 1945 2,09 och i september 1952 vid den nu pågående poliskonfliktens början 2,04 polismän per 1 000 invånare. De absoluta talen var i Göteborg 660 år 1945 och 739 i september 1952. Där hade man alltså dittills något bättre följt med befolkningsutvecklingen. Antalet vakanser var i september 1952 endast 9. Under konflikten har läget emellertid försämrats. Den 1 januari 1954 fanns således i Göteborg endast 653 polismän, motsvarande ett antal av 1,78 per 1 000 invånare. I *Mal-*

mö fanns den 1 januari 1945 1,82 och den 1 januari 1954 1,91 polismän per 1 000 invånare, detta trots att man vid sistnämnda tidpunkt hade 12 vakanser. Där hade alltså polisstyrkans ökning mycket väl följt folkökningen. Det kan anmärkas att vakanserna i Malmö nu är tillsatta, och att ställningen där ifråga om polismännens antal är den bästa som förekommit under de senaste tio åren.

De siffror jag nyss nämnt synes bl. a. ge vid handen att rekryteringsmöjligheterna beträffande polisen i de två största städerna under de senare åren icke varit fullt tillfredsställande. Men utvecklingen har icke varit sådan att man enbart på grund av den begränsning i polisstyrkorna som därigenom uppkommit kan tala om en kris i fråga om möjligheterna att upprätthålla ordningen. En skärpning i läget har emellertid uppkommit genom de stridsåtgärder som vidtagits från vissa polisorganisationers sida.

Antalet anmälda brott per 1 000 invånare har i alla tre städerna ökat något men ganska obetydligt under den period jag talar om. 1945 var antalet i Stockholm 43, i Göteborg 48 och i Malmö 33. 1951 var ett toppår med 54 i Stockholm, 61 i Göteborg och 52 i Malmö. Sedan har antalet gått ned något till 46 i Stockholm, 50 i Göteborg och 49 i Malmö under 1953. Det är möjligt att vid upprättandet av denna brottsstatistik ej exakt samma normer tillämpats i de olika städerna, men för en och samma stad torde beräkningssättet hela tiden ha varit detsamma.

Antalet våldsbrott och tillgreppsbrott har från 1951 till 1953 i Stockholm gått ned med över 3 500 eller med över 10 procent, i Göteborg ökat med omkring 600, d. v. s. 4 procent och i Malmö gått ned med omkring 200 eller med 2,5 procent.

Ett mått på polisens effektivitet kan man få genom att jämföra antalet uppklarade brott med hela antalet anmälda brott. Uppklaringsprocenten var i Stockholm 1951 24,2 och 1953 27,2, i Göteborg 1951 29,1 och 1953 31 samt i Malmö 1951 28,5 och 1953 30 procent.

Om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna.

Uppgiften att hålla polisstyrka är ju i de större städerna en kommunal angelägenhet. Det är därför i första hand på städerna själva det ankommer att bota de brister, som kan finnas. De kommunala myndigheterna i Stockholm och Göteborg, som anser att läget inte är tillfredsställande, har också gått i författning om vissa åtgärder för att åstadkomma en förbättring.

I Stockholm har rekryteringssvårigheter i viss utsträckning lagt hinder i vägen för en utökning av poliskåren, som de kommunala myndigheterna beslutat. Vidare har framför allt kriminalpolisens arbete försvårats genom otillräckliga lokaler. Lokalfrågan anses emellertid nu kunna lösas inom en snar framtid. För att söka motverka personalbristen har vissa rationaliseringsåtgärder vidtagits. Sålunda har genom ändringar i trafikövervakningen vunnits en förbättring i tillgången på patruller under kvällar och nätter. Sedan några år tillbaka utföres även kvälls- och nattpatrullering på lördagar och söndagar med den s. k. polis-pikethilen. Genom att personal ställt sig till förfogande för övertidstjänstgöring har det också varit möjligt att sedan sommaren 1953 skärpa ordningshållningen på kvällar och nätter på vissa platser inom Klara, Östermalms och Katarina vakt-distrikt.

I Göteborg har stadsfullmäktige i början av 1953 tillsatt en beredning för utredning av frågan om effektivisering och utökning av polisorganisationen med anledning av den ökade brottsligheten. På grund av poliskonflikten och den försämrade rekryteringen har polisbevakningen i stadens försämrats under de senaste åren. På initiativ av länsstyrelsen har emellertid nu vissa rationaliseringsåtgärder vidtagits. Dessa består i bl. a. utsträckning av tjänstgöringstiden till effektiva 48 timmar i veckan, utspridning av semestrarna och tillgripande av övertidstjänstgöring mot kontant ersättning i större utsträckning. Vidare pågår sedan flera år rationalisering genom att arbetsuppgifter överförs från polispersonal till skrivbiträden och annan civil personal. Erfarenheten visar

att ganska goda resultat kan vinnas på den vägen. Även andra organisatoriska omläggningar har skett. Denna rationalisering fortgår nu i ökad omfattning. Länsstyrelsen har vidare tagit initiativ till en undersökning av möjligheterna att, bortsett från lönefrågorna, åstadkomma en bättre rekrytering av göteborgspolisen.

Jag har nu nämnt olika kommunala åtgärder för att stärka polisbevakningen i Stockholm och Göteborg. Åtskilligt har alltså redan gjorts och arbetet pågår alltså jämt. Självfallet skulle läget i hög grad förbättras om de vidtagna stridsåtgärderna hävdes. Alla hoppas vi att poliskonflikten inte skall bli långvarig.

Beträffande av staten vidtagna åtgärder, som kan ha en omedelbar inverkan på tillståndet i storstäderna, vill jag nämna den för rekryteringsfrågan viktiga utökningen av polisskolans kapacitet, varom förslag förelagts årets riksdag. Inom inrikesdepartementet förberedes också en upplysningskampanj för att stimulera rekryteringen till polisyrket. Jag vill också omnämna, att Kungl. Maj:t på begäran av länsstyrelsen i Göteborg befriat staden från skyldigheten att för statspolisens räkning tillhandahålla ordningspolis och att framställning i samma ämne från överståthållarämbetet i Stockholm behandlas inom kort.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Det finns all anledning för mig att hjärtligt tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för ett skickligt formulerat och, om man tar hänsyn till tiden för dess färdigställande, säkerligen väl övervägt svar på min interpellation.

Det kanske mest karakteristiska för detta svar är att det omsorgsfullt undviker att ta upp de verkligt avgörande problemen. Det är att säga ett broderi något vid sidan av frågan. Trots den personliga älskvärdhet, som inrikesministern alltid manifesterar, skulle det måhända räcka med detta konstateran-

Om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna.

de. Svaret som sådant ger inte anledning till några ytterligare reflexioner. Det märkliga med det är inte vad där säges, utan vad där *inte* säges. Emellertid är det problem, som interpellationen har tangerat och svaret i betydande utsträckning undvikit, ett verkligt centralt och väsentligt problem, och därför är måhända några korta synpunkter berättigade.

Inrikesministern redovisar antalet anmälda brott och utvecklingen under de senaste åren i det avseendet. Men denna statistik har ju bra litet att säga i den kanske allra väsentligaste frågan — när det gäller ordningstillståndet. Man får ju inte ett mått på försöken att lära olika individer att veta vanlig hut genom att anföra data ur kriminalstatistiken, som uteslutande avhandlar sådana brott, som kallas strafflagsbrott, och brott, som utan att vara strafflagsbrott kan medföra urbota straff. I denna statistik ingår ju inte de tyvärr vanligaste ordningsstörande åtgärderna. Den ger alltså inte en bild av ordningstillståndet.

Herr talman! En aktad ledamot av denna kammare, vars enda fel är hennes kön, har under hand meddelat mig, att hon inte efter ett nattplenium kan med rimlig grad av säkerhet till fots transportera sig från riksdagshuset till sitt hem. En dam i min bekantskapskrets, som är nybliven farmor, attackerades härom kvällen tre gånger på promenad från sitt till sin dotters hem i det centrala Stockholm. Familjer som bor på vissa gator i centrum av staden får ha ett särskilt bilkonto — som jag hoppas är avdragsgillt — för att husturnerna och de något så när fullvuxna döttrarna skall oantastade kunna komma hem efter mörkrets inbrott.

Naturligtvis kan man säga, att det ankommer på kvinnliga ledamöter av denna kammare och damer i övrigt att lära sig jiu jitsu — kroppslig eller andlig sådan — och att utöva självförsvarets nobla konst. Men för min del måste jag nog ändå hysa den uppfattningen, att det är en samhällelig skyldighet att tillse att kvinnor kan passera på gatorna även sedan mörkret fallit utan att de

nödvändigtvis skall behöva bli utsatta för måhända smickrande, men inte särskilt tilltalande anbud från personer i förbipasserande bilar eller i övrigt från den säregna art av gatufänörer, som vi håller oss med här i landet.

Stockholms centralstation är på kvällarna och särskilt på lördagskvällarna en veritabel bushåla, en plantskola för ungdomsvårdsskolorna och andra institutioner av det slaget. Jag är övertygad om att såväl järnvägstjänstemännen som den fåtaliga polispersonalen gör vad den kan för att hålla rent, men deras ansträngningar räcker inte till.

I Göteborgs stad har en och samma butiksinnehavare under en månad tre gånger fått sitt stora skyltfönster inslaget. En annan butiksinnehavare har varit utsatt för fyra inbrott sedan årsskiftet. Det förefaller mig, trots den statistik som anförts, vara på det sättet, att ordningstillståndet minst sagt lämnar mycket övrigt att önska.

När det gäller detta ordningstillstånd kan man säkerligen hävda, att det föreligger ett mera direkt samband mellan möjligheterna att övervaka och avskräcka ordningsstörare och antalet begångna förseelser än i fråga om grövre brott. Det förhåller sig helt enkelt på det sättet, att det klientel det här rör sig om, så fort det tror sig ha möjligheter att utan risk bära sig illa åt, också bär sig illa åt.

Jag förstår mycket väl att inrikesministern varken vill eller kan ge sig in på den konflikt, som råder mellan arbetsgivarna och de anställda i polisyrket i rikets största städer. Jag har heller inte för min del någon anledning att på den punkten säga annat än att det är ganska märkvärdigt, att så snart en offentlig institution är arbetsgivare, tycks riskerna för konflikter och irritationer vara särskilt framträdande. Jag har också, tror jag, skäl att uttala den förhoppningen, att man på denna för ordningstillståndet avgörande punkt inom rimlig tid skall kunna träffa en kompromiss och nå en uppgörelse så att den nuvarande underbemanningen inom polisen kan rättas till.

Om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna.

Låt mig ta exemplet från Göteborg! Av 856 tjänster står f. n. 145 vakanta, och därtill kommer att 40 ordningspoliser är provisoriskt överförda till kriminalpolisen, vilket ger en total ledighetssiffra av 185. Det är ju alldeles uppenbart att det under sådana förhållanden helt enkelt är omöjligt att sköta vad polisen skall sköta. Det förekommer också, att hela Göteborgs stad under lördagsnätter avpatrulleras av en enda radiobil och att det över huvud taget inte finns patrullerande konstuplar ute i verksamhet.

Inrikesministern hävdar den uppfattningen, att uppgiften att hålla polisstyrka är en kommunal angelägenhet i de större städerna. Han säger, att det därför i första hand ankommer på städerna själva att bota de brister, som nu kan finnas. Ja, denna uppfattning är formellt riktig — därom kan ingen tvekan råda — men det nya polislöneelementet lägger ju avgörande hinder i vägen för kommunerna när det gäller att lösa den centrala kommunala angelägenhet det här är fråga om. Det förhåller sig faktiskt på det sättet, att det inte går att rekrytera polisen. Jag har ingen möjlighet att bedöma, varpå detta beror, men jag kan inte komma ifrån, att förhållandet mellan lönesättningen för detta slag av tjänstemän och för andra slags kommunala tjänstemän är en av orsakerna. Och på den punkten, herr inrikesminister, rör det sig inte om en kommunal angelägenhet, utan i allt väsentligt en statlig angelägenhet.

Över huvud taget måste jag säga, att man naturligtvis inte kan pretendera på att ha presterat en lösning på den frågeställning det här gäller genom att anföra siffror om antalet poliser, antingen i klump eller per tusen invånare. Det har ju hänt åtskilligt under den tid som siffrorna gäller. Bland annat har ju det inträffat, att trafiken kräver en så mycket mera intensiv övervakning och en så mycket mera betydande insats från polisens sida än förr. En flicka, som vält med sin cykel, på en av Stockholms broar häromdagen, åstadkom ett tims långt

trafikstopp från söder och in till staden.

Det är enligt min uppfattning alldeles uppenbart att någonting måste göras. Det måste göras snabbt, ty som det nu är kan det inte fortsätta. Jag är, herr talman, ledsn över att behöva säga, att vad inrikesministern haft att anföra på de 8 rader i sitt svar på min interpellation, som gäller de statliga åtgärderna, enligt min uppfattning inte är tillräckligt och tillfredsställande. Vad inrikesministern där uppehåller sig vid är ju frågan om utökningen av polis skolans kapacitet och löftet om en upplysningskampanj för att stimulera rekryteringen till polisyrket.

Jag påstår att detta är otillräckligt. Jag gör det särskilt mot bakgrunden av det sätt, på vilket det måhända besvärligaste klientel som storstadspolisen har att handskas med, lösdrivarklientelet, enligt order från högsta ort skall behandlas. Enligt en promemoria från inrikesdepartementet, lämnad innan herr Hedlund blev dess chef, skall en lösdrivare, som kan överbevisas om brott, i stället för att behandlas som lösdrivare lagföras, varvid möjligheterna till villkorlig dom med åtföljande omvårdnad bör tillvaratas. Professor Kinberg har framhållit i en artikel, att detta är att föra tillbaka praxis till 1890-talet. Den reella innebörden av en lagtillämpning av detta slag blir helt enkelt, att en lösdrivare, som råkar bli fast i polisens garn, slår polisen på skallen och tar det straff för polismisshandling, som detta medför, för att på det sättet undvika den »samhälleliga omvårdnad» som han eljest skulle beredas under återopande av lösdrivarlagen.

Tillåt mig undra om man inte genom en reform — jag använder medvetet uttrycket reform — på denna punkt i någon mån skulle kunna lätta arbetsbördan för storstadspolisen och också förbättra ordningstillståndet i de stora städerna?

Avsikten är ju, herr talman, att kamraren skall högtidligt hålla finansministerns födelsedag med en stor ekonomisk debatt i dag. Av den orsaken nöjer jag mig med vad jag nu har sagt.

Om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna.

Herr BERGVALL (fp):

Herr talman! Jag skall inte knyta många ord till denna diskussion, men då den partiellt rör ordningsförhållandena i Stockholm, anser jag mig böra säga ett par ord. Det ligger ju inte närmast inom min rotel att svara för detta problem, men både som finansborgarråd och som intresserad kommunalman i övrigt har jag haft anledning att följa dem.

Jag skall självfallet inte alls beröra den pågående arbetskonflikten, då den inte lämpar sig för diskussion i detta sammanhang, utan jag inskränker mig i det avseendet till det enkla konstaterandet, att det givetvis är olägligt ur kommunal- och ordningssynpunkt när rekryteringsvärigheterna på grund av en pågående arbetskonflikt blir så betydande, att ett väsentligt antal vakanser uppstår. Kan den saken bringas ur världen är det fördelaktigt, men den ligger enligt min mening inte inom den ram, där man kan ha någon fördel av en diskussion i detta sammanhang.

Jag skall sedan villigt erkänna, att det visst i många fall i Stockholm förekommer både ohysade slynglar och andra individer, som är fallna för ett uppträdande, som inte ens kan betecknas så mildt som slyngelaktigt. Dessa individer åstadkommer otrevnad på gatorna. Men jag tror ändå att herr Svärd gjorde sig skyldig till en ganska markerad svartmålning. Jag har inte fördelen av att vara infödd stockholmare, men jag har bott i denna stad i nära 40 år, och jag tror mig, både genom egen erfarenhet och genom de berättelser jag fått höra av de människor i olika åldrar, som jag själv eller genom mina barn eller på annat sätt kommit i beröring med, eller genom de diskussioner som förekommit i kommunalt sammanhang, ha fått en ganska god uppfattning om situationen. Jag vill erinra om att diskussioner av denna art inte är nya för dagen; de har förts med jämna mellanrum under hela den tidsperiod jag har åsyftat. Den omständigheten, att man kritiserat missförhållanden tidigare, innebär naturligtvis ingen som helst befrielse från skyldigheten att försöka avhjälpa de miss-

förhållanden som alltjämt består, men en erinran av den nu antydda arten kan vara lämplig, om vi skall få en riktig bakgrund till problemet.

Jag tror sålunda att vi väl kan säga, att vi behöver åtskilliga åtgärder för att få det tillstånd på våra gator, som för oss framstår som önskvärdt och naturligt. Men jag tror inte att vi tjänar något på att framställa förhållandena i en så svart dager, att framställningen för flertalet av de stockholmare som känner sin stad framstår som felaktig.

Jag vill sluta med att säga, att de kommunala myndigheterna i Stockholm ständigt har varit intresserade av dessa problem och säkert kommer att vara det även i fortsättningen. Vi är villiga att ställa de pengar som behövs till disposition. Vi inriktar oss emellertid inte bara på en ökning av antalet poliser utan också på en serie andra åtgärder, som t. o. m. med en liten överansträngning av begreppet kan rubriceras som rationaliseringsåtgärder, för att få den effektivitet i polisbevakning som behövs.

Frågan är självfallet av betydelse, ty ordningens upprätthållande är ju en central samhällsfråga som de kommunala myndigheterna — i den mån den är dem anförtrodd — måste vårda sig om. Men jag tror att man skall se kyligt på dessa problem liksom på alla andra problem. Man skall göra det bästa möjliga, men inte svartmåla.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Herr Svärds fråga rörde ju närmast polisstyrkornas effektivitet o. s. v. Emellertid är det uppenbart att det inte bara är den saken som ordningstillståndet är beroende av, utan straffbestämmelserna har också sin betydelse. Jag vill erinra om att en kungl. kommitté för rätt kort tid sedan framlagt ett förslag till vissa straffbestämmelser för ofredande av människor på allmän plats.

Till denna upplysning vill jag knyta en rent personlig reflexion. Jag har nog alltid hyst den meningen att relationen mellan påföljd vid egendomsbrott och

Om förbättrad säkerhet och ordning i de större städerna.

påföljd vid brott mot person, har varit föga tillfredsställande. Har någon överbevisats om att ha stulit ens klocka, så har ju vederbörande drabbats av straffarbete i flera månader. En misshandel, även om den inte varit ringa, har i regel fört med sig bara böter till ett belopp av högst ett eller annat hundratal kronor. Jag tror visserligen att det har skett någon ändring i det hänseendet på senare tid, men jag har likväl den uppfattningen att våldsmentaliteten bör utlösa en kraftigare reaktion från statsmakternas sida än vad hittills varit fallet.

Jag beklagar att statistiken inte innehåller någonting om antalet personer som blivit antastade på gatan. Underlag för en sådan statistik är av naturliga skäl inte lätt att få, eftersom det är rätt sällan polisanmälan sker. Jag kan därför inte bedöma huruvida det har inträffat en förbättring eller försämring i det hänseendet. Men jag har svårt att tro att tillståndet nämnvärt har försämrats under de senare åren.

Såsom jag har påpekat i interpellationssvaret är visserligen ordningens upprätthållande i de större städerna en helt kommunal angelägenhet. Men det är klart att statsmakterna har skyldighet att se till att ordningen verkligen upprätthålles, och inrikesdepartementet har naturligtvis täta kontakter med dem som svarar för ordning och säkerhet i bl. a. de större städerna. Eftersom detta är en kommunal angelägenhet, är det naturligtvis i första hand kommunerna själva som skall vidtaga åtgärder för att förbättra tillståndet, och de gör också det. Inom den ram där förbättringar i dag är möjliga att åstadkomma.

Man har, som jag i korthet nämnde, gått in för en hel del reformer. Man har ändrat turlistorna så att man effektivt kan ta ut 48 timmars arbetstid. Man lämnar numera som regel inte ledighet som kompensation för övertidsarbete, utan ger kontant ersättning. Man sprider ut semestrarna så att man kan hålla en så jämn polisstyrka som möjligt. Och slutligen och inte minst: man har gått in för en ganska omfattande rationalise-

ring av polisarbetet. I stället för polis-konstaplar använder man i görligaste mån civil personal för sådana uppgifter där det inte krävs polisutbildning. Från Göteborg meddelas t. ex. att till bil- och radioverkstäder kommenderad polispersonal ersatts med kommunalanställda arbetare, skrivbiträden och ordonnanser och inom centralpolisen har vissa arbetsuppgifter, som tidigare åvilat polismän, överförts på kvinnlig personal o. s. v. Man räknar upp en hel del sysslor i vilka man nu har satt in civil personal men som tidigare utförts av polismän.

Sedan vill jag säga att vi från statens sida dock har gjort en del utöver förbättrandet av utbildningen och främjandet av rekryteringen. Vi har sålunda under de senaste två månaderna tillfört Göteborg ett 30-tal ordningspoliskonstaplar genom att inhibera kommenderingen till statspolisen från Göteborg för ordningspolisens vidkommande. Detta tillskott är inte så stort, men det är inte heller föraktligt, och det bör ge ett andrum i avvaktan på åtgärder för att möjliggöra rekryteringen i de städer där det föreligger en konflikt.

Vad konflikten beträffar hoppas vi väl alla att stridsåtgärderna skall hävas så snart som möjligt. Hur det blir med den saken vet vi ju inte. Men vi är naturligtvis inom regeringen på det klara med att vi är skyldiga att se till, att polisbevakningen kommer att upprätthållas på ett någorlunda tillfredsställande sätt, och det kommer vi också att se till.

Till sist skule jag vilja säga att herr Svärds svartmålning av förhållandena — jag använder alltså samma ord som herr Bergvall — dock inte får belägg av den statistik som jag här har varit i tillfälle att återropa.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Lika litet som herr Bergvall är jag infödd stockholmare, men i motsats till herr Bergvall har jag bara haft »förmånen» att vistas i denna stad i knappt fem år. Jag vågar inte lita på mitt eget omdöme när det gäller nattliga

Ang. missförhållandena på reumatikervårdens område.

ordningsstörningar, eftersom jag vid den tidpunkten på dygnet är upptagen av annat. Men de uppgifter, som herr Bergvall med instämmande av herr Hedlund betecknade som en svartmålning, är inte uttryck för något slags kvinnligt hysteri, vare sig hos mig eller hos mina uppgiftslämnare. Sakuppgifterna kommer nämligen från tränade och erfarna polismän, vilka måhända känner tillståndet på Stockholms gator nattetid något bättre än till och med inrikesministern och herr Bergvall.

Jag har intet statistiskt belägg för mina påståenden, ty beklagligtvis har ju — såsom inrikesministern framhöll — statistiska kontoret ännu inte gjort någon representativ undersökning av antastningsfrekvensen på gatorna i Stockholm. Allt tyder emellertid på att tillståndet har försämrats, och under de senaste åren kraftigt försämrats. Jag tror att utvecklingen tyvärr är likadan när det gäller en lång rad andra förseelser, som man inte kan betrakta såsom brott i egentlig bemärkelse, men som trots detta inte är uthärdliga i ett civiliserat samhälle.

Därför hävdar jag med mycken bestämmdhet att det problem som jag har berört existerar, och det i större omfattning än man kanske inom detta hus lugna murar i regel föreställer sig.

De åtgärder som har vidtagits, särskilt av Stockholms stad, är utomordentligt välkomna och säkerligen planerade i bästa avsikt. Det har jag inte ett ögonblick betvivlat. Emellertid är både Stockholm och Göteborg förhindrade att på den verkligt avgörande punkten företaga någonting radikalt för närvarande. Stadskollegiet i Göteborg har ju i en enhällig skrivelse gett uttryck åt de bekymmer som detta förhållande väckt.

Jag vill bara tillägga, att vad man gör och inte gör på detta område naturligtvis också måste ses ur psykologisk synpunkt. Poliskåren är en utomordentligt lojal kår, som har ett svårt och påfrestande och många gånger otacksamt arbete. Det är då väsentligt, att de åtgärder som man vidtar för att reda upp en kris — om jag får använda det uttryc-

ket — läggs upp på ett sådant sätt, att man får polisen med sig, och inte på ett sådant sätt att man skapar irritation och vantrevnad i tjänsten. En av orsakerna till de minskade rekryteringsmöjligheterna är säkerligen tjänsteförhållanden av allmän trivselkaraktär, som delvis är ofrånkomliga när det gäller polistjänst, men där man trots detta skulle kunna göra åtskilligt.

Jag är inte övertygad om att de s. k. rationaliseringar, som nu har föreslagits och delvis genomförts, är ägnade att stärka trivseln i polisarbetet eller att öka viljan hos polismännen att även under de mest vidriga förhållanden göra sin insats.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Herr Svärd ifrågasatte, såvitt jag förstår, lämpligheten av de organisatoriska förändringar som har vidtagits. Men de har enligt min mening visat sig nödvändiga. Har herr Svärd något alternativ att komma med?

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Det är inte herr Svärd, som bär ansvaret för ordningstillståndet i det här landet, utan helt andra personer.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Det vet vi att det är! Men om man kritiserar vad som verkligen göres, bör man ha möjlighet att peka på något att sätta i stället.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. missförhållandena på reumatikervårdens område.

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet Hedlund hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara jämväl fröken Anderssons interpellation angående missförhållandena på reumatikervårdens område. Svaret, vilket omedelbart före

Ang. missförhållandena på reumatikervårdens område.

sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga fogat vid detta protokoll. Herr statsrådet **HEDLUND** erhöll nu ånyo ordet och lämnade en kort sammanfattning av svaret.

Fröken **ANDERSSON** (h):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet Hedlund för det utförliga och i kanske allt väsentligt också tillfredsställande svaret. Det har tidigare här i dag konstaterats råda brådska, men eftersom herrarna sedan fortsatte debatten en bra stund, skall kanske jag också be att få ta tiden i anspråk en smula i samband med detta utomordentligt viktiga ärende.

Jag nämnde, att svaret i allt väsentligt är tillfredsställande. Herr statsrådet säger på s. 2 i det stencilerade exemplar, som jag har fått, att det sedan länge har stått klart att behov föreligger av en utbyggnad av vårdmöjligheterna. Sedan fortsätter herr statsrådet: »Stora svårigheter har emellertid förelegat att för reumatikervårdens del finna en lösning, som kunnat vinna allmän anslutning hos den medicinska sakkunskapen och samtidigt godtagas i administrativt-ekonomiskt hänseende.»

Jag tyckte inte att det där låter så värst uppmuntrande. Jag vet inte i detalj, var svårigheterna ligger. Jag kan bara som lekman uttrycka den förhoppningen, att de sakkunniga skall kunna enas, eller att man om de inte kan enas — motsättningar ligger ju i forskningsens natur, tills man nått det absoluta; om man nu gör det någon gång — kan få arbeta efter parallella linjer och se vilka vägar som är de riktigaste.

Beträffande de administrativt-ekonomiska problemen vill jag säga — och det framgår ju av de siffror jag har angivit i min interpellation — att det är utomordentligt stora värden som står på spel, ekonomiska och kanske framför allt humanitära. 1946 års riksdagsbeslut innebär, såsom nämndes i svaret, bland annat en begränsad förbättring av vårdmöjligheterna för de kategorier reumatiskt sjuka, vilkas vårdbehov är mest

trängande. Det innebär också — och det är en viktig sak i sammanhanget — inrättandet av självständiga specialavdelningar vid undervisningssjukhusen i Stockholm och Uppsala samt självständiga avdelningar även vid vissa andra sjukhus.

Herr statsrådet nämnde här, att jag har påstått att inte en enda brukbar vårdplats har kommit till. Jag medger utan vidare, herr talman, att jag kanske har uttryckt mig en aning summariskt, eller rättare sagt på ett sätt som kan göra det hela dubbeltydigt. Men det framgår ju av resonemanget för övrigt, att jag inte kan inbilla mig att allt har stått alldeles stilla på detta område. Vad jag har velat få fram är, att ingen enda av de år 1946 av riksdagen beslutade vårdplatserna har kommit till — förutom de 58 som tillkommit just i dagarna, således efter det att min interpellation skrevs. Det var detta jag syftade på. Jag är angelägen att betona det, ty min principiella uppfattning i detta som i andra sammanhang är att man inte vinner någonting med vare sig felaktiga eller överdrivna påståenden.

Jag kan citera vad som står i en skrift som heter *Reumatism*: »Offentliga utredningar har visat, att det behövs c:a 2 000 nya vårdplatser för att täcka det mest angelägna behovet. 1946 beslöt riksdagen, att 320 nya platser skulle byggas. Ännu i dag har ingen av dessa tagits i bruk för reumatikervård.»

Det är detta uttalande jag har stött mig på. Skriften är tryckt 1954, men i dagarna har, som sagt, tillkommit en del platser, vilket jag med glädje och tacksamhet noterar.

Vidare betonas, att Spenshults sanatorium tagits i bruk i viss utsträckning. Det är där mest fråga om eftervård. Den utvecklingen känner jag väl till. Jag motionerade själv 1951 om att ledigblivna sanatorieplatser skulle få apteras för reumatiker. Jag kan dock tillägga, att om riksdagens beslut av 1946 effektiviserats, hade redan nu funnits ännu flera vårdplatser. Att de behövs är ju herr statsrådet också fullt på det klara med, vilket är glad över.

Ang. missförhållandena på reumatikervårdens område.

Det är bra med eftervård, men jag anser att det väsentliga — och därvid är all sakkunskap på min sida — är sjukhusvård, i *god tid* och under *tillräcklig lång tid*. Det är här problemet ligger. Det behövs, har jag fått upplysning om, mellan tre och fyra månaders vård för de akuta fallen och cirka två år för de kroniska fallen; genomsnittet, enligt vad som också framgår av denna skrift Reumatism — och det är ju sakkunnigt folk som skrivit den — är nitton vård dagar. Då förstår var och en hur allvarligt läget är.

De siffror, som jag angivit, härrörde från en fältundersökning av begränsad omfattning, säger herr statsrådet, och det är alldeles riktigt. Jag var själv, eftersom jag har arbetat litet med statistik i min dar, tveksam på den punkten. Jag tog då kontakt med överläkare Edström rörande dessa siffror, och av honom har jag fått en promemoria rörande den saken, i vilken han meddelar, att fältundersökningen över de reumatiska sjukdomarnas frekvens i Sverige utfördes under åren 1943—1945 av honom med tillhjälp av ett tiotal medarbetare, även statistiker. Enligt denna undersökning skulle vid den tidpunkten ha funnits cirka 245 000 reumatiskt sjuka i landet, där sjukdomen inverkar på deras arbetsförmåga, samt cirka 42 000 invalider, om alla åldrar medräknas. Någon senare fältundersökning på detta område är ej gjord. De siffror, som 1941 års reumatikervårdssakkunniga kom till, stämmer ur statistisk synpunkt mycket väl med fältundersökningen om man blott tar hänsyn till vad de olika siffrorna innebär. De sakkunnigas siffror är minimisiffror, icke sannolika medelvärdessiffror.

Jag har velat nämna detta, men jag är samtidigt klar över, och har därvid samma uppfattning som herr statsrådet, att det inte har någon större relevans för själva resonemanget om det rör sig om 200 000 eller 250 000.

Nu sägs emellertid i svaret — och det tycker jag är en ganska väsentlig punkt — att utvecklingen »befordras sannolikt bäst genom att reumatikervår-

den i första hand baseras på invärtesmedicinska avdelningar». Jag har efter samtal och eljest med personer, som är mera inne i dessa problem än vad jag kan vara, kommit fram till att detta inte är alldeles oemotsägligt. Med anledning därav tog jag i dag på morgonen kontakt med docent Edström och fick därvid den upplysningen, att enligt World Health Organization's expertkommitté och dess utlåtande är det nödvändigt med specialavdelningar. Nobelpristagaren Hench har i ett skriftligt uttalande förklarat att specialavdelningar är nödvändigare än någonsin och att vi nu har att göra med svårare och mera komplicerade fall än tidigare.

Jag tycker att detta — som ligger i linje med vad riksdagen beslöt år 1946 — i viss mån motsäger vad som här framföres i interpellationssvaret. Jag noterar emellertid att herr statsrådet konstaterar, att det är angeläget att 1946 års beslut genomföres, och jag vill bara här starkt understryka detta.

Jag tror att människor i allmänhet inte helt fattar allvaret i detta problem förrän de börjar studera det litet närmare. Vi har här att göra med en folksjukdom i detta ords verkliga mening, och det behövs många flera vårdplatser än de som tillkommit eller är beslutade. Det behövs stöd åt forskning i än högre grad. Det behövs också att de enskilda krafterna i landet engageras. Detta har för övrigt delvis redan skett genom den 1945 bildade Riksföreningen mot reumatism.

Det är ganska allvarligt att vi i vårt land skall behöva försumma en verksamhet så att flera tusen svenska medborgare årligen i onödan går till invaliditet — inte därför att våra läkare och vår sjukvård på sin nuvarande nivå ej skulle kunna hjälpa dem, utan på grund av att de inte får komma in och få en tillfredsställande sjukvård. Jag vill framhålla att det brister i organisationen. Jag nämnde att jag har haft kontakt med docenten Edström, och jag har här ett brev från honom, i vilket han betonar just vikten av att också organisationsfrågan undersökes. Han skri-

Ang. missförhållandena på reumatikervårdens område.

ver: »I maj 1951 ingåvo 8 av pensionsstyrelsens egna överläkare en skrivelse till Konungen (ref. in extenso i Svenska Läkartidningen 1951 s. 1745) däri med hänsyn till de brister som vidlåda pensionsstyrelsens sjukvårdande verksamhet inom reumatikervården och det förhållande att denna verksamhet i viss mån har kommit att motverka sitt eget syfte, hemställa om att denna verksamhet snarast måtte överföras till de ordinarie sjukvårdande organen, i främsta rummet landstingen och städerna utanför landsting. Denna skrivelse ligger ännu under beredning och ligger f. n. i socialdepartementet. Pensionsstyrelsen, som tidigare i princip tillstyrkt denna avveckling i remissvar till 1941 års reumatikervårdssakkunnigas betänkande, avstyrker emellertid nu.»

Jag är medveten om, herr statsråd, att denna speciella fråga inte hör till inrikesdepartementet utan till socialdepartementet. Jag har velat nämna den som ett exempel på att det kanske inte bara är fråga om att bygga vårdplatser, utan också att se till att organisationen blir sådan att den kan fungera effektivt.

Det är av vikt — det är delvis därför som jag framställt denna interpellation — att en bredare allmänhet får kännedom om den i grund och botten positiva inställning, som trots allt framgår av det lämnade svaret. När man i detta sammanhang tar kontakt med människor, hör man ofta sägas: »Här blir årligen många tusental människor invalider. Vad gör statsmakterna?» Det är då, menar jag, hoppfullt för människorna att veta att det finns krafter som strävar i positiv riktning. Men jag tror också att det är av vikt att på allvar ta i tu med att lösa de praktiska svårigheter som kanske — jag kan inte frigöra mig från den känslan när jag läser svaret — hittills i allt för hög grad fått komma hindrande emellan. Det är nog bra med goda föresatser och god vilja, men jag tror att en snar handling är bättre, ju förr dess hellre.

Jag tackar än en gång herr statsrådet för besväret att svara på min interpellation.

Herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Då interpellanten rätt utförligt har uppehållit sig vid 1946 års riksdagsbeslut om reumatikervårdens utbyggande, kan det vara anledning för mig att något stryka under vad som har gjorts och vad som planerats för att effektivt detta riksdagsbeslut.

För beslutets realiserande bör det inrättas ett reumatikersjukhus i Stockholm, ett i Göteborg, ett i Uppsala, ett i Umeå och ett i Lund.

Sjukhuset i Stockholm är färdigt och håller nu på att undan för undan tas i bruk allteftersom man får tillgång på personal. Sjukhuset i Göteborg är också färdigt, men tyvärr har det måst tas i anspråk för en annan uppgift, som temporärt ansetts vara ännu viktigare än den som sjukhuset är avsett för. Det har som bekant upprättats en ny läkarhögskola i Göteborg, och då det tills vidare är brist på lokaliteter för denna högskola har det uppförda reumatikersjukhuset fått lov att användas för ändamål som sammanhänger härmed. Emellertid räknar man med att år 1957 kunna ta detta sjukhus i anspråk för sitt avsedda ändamål. Vad beträffar sjukhuset i Uppsala har det ansetts nödvändigt att först bygga panncentral och en hel del andra dylika hjälputrymmen, som är nödvändiga för att över huvud taget kunna använda en nyuppförd avdelning. Det är emellertid hopp om att även här kunna sätta i gång rätt snart. I Umeå pågår ett sjukhusbygge, som är avsett att inrymma även lokaliteter för reumatikervården, och kvot kommer att ställas till förfogande. Beträffande sjukhuset i Lund skulle jag tro att byggnadskvot kan lämnas 1955.

Vi har ju varit tvungna att starkt hålla med våra resurser, eller rättare sagt fördela våra resurser på byggnadsområdet till olika i och för sig mycket behjärtansvärda ändamål. Men jag vill konstatera, att för sjukvårdens del har vi kunnat få en icke oväsentlig ökning av byggnadskvoten under senare år. Under år 1951 hade vi en kvot på 46 miljoner, under 1952 på 70 och under 1953 och 1954 på 90 miljoner kronor varje år.

Ang. behovet av läkare vid rättsläkarstationerna m. m.

Det är alltså väsentliga ökningar, även om man tar hänsyn till den förändring i penningvärdet som inträffat under tiden.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. behovet av läkare vid rättsläkarstationerna m. m.

Ordet lämnades härefter ännu en gång till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **HEDLUND**, som förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara även herr Huss' interpellation angående behovet av läkare vid rättsläkarstationerna m. m., och nu anförde:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Huss frågat mig, huruvida åtgärder planeras för att *dels* tillgodose det omedelbara behovet av läkare vid statens rättsläkarstationer i Stockholm och Lund och *dels* inom en nära framtid möjliggöra den mycket angelägna utbyggnaden av den i princip beslutade rättsläkarorganisationen i riket.

I anledning av interpellantens första fråga får jag anföra följande.

Såsom herr Huss påpekat i sin interpellation grundar sig 1944 års riksdagsbeslut om rättsläkarorganisationen på de förslag, som år 1943 avgavs av medicinalstyrelsens rättsmedicinska nämnd. Enligt dessa förslag skulle läkarpersonalen vid stockholmsstationen utgöras av en föreståndare, som därjämte skulle vara professor i rättsmedicin vid karolinska institutet, två biträdande rättsläkare på ordinarie stat samt en assistent och en amanuens, båda med arvode. Med hänsyn till bristen på utbildade rättsläkare förordade nämnden emellertid, att man provisoriskt skulle inrätta två assistenttjänster i stället för de biträdande rättsläkartjänsterna. För olika rättsmedicinska åtgärder m. m. skulle läkarna härutöver äga uppbära ersättning enligt en särskild taxa. Riksdagen beslöt i enlighet med dessa förslag med viss jämkning i fråga om taxan. Sedermera har medicinalstyrelsen i sina petita för budgetåren 1946/47 och 1947/48

föreslagit, att de båda biträdande rättsläkartjänsterna skulle inrättas och att arvoden till assistenterna och amanuenserna skulle höjas. Av olika anledningar förordades emellertid endast ökningen av arvoden, vilka bestämdes till 9 000 kronor för assistent och 4 800 kronor för amanuens. I samband med uppbyggnaden av rättsläkarstationen i Lund inrättades fr. o. m. budgetåret 1949/50 en rättsläkartjänst i Ce 29 och en assistenttjänst, allt i enlighet med förslag av medicinalstyrelsen. Vid den allmänna lönerrevisionen uppflyttades under 1953 rättsläkartjänsten i Lund till 31:a lönegraden och höjdes samtliga assistentarvoden till 15 420 kronor, varjämte en ny rättsläkartaxa fastställdes, enligt vilken ersättningarna uppräknats med i genomsnitt 35 %. Slutligen har innevarande års riksdag beslutat, att en av assistenttjänsterna vid stockholmsstationen fr. o. m. nästa budgetåret utbytes mot en tjänst som rättsläkare i Ce 29.

Under hela den tid, som den nya rättsläkarorganisationen varit i tillämpning, har svårigheter förelegat att erhålla kompetenta rättsläkare. Långa tider har till organisationen måst knytas utländska läkare. Det har trots detta ej varit möjligt att uppehålla alla assistenttjänsterna. Dessa svårigheter måste i första hand ses mot bakgrunden av den brist på läkare i allmänhet, som vi sedan länge måst dragas med. Bristen på rättsläkare sammanhänger emellertid även med särskilda omständigheter.

Specialutbildningen av rättsläkare omfattar 6 år, varav 3 år vid patologisk institution eller liknande inrättning och 3 år vid karolinska institutets rättsmedicinska institution eller någon av rättsläkarstationerna. Under den tid, då det fanns endast ett fåtal universitetslärartjänster i patologisk anatomi och lasarettsläkartjänster vid patologiska avdelningar på sjukhus, var utbildningsplatserna i patologisk anatomi fullt tillräckliga för en tillfredsställande rekrytering. Det har emellertid under de senaste tio åren tillkommit ett flertal universitetslärartjänster i patologisk anatomi och lasarettsläkartjänster vid patologiska

Ang. behovet av läkare vid rättsläkarstationerna m. m.

sjukhusavdelningar samt — som jag nyss nämnt — ett mindre antal läkartjänster inom rättsmedicinalväsendet utan en häremot svarande ökning av utbildningsplatserna i patologisk anatomi. De ogynnsamma följderna härav har drabbat framför allt rättsmedicinalväsendet. För lasarettsläkartjänst vid patologisk avdelning fordras nämligen endast tre års tjänstgöring vid patologisk inrättning. Befordringsmöjligheterna på patologbanan är vidare större, förtjänstmöjligheterna i regel bättre och arbetet betydligt mindre påfrestande än vad fallet är på den rättsmedicinska banan. Det är därför förklarligt, att de läkare, som fullgjort patologi-tjänstgöringen, fortsätter på patologbanan och icke är villiga att övergå till den rättsmedicinska banan.

Till i slutet av år 1953 uppehölls — förutom föreståndartjänsten i Stockholm och rättsläkartjänsten i Lund — två av assistenttjänsterna i Stockholm med svenska läkare. På den tredje tjänstgjorde såsom extra befattningshavare en österrikisk läkare, som tillika var assistent vid rättsmedicinska institutionen vid karolinska sjukhuset. Amanuens-tjänsten bestreds av en tysk läkare. Assistenttjänsten i Lund var ej besatt. Med denna arbetskraft kunde uppgifterna inom de båda rättsläkardistrikten fullgöras, om än med vissa svårigheter. Åtskilliga framställningar om biträde av stationen i Stockholm från områden utanför distriktet måste dock avvisas. Det fanns sålunda ej någon reserv av arbetskraft. Till följd av därefter inträffade omständigheter, vilka ej kunnat förutses — den österrikiske läkarens frånfälle och en av assistenternas svåra sjukdom — har en kritisk situation uppkommit för stockholmsstationen. Omedelbara åtgärder måste därför vidtagas för att verksamheten skall kunna upprätthållas i oförändrad omfattning. Man bör sålunda undersöka möjligheterna att förvärva någon eller några patologer att snarast utbilda sig till rättsläkare. Även möjligheterna att för ändamålet förvärva lämpliga utländska läkare måste undersökas. Vissa åtgärder i sistnämnda avseende har redan vidtagits;

sålunda har nyligen efter framställning från svenskt håll av högre hälsovårdsmyndighet i tyska förbundsrepubliken under hand givits anvisning på tre kvalificerade tyska läkare, som kunde antagas vara villiga att åtaga sig tjänstgöring som rättsläkare i Sverige. Det är givetvis angeläget att också på längre sikt trygga rekryteringen till banan. Denna fråga bör göras till föremål för särskilda överväganden.

Vad härefter angår interpellantens andra fråga, så uppdrogs senast den 26 maj 1950 åt medicinalstyrelsen att utreda spörsmålet om lokaler för rättsläkarstationen och rättsmedicinska institutionen i Göteborg och därmed sammanhängande organisationsfrågor. Fullgörandet av detta uppdrag har emellertid fördröjts bl. a. av att *dels* läkarutbildningen var under utredning, *dels* vissa andra hithörande byggnadsfrågor i Göteborg ännu var olösta. Sedan ställning numera tagits till frågan om läkarutbildningen och organisationen av den rättsmedicinska institutionen i Göteborg, har utredningsarbetet upptagits. Enligt vad jag under hand erfarit, beräknas förslag i ämnet kunna framläggas tidigast under hösten 1954.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr Huss' frågor.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för det svar som jag har fått rörande frågan om rättsläkarna i vårt land, en grupp av läkare som ju har hand om rättsmedicinska obduktioner och som spelar en stor roll för rättssäkerheten i landet. Jag har av svaret fått en bestämd känsla av att herr statsrådet är lika bekymrad som jag över det läge, vari denna fråga nu har råkat, och att herr statsrådet ingalunda menar, att jag på något sätt har svartmålat i min framställning av det tragiska läge, som vi nu har på detta område.

Den nuvarande situationen är i ett nötskal den, att vi vid de tre rätts-

Ang. behovet av läkare vid rättsläkarstationerna m. m.

läkarstationerna i vårt land med sammanlagt sju—åtta mer kvalificerade befattningshavare har inalles tre tjänster besatta. Av dessa befattningshavare ingår emellertid redan nästa år en i pensionsåldern. Det är också svårt att se, hur man skall kunna bereda de nuvarande rättsläkarna någon semester under innevarande sommar.

Vad man enligt min uppfattning måste särskilt beklaga, är att de åtgärder, som under rättsläkarorganisationens nu tioåriga bestånd vidtagits för att förbättra rekryteringsförhållandena på denna bana, har varit så litet ägnade att neutralisera den hårda konkurrensen från patologbanan. Herr statsrådet konstaterade ju själv, att rekryteringssvårigheter har förelegat hela tiden. Det borde nog redan från början ha förefallit ganska naturligt, att man inte kan få läkare att specialutbilda sig i sex år för att söka sig in på en bana, där befordringsmöjligheterna utgöres av en enda professur och tre tjänster i Ce 31 eller Ce 29. Om man vidare betänker att rättsläkarna skall ägna sig åt både praktiskt arbete, lärarverksamhet och vetenskapliga uppgifter, så vore det en naturlig åtgärd att man inrättade professorer i rättsmedicin i Lund, Göteborg och Uppsala utöver den som vi nu har i Stockholm och som är den enda i landet.

Nu framhåller statsrådet, att den förtvivlade situation som uppstått delvis beror på — vilket jag gärna erkänner — oförutsedda händelser, bland annat flera sjukdomsfall, och att statsrådet tänker söka få in till landet tre kvalificerade tyska läkare. Det är måhända nödvändigt i det svåra läge, som vi kommit i. Men det är å andra sidan knappast lyckligt att de rättsmedicinska uppgifterna, som kräver en god insikt i ett lands lagar och traditioner, kommer att överlämnas till utländska läkare i så stor utsträckning, att halva kåren inom kort kommer att bestå av utländska befattningshavare.

Statsrådet har emellertid liksom jag av allt att döma en känsla av att man inte bör fortsätta på denna väg. Därför

anser statsrådet att rekryteringen på längre sikt bör göras till föremål för särskilda överväganden. Det hade varit av värde, om detta halva löfte med hänsyn till situationens allvar hade utbytt mot ett mera fullständigt löfte om en snar och snabb utredning.

På min fråga rörande eventuella åtgärder för att utbygga rättsläkarorganisationen i landet i övrigt svarar statsrådet i viss mån undvikande genom att uteslutande beröra frågans läge i Göteborg, vars rättsläkarstation beslöts år 1944 men ännu inte kommit till stånd. Det är att märka, att redan utredningen år 1943 visade behovet av ytterligare en rättsläkarstation i Uppsala och troligen också en i Norrland. De nuvarande tre stationerna i Stockholm, Göteborg och Lund och deras distrikt täcker inte hela landet. I Norrland får man klara sig bäst man kan genom att förordna patologer utan full kompetens att utföra rättsmedicinska obduktioner.

Herr talman! Jag vill sluta med att vädja till statsrådet att snarast låta ytterligare utreda både rekryteringsproblemet och distrikts- respektive stationsfrågan.

Herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Herr Huss förklarade att det skulle ha varit önskvärt, om det något vaga uttalandet om nödvändigheten av att vidta åtgärder för att på detta område skapa bättre förhållanden på längre sikt kunde ha utbytt mot ett mera bestämt löfte om en snar och snabb utredning. Herr talman, jag gör det utbytet.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 17, statsutskottets utlåtanden nr 151—153 och memorial nr 154, bevillningsutskottets betänkanden nr 57 och 58 samt memorial nr 59, bankoutskottets utlåtanden nr 33 och 34 samt memorial nr 35, första lagutskottets memorial nr 30, andra lagutskottets memorial nr 39 och ut-

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

låtanden nr 40—42, tredje lagutskottets utlåtanden nr 28—30 och memorial nr 31 ävensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 33—37 och memorial nr 38.

Föredrogs särskilda utskottets memorial nr 9, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om visst anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

På sedermera gjord proposition godkändes den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att under förutsättning att den nu godkända voteringspropositionen bleve godkänd även av andra kammaren, enligt överenskomelse med nämnda kammaras talman gemensam omröstning i ämnet komme att anställas vid kamrarnas sammanträden under morgondagen.

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel m. m., dels ock i ämnet väckta motioner

Genom en den 12 mars 1954 dagtecknad proposition, nr 163, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel;

dels ock, jämlikt § 87 regeringsformen, antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 34 § lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.

Enligt förslaget skulle vissa läkemedel, varå recept utfärdats av läkare, på apotek utlämnas kostnadsfritt eller till nedsatt pris. Sålunda skulle den, som vore försäkrad enligt lagen om allmän sjukförsäkring, vid särskilt angivna långvariga och allvarliga sjukdomar erhålla vissa läkemedel utan kostnad. I andra fall skulle vid sjukdom den sjukförsäkrade vid inköp av läkemedel, som vore att hänföra till apoteksvara eller innehölle gift av första klassen, åtnjuta nedsättning av läkemedelspriset med hälften av det belopp, varmed priset överstege 3 kronor. Sådan prisnedsättning skulle även den erhålla, som utan att omfattas av den allmänna sjukförsäkringen vore i allmän eller enskild tjänst här i riket. För vad allmänheten ej erlagt av priset för ifrågavarande läkemedel skulle apotekarna erhålla ersättning från tillsynsmyndigheten för den allmänna sjukförsäkringen, d. v. s. riks-försäkringsanstalten. Av utgifterna för läkemedelsreformen — vilka beräknats till ca 34 miljoner kronor om året — skulle staten svara för ett belopp per år motsvarande 1 krona 15 öre för varje sjukkasemedlem eller i runt tal 6 miljoner kronor, medan återstående kostnader skulle fördelas på de sjukförsäkrade och arbetsgivarna i enlighet med 1953 års beslut i frågan.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat elva i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 483 av herrar Mossberger och Persson, Ragnar,

nr 484 av herrar Huss och Lundgren,
nr 506 av herrar Huss och Kronstrand
samt

nr 507 av herr Huss ävensom

inom andra kammaren:

nr 603 av herr Hagberg i Stockholm
m. fl.,

nr 604 av herr Hagberg i Stockholm
m. fl.,

nr 630 av herr von Friesen m. fl.,

nr 631 av herr Persson i Appuna,

nr 632 av herrar Bengtsson i Halmstad
och Bengtsson i Varberg,

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

nr 646 av herrar *Johansson* i Väster-
vik och *Almgren* samt

nr 647 av fröken *Höjer* m. fl.

I motionen II: 603 hade hemställts, att riksdagen, med godkännande i övrigt av Kungl. Maj:ts proposition nr 163, måtte besluta om vissa i motionen närmare angivna ändringar i förordningen angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel — innebärande bland annat, att läkemedel, varå recept utfärdats av läkare, skulle å apotek tillhandahållas kostnadsfritt och att kostnaden för tillhandahållande av läkemedel enligt förordningen skulle bestridas av statsmedel — samt att riksdagen måtte besluta avslå förslaget till ändrat lydelse av 34 § i lagen om allmän sjukförsäkring.

Utökningar i rätten att kostnadsfritt erhålla läkemedel vid vissa sjukdomar hade föreslagits i motionen I: 507 samt i de likalydande motionerna I: 506 och II: 647.

I de likalydande motionerna I: 484 och II: 630 hade hemställts, att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 163 måtte uttala, att de tekniska och administrativa frågorna rörande recepten borde lösas med beaktande av dels behovet att patienten alltid finge behålla originalrecept eller receptkopia, dels angelägenheten av att läkarna icke i onödan betungades med skrivarbete.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte — med avslag å motionerna II: 603, II: 604, II: 631 och II: 646 — bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna

1) I: 483 och II: 632,

2) I: 506 och II: 647 samt

3) I: 507

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 484 och II: 630 måtte anses besvarade genom vad utskottet i motiveringen anförte.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundgren* och *Nils Theodor Larsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att 3 § i förslaget till förordning angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel måtte erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Den av reservanterna föreslagna ändringen innebar, att nedsättningen av läkemedelspriset skulle utgöra tre fjärdedelar av det belopp, varmed priset överstege 5 kronor.

Herr **NORLING** (k):

Herr talman! Det nu föreliggande förslaget om kostnadsfria och rabatterade läkemedel kommer att framkalla missräkningar hos många ekonomiskt svaga bland folket och särskilt hos folkpensionärerna. Vissa läkemedel har därtill undantagits även från rabatteringen, bl. a. hälsostärkande preparat, vilket i hudsak drabbar äldre personer och folkpensionärer. Även vacciner och liknande bakteriologiska preparat har undantagits, och här kommer, enligt vad jag kan förstå, i synnerhet de astmasjuka, att drabbas av denna undantagsbestämelse.

I motionen nr 603 i andra kammaren har föreslagits, att alla läkemedel, utskrivna av läkare på recept, kostnadsfritt skall erhållas på apotek samt att kostnaderna härför skall betalas av staten. Beträffande detta förslag säger utskottet, att det av statsfinansiella skäl inte kan ifrågakomma. Utskottet motiverar detta med farhågorna för en omotiverad ökning av läkemedelskonsumtionen. Beträffande den senare motiveringen vill jag säga, att man kan väl utgå från att läkare inte skriver ut läkemedel som är obehövliga, och beträffande den statsfinansiella motiveringen vill jag erinra om att vi tidigare i motioner föreslagit ett höjt arbetsgivarbidrag, som bl. a. skulle kunna användas för finansieringen av fria läkemedel.

Den föreslagna rabatteringen på 50 procent, om läkemedlet kostar över 3

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

kronor, kommer särskilt för de yrkes-skadade att innebära en tydlig försämring, då dessa förut fått fria läkemedel vid olycksfall och yrkesskada. Med redan beslutade försämringar i yrkesskadelagen, vartill nu kommer försämringen beträffande ersättning för medicin, får man väl betrakta denna grupp som särskilt missgynnad, när det gäller sjukdom.

Utskottets avstyrkande härvidlag grundar sig på ett återopande av återgång till vissa gränsdragningssvårigheter. Ett bifall till yrkandet om fria läkemedel på recept i motionen nr 603 hade avvärt dessa svårigheter beträffande gränsdragningen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med de ändringar, som föranleds av bifall till motionen nr 603 i andra kammaren.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Den läkemedelsreform, som riksdagen nu står i begrepp att genomföra, innefattar dels kostnadsfria läkemedel i vissa begränsade fall och dels rabatterade läkemedel i övriga fall. De kostnadsfria läkemedlen är förbehållna för sådana sjukdomar, som är mycket långvariga och vid vilka varaktigt bruk av specifikt verksamma läkemedel är nödvändiga.

Det har inom utskottet, såvitt jag vet, inte varit några principiella skiljaktigheter i fråga om förslaget rörande dessa kostnadsfria läkemedel. Däremot har det rätt delade meningar beträffande frågan, för vilka sjukdomar dessa kostnadsfria läkemedel skall beviljas. Till propositionen är fogad en förteckning över sjukdomar, vid vilka läkemedel skall utlämnas kostnadsfritt. Denna förteckning kan ändras av Kungl. Maj:t i administrativ ordning, och detta är till fördel, eftersom det inte alltid är givet att just de sjukdomar, som där upptages, är de enda, vid vilka kostnadsfria läkemedel bör tillhandahållas. Man kan ju tänka sig att läkemedelstekniken i framtiden utvecklas och att vi kan få andra läkemedel, som det kan vara motiverat att de sjuka erhåller kostnadsfritt.

Jag vill för övrigt, herr talman, erinra om att kostnadsfria läkemedel principiellt inte är någonting nytt; landstingen har ju sedan många år beviljat exempelvis fritt insulin och en del andra motsvarande läkemedel till alla som lider av sockersjuka eller andra sjukdomar, för vilka dylika läkemedel kan vara fastställda.

Inte heller beträffande de rabatterade läkemedlen föreligger några principiella skiljaktigheter. Olika meningar har gjort sig gällande bara om karensbeloppens storlek. Utredningsmannen hade föreslagit ett karensbelopp av 2 kronor, departementschefen och utskottet föreslår 3 kronor, och i en till utskottsutlåtandet fogad reservation har herr Larsson och jag föreslagit 5 kronor; jag återkommer strax till den saken.

Remissinstanserna har i viss mån haft olika uppfattning om karensbeloppets storlek; de hade att yttra sig om det av utredningsmannen föreslagna beloppet 2 kronor, inte det av departementschefen sedermera föreslagna beloppet. Landsorganisationen finner t. ex. en rabattering av 50 procent vara alltför knappt tilltagen och ifrågasätter en höjning till 66 2/3 procent; därest så vore erforderligt för att hålla kostnaderna nere, borde enligt Landsorganisationens mening en höjning av karensbeloppet övervägas. 1953 års läkemedelsutredning, bestående av professor Woxén, överdirektör Älmeby och kanslisekretär Eketorp, anför, att starka skäl talar för en höjning av karensbeloppet till 5 kronor. Därvid gjord besparing kunde förslagsvis tillföras de sjuka i form av höjd grundsjukpenning, en högre rabattsats, exempelvis 75 procent, eller ökat stöd med helt fria läkemedel till kroniskt sjuka, som på grund av platsbrist inte kan erhålla vård på kronikersjukhus, ehuru behov därav föreligger.

Enligt propositionens och utskottets förslag är alltså karensbeloppet 3 kronor och rabattsatsen 50 procent, enligt reservationen är karensbeloppet 5 kronor och rabattsatsen 75 procent. I praktiken innebär detta, att reservationen är ofördelaktigare än propositionen när det

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

gäller de låga kostnaderna, medan förhållandet är motsatt i fråga om de höga läkemedelskostnaderna. Vid ett läkemedelspris av 5 kronor förlorar den försäkrade enligt reservationen i det ogynnsammaste fallet 1 krona. Här på väggen finns ett diagram, som visar kostnaderna dels enligt utredningens förslag, det är den svarta linjen, och dels enligt reservationen, vars kostnader markeras med den röda linjen. På baslinjen är läkemedlets pris utsatt, och i det vertikala planet anges, vad den försäkrade har att betala. Såsom damerna och herrarna ser, blir enligt reservationen den försäkrades kostnad procentuellt lägre, ju högre kostnaden för läkemedlet blir. Detta innebär att de nya och därför många gånger mycket dyra men effektiva läkemedel, som man får räkna med, kommer att bli billigare för den försäkrade enligt reservationen än enligt utskottets förslag. De relativt måttliga kostnaderna för läkemedel med ett pris under 9 kronor bör ju relativt lätt kunna bäras av den försäkrade.

Fördelen med det högre karensbeloppet är därjämte att det möjliggör administrativa förenklingar. Man räknar med att apoteken skall behöva redovisa ungefär 12,5 miljoner recept, för vilka rabatt skall utgå. Om man höjer karensbeloppet från 3 till 5 kronor, slipper man att redovisa 6 miljoner recept. Antalet recept, som skulle komma att redovisas, minskas då från 12,5 miljoner till 6,5 miljoner. Detta innebär alltså en administrativ förenkling.

Det är ju ur många synpunkter önskvärt att hindra onödigt läkemedelskonsumtion, men det är viktigt att sjuka för relativt måttlig kostnad erhåller moderna och därför i vart fall till en början dyra läkemedel. Kostnaderna vid ett genomförande av reservanternas förslag blir något lägre än enligt utskottets förslag. Nu vill jag dock erkänna, att kostnadsberäkningarna av naturliga skäl är ganska osäkra. I propositionen räknas med att kostnaderna skall uppgå till 34 miljoner kronor. Huruvida detta belopp räcker, är det ingen människa som vet; det beror naturligtvis på om allmänhe-

ten ökar läkemedelskonsumtionen. Man får hoppas, att detta inte blir fallet, men det är naturligtvis mycket osäkert. Man skulle åstadkomma åtskilligt med besparingar genom att följa reservationen, och detta skulle bli till fördel för sjukkasorna.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Jag är på det klara med att vi måste ta denna förordning såsom ett första trevande försök att lösa den faktiskt mycket svåra frågan om det allmännas bidrag till de sjukas läkemedelskostnader. Men samtidigt är jag också medveten om de brister, som vidlåder förordningen, och jag vill inte underlåta att för kammaren redovisa några av dessa.

Till en början drar man ju upp en gräns mellan några få långvariga och allvarliga sjukdomar å ena sidan — som berättigar till att läkemedel erhålles kostnadsfritt — och övriga sjukdomar å andra sidan, som endast medger viss rabatt på läkemedel. För förbandsartiklar, vacciner och en del andra saker får den sjuke inte någon som helst prisnedsättning. Jag kan tillägga, att det ju också blir så, att alla sjuka, som är intagna på sjukhus, får läkemedel kostnadsfritt, eller, om man så vill, läkemedlen och förbandsartiklarna inräknade i vårdavgiften. Att detta förhållande kan komma att ge anledning till att den sjuke söker in på sjukhus för att få minskade läkemedelskostnader i fall, då det vore möjligt att sköta den sjuke i hemmet, är jag tämligen övertygad om, och detta är ju inte någon gynnsam effekt av förordningen.

Var och en inser, att varje försök att göra upp en förteckning över några få och allvarliga sjukdomar med särskild förmånsställning måste ge ett i hög grad godtyckligt resultat. Det förhåller sig ju på det sättet, att alla långvariga sjukdomar är allvarliga, åtminstone ur pa-

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

tientens synpunkt, och i många fall, när sjukdomen inte är upptagen på förmånslistan, också ur läkarens synpunkt. Hjärtill kommer att vid åtminstone ett par av de sjukdomar, som berättigar till erhållande av läkemedel kostnadsfritt, inträder förmånen först på ett sent stadium. I fråga om hjärtfel erhålles denna rätt först på det stadiet, när den kroniska hjärtmuskelsvagheden har börjat, alltså vid en tidpunkt, då hjärtfelet kan ha gjort vederbörande mer eller mindre till invalid, långt tidigare, kanske under årtionden. Vid astma erhålles läkemedlen gratis först när sjukdomen blir kronisk.

Jag vill nu med några exempel illustrera de i vissa fall rätt egenartade verkningar, som reformen kommer att få. En patient går till en läkare och får recept på låt oss säga 6 stycken enkla, d. v. s. icke med varandra blandade läkemedel, som kostar t. ex. 2 kronor 50 öre per styck, alltså sammanlagt 15 kronor. På denna summa får patienten inte ett öres rabatt, därför att vid varje expedition ett karensbelopp på 3 kronor skall gälla, vilket den sjuke får betala själv. Vid ett annat tillfälle skriver läkaren måhända ut ett recept för samma patient, i vilket dessa 6 läkemedel blandas samman till en mixtur eller pulverblandning. Vi antar att denna blandning också kostar 15 kronor. På detta belopp utgår nu en rabatt på hela 6 kronor. En patient nummer två ordinerar t. ex. 100 gram av ett läkemedel, som i denna kvantitet kostar 3 kronor. Härpå får han ingen rabatt. Nästa gång får han ett recept på tre gånger så stor kvantitet, 300 gram. Kostnaden blir nu 9 kronor, men på detta belopp får han en rabatt av 3 kronor. Jag medger att statsrådet har uppmärksammat denna olägenhet och därför ställt i utsikt att, om läkarna visar tendens att skriva ut recept på alltför stora kvantiteter för att göra det hela billigare för patienterna, föreskriva vissa maximidoser.

Jag antar vidare, att två hjärtsjuka patienter uppsöker samma läkare och får samma recept på ett läkemedel som kostar 10 kronor. Den ene har vissa sym-

tom som tecken på kronisk hjärtsvaghet, kanske i ett begynnande stadium. Det har inte den andre, trots att hans hjärtfel till sin karaktär är lika svårt som den förstes. På apoteket träffas de båda patienterna och upptäcker då, att den förste får sitt läkemedel gratis, medan den andre får betala 6 kronor 50 öre.

Ytterligare ett exempel. Två sjuka blir ordinerade cortison, och vi antar att de hör hemma i två familjer, som är gran-
nar till varandra. Den ene sjuke har symptom av bristfällig binjurfunktion och får därför läkemedlet gratis. Den andre har en sekundärkronisk ledgångsreumatism och är också svårt sjuk, men han får endast rabatt. Nu hör cortison till de dyraste läkemedlen, och den ofta förekommande dosen av fyra tabletter om dagen medför trots rabatten en läkemedelskostnad för patienten med reumatism av över 2 kronor per dag. För att åtminstone på den punkten försöka få till stånd någon rättvisa hade jag motionsvis föreslagit, att cortison och ACTH skulle upptas på den kostnadsfria förteckningen, när de ordinerar på grund av sekundärkronisk ledgångsreumatism, men motionen har blivit avstyrkt.

Hur skall man kunna tänka sig att komma från de svårigheter, som jag här har illustrerat med några exempel? Problemet är mycket svårt. Jag antar att man har varit inne på tanken med en läkemedelspenning vid vård utom sjukhus, men eftersom en sjuk persons läkemedelskostnad varierar mellan ingen alls och kanske 3 kronor per dag, är den vägen föga framkomlig.

Folkpartiet hade i fjol en motion, som jag tror skulle ha kunnat vara ägnad att bilda grundval för ett rättvisare system än det som här är föreslaget. Den motionen blev emellertid avslagen, och det har inte ansetts vara praktisk politik att återkomma med det förslaget i år, allra helst som dess närmare utformning förutsätter en specialutredning. Förslaget gick ut på att man skulle försöka bestämma en viss maximal läkemedelskostnad per dag och att det allmänna skulle betala överskjutande kostnad. Vi hade tänkt oss att denna högsta

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

kostnad skulle ligga någonstans mellan 25 och 50 öre per dag, men någon exakt siffra kan endast anges efter en utredning.

Hur skulle man då kunna beräkna läkemedelskostnaden per dag? Jo, det skulle gå till på det sättet att, eftersom läkaren dels skriver ut en viss kvantitet av läkemedlet och dels anger hur stor kvantitet som skall intas per dag, apoteket räknar ut, hur mycket denna medicin kostar per dygn. Om flera läkemedel skrives ut samtidigt, får man på samma sätt den sammanlagda kostnaden.

Jag är fortfarande av den uppfattningen, att, intill dess man kan framlägga något annat alternativ, som kan ge en lika rättvis beräkningsgrund, är den av folkpartiet angivna linjen den som man hade bort följa.

Jag slutar med att säga vad jag sade i början av mitt anförande, att vi får ta den föreslagna förordningen på försök. Vi blir snart underkunniga om dess brister, och vi får sedan försöka att om möjligt få fram en rättvisare tingens ordning.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! I den mån vi som deltar i debatten inte har samma mening som Kungl. Maj:t och utskottet, blir det väl närmast ett slags deklarationer, som man anser sig böra avge. Inte heller jag kommer att yrka bifall till någon motion. Jag sympatiserar i hög grad med den motion, i vilken föreslås att man skall fasthålla vid 1946 års beslut på den här punkten. Jag tror inte att det tjänar mycket till att söka åstadkomma en ändring i vad Kungl. Maj:t och lagutskottet här har föreslagit, men jag vill ändå inte underlåta att yttra mig.

Jag måste säga att förslaget vittnar om en försiktighet i överkant. Det finns åtminstone inte någon djärvhet i detta förslag med ett karensbelopp av 3 kronor för att, som jag förmodar, man inbillar sig att det skall bli ett allvarligt missbruk av läkemedel och vill undvika det genom detta karensbelopp.

Jag understryker vad herr Huss har sagt beträffande den slutna och den öppna sjukvården. Det är väl knappast tvivel underkastat, att patienter på sjukhus kommer att försöka hålla sig kvar där så länge som möjligt, om deras tillfrisknande är beroende på dyrbara läkemedel och de först skall betala 3 kronor för dessa och sedan bara får hälften av det övriga i rabatt. 1946 års beslut innebär som bekant, att man skulle ha 50 procent rabatt men utan någon sådan begränsning, som dessa karenspengar nu skall komma att utgöra.

När jag ser på utskottets utlåtande för att ta reda på den motivering, som man där kan prestera för det här karensbeloppet av 3 kronor, finner jag att det egentligen är ett enda argument, nämligen att man vid 1953 års riksdag räknade med att statens utgifter för läkemedlen skulle begränsas till 34 miljoner kronor. Nu har jag under många, många år sett hönans kritstreck dras upp i alla möjliga sammanhang. Man har gjort sina prognoser och sina beräkningar, och både utskottet och Kungl. Maj:t måste väl ändå erkänna att de där beräkningarna i varje fall är mycket osäkra. Att då göra dem till heliga tal, som man förklarar icke får överskridas, är en sak som åtminstone aldrig har tilltalat mig. Ingen kan veta, om utgifterna här blir 30 miljoner kronor eller 36 miljoner kronor — det beror på en hel rad omständigheter som ingen människa på jorden kan förutse, framför allt naturligtvis på frågan om hur många läkemedel som blir receptbelagda och därmed rabattberättigande.

När jag sade att jag tycker att här visats en försiktighet i överkant, tänkte jag på två ting. Då Labour i England kom till makten, var en av dess första åtgärder att genomföra en s. k. hälsoreform. Den var djärv — så långt skulle jag inte vilja förorda att man ginge här i landet, åtminstone på åtskilliga år — ty den innebar ju absolut fri sjukvård — öppen eller sluten, det var likgiltigt — fria läkemedel av vad stort det vara må, fria tandproteser, fria glasögon. Till och med en utlännning, som bara tillfäl-

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

ligtvis vistades i England men fick ett läkarintyg på att han behövde glasögon, kunde på den engelska statens bekostnad gå och skaffa sig dessa glasögon. Han kunde också på statens bekostnad laga sina tänder och skaffa sig en tandprotes, om han hade tid att stanna i landet så länge att protesen hann göras i ordning. I England gjorde man alltså frågor om hälsans bevarande, i den mån läkarna och sjukhusen kan inlägga någon förtjänst därom, till ett slags medborgerlig rättighet precis som den allmänna rösträtten och annat sådant. Det drog naturligtvis kolossala kostnader. Jag vet att när jag var över i England år 1949, då sjukvårdsreformen hade varit i kraft knappast mer än ett och ett halvt år, diskuterade man även inom Labour att vidta en ändring, nämligen att uttaga en avgift av en shilling per läkarrecept, men det skulle också vara hela den kostnad som allmänheten behövde svara för, om det förslaget hade förverkligats. Men Labour avstod från att över huvud taget föreslå några ändringar. Sedan kom den konservativa Churchillska regeringen till makten, och den har nu tagit bort förmånen av kostnadsfria tandproteser och glasögon och måhända också några andra förmåner — jag har inte kunnat så noga följa med att jag vet vad den Churchillska reformen innebär i alla detaljer. Men om jag inte misstar mig gick den i fråga om de egentliga läkemedlen icke längre än att ta ut en shilling per läkarrecept. Enligt det förslag som nu ligger på riksdagens bord blir det ju fråga om att ta ut belopp av en helt annan storlek av allmänheten.

Utskottet säger att vi bör avvakta erfarenheterna, och jag är den förste att erkänna att detta är ett mycket klokt resonemang. Men, herre gud, ibland händer det väl att vi kan låta andra folk göra erfarenheterna åt oss. Danskarne har fria läkemedel, jag vet inte sedan hur länge, men jag skulle tro att de haft det åtminstone under de senaste 20 åren. Där bör man ha en ganska betydande erfarenhet av huruvida en sådan ordning föranleder en

massa missbruk eller andra olägenheter som kunde anföras som avskräckande exempel. Jag har ju träffat danskar både här i Stockholm och nere i Danmark och frågat dem, huruvida de observerat några missbruk av de fria läkemedlen, och det har de, jag talat med i varje fall, bestämt förnekat. Nu är ju inte läkemedlen kostnadsfria på det sättet att man inte behöver betala dem, men de betalas liksom sjukvårdskostnaderna genom sjukkassan, och naturligtvis kan detta i rätt hög grad påverka avgifternas storlek.

Jag har tidigare ansett mig ha anledning att kritisera vissa delar av den sjukkassareform som vi genomfört, men jag hade inte väntat mig att vi på den här punkten skulle ta ett så stort steg tillbaka i jämförelse med 1946 års beslut som det beslut, kammaren nu med säkerhet kommer att fatta, i verkligheten innebär. Någon liten respekt borde man väl ändå ha haft för det beslut som fattades för så pass många år sedan.

Herr NORMAN (s):

Herr talman! Jag vill villigt erkänna, att utskottet varit försiktigt vid sitt bedömande av detta spörsmål. Huruvida det varit en försiktighet i överkant eller inte, kan man ju diskutera.

Nu har det varit rätt olika meningar om hur denna reform skall utformas. Jag vill minnas, att riksdagen år 1946 inte gjorde något annat än ett principuttalande. Socialvårdskommittén hade föreslagit en rabattering med hälften utan något karenobelopp, men riksdagen tog, om jag inte minns fel, ingen ståndpunkt i den frågan. Det är att märka, att de rabatterade läkemedlen enligt socialvårdskommitténs förslag skulle bestämmas enligt en förteckning. Denna förteckning är nu borta. I vad mån det kan ha den inverkan, att reformen fått en utvidgning, som i viss mån kan kompensera karenobeloppet, är jag inte skickad att bedöma. Men det låter sig säga och tänka, att just det förhållandet, att den speciella förteckningen över vilka läkemedel som skall vara rabatterade nu inte

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

finns, utan att det i lagen är sagt ifrån att samtliga läkemedel enligt apoteksvarustadgan skall rabatteras i den mån de är receptordinerade, innebär en utvidgning. Jag fäller inget bestämt omdöme, men jag tror att problemet bör övervägas ur den synpunkten, då man nu gör jämförelser mellan vad som var tänkt från början och vad som nu framkommit beträffande karensbelopp eller icke.

Jag kan säga, att utskottet har varit mycket sympatiskt inställt till flera av de motioner, som velat utvidga förslaget i ett eller annat avseende. Försiktigheten har bjudit oss att inte säga någonting bestämt. Det är klart, att vi har tagit hänsyn till vad riksdagen uttalade i fjol. Riksdagen sade då ingenting om rabattens storlek, men riksdagen anslöt sig till det principuttalande som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen att reformen till att börja med skulle beräknas hållas inom en kostnadsram av ca 34 miljoner kronor. Därutav skulle en tämligen liten del, något över en femtedel, komma på staten, och i övrigt skulle kostnaderna täckas av de sjukförsäkrade och av arbetsgivarbidrag. Det uttalande, som riksdagen gjorde beträffande kostnaderna, har utskottet givetvis i rätt stor utsträckning känt sig bundet av. Hade vi nu, som vi verkligen velat, föreslagit en ändring av karensbeloppet eller dess borttagande helt och hållet eller en ändring av rabattens storlek, hade vi förmodligen varit nödsakade att förorda, att merkostnaden härför skulle läggas på de försäkrade och på arbetsgivarbidragen. Andra lagutskottet är ju inte rätta forum att bedöma den statsfinansiella situationen, men jag föreställer mig, att vi skulle ha känt oss bundna av det uttalande, som riksdagen gjorde i fjol, att de egentliga statsutgifterna för detta ändamål skulle hålla sig omkring 6 miljoner kronor. Nu räknar vi nog med att denna reform så småningom skall bli litet bättre än vad förslaget innebär.

Vi har kanske framför allt varit litet bekymrade för hur reformen skall komma att verka beträffande de reumatiskt sjuka. Vad som sagts i interpellationsdebatten om reumatikervården i dag har

ytterligare stärkt mig i min uppfattning, att det är synnerligen önskvärt, att den kroniska ledgångsreumatismen kommer in i den förteckning över de sjukdomar, mot vilka läkemedel skall vara helt kostnadsfria för patienterna. Av interpellationsdebatten fick man ett starkt intryck av att en hel del svårt plågade människor, som behöver sjukhusvård för reumatism, inte kan få denna vård på grund av platsbrist. Det vore då så mycket mer behövt, att patienterna utan betungande kostnader kunde få de läkemedel, som skall hjälpa dem från deras plågor. Jag vill hänvisa till vad utskottet säger om detta spörsmål och rikta en vädjan till socialministern att allvarligt överväga, om det inte snart nog skall kunna finnas möjlighet att flytta in denna sjukdom och de mest verksamma läkemedlen mot densamma i katalogen över de fria läkemedlen.

Att utskottet inte har vågat säga något bestämt sammanhänger ju med att den medicinska vetenskapen har uttryckt en viss tveksamhet när det gäller att bedöma hur framför allt cortison och ACTH verkar i det långa loppet. Vi förutsätter att spörsmålet blir föremål för ett noggrant övervägande, och hoppas att denna på rent vetenskapliga grunder grundade medicinska tveksamhet skall kunna undanröjas ganska snart.

Vad vi här kommer att ha olika meningar om vid omröstningen är väl närmast Kungl. Maj:ts och utskottets förslag beträffande karensbeloppets storlek och den reservation som här har förordats av herr Lundgren. Det ligger naturligtvis åtskilligt i dessa kurvor som har satts upp på väggen här, vilket gör att man kan tycka att reservationsförslaget har sina bestämda fördelar. Saken beror ju på i vilken omfattning de dyra läkemedlen blir använda av människor. Herr Lundgren förutsatte själv att hans förslag skulle medföra en kostnadsminskning. Detta skulle tyda på att de allra flesta läkemedel som folk använder håller sig inom en sådan prisnivå, att höjningen av rabatten till två tredjedelar inte betyder så mycket för det stora flertalet av de sjukförsäkrade.

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

Jag tror att de flesta har större glädje av ett karensbelopp på tre kronor och en rabattering till hälften. Finansieringen av dessa kostnader är ju så konstruerad, att det blir de sjukförsäkrade själva som får betala en större del därav. Då finner jag det vara riktigt, att så många som möjligt får största möjliga utbyte av sina försäkringsavgifter. Jag tror att det är av betydelse, att en hel del personer med begränsade inkomster får ett skäligt utbyte av sina försäkringar. Jag tror att om man skulle följa herr Lundgrens förslag, skulle resultatet för många av dessa människor med begränsade inkomster bli att de fick hjälpa till att betala för personer, som kanske har bättre möjligheter än de att bära en större kostnad för de dyrare läkemedlen. Det är väl framför allt de läkemedel som i viss utsträckning skall bli helt fria, som är så där dyra. Om vi snart nog kan utvidga katalogen över sådana läkemedel som skall bli helt fria, så tror jag att vi ger den bästa hjälpen åt de sjuklingar som behöver använda de dyrare läkemedlen. Jag tror att det är mot det målet man skall inrikta sina närmaste reformsträvanden i detta fall för att hjälpa just dem som framför allt är betungade av läkemedlens dyrhet.

De yrkanden som herr Norling har framställt är kanske inte så aktuella, att man kan räkna med att det i detta läge blir något avgörande för eller emot. Det alternativa förslaget i herr Norlings m. fl. motion om helt fria läkemedel för de yrkesskadade, vilket han erinrade om, är i och för sig riktigt. Man ville emellertid försöka komma i från alla tveksamma bedömningar om vad som är yrkesskada och vad som inte är det genom det samordningsbeslut som fattades vid förra årets riksdag. Skulle man nu följa herr Norlings förslag i detta fall, skulle man ju åter vara i det läget, att man i varje särskilt fall fick ta upp detta spörsmål och göra de noggranna utredningar som kan vara behövliga. Jag tror inte att den lättnad som de yrkesskadade skulle få genom det förslaget kan väga så starkt, att man för den skull bör gå tillbaka till de besvärlig-

heter som man har velat undvika genom samordningsbeslutet i fjol.

Herr talman! Jag nöjer mig med att med dessa randanmärkningar yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Låt mig bara göra några korta erinringar i anledning av debatten. Det var närmast min företrädare i ämbetet, herr Gustav Möllers, inlägg som gav mig anledning att begära ordet för att replikera. Tyvärr har han försvunnit ur kammaren, men jag vill ändå inte låta hans inlägg stå oemotsagt.

Herr Gustav Möller presenterade denna reform såsom dikterad av försiktighet i överkant, och han nämnde att det saknas all tillstymmelse till djärvhet i den. Det förbluffar mig att herr Gustav Möller, som ändå är så initierad i dessa frågor, presenterar denna reform såsom en isolerad företeelse och inte ser den i dess sammanhang. Vi beslutade i princip i fjol i samband med avgörandet om den allmänna sjukförsäkringen, att vi även skulle införa en läkemedelsrabattering, som kostnadsmässigt skulle röra sig om ca 35 miljoner kronor. Man tänkte sig i fjol eventuellt en tredjedels rabatt av priserna på alla läkemedel, enligt de principer i övrigt som föreligger här i dag. Vid närmare övervägande har denna tredjedelsrabattering ändrats så, att man inför ett karensbelopp och en 50-procentig rabattering. Ekonomiskt väger dessa två saker lika. Regeringen har stannat för det sista alternativet.

Vad som är avgörande, när man ger sig in på internationella jämförelser, är att man skall se sjukförsäkringsreformen sådan den ter sig i sitt stora sammanhang. Det är till en början inte riktigt att på tal om förhållandena i Danmark som herr Gustav Möller säga att läkemedlen är 100-procentigt rabatterade, ty de är 75-procentigt rabatterade, men därtill kommer att man i Danmark ju har en ytterst låg sjukpenning. Om jag gör en jämförelse med England, finner jag att förhållandena är likartade där. Aneurin Bevan gick vid framläggandet av sin proposition ut från den premis-

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

sen, att man skulle ha en försiktig sjukpenning och vara generös i fråga om sjukhusvården och läkemedelsreformen. 1946 års sjukförsäkringsbeslut i den svenska riksdagen var delvis influerat av den engelska sjukförsäkringsreformen och kännetecknades av en låg sjukpenning samt generositet i fråga om sjukhusvård och läkemedel. När vi omprövade detta 1952, hade vi erfarenheter av hur denna form hade verkat i andra länder. Herr Gustav Möller hade erfarenheter från 1949 av den engelska reformen. Jag har faktiskt senare erfarenheter än 1949. Så mycket är ju klart, att i England har man tvingats till en reformering baklänges. Jag är inte heller säker på att man är färdig där med denna kräftgång. Jag vet inte om kammarens ledamöter läste några artiklar i dagspressen för någon månad sedan om de framtida ekonomiska konsekvenserna av den engelska socialpolitiken. Om dessa artiklar gav ett riktigt uttryck åt ett faktiskt förhållande får man kanske tyvärr säga, att den engelska nationen blir tvingad att fortsätta denna vandring.

Vad som emellertid skiljer vår försäkring från både den engelska och den danska, som här har tagits som jämförelseobjekt, är ju att vi har bestämt oss för att satsa hårdast på en ordentlig sjukpenning. Enligt det i fjol fattade beslutet ligger sjukpenningen för en svensk arbetare med medelinkomst vid ungefär 12—14 kronor per dag. Det råder, ärade kammarledamöter, ingen tvekan om att här har den svenska riksdagen visat en djärvhet, som hittills ingen annan nation vågat. Vi genomför en sjukförsäkring, som har de utan konkurrens högsta obligatoriska sjukpenningar som något land har vågat sig på. Vi tror oss om att kunna göra detta utan tråkiga konsekvenser för framtiden. Erfarenheterna i England, i Danmark och i Frankrike — som jag också haft tillfälle att studera på platsen — visar att en alltför stor generositet i fråga om läkemedlen hämnar sig. Det är en olycklig utveckling att efter några år konstatera att man har gjort misstag och behöver reformera baklänges.

Man kan diskutera, om en karensavgift av 3 kronor är den riktiga eller inte. Utredningen hade föreslagit 2 kronor men hade icke räknat med någon som helst konsumtionsökning av läkemedlen. Vi får komma ihåg att i runt tal 400 000 à 500 000 folkpensionärer blir berättigade till läkemedelsrabatt och med hänsyn till sin ålder och de sjukdomar som är karakteristiska för gamla människor också i stor utsträckning blir berättigade till helt fria läkemedel. Där har man alltså en okänd faktor, som man har all anledning att vara försiktig med. Vi har således inom regeringen sagt oss: Låt oss räkna med att läkemedelskonsumtionen kan stiga med 20 procent, även med denna försiktiga rabattering. Om man då vill att de ekonomiska kalkylerna skall hålla — och det har man ju ändå i ärlighetens intresse skäl och anledning att försöka — och inte medvetet spekulerar i att det får kosta vad det kostar, då är det, som regeringen sagt, klokt att skaffa sig denna 20-procentiga marginal för en konsumtionsökning genom att gå upp till en karensavgift av 3 kronor. Det råder delade meningar om hur stort karensbeloppet bör vara. Jag finner i remissyttrandena, att statens farmaceutiska laboratorium och Svenska landskommunernas förbund sagt, att 3 kronor skulle vara det lämpliga. Tjänstemännens centralorganisation har även varit inne på den linjen. Läkarförbundet, som väl ändå har en viss sakkunskap på området — det skall ingen förneka, även om dess allmänna synpunkter icke kan delas av regeringen och, föreställer jag mig, av kammarens ledamöter i allmänhet — vill över huvud taget inte ha någon rabattering alls, därför att man tror att det blir en stark konsumtionsökning så fort man går in för rabattering av läkemedelspriserna. 1953 års läkemedelskommitté — liksom reservanterna i utskottet — har stannat för 5 kronor, vilket väl också är ett uttryck för att man är rädd för den konsumtionsökning, som ett för lågt karensbelopp kan innebära. Vissa remissinstanser vill ha ett ännu lägre belopp. Några t. o. m. inte något karensbelopp alls. Hela denna provskala av oli-

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

ka utredningar verifierar ganska klart, hur osäkra områden man här rör sig på. Regeringen har haft den utgångspunkten, att vi bör gå in för att försöka hålla de kalkyler som har uppgjorts. Visserligen kan man som Gustav Möller säga, att ingen människa vet, om kalkylerna stämmer eller inte. Ingen har påstått att det här är fråga om ett slags exakt vetenskap, men kalkylerna tjänar ändå som ledning för ett bedömande. Om de ger vid handen, att man kan gå på en 2-kronors karens under förutsättning av en oförändrad läkemedelsförbrukning, tror jag att det vore en klok linje att höja karensen med 1 krona för att därmed få täckning för en tjugoprocentig ökning av konsumtionen.

Jag vill vidare endast säga, att när kammaren går att behandla dessa frågor gäller det att inte se läkemedelsreformen som något slags specialproblem, frikopplat från sjukreformen. Att den kommer ett år efter, är betingat av vissa särskilda förhållanden, såsom att arbetet icke medhålls under fjolåret och att man behövde ett principbeslut innan man satte sig ned att utforma detaljerna. Riksdagen tog i fjol ställning till vad läkemedelsreformen skulle kosta. Den detaljutformning, som sedan har skett, redovisas i utlåtandet på kammarens bord i dag. Reformen skall ses som en del av den stora sjukreformen, som vi tog i fjol. Under dessa omständigheter är det fullständigt obefogat från Gustav Möllers sida att tala om bristande djärvhet och om försiktighet i överkant. Vi föreslår tvärtom en sjukreform, som, om jag ser den i dess helhet, är bland det djärvaste och längsts gående som något annat land har vågat sig på.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! Som socialministern påpekade, vill nog inte gärna någon i kammaren bestrida, att det är skäl att här framgå med en viss försiktighet, så att vi inte kommer i en sådan situation som man gjort i England, där man nu nödgas

reformera baklänges. Det är också i känslan av nödvändigheten att vara försiktig, som de båda reservanterna, herr Lundgren och jag, har reserverat oss för det högre karensbeloppet på 5 kronor. Detta förslag innebär att vi skulle få bort en mängd småköp, där ingen rabatterning sker. I gengäld föreslår vi att rabattens procentsats höjs från 50 till 75 procent. Vi har för vår del ansett — och det har ju från början också 1953 års läkemedelsutredning ansett — att det är väsentligare att få en större rabatterning på de större läkemedelsköpen än att småköpen rabatteras, det vill säga de som ligger inom karensbeloppets ram.

Beträffande karensbeloppets storlek vid läkemedelsrabatteringen finns det vissa synpunkter, som talar för det högre beloppet, kronor 5. Det är först vissa administrativa fördelar, som givetvis ger sig själva. Genom en höjning av karensbeloppet från 3 till 5 kronor bortfaller hanteringskostnaderna för icke mindre än 6 miljoner reciper, d. v. s. hälften av det totala antalet rabattberättigade reciper enligt Kungl. Maj:ts förslag. Hanteringskostnaderna för 6 miljoner reciper kan enligt förslaget uppskattas till 3 miljoner kronor enligt läkemedelskommitténs beräkningar. Kostnaderna för detta ur samhällsekonomisk synpunkt helt improduktiva arbete skulle komma de sjuka till del i form av ökade rabatter på läkemedel över 5 kronor, om man följer reservationen. Det inbesparade rabattbeloppet kan beräknas utgöra totalt 3,5 miljoner kronor, varav 3 miljoner faller på de recept, som kostar mellan 3 och 5 kronor.

Som också framgått tidigare i debatten här, är vidare att vänta, att läkemedelsrabatteringen kommer att medföra en ökad press på läkarna. Jämfört med nuvarande förhållanden kommer reformen med rabatterning av läkemedel att medföra en sådan ökad press på våra läkare. Detta sker av två skäl, dels en ökad konsumtion av läkemedel totalt sett, därför att rabatten verkar på samma sätt som en prissänkning, och dels en tendens till övergång från handköp

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

till receptköp för att tillgodogöra sig rabatten.

Antalet tjänsteläkare plus privatpraktiserande är ca 3 000 stycken. En ökning av konsultationer för utfående av recept med 1 procent motsvarar trettio läkares arbete. Eftersom i varje fall tjänsteläkarna för närvarande är hårt ansträngda, kan läkemedelsreformen komma att medföra, att dessa mer än nu nödgas syssla med mer banala åkommor och därför får mindre tid över för de allvarigare fallen. En höjning av karensbeloppet skulle minska denna risk.

För apotekens del är det av vikt, att antalet receptexpeditioner i relation till antalet handköpsexpeditioner hålles på lägsta möjliga nivå. Enligt medicinaltaxekommitténs nyligen framlagda beräkningar uppgår särkostnaderna för receptexpediering, d. v. s. de kostnader som tillkommer för att en vara köpes mot recept i stället för utan, till ca 1 krona per recipe, vilket motsvarar ungefär tio minuters extra behandlingstid. En övergång från handköp till receptköp kan för apotekens ekonomi — och därmed på längre sikt läkemedelsprisonivån — få allvarliga konsekvenser i form av personalökningar. Ett par faktorer gör, att en utveckling mot personalökning ter sig mera trolig än om en motsvarande förändring skulle ha inträffat inom en annan detaljhandelsbransch. Dels är nämligen målsättningen hos medicinaltaxan bl. a. att apotekskollektivet skall få sina kostnader täckta, dels betalas en stor del av apotekspersonalens löner, nämligen beträffande tekniska apoteksbiträden vilka i första hand sköter expeditionen, alltså ungefär 50 procent, ut centralt, varigenom den enskilde apoteks innehavaren lätt tenderar att anställa ytterligare personal för att möta belastningstopparna.

Allmänheten får i större utsträckning behålla recepten, om man följer reservanternas förslag. Från läkare och andra har påpekats nackdelarna med att allmänheten måste lämna ifrån sig recepten och därför vid besök hos läkare ej enkelt kan redovisa vilka läkemedel som tidigare använts. Vid ett högre karens-

belopp får allmänheten i större utsträckning behålla recepten.

Här har tidigare berörts osäkerheten i beräkningarnas underlag. Det är inte bara avsaknaden av kännedom om allmänhetens reaktioner efter reformens genomförande, som gör att kostnaderna för reformen kan bli helt annorlunda än man tänkt sig. De i Natt och Dags utredning gjorda beräkningarna grundar sig på 1952 års förhållanden, och dessa kan lätt komma att ändras. Detta kommer att i någon mån ske, om medicinaltaxekommitténs nyligen framlagda betänkande blir antaget. Enligt detta förslag skall priserna på receptbelagda läkemedel totalt sett höjas.

Vidare har ännu ej märkts, att något mättnadsläge beträffande läkemedelskonsumtionen uppnåtts, utan den trendökning i läkemedelsomsättningen, som ägt rum under de senaste femton åren kan förmodas fortsätta. Härför talar bland annat den fortgående stegringen i levnadsstandarden och den förskjutning mot högre ålder i befolkningsstrukturen och den ökning i medellivslängden som för närvarande pågår.

Reformens verkningar är svåra att förutsäga. Viktigt är att iakttaga viss försiktighet, innan man får se hur reformen verkar. Även om man nöjer sig med 50 procents rabatt, innebär detta ett visst förbilligande av läkemedlen. Omsättningen av rabattberättigade läkemedel kan i anledning av reformen tänkas öka i sådan grad, att de totala kostnaderna för läkemedelsreformen kan bli avsevärt högre än väntat. Ett höjt karensbelopp kan bromsa en sådan utveckling.

Den linje, som reservationen anvisar, ger knappast mindre till de sjuka än vad utskottet och Kungl. Maj:t föreslår, men den sorterar undan en mängd småköp och ger i stället en bättre rabatt till dem som verkligen har behov därav, nämligen sådana som får köpa läkemedel för större pengar.

Jag tror att det vore klokt att följa den linjen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

Herr ANDERSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Ersättning för läkemedel ingår inte såsom obligatorisk prestation inom den nuvarande frivilliga sjukförsäkringen. Anledningen till detta är, att det är en synnerligen svår fråga att lösa, svår såväl ur administrativ som ur principiell synpunkt. Det rör sig om ett så ofantligt stort antal ersättningar, ofta med mycket små belopp. Det är många miljoner recept som skall ersättas, och detta medför en mycket omfattande administration.

Men det är också nödvändigt att en ersättning för läkemedel är så utformad att den inte stimulerar till läkemedelsmissbruk. Ett sådant får man naturligtvis vara på sin vakt emot, och det är nog nödvändigt att man här iakttagert rätt betydande försiktighet. Jag tror att man bör hålla detta i minnet.

Läkemedlen utgör emellertid en så stor kostnad vid ett sjukdomsfall, att det är nödvändigt, om man skall ha en obligatorisk sjukförsäkring, att ersättning på något sätt utgår för läkemedel, och framför allt är detta nödvändigt om man skall ha en samordning med yrkesskadeförsäkringen, vilket vi ju också skall ha, ty det skulle bli en alltför stor försämring om man skulle lämna denna fråga olöst. Den måste alltså på något sätt lösas. De frivilliga sjukkasorna har med hänsyn till de stora kostnader som läkemedlen drar icke kunnat förbigå detta problem, utan har i stor utsträckning frivilligt infört en läkemedlersättning i sina stadgar. De ersätter i allmänhet 50 procent av kostnaderna för läkemedel, som skrivits ut av legitimerade läkare.

Jag vill inte påstå att den ersättningsgrunden är så väl avvägd, utan den har sina brister. Det har visat sig under de år man tillämpat bestämmelsen inom de erkända sjukkasorna, att den medfört vissa svårigheter. Det är angeläget att man ger akt härpå, när man nu skall införa en motsvarande bestämmelse i den obligatoriska sjukförsäkringen.

Jag tror att det är rätt klokt att man stadgar ett karensbelopp, som ligger i

botten på ersättningen. Man kan tvista om hur stort det skall vara. Några har ansett två kronor vara ett lämpligt belopp, och jag lutar nog också åt att man bort stanna vid det beloppet. Jag har dock inte några allvarliga invändningar att göra mot att karensbeloppet i stället bestämmes till tre kronor. Även det beloppet kan försvaras. Men det är kanske klokt att man inte tar till ett så pass högt belopp, då nu hela denna verksamhet skall börja. Det är lätt att senare höja det, om det skulle visa sig lämpligt.

Förefintligheten av ett karensbelopp är ju bra ur den synpunkten, att man därigenom rensar bort alla småbelopp, vilket gör hela administrationen enklare. Det är ju mycket fördelaktigt att få bort alla dessa ofta bagatellartade ersättningar. Att däremot sträcka sig så långt som reservanterna här tänkt sig, då de förordat ett karensbelopp av fem kronor, tror jag vore att gå alldeles för långt. Det skulle leda till alltför stora försämringar jämfört med vad som f. n. gäller för alla, som tillhör de erkända sjukkasorna. Jag tror därför inte att man bör gå högre än till tre kronor.

Såväl herr Lundgren som herr Larsson har framhållit, att man genom reservanternas förslag skulle ta bort ytterligare tre miljoner recept, för vilka ersättning inte skulle behöva utgå. Ja, det är riktigt. Men man måste också komma ihåg att i alla dessa sex miljoner fall får patienterna ingen som helst ersättning, för den händelse man skulle gå så högt upp som fem kronor. Det är ju med reziper som man här räknat, och det kan ju bli sammanlagt ganska höga belopp. Jag tror alltså inte att vi bör gå upp till det av reservanterna föreslagna beloppet, fem kronor, utan nöja oss med vad Kungl. Maj:t och utskottet har föreslagit, nämligen tre kronor.

Det är alldeles riktigt som socialministern har anfört alldeles nyss, att man bör se denna fråga i sammanhang med sjukförsäkringen. Sjukpenningen och ersättningen för läkemedel måste nämligen organisatoriskt betraktas som en

Förordningsförslag ang. kostnadsfria läkemedel m. m.

enhet. Man kan inte, såsom herr Möller gjorde, behandla läkemedelsersättningen för sig, utan man gör nog klokt i att se frågan på samma sätt som socialministern gjorde.

Det skulle givetvis vara onödigt att utge särskilda ersättningar för läkemedel och för läkarvård inom sjukförsäkringens ram, därest sjukpenningen bestämdes till ett så högt belopp, att den täckte även dessa kostnader. Nu har man inte gjort det, och därvidlag har väl försiktighetsskäl medverkat. Då måste vi också ha dessa särskilda ersättningar men bör naturligtvis vid bestämmandet av storleken iaktta den försiktighet som kan krävas.

Den nu föreslagna förordningen lider givetvis av brister, likaväl som sjukförsäkringen gör det. Men vi får, allteftersom erfarenheter vinnes, försöka bättra på den. Jag tror att det är lyckligast om vi går den vägen. Vi har i andra sammanhang sett avskräckande exempel på att man gått för hastigt fram och fått bakslag.

Herr Larsson var angelägen att framhålla, att man här bör iaktta en viss försiktighet, varför man bör bestämma ett karensbelopp av 5 kronor. Jag tror nog, herr Larsson, att det är lika viktigt att vara försiktig när det gäller rabattsatserna, som reservanternas inte dragit sig för att höja till 75 procent. Jag vill erinra om att det alltid är mycket lätt att ändra något till det bättre, således här att sänka karensbeloppet, om det skulle visa sig att man inte behöver iaktta så stor försiktighet som man nu tror vara nödvändigt. Däremot skulle det säkerligen vara mycket svårt att i framtiden sänka rabatten från 75 procent, om det skulle visa sig att den nu angivna procentsatsen inte vore lämplig.

Jag delar, herr talman, den uppfattning, som herr Huss gav uttryck åt, då han sade att vi nu får ta det framlagda förslaget och sedan försöka att förbättra det i den mån så blir möjligt och erfarenheterna gör anledning därtill.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Av herr Anderssons yttrande skulle man möjligen få det intrycket, att ett bifall till reservationen med dess högre karensbelopp skulle innebära en avsevärd ökning av läkemedelskostnaderna för den enskilde. Så är dock icke fallet. Jag vill erinra om att denna ökning är utomordentligt måttlig. Vid ett läkemedelspris av 4 kronor blir den ökade kostnaden 50 öre, vid ett läkemedelspris av 5 kronor blir ökningen 1 krona, vid ett läkemedelspris av 6 kronor blir ökningen 75 öre, vid ett läkemedelspris av 7 kronor blir ökningen 50 öre, och vid ett läkemedelspris av 8 kronor blir ökningen 25 öre.

Man har, herr talman, här huvudsakligen uppehållit sig vid karensbeloppet, men man bör också observera det andra ledet, nämligen höjningen av återbäringen från 50 till 75 procent. Av kurvan på det diagram, som är uppsatt här bakom talarstolen, framgår, att när det gäller de verkligt dyra läkemedlen blir skillnaden mellan reservanternas och utskottsmajoritetens förslag ganska avsevärd. Det gäller just dessa läkemedel som herr Huss talade om, cortison och ACTH o. s. v. som används bl. a. vid reumatiska sjukdomar. Vid ett läkemedelspris av t. ex. 20 kronor blir vinsten för den försäkrade kronor 2: 75, och vid ett läkemedelspris av 40 kronor blir vinsten kronor 7: 75. Det tycker jag är en rätt avsevärd vinst när det gäller dessa dyra läkemedel.

Herr Andersson sade, att man bör vara försiktig, ty det är lättare att öka en förmån än att minska den. Ja, det är nog alldeles riktigt, men just denna försiktighet bjuder att man stödjer den reservation som är fogad till utskottets utlåtande. Då har man nämligen möjlighet att sedermera öka förmånerna, om det skulle visa sig önskvärt och möjligt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att utskottets hemställan skulle bifallas med de

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

ändringar, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen II:603; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtet anförda reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner om lagstiftning beträffande tillstånd för utövande av fastighetsmäklaryrket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 mars 1954 dagtecknad proposition, nr 181, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om tillståndstvång för byggnadsarbete, vilken enligt lag den 22 maj 1953 (nr 229) gäller till och med den 30 juni 1954, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1955.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft dels sex före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 82 av herr *Weiland* m. fl., nr 150 av herr *Bergh* m. fl. och nr 345

av herr *Ohlén* m. fl. samt motionerna i andra kammaren nr 118 av herr *Gustafsson* i Borås m. fl., nr 237 av herr förste vice talmannen *Skoglund* m. fl. och nr 376 av herr *Ohlin* m. fl., dels ock två i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen motionerna nr 525 i första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. och nr 670 i andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl.

I motionerna I:82 och II:118, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte förorda, att kvoten för byggnadstillstånd för uppförande av lokaler för religiösa ändamål för år 1954 höjdes från föreslagna 10 miljoner kronor till 15 miljoner kronor.

I de likalydande motionerna I:150 och II:237 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att åtgärder måtte vidtagas för ett skyndsamt avskaffande av byggnadsregleringen eller, om detta icke vunno riksdagens bifall, i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna, att byggnadsregleringen borde så tillämpas, att den kyrkliga nybyggnadsverksamheten finge ett väsentligt större utrymme än för närvarande vore fallet.

De likalydande motionerna I:345 och II:376 utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte

1) besluta om fullständig avveckling av byggnadsregleringens tillståndstvång med bibehållande under en övergångsperiod av icke kvantitetsbegränsande, lokalt meddelade igångsättningsmedgivanden;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av spörsmålet att genom ekonomiska stimulanser, byggnadsteknikens utveckling eller arbetsmarknadspolitiska överenskommelser ernå en tillfredsställande lösning av säsongsutjämningsproblemet.

I de likalydande motionerna I:525 och II:670 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 181 med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

(nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete ville anhålla hos Kungl. Maj:t, att skyndsamma åtgärder måtte vidtagas för slopande av byggnadsregleringen, så att regleringen i sin helhet vore avvecklad senast den 31 december 1954.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 345 och II: 376 bifalla förevarande proposition;

B. att motionerna I: 150 och II: 237, i vad avsåge yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om åtgärder för avskaffande av byggnadsregleringen, samt motionerna I: 525 och II: 670 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att varken motionerna I: 82 och II: 118 eller motionerna I: 150 och II: 237, såvitt dessa avsåge höjning av tillståndskvoten för kyrklig nybyggnadsverksamhet, måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

1), rörande utskottets hemställan under A och B, av herrar *Osvald*, *Nyberg* och *Carlsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort i nämnda punkter hemställa,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition och i samband därmed i anledning av motionerna I: 345 och II: 376 hos Kungl. Maj:t anhålla dels att åtgärder måtte vidtagas, så att tillståndstvånget för byggnadsarbete helt avskaffats senast den 31 december 1954 och därefter under en övergångstid endast kvarstode befogenheter för vederbörande myndigheter att bestämma tidpunkten för byggnadsarbets påbörjande och antalet byggnadsarbetare, som finge sysselsättas däri, dels ock att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om ut-

redning rörande de lämpligaste åtgärderna för att utan detaljreglering ernå en tillfredsställande lösning av säsongutjämningsproblemet;

B. att motionerna I: 150 och II: 237, såvitt avsåge avskaffande av byggnadsregleringen, samt I: 525 och II: 670 — i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna förut anført och hemställt — icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2), rörande utskottets hemställan under A och B, av herr *Ebbe Ohlsson* och fru *Boman*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort i berörda punkter hemställa,

A. att riksdagen med avslag å förevarande proposition måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om tillståndstvång för byggnadsarbete vilken enligt lag den 22 maj 1953 (nr 229) gäller till och med den 30 juni 1954, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1954;

B. att motionerna I: 150 och II: 237, såvitt avsåge avskaffande av byggnadsregleringen, ävensom I: 345 och II: 376 samt I: 525 och II: 670 — i den mån de icke blivit besvarade genom vad reservanterna förut anført och hemställt — icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3), rörande utskottets hemställan under C, av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Nyberg* samt fru *Boman* och herr *Carlsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort i nämnda punkt hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 82 och II: 118 samt I: 150 och II: 237 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

hålla om en väsentlig höjning av tillståndskvoten för religiösa ändamål.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att punkterna A och B skulle behandlas i ett sammanhang.

Punkterna A och B.

Herr OHLSSON, EBBE, (h):

Herr talman! På nytt har utskottsmajoriteten i tredje lagutskottet yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition, som avser fortsatt giltighet av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete under ytterligare ett år. Reservanterna å sin sida har föreslagit, att tillståndstvånget skall upphöra den 31 december 1954, varigenom den enligt vår mening onödiga rest av byggnadsreglering, som alltså gäller beträffande de större bostadshusen och vissa andra byggnader skulle försvinna. Visserligen har en del lättnader genomförts från och med årets ingång, men de har blivit illusoriska därigenom, att man behållit igångsättningstillstånden.

Utskottets motivering för tillstyrkandet av Kungl. Maj:ts proposition är framför allt en vällovlig förhoppning, att man därmed skall bereda byggnadsarbetarna en jämnare sysselsättning under hela året. Samtidigt ansluter man sig till den uppfattningen att en restriktiv ekonomisk politik fortfarande är nödvändig för att förhindra att den totala efterfrågan överstiger tillgängliga resurser, och man hävdar att risk föreligger beträffande investeringarna.

Vad nu sysselsättningen beträffar är det ur såväl samhällets som den enskildes synpunkt mycket angeläget att denna kan någorlunda jämt fördelas över hela året, och det är naturligtvis ingen människa som ifrågasätter någonting annat. Från vårt håll tror vi emellertid inte att vi, även om man släpper denna sista rest av byggnadsreglering som tillståndstvånget utgör, därmed skulle befara en större ojämnhet i sysselsättningen t. ex. under mera besvärliga förhållanden under vinterhalvåret. Ett upphävande in-

nebär ju inte alls att det allmänna kommer att förlora allt inflytande. Studerar vi kapital- och investeringsbudgeten, ser vi vilken betydande byggherre samhället i själva verket är via stat och kommun. Samhället har här genom sina berörda myndigheter både makt och möjlighet att i hög grad befordra en säsongutjämning, och det är väl otvivelaktigt att man här kan åstadkomma minst lika goda resultat utan några sådana särskilda reglerande bestämmelser som byggnadstillstånden utgör. Därtill kommer att man både tekniskt och praktiskt då det gäller byggnadsverksamheten har hunnit mycket långt under de sista tio åren. Det är ju en utveckling, som pågår i rask takt, och man kan säga att den förbättrade byggnadstekniken eliminerat de olägenheter, som ett mindre gynnsamt klimat tidigare åstadkom.

Beträffande utskottets farhågor, att den totala efterfrågan skall överstiga våra resurser och att man alltså även ur denna synpunkt bör bibehålla en detaljreglering av byggnadsverksamheten, vill jag framhålla att detta är en uppfattning, som strider mot vad som framhölls i 1954 års nationalbudget, där det betonades att en markant omsvängning i industriens investeringsvilja hade inträffat.

Med de höga byggnadskostnader, som vi för närvarande har, tänker man väl sig för mer än en gång innan man sätter igång att bygga. Ingen bygger alltså bara för sitt höga nöjes skull, och otvivelaktigt är själva kostnaden en tillräckligt reglerande faktor.

Reservanterna hyser vidare den uppfattningen, att en avveckling av igångsättningstillstånden skulle befrämja byggnadsindustriens möjligheter att på längre sikt planera sin produktion. Det skulle även medföra att den dyrbara administrativa apparat, som vi har centralt i arbetsmarknadsstyrelsen och lokalt i våra länsarbetsnämnder, kunde inskränkas och förbilligas, och här vore ju åtskilligt att vinna.

Jag ber, herr talman, att med denna motivering få yrka bifall till reservationen nr 2 avseende utskottets hemställan under A och B.

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Förslaget om förlängning av tillståndsvånget för byggnadsarbete bygger på vissa förutsättningar, som jag med några ord vill belysa.

Den första förutsättningen för denna reglering, liksom för en del andra ännu kvarlevande regleringar från krigstiden, är att vårt land skulle befinna sig i krig, krigsfara eller eljest i utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Detta förbigår man nu helt vid redovisningen både i propositionen och i utskottsutlåtandet. Att man helt underlåter att omnämna dessa ursprungliga motiv är förklarligt, eftersom skälen ej kan och ej heller kunnat åberopas sedan flera år. När byggnadsregleringen infördes år 1943, var det i ett av kriget framkallat knapphetsläge. Det var ont om förnödenheter av varje handa slag, och arbetskraften räckte dåligt till för den militära beredskapen, för rustningsindustrien och samtidigt för civila ändamål.

Nu är förhållandena helt annorlunda, och man får väl säga, att vid en jämförelse med krigstiden har vi nu tider, som närmast får betecknas som normala. Kan vi inte klara oss nu utan direkta regleringar, är det väl fara värt, att vi oundvikligt blir fastlåsta i ett samhälle, där vårt handlande bestämmes av statlig dirigering och statliga regleringar i mycket stor omfattning. Det skulle betyda, att man ger upp tilltron till att enskilda och företag skulle kunna bedöma vad som är förnuftigt och riktigt och helt går in för att detta endast kan göras av staten. För den, som inte helt fångats i detta regleringstänkande, ter sig utvecklingen oroväckande. Den kan inte annat än leda till ett mindre tillfredsställande resultat av vårt arbete.

Man må betänka, att de enskilda själva har ansvaret, ensamma står riskerna och själva skall svara för finansieringen. Staten tar ju inga risker och har därför inte alls något ansvar. Staten har inte heller samma möjligheter att bedöma de föreliggande frågorna

och på dem inverkan de faktorer som de enskilda byggnadsföretagarna har.

Förutsättningen för byggnadsregleringens förlängning anges av departementschefen vara det rådande ovissta konjunkturläget. Denna motivering godtages också av utskottet. Man hänvisar till statsverkspropositionen och uttalandena däri, att vi nu befinner oss i en balanserad högkonjunktur med möjligheter för en utveckling såväl i riktning mot en överkonjunktur och inflation som mot en konjunkturavmattning och arbetslöshet. Socialministern synes mig emellertid trots detta uttalande vara bestämt inställd, inte på alternativet balanserad högkonjunktur, utan på överkonjunkturalternativet, eftersom han nu anser sig böra omedelbart taga sig an uppgiften att bromsa konjunkturutvecklingen, så att efterfrågan inte överstiger de tillgängliga resurserna, i detta fall på byggnadsområdet. Vi får väl anledning att mycket snart i annat sammanhang här i kammaren diskutera dessa frågor rörande den ekonomiska politikens utformning, och jag skall inte föregripa den diskussionen.

Jag kan emellertid inte underlåta att uppehålla mig något vid departementschefens uttalande, att ramen för resurserna hota att sprängas framför allt av investeringarna. Den frågan synes mig angelägen att få besvarad: Är detta riktigt, och är det hela sanningen? För mig blir svaret nej. Först och främst tas våra resurser i anspråk i mycket stor utsträckning av den ökade konsumtionen. I det avseendet skall jag be att få hänvisa till vad konjunkturinstitutet skriver i rapporten om konjunkturläget våren 1954:

»Man får icke heller utesluta möjligheten, att den privata konsumtionens förändringar kan spela en betydelsefull roll i utvecklingen under innevarande år. Även om den privata konsumtionen i allmänhet icke företer lika stora variationer procentuellt sett som de privata investeringarna eller lagerutvecklingen, spelar den genom sin storlek en betydelsefull roll. Redan små föränd-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

ringar slår ganska hårt på den inhemska försörjningsbalansen.»

Konsumtionsutvecklingen under innevarande år beror, säges det vidare i rapporten, främst på inkomstutvecklingen. Löneinkomsterna beräknas under 1954 stiga med 4 procent över 1953 års nivå. Detta skulle vid oförändrad sparbenägenhet medföra några procents konsumtionsökning. I samma stycke säges: »Det förefaller emellertid icke osannolikt, att inköpen av varaktiga varor sådana som sportstugor, egnahem och bilar kommer att öka icke oväsentligt under året.» En betydande importökning för bilar under året i jämförelse med 1953 förutses.

Därefter heter det: »Sammanfattningsvis kan sägas, att ovanstående resonemang pekar på möjligheten att en ökad privat investeringsaktivitet vid växande offentlig investeringsverksamhet kommer att stegra den ekonomiska aktiviteten inom landet. Såvitt man nu kan se, är det inte fråga om någon ur den samhällsekonomiska balansens synpunkt allvarligare stegring av efterfrågan.»

Så långt konjunkturinstitutets rapport. Jag ber om överseende, herr talman, för att jag tröttat med att återge så mycket ur denna rapport, men jag är inte alldeles övertygad om att rapporten, som kommit oss till handa mycket sent, studerats så, att man är fullt på det klara med vad prognosen går ut på.

Om jag sedan börjar räkna, så skulle ett par procents ökning av den privata konsumtionen, som uppgår till ett belopp av 24 miljarder kronor, utgöra nära 500 miljoner kronor. Men vad är det man vill begränsa med byggnadsregleringen? Jo, i huvudsak den enskilda investeringsverksamheten, närmast den enskilda industriens byggnationer. De senaste åren har denna byggnadsverksamhet krävt ungefär 200 miljoner kronor, och i år är det fråga om någon ökning. Det kan ju hända att den ökningen måste göras större än man till en början förutsåg, men om vi tänker oss att ökningen kommer att röra sig om mellan 100 och 200 miljoner kronor, fram-

står det alldeles klart att den väsentliga risken inte kan ligga här, eftersom konsumtionen beräknas öka med 500 miljoner kronor. De andra investeringarna, för allmänt ändamål, har under de föregående åren ökat med omkring 500 miljoner. Också härav framgår tydligt, att man främst vill hålla byggnadsregleringen vid liv för att begränsa den enskilda industriens investeringar. Det kan inte gärna vara rimligt att bibehålla byggnadsregleringen, när man konstaterar att den privata konsumtionen samtidigt kommer att ställa ökade anspråk på våra samlade resurser med kanske 500 miljoner kronor. Ökningen av de allmänna investeringarna rör sig om ett lika stort belopp. Det verkar som om man är på god väg att fortsätta att sila mygg och svälja kameler, när man vill bibehålla denna detaljreglering, genom vilken man syftar till en besparing av ett väsentligt mindre belopp.

Vi får också komma ihåg, varför industrien nu ställer ökade krav på investeringar. Under de senaste åren har den enskilda industrien pressats hårt tillbaka dels av konjunkturen och dels av särskilda statliga åtgärder i begränsande syfte; främst har det varit investeringsavgiften som direkt verkat i återhållande riktning. Kraven på ökade investeringsmöjligheter bygger i första hand på önskemålet att inhämta den uppbromsning av utvecklingstakten, som blivit ofrånkomlig. Man får göra klart för sig — det har också omvittnats från de mest skilda håll — att industriens behov av utveckling och rationalisering måste tillgodoses, ty eljest försämras vår konkurrenskraft, och utvecklingen blir som nämnts uppbromsad.

När det nu är fråga om en förlängning av byggnadsregleringen, har man anledning att fråga hurdant resultatet har blivit under de gångna åren. Har investeringarna kunnat hållas inom den avsedda ramen? Har inte ramen för våra resurser trots regleringen ändå i verkligheten klart överskridits? Byggnadstiderna har ju haft en tendens att förlängas. Vi hade i fjol och är väl på väg att även i år få en överrörlighet på ar-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

betsmarknaden. Vi kan väl också som följd av detta konstatera en löneglidning som givetvis inte heller är önskvärd i dagens läge.

Resurserna är ju redan nu utnyttjade till det yttersta. Det finns inga marginaler och inga reserver för snabbt uppkommande opåräknade angelägna behov. Statsrådet vet ju från förda diskussioner, hur utomordentligt svårt det har varit att tillgodose angelägna krav för att snabbt förbättra industriens produktionsvillkor. Jag skall gärna erkänna, att statsrådet med all möjlig vilja att göra det bästa av regleringen skött den med skicklighet. Vad jag emellertid vill framhålla är att hela systemet har sådana brister, att det måste framstå som klart efter alla dessa års erfarenheter, att en central dirigering av byggnadsverksamheten inte i längden kommer att kunna bedrivas ostraffad, utan risk för en snedvidning eller en uppbromsning i utvecklingstakten.

Herr talman! Vid redovisningen av de skäl, som kan anföras för en fortsatt byggnadsreglering har nämnts, att man vill försöka främja näringslivets lokalisering. Jag skulle därför vilja fråga statsrådet: Har man verkligen kunnat åstadkomma någon förbättring härutinnan? Skulle man inte precis lika gärna kunna nå samma effekt, som man nu möjligen fått, genom rådgivning och upplysning av organ, som arbetar på detta område? Det kan väl inte bli tal om att bibehålla en byggnadsreglering i fortsättningen i huvudsak för att påverka lokaliseringen.

Den föregående ärade talaren nämnde ytterligare det skälet för byggnadsregleringens bibehållande, att åstadkomma en säsongutjämning. De resultat, som kan redovisas i detta avseende, tror jag också är relativt begränsade. I vinter, när vädrets makter inte var så gynnsamt inställda som under föregående år, var det stora besvärligheter att upprätthålla full sysselsättning, trots att tekniken också medverkat till att byggnadsverksamheten i större utsträckning kan bedrivas vintertid. Men det borde väl vara möjligt att genom en ordentlig förhandspla-

nering av stora statliga och kommunala investeringar i byggnader och genom att man redan från första början inställer sig på att bedriva sådana arbeten i långsammare takt under sommaren och i något ökad omfattning under vintern åstadkomma en säsongutjämning, som är lika god som den som kan uppnås genom en total reglering av all byggnation.

Det har sagts, att man i mycket stor utsträckning har släppt på byggnadsregleringen. Detta är nog en sanning med modifikation. Det pekas särskilt på att det nu är möjligt att bygga flerfamiljshus utan byggnadstillstånd. Det fordras dock alltså igångsättningstillstånd, och det innebär väl endast att man flyttar över prövningen till andra organ.

Jag skulle till sist endast vilja understryka att, såsom framhållits både i reservationen till utskottets utlåtande och av den nyligen arbetande investeringskommittén i dess i följd redovisade arbetsresultat, det icke är en realistisk bedömning att tro, att man genom direkta regleringar kan få till stånd den bästa avvägningen på byggnadsinvesteringens område. Man bör i stället tillgripa allmänt verkande medel på finans- och penningpolitikens område. Jag beklagar, att kommitténs betänkande har kommit bort i detta sammanhang. Jag tror att man med de medel, som av den anvisades, skulle ha kunnat få en tillfredsställande avvägning av investeringarna.

Jag vänder mig nu inte endast mot byggnadsregleringen såsom sådan — en reglering mer eller mindre spelar inte så stor roll — utan jag vänder mig mot hela det system, enligt vilket man tror att man genom en centraldirigering skall få den bästa utvecklingen på det ena området efter det andra, i detta fall med avseende på investeringarna.

Herr talman! Med detta ber jag att få instämma i det yrkande, som här framställts av herr Ebbe Ohlsson.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Då tredje lagutskottets ordförande av ämbetsgöromål har bli-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

vit förhindrad att infinna sig här i dag, ber jag att få säga några ord med anledning av den med 1) betecknade reservationen.

Förra året genomfördes en liberalisering i bostadsbyggandet på det sättet, att praktiskt taget all byggnadsverksamhet från och med den 1 januari 1954 befriades från reglering. Det är ju bara för byggande av flerfamiljshus som igångsättningstillstånd fortfarande kräves. Det var med tillfredsställelse vi hälsade detta socialministerns initiativ förra året, och jag tror inte att jag är felaktigt underrättad när jag säger att allesammans i denna kammar, oberoende av partitillhörighet, hade hoppats att socialministern nu i år skulle kunna släppa fältet fritt. Så har emellertid inte helt och hållet skett.

Med anledning av de motioner, som har väckts i frågan, har utskottets majoritet skrivit mycket välvilligt, för vilket jag ber att få uttala vår tacksamhet. Emellertid håller vi fortfarande före att man skulle kunna gå längre på liberaliseringens väg än utskottet och Kungl. Maj:t förmenar. Kammarerna kan kanske erinra sig, att i nationalbudgeten för 1954 framhölls att här hade ägt rum en betydlig omsvängning i industriens investeringsvilja — den kom till markant uttryck 1952, och den har fortsatt att verka på det sättet, att inte ens de beviljade byggnadstillstånden i full utsträckning utnyttjats. Det är väl närmast för industriens del som byggnadsregleringen står kvar, och man kan då ställa sig den frågan, vad den fortsatta byggnadsregleringen skall tjäna för ändamål, när den inte längre har någon verkan. I nationalbudgeten kunde man också läsa, att byggnadsinvesteringarna inom industrien under förra året hade ytterligare minskat, och i nationalbudgeten ställdes den prognosen, att någon förändring inte skulle ske under 1954.

Sedan detta skrevs, har en påtaglig benägenhet för ökad investering gjort sig gällande — det vill jag erkänna — men väl inte i så stor utsträckning, att de förutsättningar, som rådde vid nationalbudgetens fastställande, har avse-

värt rubbats. Vi håller fortfarande före, att man skulle nå lika bra — kanske bättre — resultat genom mera allmänt verkande åtgärder, genom kreditrestriktioner och andra penningpolitiska föranstaltanden. Beträffande den statliga investeringsverksamheten ligger ju kontrollen helt och hållet i Kungl. Maj:ts hand, och detsamma kan sägas vara fallet beträffande de kommunala investeringarna, eftersom kommunerna inte får lån utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Vi menar alltså att några starkare skäl inte längre föreligger för att bibehålla tillståndstvånget för byggnadsarbeten. Men det är klart att övergångstiden har sina påfrestningar, och därför har vi åtnöjt oss med att hemställa, att giltighetstiden för lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete måtte upphävas först från och med nästa årsskifte.

Då invändes det: Hur går det med utjämningen av säsongvariationerna? Såsom framgår av 1949 års investeringskommittés betänkande, finns det andra möjligheter än de nu använda att råda bot på säsongvariationerna, men en fullständig utjämning härvidlag torde vara omöjlig. Erfarenheten från de sista åren har också visat att tillståndstvånget inte haft den säsongutjämnande effekt, som man hade hoppats på. Vidare bör vi komma ihåg, att allteftersom den tekniska utvecklingen fortgår även inom byggnadsindustrien, ligger det i denna industris eget intresse att hålla sin verksamhet i gång såvitt möjligt året om. Dessa naturligen verkande krafter torde i längden vara starkare än den effekt, som kan ernås genom en reglering.

Jag vill, herr talman, med dessa ord yrka bifall till den med 1) betecknade reservationen.

Herr BOO (s):

Herr talman! Jag skall inte utnyttja kammarernas dessa dagar knappa tid till att göra en ingående granskning av den avveckling som har skett i fråga om byggnadsregleringen. Jag förutsätter också, att kammarernas ledamöter väl känner till huvuddragen i vad som har

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete.

skett på det här området. Jag nöjer mig alltså med, för att korta av mitt anförande, att inledningsvis bara konstatera beträffande denna viktiga del av utskottets motivering, att byggnadsregleringen har följt med och anpassats till konjunkturförändringen.

Bostadsbyggandet, som varit det mest omstridda området i detta sammanhang, har ju nu ingen annan begränsning än den som bestämts av tillgången på arbetskraft och material. En- och tvåfamiljshusen är ju helt fria. Det finns ingen kvotbegränsning över huvud taget när det gäller byggandet av bostadshus. Det fordras endast igångsättnings-tillstånd för de större husen; detta för att man skall kunna trygga en kontinuerlig sysselsättning året runt.

Jag skall i stället motivera utskottets ställningstagande med att i korthet på de viktigaste punkterna bemöta de argument, som motionärer och reservanter har anfört för sina förslag om att byggnadsregleringen och även igångsättnings-tillståndsapparaten snarast möjligt skall avvecklas.

I motiveringen till de båda till utlåtandet fogade reservationerna anföres inledningsvis, att förhållandena nu skulle vara sådana, att byggnadsregleringen inte längre skulle erfordras för att upprätthålla ett fast penningvärde. Läget, säger man, karakteriseras av närvarande av en balanserad högkonjunktur. Jag vill häremot bara göra den väsentliga invändningen, att för denna balans har ju byggnadsregleringen varit en viktig faktor. Den är ett av de medel som ger möjlighet till denna balans på en så hög nivå som nu är fallet.

De föregående talarna har varit inne på frågan om den nuvarande ekonomiska utvecklingen och om det med hänsyn till den fanns möjligheter till att omedelbart avskaffa byggnadsregleringen. Ett intressant dokument i det avseendet är ett annat utlåtande på dagens föredragningslista, nämligen bankoutskottets utlåtande nr 27, som kommer under debatt senare i dag. Utskottet ger där en översikt över den senaste utvecklingen på det ekonomiska om-

rådet och säger bl. a.: »Det ekonomiska läget tyder på samhällsekonomisk balans under 1954. En eventuell rubbning av denna balans torde med hänsyn till föreliggande tendenser, bl. a. symtomen på ökad aktivitet inom näringslivet, på kort sikt snarare kunna utlösas av expansiva än av depressiva faktorer.» Om man nu i detta läge kräver att byggnadsregleringen snarast skall avskaffas, måste man sätta ett annat korrektiv i den utveckling, som vi upplever, och alternativet är ju räntevapnet.

Reservanterna har vidare hänvisat till nationalbudgeten för 1954, i vilken det sägs, att industriens investeringsvilja har minskat under 1952 och 1953 och att den antas bli oförändrad under 1954. Herr Ohlon var inne på detta spörsmål och undrade vad byggnadsregleringen skall tjäna till, om — som han anförde — industrien inte utnyttjar sina tillstånd. Men herr Ohlon, det skedet är väl redan i viss mån passerat. Industrien har redan kommit över i ett annat läge. Beträffande den senaste utvecklingen härvidlag säger bankoutskottet: »En ökning av investeringsviljan synes ha inträtt att döma efter industriens ansökningar om byggnadstillstånd, vilka under december 1953—februari 1954 uppgick till 122 miljoner kronor mot 37 miljoner samma månader ett år tidigare. Likaså tyder ökningen i verkstadsindustriens produktion och av maskinimporten på en stegrad investeringsaktivitet.»

Jag vill påminna om socialministerns anförande för en kort tid sedan i denna kammare när vi diskuterade bostadsbyggandet, där han sade, att när det gäller industriens investeringsönskemål är läget det, att den kvot, som industrien fått sig tilldelad för detta år, redan är utnyttjad. Det finns alltså växande anspråk på utrymme för detta ändamål.

I diskussionerna om byggnadsregleringens vara eller inte vara har ju under de senaste åren ett av de viktigaste skälen för dess bibehållande varit att man inte bör släppa regleringen helt och hållet, förrän man fått andra möjligheter att trygga byggnadsarbetarkårens sysselsätt-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

ning. I reservationerna till det föreliggande utlåtandet ansluter sig oppositionen i princip till säsongutjämningen inom byggnadsbranschen. Men reservanterna förklarar i samma andedrag att det problemet kan lösas, även om byggnadsregleringen och igångsättningstillståndet slopas. De rekommenderar då den lösningen att det allmänna med sitt stora byggande skulle svara för att en tillräckligt omfattande byggnadsverksamhet hölls i gång under vinterhalvåret, under det att däremot de enskilda skulle ha full frihet att säsongbygga så som det passade dem, d. v. s. att förlägga tyngdpunkten av sin byggnadsverksamhet till sommarhalvåret.

Om man ser på detta spörsmål ur litet andra synpunkter än den som har att göra med byggnadsregleringen, kan man väl bland annat slå fast, att om samhället, såsom oppositionen nu vill, förlade tyngdpunkten av sin byggnadsverksamhet till vinterhalvåret, skulle det få en kostnadsökning för detta byggande. Ty det är otvivelaktigt fortfarande dyrare att bygga på vintern än på sommaren. Reservanterna vill alltså att man medvetet skall låta samhället bygga till högre kostnader för att man skall kunna slippa ifrån byggnadsregleringen men ändå sörja för byggnadsarbetarnas vintersysselsättning. Jag gör bara den reflexionen att detta knappast stämmer med de skattesänkingskrav som framförs från samma håll, där man nu påyrkar ett sådant tillvägagångssätt.

Man kan också anlägga en annan synpunkt på förslaget att staten skulle svara för byggnadsverksamheten under vintersäsongen. När vi för bara några dagar sedan i denna kammare diskuterade frågan om schablontaxering för vissa fastigheter, kom herr Wehtje i sitt anförande in på frågan, hur det då skulle gå med konkurrensen på lika villkor mellan enskilda och samhälleliga byggnadsföretag. Samma fråga kan väl ställas när det gäller det nu diskuterade förslaget. Om samhället, som genom de allmännyttiga byggnadsföretagen uppför större bostadsfastigheter, skulle tvingas bygga dessa huvudsakligen på vintern,

medan de enskilda företagen skulle få bygga sina bostadsfastigheter på sommaren, kan man väl inte säga att detta skulle innebära att man möjliggjorde en konkurrens på lika villkor.

Ett argument som förs fram i detta sammanhang är att teknikens utveckling på byggnadsområdet har lett till att det nu är rationellt att bygga hela året runt. Vi är tyvärr inte där ännu. Även om utvecklingen har tagit ett stort steg i den riktningen, är det väl fortfarande fördelaktigast att bygga under sommar-månaderna. Det förhållandet belyses också i diskussionerna om ett annat problem, som har dykt upp under den senaste tiden, nämligen frågan om byggnadsarbetarnas krav på fria lördagar under sommarhalvåret. Ett av de skäl, som har anförts emot att man skulle medge det framsteget för byggnadsarbetarna, är just att sommarhalvåret är den tid då det är gynnsammast att bygga. Direktören i Svenska arbetsgivareföreningen Erik Brodén gjorde ett offentligt uttalande när den frågan var mest aktuell för bara en kort tid sedan, och han yttrade då: »Somrarna är alltså trots fortskridande säsongutjämning den bästa byggnadstiden.» Ett tidsningsorgan i landsorten, vilket klart företräder högerlinjen, förklarade i en ledare: »Man önskar givetvis all framgång åt strävandena att sprida byggnadsarbetet över hela året, men det torde vara oundvikligt i vårt land att sommaren förblir byggnadsverksamhetens högsäsong.»

Om man får sätta tro till de vittnen, som jag här har åberopat, står det väl alltså klart även på detta håll — ehuru med en annan utgångspunkt — att det är fördelaktigast att bygga på sommaren, fastän vederbörande i argumenteringen för att slopa byggnadsregleringen helst inte vill höra talas om det.

I den borgerliga propagandan pekas det ofta på den väldiga administrativa apparat som erfordras för byggnadsregleringens handhavande. Påståendet återkommer i högermotionen, och herr Ebbe Ohlsson var också inne på samma tema i sitt anförande här i dag. Det är därför intressant att se på utveck-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

lingen i detta sammanhang. Jag har här siffror för antalet anställda som inom arbetsmarknadsverket sysslar med byggnadsregleringen. Den ena siffran avser den 1 april i år och den andra siffran ligger fem år tillbaka i tiden. Vid sistnämnda tidpunkt var 25 tjänstemän inom arbetsmarknadsstyrelsen sysselsatta med denna reglering. Motsvarande siffra den 1 april i år var 13. För länsarbetsnämnderna var siffran 125 år 1949 och 69 i april i år. Det innebär att utvecklingen där i stort sett har följt med i samma takt som man har lättat på byggnadsrestriktionerna. Det är ju knappt mer än hälften kvar av de tjänstemän som tidigare sysslat med dessa arbetsuppgifter. Jag har sagt detta bara för att vederlägga det tal som så ofta föres i detta avseende.

Jag vill avslutningsvis slå fast, att det inte går att helt släppa byggnadsregleringen i dagens läge — vi har nu en konjunktur, som för all del är balanserad, men om vilken vi inte vet hur den utvecklas den närmaste tiden och där tendenserna snarare pekar uppåt än nedåt. Frisläppandet skulle innebära att vi kan överanstränga våra resurser. Då får vi ett kaos på byggnadsmarknaden, som skulle hämma det bostadsbyggande som vi är överens om och som vi vid alla tillfällen slår vakt om och vill ha fram i större utsträckning. Ty det är otvivelaktigt så att om man här tar bort alla skrankor, alla inskränkningar i byggandet, kommer resurserna inte att räcka till. Herr Ohlon kan studera utskottsutlåtandet. Ser man där på de önskemål som redovisas från industrien — och som sedan dess har vuxit — och som redovisas från handeln och summerar ihop allt detta, står det klart, att resurserna inte räcker till för ett ohämmat byggande.

I övrigt är det väl på det sättet att byggnadsregleringen som sådan ingår som ett led i en ekonomisk politik. Det går knappast att diskutera dess utveckling som ett fristående problem. Man får väl ta in den i de stora övervägandena om vilken ekonomisk politik som skall föras. Det går alltså lika litet att

bryta ut denna detalj ur systemet som det går att till exempel bryta ut och diskutera en fristående del av 1949 års investeringskommittés förslag. Båda sakerna är faktiskt lika omöjliga.

Med vad jag här har anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i vad det avser punkterna A och B.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Några ord i anledning av herr Boos anförande.

Det var först på slutet som herr Boo kom in på frågan om totalavvägningen av investeringarna och de möjligheter han räknade med att det skulle finnas för investeringar inom ramen för våra sammanlagda resurser. Vi kan väl ändå vara överens om, herr Boo, att om vi slopar byggnadsregleringen, blir det inte mindre byggt totalt än vad som har byggts hittills under de senaste åren. Det blir kanske en viss omfördelning. I mitt förra anförande pekade jag på att de allmänna investeringarna under de sista två åren har ökat i storleksordningen 500 miljoner kronor. Det som det kan bli tal om att medge en ökning för skulle vara den enskilda industrien, och där rör det sig om 100 å 200 miljoner kronor. Det är alltså bara en liten del av det belopp, som de allmänna investeringarna har ökat med.

Sedan nämnde jag också, att vad som utgör den stora risken för att ramen för våra resurser kommer att sprängas är konsumtionsökningen. Herr Boo har inte sagt någonting om hur han anser det ligger till på det området. Där påverkar ju inte byggnadsregleringen på något sätt utvecklingen i ena eller andra riktningen. Vi får väl ändå därvidlag lita till det som nu fördömes i andra sammanhang — en restriktiv penning- och kreditpolitik. Man får ju också tänka på att det erfordras inte bara byggnadstillstånd, byggnadsmateriel och arbetskraft, utan det behövs ju även pengar. Det ligger väl ändå nära till hands, att man beaktar också de krafter som verka på detta område. Även om det nu anmäls

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

stora önskemål för industriens eller handeldens del är det ju därför inte alls säkert att de kommer till utförande, för den händelse kreditpolitiken verkligen skötes restriktivt.

Herr talman! Jag tycker vidare, att det framgick av vad herr Boo anförde att man inte heller är på det klara med vilka skadeverkningar som uppstår om den enskilda investeringsverksamheten inom industrien, inom handeln och inom näringslivet över huvud taget hålles tillbaka. Jag kan nämna några fall som jag har haft uppe till diskussion med socialministern. Det har varit angelägna behov som har kommit fram på ett sent stadium. Tillgodoses inte dessa, trots att industriens kvot redan är helt ianspråktagen, kommer ofelbart byggnationen att sakta av. Den kommer inte att nästa år kunna bedrivas i den takt som är önskvärd. Rationaliseringen inom byggnadsindustrien kommer att hållas tillbaka.

Det gäller här utomordentligt angelägna uppgifter, och socialministern och jag har kommit överens om att man skulle försöka lösa dem. Regeringen visar ju inte någon bristande förståelse eller bristande vilja när det gäller att försöka lägga saker och ting till rätta, men det framkommer så utomordentligt tydligt att med byggnadsregleringen, såsom den hittills kunnat manövreras och trots alla de föregående årens erfarenheter, hoppar man över skaklarna redan tämligen tidigt på året, och man kan inte hålla anspråken på resurserna inom den uppdragna ramen. Man vill ju nämligen ha en 100-procentig eller helst 110-procentig sysselsättning, men det är just på grund härav som skadeverkningarna kommer fram.

Detta fann jag inte att herr Boo hade någon som helst förståelse för. Större delen av herr Boos inlägg här i debatten upptog frågan om säsongutjämningen. Han drog där fram flera olika argument. De har inte på något vis övertygat mig. Jag vill endast understryka, att den enskilda byggnadsverksamheten och de enskilda företagen alls inte siktar till att försöka skaffa sig några fördelar genom att man inte skulle ha kvar bygg-

nadsregleringen eller tillståndstvånget för att utjämna sysselsättningen över säsongerna, utan de vill ha bort regleringen uteslutande för att få byggnadsärendena lättare och smidigare handlagda. Jag vill påpeka, att de större enskilda byggnadsföretagen likaväl som de statliga och kommunala går in för att bygga året runt. Man försöker inte dra några fördelar av att det är billigare och går lättare att bygga på sommaren. Större fabriksanläggningar och andra industriella byggnader, byggs ju året runt. Den ökade investeringsverksamhet som bedrivs under sommaren och som möjligtvis skulle kunna ha någon fördel av byggnadsregleringens slopande är ju den som omfattar mindre objekt, men jag tror inte att den är någonting att räkna med i detta sammanhang.

Det talas också om att man genom att slopa ingripandena för att åstadkomma säsongutjämning skulle snedvrida vad jag i andra sammanhang har ansett vara så önskvärt, nämligen konkurrens på lika villkor. Det är ju så sökta argument, att det inte är värt att i denna riksdagens bråda tid öda några ord på dem.

Herr Boo var till sist inne på att byggnadsregleringen ändå krävde en ganska liten administrativ apparat, och han angav hur mycket folk som sysselsattes därmed. Men jag fann inte att herr Boo kom med någon enda uppgift om hur många människor inom byggnadsindustrien, som får syssla med extra redovisningar, beräkningar, uppgörande av planer och annat för att få byggnadstillstånd. Deras antal är ju många gånger större än antalet personer som sysslar med den direkta regleringen.

Herr talman! Jag kan inte finna att det har anförts några bärande argument i diskussionen hittills emot de förslag, som reservationsvis är framförda att slopa byggnadsregleringen.

Herr statsrådet **STRÅNG:**

Herr talman! Jag är överraskad över att denna debatt ändå är så pass utförlig. Efter vad jag erinrar mig var ju debatten under fjolåret i båda kamrar-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

na rätt lång och omfattande, och från oppositionens sida krävde man då en omedelbar avveckling av byggnadsregleringen — i varje fall från det håll som herr Wehtje representerar. I år är man försiktigare. Man säger: Låt oss uttala oss för att byggnadsregleringen bör avskaffas vid årsskiftet 1954/55. Bakom detta ligger väl den icke utsagda bekännelsen, att läget i år faktiskt är annorlunda än i fjol. I fjol hade vi klart nedgående tendenser i investeringslusten, och då kunde man kanske med starkare skäl från oppositionens sida säga: Låt oss göra oss definitivt fria från byggnadsregleringen! I år är ju bilden den rakt motsatta. Det föreligger ovedersägligen en investeringslust som överstiger våra möjligheter.

Herr Wehtje vet mycket väl att man inte kan presentera ärendet så enkelt att man frågar: Vad gör några hundra miljoner mera på industrisidan, när det är så många andra väsentliga investeringsavsnitt, som är avsevärt mycket mer omfattande och dyrbara? Industriinvesteringarna drar inte bara med sig kostnaderna för byggnationerna, utan man får tre- och fyrdubbla summorna med hänsyn till maskiner, material och annat, som en nybyggnation inom industrisektorn för med sig. Det blir således andra summor som representerar saldot av investeringarna än bara de som avläses i själva kostnaden för industribyggnaderna.

Det är klart att man i detta sammanhang kan tala om industrien med en viss effekt, ty det är ett område, där herr Wehtje vet, att hans och mina uppfattningar i långa stycken sammanfaller; även om jag i bostadsdebatterna är tvingad att föra industriens synpunkter gentemot herr Wehtje, så är vi i denna debatt på samma linje. Vi står i dag i det läget, att vi kommer att få ge industrien extra tilldelningar på bekostnad av ett bostadsbyggande, som alla också anser vara ytterst önskvärt och nödvändigt. Det speciella fall som herr Wehtje här omnämnde är vi väl överens om, och därför behöver vi inte uppehålla oss vid det. Men det är klart,

att när det på grund av att en viss industri skall anses ha prioritet, skall pressas fram industribyggen i Malnäs, där varje man förut är upptagen, sker detta under den förutsättningen, att det blir ett färre antal lägenheter igångsatta inom bostadsbyggandet.

Hade man emellertid bara industrien att ta hänsyn till skulle man kanske kunna se problemet en smula djärvare och enklare. Men nu finns stor investeringslusta även på många andra områden. Tillåt mig att erinra om det område som vi kvotmässigt brukar kalla för kontorslokaler och administrationslokaler. Där har vi ett ackumulerat tryck som pekar på upp emot 100 miljoner och vi tillgodoser dem med endast 10 à 12 miljoner. Tillåt mig också att erinra om en sådan sektor som bilreparations- och serviceverksamhet för vår väldiga bilpark, där siffrorna är ungefär likartade. Om man släpper byggnadsregleringen får man ta den konsekvensen, att inte bara den av oss alla omhuldade industriella sektorn får vissa chanser, utan att även andra sektorer, som väl ändå inte kan jämföras i vikt och betydelse med industri och bostäder, kommer att blomma upp och konkurrera om den arbetskraft som är begränsad i dagsläget. Och man måste se hela problemet från dagens synpunkt.

Jag tror mig ändå kunna säga, att vi inom regeringen försökt liberalisera byggnadsregleringen i takt med utvecklingen. Utskottet har understrukit detta, och det är min förvissning att vi skall kunna fortsätta på den vägen.

Vi har gjort vissa försök att via utredningar få förslag till någonting som skulle kunna kallas generella metoder av investeringsbegränsande syfte i stället för de direkta regleringarna. Det var ett förslag som tyvärr blev illa utsatt i remisskvarnarna och som led skeppsbrott i de hårda kastbyarna, och det har följaktligen inte kunnat föranleda till någon Kungl. Maj:ts proposition. Men fördenskull har vi inte slutat upp att tänka på dessa frågor. Personligen har jag funderat åtskilligt över dem, och det är möjligt att vi skall kunna komma

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

fram till vissa lösningar på så vis att vi vågar oss på en annan teknik för att sköta det hela, så att den direkta regleringsmetoden kan sjunka mera i bakgrunden.

Härtill kommer bl. a. också frågan om lokaliseringarna upp. Vi har inget instrument för att bevaka lokaliseringssynpunkterna. Jag skall villigt erkänna att byggnadsregleringen har varit ett bristfälligt instrument, som inte varit till för att sköta lokaliseringen, men den har ändå kunnat användas för att förhindra alldeles uppenbart olämpliga lokaliseringar. Gör vi oss fria från byggnadsregleringen, förlorar vi även det instrumentet utan att ha något annat. Även på den punkten får verkligen herr Wehtje ge sig till tåls tills vi hinner fundera ut några andra metoder, som kan ersätta det instrument vi har.

Det avgörande är emellertid att läget just nu, vilket riksdagen bör kunna bedöma, inte är sådant att man med större styrka kan säga, att vi är färdiga för beslut om definitiv avveckling av byggnadsregleringen. I höst, när vi tar upp frågan om takten i uppmjukningarna och liberaliseringen av byggnadsregleringen, kanske läget är annorlunda, men det får vi komma tillbaka till och fundera på då. Herr Wehtje och jag har ju vissa tillfällen till kontinuerliga samtal även när icke riksdagen är samlad, så dessa diskussioner kan vi föra längre fram.

Herr BOO (s):

Herr talman! Bara några korta repliker i anledning av herr Wehtjes senaste anförande.

Jag vill först slå fast — ty herr Wehtje har väl följt denna fråga med ganska stort intresse under de senaste åren — att utskottet varje år på grund av de motioner, som förekommit om eventuellt avskaffande av byggnadsregleringen, har understrukt att man med tillfredsställelse hälsar alla möjligheter att nå allt längre i fråga om uppmjukningar, fram mot ett avskaffande av byggnadsregleringen. Men utskottet har också vid varje till-

fälle sagt, att det får ske i den takt som läget ger möjligheter till.

Herr Wehtje frågade, om vi inte i varje fall skulle kunna vara överens om att det inte blir mindre byggt om byggnadsregleringen avskaffas. Nej, kanske det inte blir det. Men jag har försökt påvisa att det åtminstone under en övergångstid skulle bli så mycket byggt, att det bleve kaos på byggnadsmarknaden, till förfång i första hand för bostadsbyggandet.

Herr Wehtje ville också, att jag något skulle beröra hans tidigare resonemang om att de allmänna investeringarna har ökat med cirka 500 miljoner kronor, medan de enskilda ökat med ett betydligt mindre belopp. Bakom detta resonemang låg väl från herr Wehtjes sida någon tanke på att det skulle ha skett en orättvis avvägning.

När det gäller dessa avvägningsspörsmål kan man ju alltid diskutera vad som är det rätta. Men vi är väl överens om en sak, herr Wehtje, nämligen att det gäller att bygga så mycket bostäder som möjligt. Från det parti herr Wehtje representerar har man varit ganska angelägen om även andra allmänna investeringar — skolor, sjukhus och allt sådant. Frågan är då bara hur man skall få in allt inom ramen för våra möjligheter i dag. Det är detta som är avgörande.

Jag förutsätter att herr Wehtje inte med denna framställning vill ha sagt, att vi här skulle minska de allmänna investeringarna för att ge ett avgjort ökat inflytande åt industrien i dag. Jag är fullt på det klara med att industriens investering inte får hållas tillbaka hur mycket som helst, men industriens krav måste ju avvägas emot alla andra önskemål, som trängs om plats i detta begränsade utrymme.

Herr Wehtje var vidare missnöjd med att jag inte hade berört något av vad han tidigare sagt beträffande konsumtionsökningen. Detta område kan man inte komma åt med byggnadsregleringen. Jag underströk i mitt anförande avslutningsvis, att byggnadsregleringen ju bara är en detalj i ett ekonomiskt system, och därmed har jag också velat säga, herr

Ang. fortsatt tillståndsvång för byggnadsarbete.

Wehtje, att det är endast ett begränsat avsnitt som denna reglering förmår famna.

Vad beträffar säsongutjämningen för byggnadsarbetarna och fördelen av att bygga på sommaren sade herr Wehtje någonting, som inte lät så behagligt. Han talade om »sökta argument». Men ett av de argument som jag anförde var ju ett uttalande av direktör Brodén i Arbetsgivareföreningen. Jag vet inte om herr Wehtje vill påstå, att också det argumentet på något sätt var sökt. Även om yttrandet av direktör Brodén har utnyttjats i ett annat syfte, har det väl en viss relevans i dessa hänseenden, varför det utan vidare kan användas även i detta sammanhang. Ty frågan gäller ju även här fördelarna och nackdelarna av att bygga på vintern respektive sommaren.

Vad beträffar mitt resonemang om antalet tjänstemän, som sysselsätts med handhavandet av byggnadsregleringen, gick jag inte in på det arbete som byggnadsregleringen förorsakar det enskilda näringslivet. Jag hade ingen anledning att göra det, herr Wehtje, därför att utgångspunkten för mitt resonemang var de påståenden som gjorts i den allmänna politiska debatten. Ur den högermotion som förelåg vid behandlingen av detta utskottsutlåtande skall jag citera ett par rader: »Avvecklingen av igångsättnings-tillstånden skulle öka möjligheterna för byggnadsindustrien att mera långsiktigt planera sin produktion. Den skulle även medföra att den administrativa apparat som centralt upprättats för byggnadsregleringen främst inom arbetsmarknadsstyrelsen kunde undan för undan inskränkas. Även lokalt — inom länsarbetsnämnderna — skulle den för regleringen erforderliga personalen kunna minskas.»

Det var från dessa utgångspunkter, herr Wehtje, som jag talade om de begränsade möjligheterna att spara pengar åt staten.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Socialministern har pekat på att vi i våra reservationer är för-

siktigare i år än i fjol. Han räknade med att denna försiktighet var påkallad därav, att vi har en känsla av att det med hänsyn till den ökade investeringsviljan inte gick att omedelbart slopa byggnadsregleringen, vilket vi uppsatte som ett önskemål i fjol. Det kan man ju säga. Men det kan också ses på ett annat vis, och det är det vi närmast har gjort. Vi har nämligen en mycket stark känsla av att resurserna tagits i anspråk för allmänna arbeten i så stor utsträckning, att det är bäst att avvecklingen sker med en viss försiktighet. Av den anledningen har vi nu föreslagit, att avvecklingen av byggnadsregleringen skulle ske först vid årsskiftet.

Statsrådet Sträng nämnde vidare, att vi fick vara på det klara med att om byggnadsregleringen slopades var det inte att vänta ökade krav på investeringar enbart från industriens sida för fabriksbyggnader och liknande, utan också krav på byggande av kontors- och andra administrativa lokaler samt av bil- och andra serviceverkstäder i stor utsträckning.

Ja, det är väl troligt att det också föreligger mycket starka sådana önskemål. Men jag har redan tidigare sagt, att det inte bara är byggnadsregleringen, som tjänstgör som en återhållande faktor, utan även den restriktiva kreditpolitiken och den stramare politik, som vi helt allmänt skall föra. Jag tror inte alls att det är någon risk för att alla dessa genom framställningar om byggnadstillstånd redovisade önskemål kommer att omedelbart och på en gång realiseras, även om byggnadsregleringen slopas.

Jag saknar i de uttalanden, som här har gjorts från olika håll, förståelse för de skadeverkningar, som en direkt reglering och dirigering av investeringsverksamheten medför. Jag har haft överläggningar med socialministern om industriella investeringar, som är mycket angelägna. Det finnes många, som nu måste ställas på framtiden i brist på utrymme.

Vad kommer hela detta regleringssystem att medföra? Jo, det kommer att medföra, att de förhoppningar, som vi

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

hyser och som det finns grundad anledning anta vara riktiga, inte kan infrias, därför att vi begränsar främst investeringarna för näringslivet. I stället för att såsom ett exempel bygga 60 000 lägenheter om året — vilket jag tror är möjligt — får vi nöja oss med 50 000 om året därför att vi inte tillfredsställer de industriella behov, som måste tillgodoses för att förbättra produktiviteten på det område det gäller. Vore det inte värt att skjuta på en del investeringar av mer perifer angelägenhetsgrad — ett och annat vägbygge eller ett och annat brobygge, som lika gärna kan utföras under nästa år som i år — och i stället genom att i första hand tillgodose industriens och näringslivets behov få fram den ökade produktion, som är så angelägen?

Statsrådet nämnde vidare att till hösten kommer man att ta under omprövning ett slopande av byggnadsregleringen till ett annat år. Med alla de framkonstruerade argument, som alltså anförts för ett bibehållande av densamma, ser det inte ljus ut för framtiden. I vågskålen synes mig emellertid regleringsmentaliteten väga tyngst. Vilka skäl kommer ej att krävas för att uppväga allt detta!

Herr LANGE (s):

Herr talman! Jag är tveksam om jag på detta sena stadium skall blanda mig i debatten, men jag vill ändå inte låta vad herr Wehtje här sagt stå alldeles oemotsagt.

Jag vill först erinra herr Wehtje om att högern inte på någon punkt har framfört förslag om begränsning av de statliga investeringarna. De utgifter som riksdagen beslutat t. ex. på vägbyggnadernas område har ju högern inte rest någon som helst invändning emot. Högern kan således knappast åberopa sina egna ställningstaganden i år, när det gäller det statliga investeringsprogrammets omfattning, såsom belägg för att den nu verkligen kommer med underbyggda krav på en ökning av de enskilda investeringarna.

När man läser reservationen och lyssnar till oppositionens talesmän, måste man konstatera att det är rätt så litet som kommit fram som alternativ till byggnadsregleringen. Herr Ohlon pekade på kreditrestriktionerna såsom ett medel, som skulle kunna tillgripas, och erinrade om att de statliga investeringarna ju ligger i Kungl. Maj:ts hand. De statliga investeringarna har jag redan talat om. Beträffande kreditrestriktionerna vill jag understryka vad utskottets talesman här redan sagt, nämligen att både högern och folkpartiet i realiteten motsätter sig en skärpning av kassareservbestämmelserna. Såvitt jag kunnat finna när jag läst de uttalanden här om, till vilka vi snart kommer — förmodligen redan i dag — finns där ingenting som ger vid handen, att högern och folkpartiet velat föra en mera restriktiv politik än regeringen begagnat sig av. Något som kan ersätta byggnadsregleringen har vi alltså inte heller på dessa områden.

Jag vill också starkt understryka vad herr Boo redan framhållit, att man naturligtvis inte bör se byggnadsregleringen som ett isolerat instrument utan bedöma hela den ekonomiska politiken såsom en enhet.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag har också sett byggnadsregleringen som en faktor i hela den ekonomiska politiken. Det är just mot den bakgrunden som jag kommit till slutsatsen, att byggnadsregleringen inte behövs, därför att det finns andra medel som kan tillgripas. Jag har redan tidigare i denna debatt, pekat på att kreditrestriktionerna kommer att utgöra ett mycket verksamt medel för att begränsa investeringarna. Herr Lange vet mycket väl, att affärsbankernas möjligheter att lämna krediter är mycket begränsade redan med de nuvarande kassareservbestämmelserna. På den punkten tror jag därför inte man behöver hysa några som helst farhågor från regeringens sida. Bankerna har ju också förklarat sig villiga vid de överläggning-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

ar, som fortlöpande äger rum med riksbanken, att iaktta önskad återhållsamhet.

Vad till sist angår frågan, vilka allmänna investeringar som eventuellt kunde uppskjutas under något år, har man ju i departementen det bästa underlag för att pröva frågan; vi skall väl inte behöva i denna debatt peka ut vad man eventuellt vill avstå från. Det är för övrigt här inte heller fråga om att helt stryka en investering, utan bara att låta den anstå från ett år till ett annat. Herr Lange måste väl ändå medge, att det ibland alla de uppgifter, som det allmänna tagit på sig, finns sådana som kan uppskjutas något år.

Herr LANGE (s):

Herr talman! Jag vill bara framhålla för herr Wehtje, att jag visst inte begärt att herr Wehtje i denna debatt skulle ha närmare konkretiserat vilka allmänna investeringar skulle begränsas. Men högern har ju haft talrika tillfällen att göra det under tidigare debatter, och det har icke skett.

Jag vill slutligen säga, att kreditrestriktionerna kan fylla en uppgift när det gäller att hålla investeringarna inom ramen för våra materiella resurser. Men då framstår ju också oppositionens linje att försöka begränsa kassareservbestämmelserna utöver vad regeringen och riksbanken har uttalat sig för såsom ganska anmärkningsvärd. Den enda andra möjlighet, som här skulle föreligga, vore väl att kraftigt höja räntan. Den är endast av teoretiskt intresse. Men tanken har också närmare ventilerats i den utredning, som har åberopats i debatten. Det främsta skälet varför man icke sett sig någon möjlighet att på det sätt, som utredningen ansåg lämpligt, avskaffa byggnadsregleringen, har väl just varit, att man inte ville ta de konsekvenser som detta skulle ha medfört för räntepolitikens vidkommande.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Herr Lange gjorde gällande, att vi hade motsatt oss kredit-

restriktionerna. Det är icke sant. Vad vi har motsatt oss är den onödiga utvidgning av kreditrestriktionerna i blindo, som har föreslagits från Kungl. Maj:ts sida i år såsom en hämndeakt mot en viss bank, men som ändå inte träffats av de skärpta bestämmelserna.

Detta är en helt annan sak, herr Lange!

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den nu ifrågavarande punkterna hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Osvald m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i herr Ebbe Ohlssons och fru Bomans vid utlåtandet avgivna reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ohlsson, Ebbe, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr Ebbe Ohlssons och fru Bomans reservation.

Herr Ohlon åskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående punkterna A och B i tredje lagutskottets utlåtande nr 27 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Ebbe Ohlsson och fru Boman vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innehålles i herr Osvalds m. fl. vid utlåtandet anförda reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 29.

Därjämte hade 43 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27 punkterna A och B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ebbe Ohlsson och fru Boman vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 23.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten C.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Det är bara en liten del av byggnadsregleringen som jag med några ord vill beröra. Det gäller statsverkspropositionens plan för tillståndsberoende byggnads- och anläggningsverksamhet år 1954 i vad den avser kyrkor, församlingshem, krematorier m. m.

Tillståndskvoten för detta ändamål har upptagits till 10 miljoner kronor, under det att vederbörande församlingar och organisationer har begärt 89 miljoner kronor. Organisationerna i fråga lär dessutom ha haft på känn, att man icke kunde komma med alltför stora anspråk. Om man hade tagit med allt man borde skulle man säkerligen ha kommit upp till ett betydligt högre belopp än 89 miljoner kronor.

Utskottet har ansett, att här ifrågavarande område kanske borde tillgodoses bättre än vad som nu har varit fallet. Utskottet skriver därför också: »Det är obestriddligen riktigt — — — att det föreligger ett stort behov av ytterligare lokaler för religiösa ändamål.»

Efter detta uttalande av utskottet hade man väntat sig att utskottet skulle ha fortsatt och sagt, att det kunde gå med på vad som begärts i motionerna, alltså 15 miljoner kronor i stället för 10 miljoner. Det har utskottet inte gjort utan endast sagt, att utskottet finner behovet i förevarande fall behjärtansvärt men inte anser sig kunna förordade ett ökat utrymme för denna byggnadsverksamhet utöver vad som gällt under år 1953.

Jag vill vid detta tillfälle framhålla, att kvoten för dessa ändamål under flera år tillbaka har varit mycket liten. Om jag inte minns fel, var den år 1952 endast 7 miljoner kronor. Nu kanske en del säger, att det är överflödigt att ge så stort utrymme för denna verksamhet. Man kanske rent av menar att de organisationer, som bedriver verksamheten, egentligen inte har någon uppgift att fylla i samhället.

För min del har jag en helt annan uppfattning. Jag anser att dessa orga-

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

nisationer har en mycket stor uppgift att fylla. Jag tror att deras arbete rent av ur samhällsekonomisk synpunkt är synnerligen tacknämligt. Jag har stått i nära kontakt med en lokal organisation på detta område, som har i det närmaste 800 medlemmar och som i sin ungdoms- och barnverksamhet enrollerat omkring 900 personer. Under de senaste åren har det varit mycket svårt att tillgodose de växande kraven och behoven när det gällt särskilt ungdomsverksamheten. Möjligheter har inte funnits att bygga ut lokalerna såsom man skulle önskat. Jag kan därför inte komma till annat resultat än att det är ganska kortsynt, när man inte ger åt dessa organisationer vad de skulle behöva.

Under de mer än 40 år, som jag stått i närmare kontakt med dessa organisationer, har jag inte kunnat finna annat än att särskilt den ungdomsverksamhet, som där bedrives, är av utomordentligt stor betydelse. Tusentals ungdomar är med i verksamheten, men enligt en undersökning, som har gjorts, har mig veterligt inte mer än en enda person intagits på någon av de anstalter, där man tar in ungdomar, som gått vilse. Det är ett ganska gott betyg åt detta arbete, om man räknar med vad det kostar att ta in ungdomar av detta slag på de anstalter, som vi har för ändamålet. Det finns för övrigt i min hembygd en sådan anstalt, som damerna och herrarna torde känna till, nämligen Långanäsanstalten. Jag vet inte vad varje intagen intern kostar samhället, men det är säkerligen rätt mycket. Det är emellertid inte nog med detta. Det händer också att de gång efter annan rymmer och åstadkommer stora skador i samhället. För inte så länge sedan förstörde dessa interner ett femtontal sommarstugor. De slog sönder fönsterrutor och annat sådant och gjorde åverkan för tusentals kronor. Vid ett annat tillfälle tog de bilar och förstörde på det sättet stora värden. Det har också förekommit att en chaufför i Eksjö stad blivit mördad.

Jag tror därför att det behövs en ungdomsverksamhet på detta område och

en sådan ungdomsverksamhet, som förmår att påverka ungdomarna i rätt riktning så att de inte blir en belastning för samhället.

Jag anser alltså att utskottet med hänsyn till dessa omständigheter bort kunna tillmötesgå motionärernas krav, som innebär en tillståndskvot på 15 miljoner i stället för 10 miljoner kronor.

Jag skall emellertid inte yrka bifall till motionen utan inskränker mig till att yrka bifall till reservationen nr 3.

Herr OHLSSON, EBBE, (h):

Herr talman! Efter herr Weilands anförande kan jag fatta mig mycket kort.

Reservanterna syftar närmast till att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte förorda en höjning av tillståndskvoten för kyrklig nybyggnadsverksamhet. Behovet på detta område är, såsom de flesta väl känner till, mycket stort. För att endast ta ett exempel kan jag nämna, att den nybildade Essingeförsamlingen, trots upprepade framställningar och trots att man sedan länge har både tomt och medel, ännu inte har fått byggnadstillstånd för sin församlingskyrka.

Jag vill inte bestrida att utskottet åstadkommit en tämligen välvillig skrivning beträffande denna fråga. Utskottet säger att det är obestriddligen riktigt, att det föreligger ett behov av ytterligare lokaler för religiöst ändamål, och finner syftet med motionerna behjärtansvärt. Men därmed är det också slut med välvilligheten. Utskottet slår faktiskt igen dörren. Man ställer detta behov mot det behov, som föreligger inom sjukvården, inom undervisningsväsendet och i fråga om allmänna samlingslokaler.

För min del är jag den förste att erkänna behovet av allmänna samlingslokaler, men jag kan inte underlåta att nämna, att medan stats- och frikyrkorna i 1953 års tillståndsbudget fått en kvot på 4,2 miljoner kronor, så har folketshusföreningarna under samma tid tilldelats en kvot på 6,5 miljoner kronor.

Reservanterna anser att den kyrkliga nybyggnadsverksamheten bör beredas

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

ett betydligt större utrymme än för närvarande är fallet, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 3.

I detta anförande instämde herrar *Lundqvist* (h), *Björnberg* (h) och *Johan Persson* (fp).

Herr BOO (s):

Herr talman! Ingen vill väl bestrida att motionärerna och deras talesman herr Weiland kämpar för en god sak, men jag tyckte nog att herr Weilands motivering var litet långsökt — samma motivering kan ju anföras när det gäller andra byggnadsbehov, som tävlar med dem herr Weiland gjorde sig till förespråkare för.

Här föreligger alltså i motioner ett direkt yrkande, att riksdagen skall ingripa på detta område och säga ifrån att just denna kvot skall få ökat utrymme nästa år i konkurrens med andra. Ett sådant förfarande har väl riksdagen inte tidigare givit sig in på. Utskottet har för sin del hållit den klara linjen, att avvägningen mellan de olika ändamålen måste göras av Kungl. Maj:t i ett sammanhang. Vi kan inte inom riksdagen få en sådan inblick och överblick som ger möjlighet att säga vilken avvägning som är den rätta.

I årets budget finns för kyrkliga ändamål en kvot av 10 miljoner kronor; på två år har kvoten nära nog fördubblats, från 5,5 miljoner. Det är sant att ansökningar om byggnadstillstånd för 89 miljoner finns inneliggande. I motionerna göres en direkt jämförelse med samlingslokalerna, som har en kvot på 15 miljoner, medan de inneliggande ansökningarna bara gäller 74 miljoner. Jag vill framhålla att den jämförelsen inte är fullt relevant. När det gäller kyrkor och de andra lokaler, som ryms inom kvoten för kyrkliga byggnader, göres väl ansökan om byggnadstillstånd så snart vederbörande församlingar har beslutat nybyggnad, men behovet av samlingslokaler kommer inte alls på det sättet hundraprocentigt till uttryck i före-

liggande ansökningar om byggnadstillstånd; staten ställer ju endast i begränsad utsträckning lån till förfogande för samlingslokalerna, och man får alltså räkna med ytterligare en barriär, som verkar återhållande och gör att behovet av samlingslokaler inte finns redovisat på samma sätt som byggnadsbehovet för kyrkliga ändamål. Jag vill endast framhålla, att jämförelsen av den anledningen inte kan stämma riktigt.

Avslutningsvis ber jag att få understryka, herr talman, att utskottet ingalunda har avvisat det önskemål motionärerna framfört. Herr Weiland sökte göra gällande att utskottet i och med sitt ställningstagande velat antyda, att sammanslutningarna på detta område inte skulle ha någon uppgift att fylla i samhället. Utskottets skrivning är tvärtom välvillig. Sista meningen i detta avsnitt av utskottets yttrande lyder: »Utskottet utgår emellertid från att vid de uppmjukningar i byggnadsregleringen som kan ifrågakomma även möjligheterna att öka tillståndsgivningen till den kyrkliga nybyggnadsverksamheten överväges.» Från utskottets sida anser man sig därmed ha handlat på det sätt som i detta avseende är riktigt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till punkten C i utskottets hemställan.

Herr WEILAND (fp):

Herr talman! Jag kan i åtskilliga avseenden instämma med herr Boo, men det är nog så att vi på den här kanten anser att särskilt de frikyrkliga församlingarna blivit synnerligen snävt behandlade då det gäller byggnadstillstånd. Dessa organisationers verksamhet bekostas ju inte med skattemedel utan med frivilligt insamlade medel, och de bygger sina lokaler själva utan att begära någon hjälp av samhället; åtminstone har det varit så hitintills.

När jag nu ser socialministern i kamraren, ber jag att till honom få rikta den vädjan, att han behandlar dessa ansökningar om byggnadstillstånd litet

Ang. fortsatt tillståndstvång för byggnadsarbete.

generösare än som föreslagits i propositionen. byggnadstillstånd för samlingslokaler. Uppgifterna avser femårsperioden 1949—1953.

Herr NILZON, IVAR, (bf):

Herr talman! Herr Weiland sade i sitt första anförande något om att man måhända ansåg, att de religiösa organisationerna inte hade någon uppgift att fylla i samhället. Men sedan citerade herr Weiland vad utskottet skrivit, och ur det citatet kan ju inte gärna utläsas att i varje fall utskottet haft en sådan uppfattning. Tvärtom har utskottet framhållit dessa organisationers värde och betonat, att även de bör få de möjligheter att bygga som det över huvud taget går att ge dem.

Såsom även herr Bo framhållit, har utskottet emellertid inte kunnat bortse ifrån de stora behov, som föreligger även på andra områden, och vi kan väl knappast komma ifrån att det givetvis måste ske en avvägning. Reservanterna säger bl. a. följande: »Under den tid byggnadsregleringen kan komma att bestå bör därför den kyrkliga nybyggnadsverksamheten beredas väsentligt större utrymme än vad som för närvarande är fallet.» De hemställer vidare, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en väsentlig höjning av tillståndskvoten för religiösa ändamål.

Nu skulle jag vilja fråga reservanterna, om de tror, att om riksdagen bifaller denna reservation och förordar denna väsentliga höjning av tillståndskvoten för angivna ändamål, detta kan ske utan någon minskning på något annat område. Om så inte är fallet, utan reservanterna anser att minskning måste ske på annat område, skulle det vara värdefullt för Kungl. Maj:t att få veta — i händelse att riksdagen följer reservationen — på vilket område prutningar skall ske. Jag tror att det vore värdefullt, om reservanterna ville lämna denna upplysning.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! För en stund sedan kom i mina händer ett papper från arbetsmarknadsstyrelsen rörande beviljade

År 1949 var den totala kvoten för samlingslokaler 4 miljoner. Härav gick till Folkets hus 2,953 miljoner. År 1950 var kvoten för samlingslokaler 6 miljoner. »Härav» gick till Folkets hus 6,239 miljoner, d. v. s. 239 000 kronor mer än hela kvoten. År 1951 var kvoten för nämnda ändamål 6 miljoner. Härav gick 4,038 miljoner till Folkets hus, vartill kom tillstånd utom kvoten för sistnämnda ändamål på 0,5 miljoner kronor, d. v. s. inalles 4,5 miljoner kronor — motsvarande en kvot på 6 miljoner.

År 1952 var den totala kvoten 10 miljoner. Därav gick till Folkets hus 6,851 miljoner, vartill kom en extra kvot på 2,644 miljoner, d. v. s. i runt tal 9,5 miljoner kronor. I följd slutligen var kvoten 15 miljoner. Därav gick till Folkets hus 8,791 miljoner och utom kvoten 603 000 kronor, d. v. s. tillsammans 9,4 miljoner kronor.

Jag har ingenting att invända mot de beviljade tillstånden för Folkets hus, men jag skulle vilja ställa den frågan, var tillstånd till andra samlingslokaler får utrymme på detta sätt. Vi vet att det har byggts en hel del andra samlingslokaler i landet, och jag skulle vilja fråga, om medlen för det ändamålet tas från anslagsposterna »diversekvot» och »reservkvot».

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ebbe Ohlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 be-tecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepät propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ohlsson, Ebbe, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ebbe Ohlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlsson, Ebbe*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 40.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 49 mom. 2 regeringsformen samt § 1 mom. 2, § 38 mom. 2, § 45, § 55 mom. 1 samt §§ 58 och 63 riksdagsordningen ävensom vissa motioner angående allmän folkomröstning.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 193, däri Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt vid propositionen fogat förslag till ändrad lydelse av § 49 mom. 2 regeringsformen samt § 1 mom. 2, § 38 mom. 2, § 45, § 55 mom. 1 samt §§ 58 och 63 riksdagsordningen.

Det av Kungl. Maj:t framlagda grundlagsändringsförslaget var i nedan angivna delar av följande lydelse:

§ 49 mom. 2 regeringsformen.

I ärende av särskild vikt må förordnas, att folkets mening skall inhämtas genom allmän folkomröstning. Sådan omröstning skall anställas, därest minst femtio ledamöter av första kammaren och sjuttiosju ledamöter av andra kammaren förena sig i beslut därom. Folkomröstning må dock ej beslutas i frågor, som icke kunna prövas av riksdagen, eller i frågor, vilka beröra riksstatsens reglerande eller överenskommelse med främmande makt eller på riksdagen ankommande val. Ej heller må folkomröstning äga rum i det fall, att riksdagens båda kamrar med hänsyn till ärendets beskaffenhet finna dess avgörande icke kunna utan avsevärt men uppskjutas i avbidan på dylik omröstning.

Rätt att deltaga i allmän folkomröstning tillkommer envar, som är röstberättigad vid val till riksdagens andra kammare. Varje röstande äger lika röst. Efter omröstningens behandlas ärendet i grundlagsenlig ordning.

Om utsättande av tid för allmän folkomröstning samt om verkställande av sådan omröstning och vad därmed äger samband stadgas i lag, stiftad av Konungen och riksdagen gemensamt.

§ 1 mom. 2 riksdagsordningen.

Allmän folkomröstning i ärende av särskild vikt må, enligt vad därom i regeringsformens 49 § 2 mom. är stadgat, påkallas av minst femtio ledamöter av första kammaren och sjuttiosju ledamöter av andra kammaren.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått

dels följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 523 av herr *Larsson, Nils Theodor*, m. fl. och II: 674 av herr *Pettersson* i Norregård m. fl., de likalydande motionerna I: 532 av herr *Bergvall* m. fl. och II: 682 av herr *Håstad* m. fl. samt de likalydande

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

motionerna I: 533 av herr *Boo* och herr *Jansson, Axel*, och II: 683 av herrar *Sköldin* och *Sehlstedt*;

dels ock de inom den allmänna motionstiden väckta likalydande motionerna I: 382 av herr *Bergvall* m. fl. och II: 488 av herr *Håstad* m. fl. om en rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning.

Av de i anledning av propositionen väckta motionerna innefattade de likalydande motionerna I: 523 och II: 674 samt de likalydande motionerna I: 533 och II: 683 förslag, att den riksdagsminoritet, som skulle kunna påkalla rådgivande folkomröstning, skulle bestämmas till två femtedelar av kamrarnas ledamöter eller 60 ledamöter i första och 92 ledamöter i andra kammaren.

I de likaledes i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 532 och II: 682 hade föreslagits, att sagda minoritet skulle bestämmas till i princip en fjärdedel eller 40 respektive 60 ledamöter.

I de likalydande motionerna I: 382 och II: 488 hade föreslagits, att en rådgivande folkomröstning skulle hållas angående frågan, huruvida i grundlag och allmän lag skulle införas bestämmelser om beslutande folkomröstning. De bestämmelser, som sålunda avsågos i motionerna, skulle huvudsakligen bereda möjlighet att underställa riksdagens beslut rörande lagar samt nya eller förhöjda statsanslag omröstning bland de röstberättigade. Den rådgivande folkomröstningen hade föreslagits skola hållas vid sådan tidpunkt före den 1 juli 1955, att riksdagen med ledning av dess utslag kunde såsom vilande antaga vederbörliga grundlagstillägg senast vid 1956 års vårsession, och borde enligt motionärerna äga rum hösten 1954 eller våren —försommaren 1955. Det i motionerna framlagda förslaget var utformat i ett förslag till lag om rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget, i vad det samma avsåge ändrad lydelse av § 63 riksdagsordningen — måtte i anledning av propositionen samt med avslag å motionerna I: 523 och II: 674, I: 532 och II: 682 samt I: 533 och II: 683 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det i propositionen framlagda grundlagsändringsförslaget med den ändrade lydelse av § 63 riksdagsordningen, som under punkten angivits;

B) att motionerna I: 382 och II: 488 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

I. mot utskottets motivering av herr *Wahlund*;

II. mot utskottets hemställan

A) under avdelning A i utskottets utlåtande

1) av herrar *Herlitz, Hansson, Bergvall, von Friesen, Håstad, Nordkvist* i Kalmar och *Hamrin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av propositionen och motionerna I: 532 och II: 682 samt med avslag å motionerna I: 523 och II: 674 samt I: 533 och II: 683 såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det i propositionen framlagda grundlagsändringsförslaget med viss i reservationen angiven ändrad lydelse av § 49 mom. 2 regeringsformen samt § 1 mom. 2 och § 63 riksdagsordningen;

2) av herrar *Pettersson* i Norregård, *Fritiof Karlsson* och *Larsson* i Julita, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av propositionen och motionerna I: 523 och II: 674 samt I: 533 och II: 683 ävensom med avslag å motionerna I: 532 och II: 682 såsom vi-

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

lande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det i propositionen framlagda grundlagsändringsförslaget med den ändrade lydelse av § 49 mom. 2 rege- ringsformen samt § 1 mom. 2 och § 63 riksdagsordningen, som i denna reservation angivits;

3) av herr *Sandberg*, som på åberopade grunder inom utskottet yrkat avslag å propositionen och de i anledning av densamma väckta motionerna;

B) under avdelning B i utskottets utlåtande av herrar *Herlitz*, *Hansson*, *Bergvall*, *von Friesen*, *Håstad*, *Nordkvist* i Kalmar och *Hammar*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen i anledning av motionerna I: 382 och II: 488 måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning.

Det i herr *Herlitz* m. fl. under punkten A avgivna reservation förordade grundlagsändringsförslaget skilde sig från utskottets förslag därutinnan, att de i § 49 mom. 2 rege- ringsformen och § 1 mom. 2 riksdagsordningen förekommande orden »minst femtio ledamöter av första kammaren och sjuttiosju ledamöter av andra kammaren» utbyts mot »minst fyrtio ledamöter av första kammaren och sextio ledamöter av andra kammaren».

I det i herr *Petterssons* i Norregård m. fl. reservation förordade grundlagsändringsförslaget hade på motsvarande ställen införts orden »minst sextio ledamöter av första kammaren och nittiotvå ledamöter av andra kammaren».

Rörande sättet för utlåtandets föredragning anförde

Herr ANDRE VICE TALMANNEN:

Herr talman! Rörande ordningen för detta utlåtandes föredragning får jag hemställa, att utlåtandet måtte företagas till avgörande punktvís, att vid behandlingen av punkten A överläggning må äga rum beträffande utlåtandet i dess helhet samt att, sedan överläggningen rör-

rande punkten A avslutats, propositioner göres särskilt beträffande varje föreliggande, till ett helt sammanfört förslag om ändring av grundlagsparagrafer.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Punkten A.

Herr **BERGVALL** (fp):

Herr talman! Vi har haft anledning här i kammaren under senare år att några gånger diskutera folkomröstningsinstitutet. Vi återkommer till frågan i dag i en — jag kan kanske säga det — ur deras synpunkt som är anhängare av ett folkomröstningsinstitut något mera glädjande situation än tidigare. Det föreligger nu i anledning av en av Kungl. Maj:t framlagd proposition från konstitutionsutskottet ett utlåtande, i vilket införande av en ändrad lagstiftning rörande konsultativ folkomröstning föreslås.

Det råder i fråga om detta förslag enighet inom utskottet med undantag av i en — låt vara enligt min mening mycket betydelsefull — fråga. Jag skall återkomma till den senare, men vill först litet beröra de allmänna synpunkterna på detta problem, speciellt när det gäller den beslutande folkomröstningen med hänsyn till den i utskottsutlåtandet behandlade motionen om rådgivande folkomröstning rörande införande av beslutande folkomröstning, till vilken motion vi ju i dag har att ta ställning.

Jag vill för undvikande av varje missförstånd betona, att därest det enligt min mening förhölle sig på det sättet, att ett väsentligt utvidgat rådgivande folkomröstningsinstitut eller införande av en beslutande folkomröstning skulle innebära åtgärder, som skulle försvåra ett effektivt utövande av rege- ringsmakten i de parlamentariska, demokratiska former, som vi sedan decennier tillbaka tillämpar här i landet, skulle jag ställa mig avvisande mot tanken. Ty vi har anledning att i mycket väsentliga avseenden vara belåtna med det rege- rings- system vi har.

Enligt min mening föreligger emellertid inte i något avseende detta läge. Den

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

länga diskussion, som har förts om utvidgning av folkomröstningsinstitutet och speciellt om den rådgivande folkomröstningen, har såvitt jag kan förstå inte på någon punkt lämnat belägg för den pessimistiska uppfattningen, att ett införande av en beslutande folkomröstning skulle innebära att man finge en mindre effektiv regeringsmakt än den vi för närvarande har.

När man inte har kunnat göra något vägande inlägg, som skulle bekräfta riktigheten av dessa farhågor, har enligt min mening de väsentligaste skälen, som har anförts av dem som är motståndare till en beslutande folkomröstning, bortfallit. Därtill kommer — och det är centralare ur min synpunkt, eftersom inte enbart den omständigheten, att den reform man önskar sig inte medför några olägenheter kan vara tillräckligt motiv för införande av en ny ordning — att jag tror att införande av ett utvidgat folkomröstningsinstitut både i den form, som nu är föreslagen — den rådgivande formen — och i den beslutande formen skulle innebära en på väsentliga punkter värdefull utbyggnad och komplettering av vårt parlamentariska system.

Om jag skall ta det för mig grundläggande skälet först, så är det att vårt parlamentariska system är uppbyggt på existensen av väl sammanhållna, starka politiska partier. Jag har personligen svårt att tro, att det med hänsyn till våra traditioner och vår historia på det här området är möjligt att tänka sig ett folkstyre här i landet under överskådlig tid framåt, som inte vilar på ett partiväsen. Jag konstaterar sålunda, att jag anser partierna vara inte blott tillåtna instrument i det politiska sammanhanget utan såsom historien utvecklat sig även en nödvändig förutsättning för att vi skall klara oss fram på ett hyggligt sätt.

Om jag gör detta erkännande åt partiväsendet, innebär det icke, hur starkt jag sålunda än betonar nödvändigheten och värdet av detta partiväsen, att jag i devot undergivenhet för de former, i vilka vi nu arbetar, kan säga mig, att jag tycker att det sätt, på vilket de instrument fungerar, som det parlamentariska

livet betjänar sig av, byggts upp på något sätt invändningsfritt.

Även om man anser partierna som nödvändiga och nyttiga instrument i det politiska arbetet, kan man naturligtvis samtidigt säga, att den stränga partidisciplinen eller rättare sagt mycket bundna partitillhörigheten, som tillsammans med den alltmer utbyggda kollektiva sammanhållningen i andra sammanhang tenderar till att tränga tillbaka den individuella rörelsefriheten och möjligheten för den enskilde att göra sig gällande, rymmer ett betänkligt drag.

Från den utgångspunkten förtjänar det enligt min uppfattning självfallet att undersökas, huruvida man inte kan komplettera våra nuvarande författningsbestämmelser med några bestämmelser som, utan att göra våld på det värdefulla som finns i det nuvarande systemet, kan vara ägnade att avhjälpa ett och annat som vi måste beteckna som en brist eller som vi reagerar emot. Det förefaller mig som om folkomröstningsinstitutet — i viss mån det rådgivande men i ännu högre grad det beslutande folkomröstningsinstitutet — skulle vara ett instrument, som man i det sammanhanget med fördel kan betjäna sig av.

Vi röstar vid ett val med det parti, med vilket vi känner den närmaste samhörigheten, eller med det parti som vi tycker är minst dåligt bland flera dåliga, om jag går till den andra ytterligheten. Men det betyder för flertalet av oss inte att vi i varje enskild fråga hundra procentigt sluter upp kring partiet. Det är därför självfallet, att det under en riksdagsperiod kan komma upp till behandling en serie av frågor, som, om någon av dem helt dominerat ett val, skulle ha föranlett medborgarna att i det valet ta en helt annan ställning än de nu tog, eftersom de på just den speciella punkten inte omfattar den mening som vunnit anslutning inom det parti som de givit sin röst. Jag förnekar inte ett ögonblick att partigränserna många gånger sprängts här i riksdagen, och det är väl tillfredsställande för oss alla att så sker. Det är ett glädjande symptom på den frihet som riksdagsmännen vill

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

ha. Men jag påstår att det ändå vore önskvärt, om man gäve även väljarna en möjlighet att reagera i en viss betydelsefull fråga oberoende av partigränserna.

Jag vill också säga, att det många gånger kan vara fråga om spörsmål som inte varit aktuella under valrörelsen men aktualiserats vid en senare tidpunkt. Det kan också vara mycket praktiskt att när det gäller en svår och omstridd fråga, där man i hög grad är beroende av folkets reaktion, underställa den frågan folkmeningen genom en folkomröstning för att därigenom förvissa sig om dess stöd, som man i det sammanhanget kan ha nytta av.

Till sist skall vi inte glömma bort, att det ändå är väsentligt för en demokrati i alla dess former, att det bland medborgarna finns ett levande politiskt intresse, en lust att studera och sätta sig in i de olika spörsmålen. Det är självfallet att en utveckling i den riktningen befrämjas genom införande av folkomröstningar.

Jag har här givit några skäl, varför det ur mina synpunkter hade varit väsentligt mera glädjande, om dagens omröstning gällt icke bara en rådgivande folkomröstning utan även en beslutande folkomröstning. Sådan är inte situationen i dag. Vi har vid tidigare riksdagar både från det partis sida, som jag tillhör, och från högerens sida försökt få riksdagen med på att införa beslutande folkomröstningar, men riksdagen har ställt sig kallsinnig och avvisande. Vi hade inte stora förhoppningar att riksdagen skulle ändra sin inställning nu. Men vi fann att ett av de skäl, som ständigt och jämt anfördes av dem som ville slå tillbaka kravet på införande av en beslutande folkomröstning, var att det inte fanns någon resonans inom den allmänna folkopinionen för en beslutande folkomröstning; människorna var tillfredsställda med vårt styrelsesätt, sådant det i dag är utformat, de ville inte ha några ändringar. Är man övertygad om riktigheten av den positionen — och jag förutsätter att man inte säger någonting, om vars riktighet man inte är övertygad — då borde man emellertid,

tycker vi, ha gått på bifall till de motioner om en rådgivande folkomröstning beträffande införande av beslutande folkomröstning, som konstitutionsutskottet i dag har avstyrkt. Är man övertygad om att det svenska folket icke önskar en beslutande folkomröstning — varför låter man då inte svenska folket yttra sig i frågan? Om jag stått på utskottsmajoritetens sida och min övertygelse varit stark och livlig om att det inte finns någon resonans hos det svenska folket för en beslutande folkomröstning, skulle jag väl ha resonerat så, att nu gäller det att lära dessa personer, som ständigt och jämt ropar på införande av beslutande folkomröstning, att de är ute i ogjort väder, ty när folket självt har yttra sig i frågan, så avvisar det den tanken. Detta skulle för mig ha varit naturligt, om jag tillhört deras sida, som ställt sig avvisande till införande av en beslutande folkomröstning och dessutom argumenterat mot förslaget, såsom förekommit åtminstone på vissa håll, genom att påstå att folket inte känner något behov av en sådan folkomröstning. Så har man emellertid inte reagerat. Man har avstyrkt, såvitt jag kan finna, utan motivering — jag har förgäves letat efter en sådan i utskottets betänkande — även förslaget om en rådgivande folkomröstning om införande av beslutande folkomröstning. Jag kan icke tycka annat än att vi har rätt att beteckna detta som en negativismens stora triumf. Om man avslår kravet på en beslutande folkomröstning, kan jag förstå det — jag är beredd att respektera människor som har en annan uppfattning än jag; jag kan inte begära att alla skall anse att min mening är den riktiga — men att vi inte ens skall få fråga svenska folket om det till äventyrs tycker att det skall införas en beslutande folkomröstning, det tycker jag personligen är en negativismens, nejsågandets triumf. Det erinrar om länge sedan förflutna tider. Jag hoppas att dess historia blir densamma som dessa länge sedan förflutna tiders.

Sedan kommer jag till den andra punkt, där det föreligger meningsskilj-

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

aktighet mellan utskottsmajoriteten och reservanterna inom utskottet, till vilka även jag hör. Den meningsskiljaktigheten gäller frågan om storleken av den minoritet inom riksdagen som skall kunna påkalla en folkomröstning. I likhet med med Kungl. Maj:t föreslår utskottsmajoriteten, att det skall vara 50 ledamöter i första och 77 ledamöter i andra kammaren som skall påkalla en folkomröstning för att en sådan skall anordnas, medan vi reservanter i överensstämmelse med en reservation inom folkomröstningsutredningen yrkar på 40 ledamöter i första och 60 ledamöter i andra kammaren. Jag vet inte vad som föranlett den hårda fordran på 50 respektive 77 ledamöter som den minoritet som skall kunna påkalla folkomröstning. Jag skall inte försöka rannsaka hjärtan och njurar. Motiveringen är ju varken från utredningens, departementschefens eller konstitutionsutskottets sida särskilt uttömmande. När jag har försökt analysera motiveringen, finner jag att den utomordentligt illa överensstämmer med den erfarenhet av den svenska riksdagens arbetsformer, som jag förvärvat under ett numera inte så ringa antal år. Det verkar, som om man betraktar riksdagen som en samling sprakfålar och tror att om en minoritet inom riksdagen skulle få möjlighet att begära folkomröstning, skulle dessa 40 respektive 60 ledamöter i första och andra kammaren omedelbart gadda ihop sig i ett hörn och säga: »Nu skall vi ha litet roligt, nu skall vi ha en folkomröstning!» Ni får ursäktas mig, men när jag ser denna kammare framför mig och när jag drar mig till minnes de blickar som jag hade tillfälle att kasta över andra kammaren de år jag tillhörde den, ter sig varken första eller andra kammaren för mig som någon samling sprakfålar, som springer omkring och i onödan anställer ohägn. Understundom kan riksdagen även från min synpunkt, trots att jag nu nått över 60 års ålder, te sig som en samling alltför betänksamma och ängsliga och för allsköns farhågor benägna personer. Det är snarast den bilden jag har av riksdagen.

Och ni tror väl inte, att om man sänkte

kravet på den minoritet som skall få begära folkomröstning, detta skulle innebära att vi finge ett otal folkomröstningar? Jag vill fästa er uppmärksamhet på att det dock, om man skall gå ut i en folkomröstning med några förhoppningar att vinna den, fordras både mycket arbete och inte så litet pengar av dem som arbetar för en viss ståndpunkt. Jag tror, att dessa omständigheter kommer att hålla kraven på anställandet av folkomröstningar så tillbaka, att det inte blir någon större mängd folkomröstningar utan ett ganska begränsat antal, vare sig dessa folkomröstningar är baserade på att något eller några politiska partier från en rent politisk utgångspunkt begär en folkomröstning eller de är baserade på att riksdagsledamöter, tillhörande olika partier men med en gemensam stark övertygelse i en viss bestämd fråga, slår sig tillsammans för att begära folkomröstning. Jag tror personligen, att båda dessa typer av folkomröstning kan förekomma. Vilken som blir den vanligaste skall jag inte yttra mig om. Jag måste säga, att med den uppfattning jag har om den svenska riksdagen, verkar den ängslan, som tar sig uttryck i att man går på förslaget om 50 respektive 77 ledamöter i kamrarna, mycket överdriven. När man stannat vid allenast en rådgivande folkomröstning, borde man något bana väg för att åtminstone sådana skulle kunna komma till stånd, även om de inte begärts av en majoritet eller praktiskt taget en majoritet i båda kamrarna.

Jag skall inte fördjupa mig i detta, och jag skall naturligtvis ännu mindre tala något om den reservation, som har höjt budet 50 respektive 77 ytterligare i den heliga försiktighetens namn. För min del beklagar jag, att utskottsmajoriteten inte kunnat gå ifrån Kungl. Maj:ts proposition på det sättet, att den i fråga om det antal ledamöter, som skulle behövas för att en rådgivande folkomröstning skulle komma till stånd, kunnat ansluta sig till reservanternas förslag på 40 respektive 60 ledamöter, d. v. s. något mer än en fjärdedel av kamrarnas ledamöter.

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

Jag beklagar i ännu högre grad den ståndpunkt man intagit, då man inte velat acceptera ens en rådgivande folkomröstning om möjligheterna att införa en beslutande folkomröstning.

Med återopande av vad jag sagt ber jag att få yrka bifall till den reservation, som betecknas med II. A) 1) och som avgivits av herr Herlitz m. fl., ävensom till reservationen II. B), även den avgiven av herr Herlitz m. fl.

I anledning av den propositionsordning, som herr Lodenius föredrog, vill jag säga, att jag, eftersom proposition kommer att framställas under punkten A) beträffande vart och ett av de tre föreliggande förslagen för sig, saknar anledning att begära votering, förrän proposition framställles på den reservation under A), till vilken jag yrkat bifall.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr **EWERLÖF** (h):

Herr talman! Jag kan till min egen bekvämlighet i allt väsentligt instämma i vad herr Bergvall här har sagt. Det är inte min mening att i detta sammanhang ta upp en ny debatt om den beslutande folkomröstningen. De olika ståndpunkterna i det hänseendet har ju tidigare klart redovisats, och det räcker i dag med att konstatera, att vi för vår del vidhåller att tiden nu är mogen för att utbygga vår demokratiska författning med bestämmelser även om en beslutande folkomröstning.

Vad det i dag gäller är, som herr Bergvall här preciserat, två olika frågor. Den ena frågan avser vilket antal av kamrarnas ledamöter som skall erfordras för påkallande av rådgivande folkomröstning. Där har majoriteten stannat för att föreslå ett antal av respektive 50 och 77.

Jag vill som ett tillägg till det herr Bergvall redan sagt särskilt erinra om att ett av de främsta motiven för att på detta sätt upprusta den rådgivande folkomröstningen var att man skulle bereda en minoritet eller låt mig säga en opposition inom riksdagen möjlighet att på

det viset vädja till folkmeningen i en viss bestämd fråga. Jag tycker att man under sådana förhållanden kunde ha varit litet mera generös än vad man har varit när man föreslagit så pass höga tal som skett. Det blir ju med sådana tal risk för att bestämmelsen kommer att stanna på papperet. Vi vet ju, att de föreslagna siffrorna åtminstone för första kammarens del innebär, att detta institut, som skulle förstärka minoritetens möjligheter att vädja till folkmeningen, skulle ligga utom räckhåll för oppositionen med dess nuvarande styrka. Jag ber att alldeles särskilt få understryka vad herr Bergvall framhöll om onödigheten i de farhågor för ett missbruk av detta stadgande, som man uppenbarligen hyser för den händelse riksdagen skulle sänka dessa siffror till de föreslagna talen 40 respektive 60. Det finns inte så vitt jag vet i alla de handlingar som ligger bakom utlåtandet någon som helst bevisning för att det skulle vara förbundet med några risker att fixera gränsen på det sätt som vi här har föreslagit.

Jag kommer sedan till det motionsvis framförda förslaget om en rådgivande folkomröstning rörande en beslutande folkomröstning. Jag kan även där i allt väsentligt följa vad herr Bergvall här har utvecklat. Han sade att han inte kunde finna någon som helst motivering till att man från utskottets sida föreslår avslag på motionerna. Jo, där finns en motivering, men den är sådan att jag omöjligt kan godta den. Den består av att man bara med några ord hänvisar till vad utskottet sade 1953 angående beslutande folkomröstning. Det innebär uppenbarligen med andra ord, att utskottet betraktar det såsom fullkomligt självklart, att om utskottets majoritet 1953 har utvecklat skäl för att den icke vill vara med om att införa bestämmelser i vår författning om en beslutande folkomröstning, så skulle därav rent logiskt följa, att man inte heller kan vara med om att biträda ett förslag om att anställa en rådgivande folkomröstning i denna sak. Där kan jag inte följa utskottets tankegång. Det bör väl vara ett intresse

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

både från majoritetens och från minoritetens sida att få en omstridd fråga underkastad folkopinionen. Är man tveksam om folkopinionen, är det ju värdefullt att få den uttrönt, vare sig man själv har den ena eller den andra bestämda uppfattningen i förväg, ty en omröstning är ju i alla fall vägledande för frågans bedömande i fortsättningen.

Nu undrar jag liksom herr Bergvall om majoriteten, som ju så ofta gör anspråk på monopol att företräda folkopinionen i detta land, utgår från såsom någonting absolut säkert, att den har folkopinionens stöd för sin negativa inställning till den beslutande folkomröstningen och om den därför betraktar det såsom absolut onödigt att sätta i gång med denna apparat, eller om man till äventyrs fruktar att en sådan folkomröstning skulle utfalla på ett sätt som visade, att i detta fall minoriteten eller oppositionen står i närmare kontakt med folkopinionen än vad majoriteten gör. Jag tycker att det är lika anmärkningsvärt i båda fallen, om man intar den ståndpunkten att man icke ens kan medverka till att det genom en rådgivande folkomröstning blir konstaterat, hur folkopinionen i själva verket reagerar på denna punkt.

Jag ber därför, herr talman, att i likhet med herr Bergvall få yrka bifall till de reservationer som här är betecknade med II A) 1) och II B). Om det är för tidigt att yrka bifall till reservationen under II B), stannar jag tills vidare vid yrkandet beträffande reservationen under II A) 1).

Herr HÄLLGREN (s):

Herr talman! Om vackra ord skulle göra någonting, så skulle väl kammaren bifalla de reservationer som här föreligger. När jag nu skall säga några ord här för utskottets vidkommande, får jag emellertid erinra om att utskottet vid sin prövning av denna fråga måste bortse från de vackra orden och i stället sett litet mera på vad saken egentligen gäller.

Efter utredningar föreligger här ett förslag från Kungl. Maj:t om ändring i

vissa grundlagar, som möjliggör en rådgivande folkomröstning. Vi har ju i någon mån haft sådana bestämmelser förut. I nu föreliggande förslag stadgas bl. a.: »Folkomröstning må dock ej beslutas i frågor, som icke kunna prövas av riksdagen, eller i frågor, vilka beröra riksstatens reglerande eller överenskomelse med främmande makt eller på riksdagen ankommande val. Ej heller må folkomröstning äga rum i det fall, att riksdagens båda kamrar med hänsyn till ärendets beskaffenhet finna dess avgörande icke kunna utan avsevärt men uppskjutas i avbidan på dylik omröstning.» Herr Bergvall ansluter sig liksom övriga reservanter i huvudsak till detta slag av rådgivande folkomröstning.

Kungl. Maj:ts förslag i denna del innebär också, att en minoritet på ungefär en tredjedel av kamrarnas ledamöter — 50 i första kammaren och 77 i andra kammaren — kan påfordra verkställandet av en sådan rådgivande folkomröstning. Det är beträffande denna senare punkt som de föregående talarna har haft en avvikande mening. I övrigt synes deras mening inte avvika från Kungl. Maj:ts, vilket ju är glädjande.

Vid utskottets behandling av propositionen har många synpunkter framkommit. Det har exempelvis framförts den åsikten — i en deklaration till utskottsutlåtandet av herr Sandberg — att man borde yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag. I en reservation av herr Pettersson i Norregård m. fl. yrkas, att rätten att påkalla rådgivande folkomröstning skall föreligga för 60 ledamöter i första kammaren och 92 i andra kammaren, d. v. s. omkring två femtedelar av ledamöterna i båda kamrarna. Vidare har i de reservationer som jag först talade om begärts att omkring en fjärdedel av riksdagsmännen — 40 i första kammaren och 60 i andra kammaren — skall kunna påfordra folkomröstning.

Som synes har meningarna varit delade i denna sak. Utskottet har i allt väsentligt följt Kungl. Maj:ts förslag — det har endast gjort en formell ändring av en paragraf.

Jag skall med några ord beröra de re-

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

servationer av herr Herlitz m. fl., för vilka man har talat här. Reservanterna har som sagt anslutit sig till den rådgivande folkomröstningen under förutsättning att ett mindre antal ledamöter av kamrarna påfordrar sådan. Men de har därmed också godtagit Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens formulering, att sådan folkomröstning inte skall beröra exempelvis frågor om riksstatens reglering. Vidare har de godtagit, att folkomröstning icke skall äga rum i det fall, att riksdagens båda kamrar med hänsyn till ärendets beskaffenhet finner dess avgörande icke kunna utan avsevärt men uppskjutas. Den rådgivande folkomröstningen förutsätter ju, att riksdagen har att ta hänsyn till omröstningens utslag, men det ligger i den rådgivande folkomröstningens karaktär, att riksdagen icke är ovillkorligen bunden att i detalj följa utslaget, utan har kvar prövningsrätten.

I reservationerna har man föreslagit någonting annat. Man har framlagt ett förslag till »lag om rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning». Härom heter det i 1 § i den föreslagna lagen: »Sådana bestämmelser om beslutande folkomröstning som här avses skola huvudsakligen bereda möjlighet att underställa riksdagens beslut, avseende lagar samt nya eller förhöjda statsanslag, omröstning bland de röstberättigade. Rätt att påkalla sådan omröstning skall, därest tvångsläge ej föreligger, tillkomma en viss, i grundlag bestämd minoritet i riksdagens båda kamrar.» Först har man således tillstyrkt en rådgivande folkomröstning, som icke skall beröra riksstatens reglering, men sedan vill man ha till stånd en beslutande folkomröstning — påfordrad av en minoritet — varigenom riksdagens beslut beträffande lagar och nya eller förhöjda statsanslag skall kunna utan vidare kullkastas. Jag tycker att detta är ganska graverande. Utskottsmajoriteten har i varje fall inte kunnat acceptera någonting sådant.

Vårt parlamentariska system inom samhällslivet är uppbyggt såsom ett representativt system, grundat på den allmänna, lika rösträtten. Vi har nyligen

varit med om att avskaffa den allmänna rådstugan och kommunalstämman, och vi har gått in för fullmäktiginstitutionen i kommunerna; vi har liknande system både när det gäller landstinget och staten. Vi har också genom denna parlamentariska utveckling kommit dithän, att man helst vill att konungens rådgivare, d. v. s. regeringen, skall vara tillkommen på så sätt, att den kan stödja sig på en majoritet inom riksdagen. Men här vill man införa något annat som kullkastar det tidigare uppbyggda parlamentariska systemet. Det har inte talats om hur många som skall delta i en sådan folkomröstning, inte om det fordras någon viss majoritet eller ej, här vill man helt enkelt över huvud taget få till stånd en beslutande omröstningsprocedur. En folkomröstning skall kunna påfordras i fråga om lagar och nya eller förhöjda statsanslag, ehuru man förut har bekänt att rådgivande folkomröstning icke skall röra statsregleringen.

Vi har icke kunnat ansluta oss härtill. Vi har gått med på Kungl. Maj:ts förslag om den rådgivande folkomröstningen, men vi har inte kunnat acceptera ett lagförslag om omröstning rörande beslutande folkomröstning och det av det enkla skälet, att en sådan skulle strida mot hela vårt parlamentariskt uppbyggda system.

Herr talman! Jag skall be att med dessa korta ord få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag i alla delar.

Herr **BERGVALL** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den siste ärade talaren sade, att varken han eller hans meningsfränder har kunnat ansluta sig till förslaget om rådgivande folkomröstning om beslutande folkomröstning, därför att den beslutande folkomröstningen uppenbarligen skulle strida mot hela vårt nuvarande parlamentariska system. Något tidigare i betänkandet föreslås emellertid införande av rådgivande folkomröstning, och mot detta har den ärade talaren intet att erinra. Och observera, det gäller inte beslutande folkomröstning i dag utan det gäller rådgivande

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

folkomröstning om beslutande folkomröstning! Det vore mycket intressant att få höra, om denna för mig intressanta inre motsättning i yttrandet kunde förklaras.

Herr HÄLLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Ja, förlåt, men det senast anförda måste väl vara en konstruktion, alldenstund jag läste förslaget till »lag om rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning». Det står ju också vad den beslutande folkomröstningen skulle innebära, och vad jag vände mig mot var just den beslutande folkomröstningen, inte den rådgivande.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Det tycks gå så med folkomröstningsfrågan som med så många andra riksdagsfrågor, att de återkommer varje år, varvid gamla argument tas fram till vädring. Jag skall inte här i dag upprepa vad jag sade förra året. Jag kan i likhet med herr Ewerlöf ansluta mig till herr Bergvall vad beträffar den principiella sidan av frågan. Jag kanske inte trycker så hårt som herr Bergvall på betydelsen av en stark regeringsmakt och ett starkt partiväsen. Det kan bli en för stark maktkoncentration till regeringen och till kretsarna däromkring. Jag menar inte att vi härutinnan har någon anledning att hysa någon större oro i dag. Men om vi någon gång har en möjlighet att i någon mån föra över beslutanderätt till folket, vill åtminstone jag gärna medverka därtill, även om jag vet, herr talman, att möjligheterna härtill är i hög grad begränsade.

Det är ju alldeles klart att inte vilken fråga som helst kan skickas ut till folkomröstning, inte ens till rådgivande och ännu mindre till decisiv folkomröstning. Här måste man göra en gränsdragning, som fixerar vilka frågor som skall kunna gå ut till folket, och jag är gärna beredd att diskutera reglerna för denna gränsdragning. Jag är också beredd att göra denna gränsdragning mycket snäv.

Det finns även rent tekniska ting, som man i det här sammanhanget får tänka på. Frågeställningen vid folkomröstningar måste vara enkel, det måste vara frågor som skall kunna besvaras med ja eller nej. Ett exempel som illustrerar just denna sak kan jag hämta från den i ärendet framlagda motionen. Till ett förslag om att decisiv folkomröstning skulle kunna utlösas av minst 25 procent av ledamöterna i vardera kammaren skulle jag som enskild medborgare rösta nej. Men skulle denna procentsiffra höjas till 33,3 skulle det vara möjligt för mig att rösta ja. Jag vet mycket väl, herr talman, att denna siffra inte på något sätt är helig. Jag vill direkt säga ifrån, att om vi kommer till hyggliga erfarenheter med tredjedelen beträffande rådgivande folkomröstning, så är jag öppen för diskussion om möjligheten att sätta ned procentsatsen till 25 procent. Jag är alltså i denna fråga något mera konservativ än herr Bergvall och herr Ewerlöf men inte alls så konservativ som socialdemokraterna och som en del av mina partivänner. Jag vill gå försiktigt fram. Sådana här folkomröstningar kommer att sätta en stor apparat i rörelse och kosta stora pengar, och det är en motivering för mig att fordra ett högre antal i riksdagen bakom ett folkomröstningskrav än vad högern och folkpartiet gör. Om endast 25 procent av riksdagens ledamöter vill ha folkomröstning i en viss fråga, anser jag att utsikterna inte är så värst stora att de skall få en majoritet bland folket. Jag menar också att det med den lägre procentsatsen kan föreligga risk för en minoritet inom riksdagen att falla i frestelse att i partitaktiskt syfte framtvinga folkomröstningar.

Det är sådana resonemang som redan på utredningsstadiet fört mig fram till åsikten, att vi bör vara försiktiga, åtminstone i början, och kräva en minoritet av tredjedelen bakom kravet för att en folkomröstning skall komma till stånd.

Sammanfattningsvis kan jag säga, herr talman, att jag kan biträda propositionen vad beträffar den rådgivande folk-

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

omröstningen. Den är utformad precis på det sätt som jag för min del förordade i utredningen. Men jag har en helt annan motivering för mitt ståndpunkts-tagande än utskottsmajoriteten, och det var detta, herr talman, som jag här vil-le ge till känna.

Herr HERLITZ (h):

Herr talman! Jag har suttit här och gjort anteckningar under de anföranden som hållits av herr Hällgren och herr Wahlund för att få tillfälle att bemöta dem. Men jag hoppas att ingen av de båda ärade talarna misst tycker om jag säger att jag inte tyckte att de kom med så mycket utöver vad som redan belysts rätt utförligt i herr Bergvalls och herr Ewerlöfs uttalanden. Jag har sålunda inte så mycke att ta på.

Det kunde ju vara intressant att diskutera med herr Wahlund den ståndpunkt som han numera intar rörande den decisiva folkomröstningen — till skillnad från sin tidigare ståndpunkt, före hösten 1951 — men, såsom det ofta har anmärkts, diskuterar vi egentligen inte nu, huruvida vi skall ha decisiv folkomröstning eller inte. Vad vi har att diskutera är de särskilda frågorna om procenttalet och om huruvida vi skall tillfråga folket, hur det ser på tanken att tilläggas beslutanderätt under vissa förutsättningar.

Jag skall sålunda för min del inte ta upp den allmänna principdebatten om den beslutande folkomröstningens lämplighet eller olämplighet. Jag finner inte skäl att göra det så här sent på riksdagen. Jag vill bara korteligen deklarerat, att jag vidhåller den ståndpunkt som jag i det hänseendet intog vid debatten här för två år sedan. Jag inser att det är ett djärvt steg att nu föra in en ny beslutande och avgörande faktor i statslivet. Det är ett djärvt steg, lika djärvt som då man år 1866 fördristade sig till att ge folket rättigheter vid sidan av stånden, som då man införde den allmänna rösträtten år 1907 och som då man slopade den graderade skalan år 1918. Men jag ser det så, att det i vissa situationer är naturligt att man tar djär-

va steg. Med den maktkoncentration som numera genom den fullbordade parlamentarismen har åstadkommit hos regeringen och riksdagsmajoriteten, finner jag det vara ett önskvärt steg att skapa någon ny form av balans. Detta i all korthet om min allmänna ståndpunkt.

Vad de nu för handen varande frågorna angår skall jag inte uppehålla mig vid frågan om procenttalet. Vad beträffar den föreslagna rådgivande folkomröstningen får jag instämma i vad som har sagts här förut: att det väl vore ett gemensamt intresse för oss alla att få denna fråga bedömd av de svenska medborgarna. Det är väl också en fråga som på ett ganska naturligt sätt lämpar sig just för en rådgivande folkomröstning. Jag betonar att det är bara en fråga till folket. Om jag får tillfälle att fortsätta att delta i arbetet här i riksdagen, är jag beredd att helt obunden bedöma resultatet av en sådan omröstning. Skulle det exempelvis visa sig, att det är en ytterst knapp majoritet för den beslutande folkomröstningen och kanske ett mycket lågt procenttal deltagande, då bleve jag kanske tveksam om sakens fullföljande. Men det gäller att över huvud taget få klarlagt, hur folket ser på denna länge diskuterade fråga.

Att jag har begärt ordet, herr talman, har emellertid inte bara föranletts av vad jag nu sagt, vilket i själva verket mest varit en upprepning av vad tidigare anförts. Vad som framför allt föranlett mig att begära ordet är att jag faktiskt har en syndabekännelse att avlägga. Det förhåller sig så — vilket inte är något försvar men en förklaring — att jag på grund av andra riksdagsuppdrag icke har kunnat ordentligt delta i utskottets behandling av förevarande ärende utan har suttit med — jag tror bara den sista kvarten innan betänkandet klubbades. Följden därav är att jag förbisett en avfattning av grundlagstexten, inför vilken jag står mycket frågande för att inte säga kritisk.

Vad frågan gäller är att det säges i den grundlagsparagraf, som kammiarens ledamöter finner på första sidan i ut-

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

låtandet, att folkomröstning icke får beslutas i frågor, vilka »beröra riksstatens reglerande». Nu frågar jag: Vad betyder de orden? Låt mig betona att jag inte vill diskutera det sakliga, d. v. s. huruvida den rådgivande folkomröstningen skall få användas inom ett vidsträcktare eller ett trängre område. Det problemet är inte så stort för mig, ty när vi nu prövar det nya folkomröstningsinstitutet, må området till en början avgränsas på det ena eller det andra sättet. Om det blir större eller mindre är alltså inte någon stor fråga för mig. Men jag skulle vilja ha klarhet i vad orden »beröra riksstatens reglerande» betyder.

Jag har alltid uppfattat det så att statsregleringen eller riksstatens reglering är en sak och att vi vid sidan där-om har någonting som kallas att antaga eller åtaga sig bevilningar. Om denna åtskillnad talas det några tiotal paragrafer längre fram i regeringsformen, där det står om frågor rörande »statens reglerande». Det är nästan samma uttryck som i paragraf 49 men det betyder nästan inte något annat än anvisande av anslag. Bevilningarna framstår i detta sammanhang som något helt annat. Det är nu det mystiska — vilket jag har förbisett och nu har att bekänna — att i Kungl. Maj:ts motivering ges en överraskande utläggning av det i paragraf 49 använda uttrycket »frågor vilka beröra riksdagens reglerande». Det säges nämligen i departementschefsuttalandet, att »enligt vedertagen budgeträttslig uppfattning» hänföres under detta uttryck »alla sådana, i den löpande eller närmast följande budgeten ingående frågor rörande statens *inkomster* och utgifter, som kan bli föremål för gemensam votering».

Jag är sålunda inte på det klara med hur det egentligen förhåller sig. Hur skall vi uppfatta det beslut som vi nu går att fatta? Är det meningen att man genom ordalydelsen i paragrafen velat angiva såsom icke tillåtna föremål för folkomröstning endast sådana bevilningsfrågor, som på något särskilt sätt påverkar riksstaten, eller har man kanske

velat gå så långt — det ser nästan ut så — att man velat innesluta i detta uttryck bevilningsfrågor över huvud taget, därför att varje bevilningsfråga skulle antagas »beröra riksstatens reglering». Har man menat det, vill jag anmärka att det stämmer inte överens med tillämpningen av ett annat grundlagssstadgande, som torde ha varit statsrådets förebild, nämligen bestämmelsen om vilka ärenden som får uppskjutas till höstriksdagen. Där talar man om att »motion som berör riksstaten» får icke uppskjutas till hösten. Det har emellertid inte tolkats så att man inte skulle få uppskjuta bevilningsfrågor. Vi har just på vårt bord i dag ett bevilningsutskottsmemorial om en viss motion angående ändring i en bevilningsförfattning, vilket ärende föreslagits skola uppskjutas till hösten.

Har man nu emellertid i regeringsformen § 49 menat, att uttrycket »frågor, vilka beröra riksstatens reglerande» skall gälla bevilningsfrågor över huvud taget, måste jag säga, att efter mina begrepp om åtskillnad mellan statsreglering och bevilning är det ett utomordentligt otydligt uttryck. Då statsrådet säger att uttrycket överensstämmer med vedertagen budgeträttslig uppfattning, vill jag nämna — även om det naturligtvis inte är något motargument — att jag i min ringhet alls icke delar den uppfattningen utan står främmande för den. Men det är beklagligt att jag under en 25-årig verksamhet vid en juridisk fakultet har docerat en uppfattning i denna fråga, som står i strid med en »vedertagen» uppfattning. Jag är utomordentligt nyfiken att få dokumenterat, varpå denna uppfattning grundar sig.

Jag ber om ursäkt för att jag har tagit upp detta problem som ett personligt bekymmer. Jag har naturligtvis inget yrkande att göra. Det är jag som felat, och då jag inte fäst utskottets uppmärksamhet på denna sak tidigare, kan jag inte nu komma med något yrkande. Skulle det vid närmare eftersinnande befinnas att denna sak lämpligen bör uttryckas på ett klarare sätt, finns det ju möjlighet för konstitutionsutskottet att rätta till det under 1955 eller 1956.

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna på samma sätt som förut herrar Bergvall och Ewerlöf.

Herr WAHLUND (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag är angelägen att rätta till ett påståande i herr Herlitz' anförande.

Jag har icke ändrat ståndpunkt i dessa frågor. Jag har i dag precis samma inställning till dessa problem som jag hade i folkomröstningsutredningen, vilket jag här nyss klart deklarerade. Förslaget om rådgivande folkomröstning har nu fått just den utformning, som jag förordade inom utredningen. Anledningen till att jag inte kan biträda utskottets motivering är just min positiva inställning till den decisiva folkomröstningen.

Herr SANDBERG (s):

Herr talman! Jag kanhända i någon mån representerar det glada lättsinnet i denna debatt. Jag har tillåtit mig att i en reservation till konstitutionsutskottets utlåtande hävda den uppfattningen, att det parlamentariska systemet i dess nuvarande gestaltning är tillräckligt för att realisera de behov som kan växa fram inom samhället och därigenom även tillräckligt för att tillfredsställa demokratiens berättigade anspråk. Jag känner mig faktiskt, som om jag härigenom hade skapat mig liksom ett litet reservat, där jag kunde ganska nyckfullt och kanske en aning lättsinnigt ströva omkring.

Jag tycker uppriktigt sagt, att den hittills förda debatten i denna fråga inte särskilt mycket sysslat med principiella ting. Man har i stället förvandlat den fina principdiskussionen till en smula enkel matematik, där man framför allt sysslat med de talkombinationer som skall materialisera omsättningen av principen i det levande politiska livet, d. v. s. om det skall vara så eller så många röster i kamrarna. Det har i och för sig varit ganska intressant att bevittna denna förskjutning av debatten.

Herr Bergvall har velat hävda, att

hans talkombination representerar en mycket stor idealism på detta område, helt fri från alla spekulationer som skulle kunnat tänkas. Möjligen får man förutsätta, att en liknande synpunkt dominerat tänkesättet även hos dem, som önskar ett annat antal såsom underlag för att en folkomröstning skall komma till stånd.

När frågan behandlades i utskottet, tillät jag mig — kanhända en smula gamängaktigt — i det hyggliga och allvarliga konstitutionsutskottet ifrågasätta, om man ändå inte skulle ha kunnat på något sätt finna en elastisk formulering, som kunde ha inneslutit olika möjligheter. Det är ju i alla fall så, att majoriteter och minoriteter skiftar. Det som partierna i den nu rådande situationen har funnit vara lämpligt att aktualisera i detta sammanhang, är kanske inte aktuellt alldeles på samma sätt vid något kommande tillfälle. Någon kanske svarar, att det i så fall inte är särskilt svårt att justera vad som nu beslutas. Men jag tycker för min del, att det verkar en smula glidande och osäkert, att detta inte är särskilt preciserat.

Vad jag här sagt, herr talman, betyder emellertid inte att jag på något sätt är ligkiltig för det principiella i denna fråga i och för sig.

Jag har tillåtit mig att hävda den uppfattningen — jag förstår att det är djärvt, då jag är ensam om den — att riksdagen såsom den nu fungerar är ett tillräckligt effektivt instrument när det gäller att bedöma och avgöra olika politiska spörsmål. Jag skulle kunna tänka mig, att i en nations liv — sålunda även i det lugna svenska folkets — kan inträffa någon situation, då en alldeles särskilt stor fråga bränner medborgarnas hjärtan till den grad att det vore önskvärt att ha ett sådant instrument som folkomröstning. Men dessa spekulationer med olika talkombinationer som underlag tycker jag för min del drar ned hela detta institut, som man på det sättet har velat skapa.

Herr Bergvall talade om negativism. Jag har anledning att tro, att han be-

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

traktar mig såsom en alldeles särskilt representativ personifikation av denna negativism. Jag ber i alla fall att få understryka — det kanske inte spelar särskilt stor roll, när en ensam man säger det inom ett utskott eller kanske t. o. m. i kammaren, och det får heller inte tolkas som att jag inte skulle ha tillräckligt intresse för demokratien såsom princip, ty det har jag — att jag har den bestämda uppfattningen, att det svenska folket kan reda sig med vad som redan nu existerar: en beslutande riksdag. Dessutom vill jag framhålla, att man, såsom folkomröstningsinstitutet nu blir konstruerat, icke därmed tillför det parlamentariska livet något nytt av särskilt stort värde.

Med dessa ord, herr talman, tillåter jag mig att yrka avslag på förslaget, och jag antar att jag då av formella skäl måste yrka avslag såväl på propositionen som utskottets utlåtande och reservationerna.

Häri instämde herrar *Tjällgren* (bf) och *Karl August Johanson* (s).

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! När man hör de skäl för en beslutande folkomröstning som framföres av reservanterna, kan man inte komma ifrån att de som anslutit sig till reservationen har kommit ut på hal is. Och den omständigheten, att herr Herlitz nu försökte sanda för att hjälpa dem i land igen, lär inte underlätta återtagets nämnvärt. På ett ställe säger man, att folkomröstningsinstitutet inte får användas på sådant sätt att statsregleringen rubbas, och i en annan del säger man att institutet skall kunna användas för att hindra ökade statsanslag etc. Där föreligger ju en inre motsägelse, som det inte är möjligt att överbrygga, vilket visar, att reservanterna på det hållet inte gjort klart för sig vad de egentligen vill.

Detta är nog det bestående intryck vi måste få av debatten hittills, men ändå menar man att riksdagen skulle gå med på reservationen, utan att veta vad det är vi binder oss för. Jag tror att både herr Bergvall, herr Ewerlöf och herr

Herlitz förstår, att riksdagen nog aldrig kommer att handla på det sättet. Man kan inte gärna tänka sig, att riksdagen till den grad skulle binda händerna på sig själv.

När det sedan gäller den beslutande folkomröstningens princip, skulle jag vilja ställa en fråga till herrarna, som väl är mer eller mindre intresserade av bolagsverksamhet: Skulle det kunna tänkas, att man i bolagen satte i gång ett slags folkomröstning bland aktieägarna om den ena eller andra utgiften eller åtgärden i bolagets verksamhet? Någon-ting sådant har aldrig varit på tal, utan hela bolagsidén går ju ut från att styrelsen skall sköta affärerna och därefter stå ansvaret inför bolagsstämman, på samma sätt som regering och riksdag står ansvariga inför väljarna.

Jag finner det ganska naturligt, att vi inte kan gå längre, och jag kan inte ett ögonblick tro att man på allvar menar, vare sig på högerhåll eller på folkparti-håll, att vi skulle ha en beslutande folkomröstning, som skulle sträcka sig så långt att den direkta lagstiftande makten lägges i händerna på folkopinionen; den svänger ju mycket oberäkneligt och hastigt, och det är inte rimligt att begära att alla röstberättigade skall sätta sig in i olika frågor och detaljer. Jag kan inte heller tänka mig att bekymren och ansvaret för rikets finanser skulle läggas i händerna på samma folkopinion. Om herrarna vill vara uppriktiga, förstår ni naturligtvis att sådant inte går.

Det var egentligen herr Bergvall som uppkallade mig till detta inlägg. Han menade tydligen, att närmast vi socialdemokrater skulle gå i någon sorts »byxängest» så att vi inte vågade gå ut till folket och genom en rådgivande folkomröstning söka besked om huruvida man önskar beslutande folkomröstning. Det skulle vi vara ängsliga för, vi som liksom ni får gå ut till folket vartannat år och redovisa vår uppfattning och inställning i olika frågor!

Vad som kanske allra bäst visar att vi inte behöver vara ängsliga på den punkten är, att hela utvecklingen under senare tid direkt pekar på beslutande för-

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

samlingar i stället för folkomröstningar i ena eller andra formen. Den tendensen tränger överallt igenom på grund av att ärendenas art förändras, så att det blir svårare och svårare för gemene man att fatta ståndpunkt i dem. Det var därför vi en gång fick riksdagen och hela vårt styrelseskick. Och det är därför utvecklingen på det kommunala området under senare tid gått i den riktning herr Hällgren nämnde. Av en ren slump har vi fått ett alldeles färskt exempel på detta. För någon vecka sedan hölls i Hogdals församling i Bohuslän en kyrkostämma som besöktes av summa två personer, nämligen komministern och kyrkvaktmästaren. Dessa bägge skulle alltså hålla kyrkostämma — det var folkomröstningsiden, sådan vi haft den, driven till sin yttersta konsekvens! Dessa bägge män fattade ett beslut. Tror herrarna att de beslöt skriva till Kungl. Maj:t och begära folkomröstning i kommunerna? Nej, det gjorde de inte, utan de beslöt i stället föreslå församlingen att införa kyrkofullmäktige.

Jag tycker, herr Bergvall, att detta säger tillräckligt om den stämning som i detta hänseende råder ute i landet, och jag hyser inte den ringaste tvekan om att resultatet skulle bli precis detsamma vid en rådgivande folkomröstning om beslutande folkomröstning. Men just därför att den är så onödigt och skulle dra så stora kostnader finns det ju ingen som helst anledning att sätta i gång med den.

Herr HERLITZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Då man hörde och såg herr Elowsson under hans anförande, önskade man nästan att svenska folket kunde ha sett hans blick, när han behandlar dessa frågor. Herr Elowsson talade med sin sedvanliga urbanitet och med ett brett och glatt leende, som härflöt ur hans absolut säkra övertygelse om att hela tanken att någon gång hänskjuta en lagfråga eller ännu mera en anslagsfråga till folkomröstning var så till den grad absurd, att den inte kunde annat än bereda oss en glad stund.

Inför detta har jag endast att fråga: Vad har herr Elowsson menat under de 35 gångna åren — eller hur länge det kan vara — då han inför svenska folket försäkrat att på hans program står bland annat folkomröstning?

Sedan ansåg sig herr Elowsson kunna konstatera, att vi i oppositionen inte vet vad vi vill. Jag kan inte förstå vad herr Elowsson menar med det. Hans påstående hänför sig tydligen till av mig anmärkta oklarheter, inte i den text som vi föreslagit, utan i den av Kungl. Maj:t föreslagna och av samtliga i utskottet representerade partier accepterade texten. Den frågan får därför herr Elowsson ställa till hela utskottet och till hela kammaren.

Sedan den andra frågan. Herr Elowsson menade också att vi inte vet vad vi vill, därför att vi har en annan avgränsning av den tilltänkta decisiva folkomröstningen. Till det är bara att säga — innan klubban faller — att jag för det första inte betraktar detta såsom en definitiv lagtext. Vi prövar svenska folket på ett sådant här förslag om avgränsning av den decisiva omröstningen och har tid att tänka på enskildheter sedan. För det andra finns det skäl för att uppställa olika regler för konsultativ och decisiv folkomröstning, men den saken hinner jag inte utveckla på den nu tillmätta tiden.

Herr BERGVALL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall först säga en sak, som jag inte hann med i min föregående replik.

När de som talar för majoritetens förslag säger att man inte talar om, hur många röstande det skall vara i en decisiv folkomröstning för att den skall vara utslagsgivande — att man inte har krav på en viss majoritet o. s. v. — föranleder det icke mig till någon annan reflexion än för det första vad herr Herlitz sade, nämligen att det inte är en definitiv lagtext om decisiv folkomröstning, som här framlagts. För det andra ställer jag frågan: Om dessa herrar skulle kunna reflektera på en decisiv

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

folkomröstning, därest den kringgärdas med några av dessa garantier, varför har de då icke kommit med sådana förslag under ärendets fleråriga behandling?

Herr Elowsson talade om att den representativa idén över huvud taget går fram, att man avskaffar kyrkostämmorna o. s. v. Det vet jag, men jag vill lugna de farhågor, som uppenbarligen låg på djupet av herr Elowssons själ, då han anförde denna parallell, genom att säga att ingen av oss reservanter har tänkt att avskaffa den svenska riksdagen. Vi har tänkt att någon enstaka fråga skall gå till folkomröstning. Den representativa idén står nog därför orubbad, herr Elowsson, den blir bara fördjupad och förbättrad, om vårt förslag går igenom.

Herr ELOWSSON, NILS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Herlitz vill jag endast säga, att socialdemokratien haft folkomröstningen på sitt program sedan år 1917. Anledningen till att den kom dit känner herr Herlitz till lika bra som jag, om inte bättre. Anledningen var att det rådde ett sådant motstånd mot den allmänna rösträtten. Man ville tillgripa folkomröstningen, om jag så får säga i nödens stund, när man inte hade någonting annat att tillgripa. Det blev ju emellertid helt andra förhållanden, när varje man och kvinna fick full rösträtt. Det är det som gör skillnaden så stor. Att folkomröstningen stått kvar på programmet sammanhänger också med den omständigheten, att vi på socialdemokratiskt håll kan tänka oss en folkomröstning i någon enstaka fråga, men endast en rådgivande folkomröstning. Under inga förhållanden skulle jag kunna gå med på en beslutande folkomröstning, ty det finns inga som helst möjligheter för den stora allmänheten att följa en fråga så in i detalj som en representativ församling kan göra, vilken har hela utredningsväsendet till sitt förfogande och som har tid att sysselsätta sig med frågan. Det är enligt min mening en så självklar sak, att jag ler omigen, herr Herlitz!

Man gör också gällande — och då vänder jag mig till herr Bergvall — att det endast kan bli fråga om en omröstning i ett eller annat enstaka fall. Men då kan vi väl åtminstone få reda på vad för sorts frågor det kommer att gälla! Tänker man sig en omröstning bara vid mycket enstaka tillfällen, frågar jag mig, vad det är som motiverar detta herrans oväsen i den här frågan.

Herr HERLITZ (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var mycket intressant att få denna historiska förklaring av herr Elowsson. Jag satt och väntade på en förklaring, varför inte folkomröstningspunkten togs bort, då den egentligen hade blivit överflödig. Men så gavs det en subsidiär motivering. Då skulle den betyda någonting annat, om jag fattade rätt. Den skulle betyda ett krav på införande av konsultativ folkomröstning. Jag får nog säga, att man kunde ha uttryckt den saken tydligare för det svenska folket, och detta av två skäl. För det första: när man talar om folkomröstning, tänker man i allmänhet på en beslutande folkomröstning. För det andra hade vi redan en konsultativ folkomröstning. En sådan behövde alltså inte socialdemokratien sätta upp på sitt program. Det gläder mig att se herr Elowsson nicka så vänligt instämmande när jag säger detta.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! Som en representant för den mera konservativa falangen inom bondeförbundets grupp — i denna fråga — har jag undertecknat motionen nr 523 i denna kammare.

I denna motion har vi uttalat, att om inte en minoritet på två femtedelar av vardera kammarens ledamöter ställer sig bakom kravet på en rådgivande folkomröstning, då synes det oss inte motiverat att tillgripa ett så omständligt och kostnadskrävande förfarande, som folkomröstningen alltså måste innebära. Vi har vidare särskilt understrukit, att därast folkomröstning skulle anordnas i en

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

fråga, utan att det därför önskvärda intresset skulle komma att förefinnas hos folket, måste följden bli, att de enskilda medborgarnas aktivitet inför de samhälleliga angelägenheterna kommer att minskas, varigenom folkomröstningens syfte skulle förfelas.

I reservationen nr 2) under punkten II A), avlämnad av herr Pettersson i Norregård m. fl., har yrkats bifall till den av mig omnämnda motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr BOO (s):

Herr talman! Liksom den föregående ärade talaren har jag tillsammans med några andra ledamöter väckt en motion med yrkande om att det antal ledamöter, som skall erfordras för beslut om rådgivande folkomröstning, skall fastställas till två femtedelar av vardera kammarens ledamöter. Nu har det yrkandet inte vunnit anslutning hos utskottsmajoriteten men återfinnes i den reservation av herr Pettersson i Norregård m. fl. som är fogad till utlåtandet. Jag vill med anledning av denna motion i all korthet säga några ord i denna fråga.

I motiveringen i motionen anför vi bland annat helt kortfattat, att om det antal röster i kamrarna, som erfordras för beslut om folkomröstning, kommer att sättas alltför lågt, kan man befara, att institutet skulle kunna brukas för demagogiska syften eller ingå som led i partitaktiska spekulationer.

De partitaktiska spekulationerna skulle mycket väl kunna innebära, att en fjärdedel av vardera kammarens ledamöter — såsom oppositionen här har förordat — beslutar folkomröstning i en viss fråga. Fastän denna fråga kanske nödvändigtvis måste genomföras, kan den vara så föga tilltalande, att folkmajoriteten vid denna omröstning säger nej. I ett sådant fall kan man konstatera, att en fjärdedel av riksdagens ledamöter — i allmänna val utsedda representanter för folket — genom denna manöver avgjort frågan kanske på ett annat sätt än som blivit fallet, om riks-

dagen själv beslutat. Det kan i ett sådant fall mycket väl hända, att frågan fått en mindre lycklig lösning på lång sikt sett.

Även med en rådgivande folkomröstning kan förhållandet bli likartat. Även då kommer resultatet av folkomröstningen säkerligen att påverka riksdagens ställningstagande i efterhand. Den opposition, som har drivit en fråga till omröstning, kommer säkerligen att utnyttja en eventuell framgång i denna omröstning till det yttersta. Den regering och riksdagsmajoritet, som tvingats att gå emot en rådgivande folkomröstnings resultat, kommer säkerligen att möta samma problem som en huvudfråga i nästa valrörelse. Alla, som vid folkomröstningen medverkat till majoritetsutslaget, känner sig väl rent psykologisk sett som motståndare till det fattade beslutet och dess företrädare.

Ser man frågan på det här sättet — och det är det allvarliga och avgörande i samband med folkomröstningen — får man, om institutet brukas på detta sätt, en mindre stabilitet i den politiska uppfattningen hos ett större antal väljare än vi har för närvarande. Men det är kanske så, att det är just dit som oppositionen strävar, när den vill ha rätt för en relativt liten grupp riksdagsledamöter att begära en rådgivande folkomröstning. Stabilitet i det avscendet är enligt min och mångas uppfattning en av våra främsta politiska tillgångar, och det förhållandet understrykes klart vid en jämförelse med andra länder, där man av olika anledningar inte har denna stabilitet. Det är den som ger ett handlingskraftigt underlag och möjlighet att föra en politik med verkningar på lång sikt. Detta konstaterande gäller oavsett hur de politiska styrkeförhållandena för dagen kan vara fördelade.

Nu klagar man från oppositionens sida över att regeringspartierna i förslaget skulle ha satt gränsen för antalet ledamöter i vardera kammaren som erfordras för beslut om folkomröstning alltför högt. Oppositionen kan inte uppnå det antal ledamöter, som i dag erfordras i första kammaren, om man går på regeringsförslaget. I andra kamma-

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

ren förfogar i dag oppositionen över 89 röster, så där är marginalen god, men i första kammaren har man endast 42 röster, och där behövs det enligt denna regel 50 röster.

Regeringspartierna skulle alltså med beräkning ha stannat just vid denna gräns för att stänga oppositionens möjlighet att begära folkomröstning. Jag måste då ställa den frågan, huruvida man inte från oppositionspartiernas sida tänkt sig att växa och bli större och därigenom få flera mandat i kamrarna och kunna uppnå den gräns som erfordras. Det ser faktiskt inte ut som man själv trodde på möjligheten att fylla ut det antal mandat som fattas i första kammaren. Förslaget om 25-procentlinjen i det här avseendet bär väl något av resignationens signatur.

Svarar man nej på frågeställningen, är det alldeles klart, att man erkänner detta faktum. Om man däremot hurtfriskt säger — vilket skulle vara naturligt — att »visst har vi från oppositionens sida tänkt, att vi skall kunna få ett större antal mandat genom att få ett större väljarunderlag så att vi skall kunna nå 40 procent och kanske ännu fler av antalet mandat i kamrarna», då blir situationen underlig, när det gäller att svara på min frågeställning. Det skulle i så fall närmast vara en ömmande omtanke om de nuvarande majoritetspartier i oppositionsställning som skulle förestäva kravet på 25-procentlinjen. Den blivande oppositionen skulle alltså få det skönt och bekvämt. Men vi måste väl fråga: Varför all denna välvilja, när den vanartiga nuvarande majoriteten envisas med att vilja arbeta efter 33- eller 40-procentlinjen?

Som bekant föreligger delade meningar om det antal ledamöter som skall utgöra minimigräns för beslut om folkomröstning. Det föreligger sålunda motioner från representanter för båda regeringspartierna om att denna gräns skall sättas vid 40 procent. Jag vill bara här påminna om att enligt förhistorien till föreliggande förslag var ju i varje fall högerpartiet 1946 inne på att man inte skulle beträda dessa vägar eller åtmins-

tone betänka sig åtskilliga gånger, innan man gick alltför långt på denna väg. I en skrift vid namn »Frihet och framsteg, kommentar till Högerens handlingsprogram», som låg till grund för högerens valrörelse 1946, sades ju klart ifrån beträffande folkomröstning, att felet med ett sådant institut var att det kunde brukas för demagogiska syften. Det är exakt den ordalydelse, som återfinnes i motiveringen till min motion.

Nu har högern svängt om under denna tid. Hade högern från dessa utgångspunkter varit »att lita på» och vidhållit sin uppfattning från valet 1946, hade man väl av flera onda ting valt det minst onda och alltså stött förslaget om 40-procentgränsen. Då kanske man rent av skulle ha kunnat få en majoritet för ett dylikt yrkande.

En aktad ledamot av andra kammaren, som väl får betraktas som specialist på dessa frågor, har vid flera tillfällen sagt att folkomröstningsinstitutet enligt hans mening inte bör få brukas för partipolitiska spekulationer, utan omröstningar bör i första hand kunna tänkas i frågor, där partilinjerna brytes. Hur ser man då på oppositionshåll på denna fråga? När propositionen var lagd på riksdagens bord och motionstiden i april månad var utgången, skrev en stockholms-tidning med klar oppositionsfärg om propositionen och motionerna någonting som jag här ber att avslutningsvis få citera. Uttalandet lyder: »Om det nu är meningen att folkomröstningen äntligen skall få någon politiskt avgörande betydelse i vårt land, är det ju inte mer än rimligt, att den alternativa politik, som oppositionspartierna företräder, också skall kunna föreläggas folket inte bara vid allmänna val utan även i konkreta frågor. Att då sätta upp partipolitiska »spärrar vittnar om skugggrädsla för folkets mening.»

Så kan man givetvis argumentera, men då står man ju inte på samma grund som den ärade ledamot av andra kammaren som jag här tidigare citerade.

Anser man däremot, att det inte bör gå partipolitiska spekulationer i denna fråga, utan att folkomröstningsinstitutet

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

bör ingå som ett naturligt led i de demokratiska arbetsformerna i stort, tycker jag för min del att det är naturligt att man drar denna gräns relativt högt. Av denna anledning har vi stannat vid ett förslag om 40-procentsgräns.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den med II betecknade, vid utskottets utlåtande avgivna reservationen.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! När herr Boo hade fattat vad jag sade om de nuvarande förhållandena i denna kammare, som inte skulle göra det möjligt för oppositionen enligt majoritetens förslag att påkalla rådgivande folkomröstning, drog herr Boo därav den slutsatsen, att detta konstaterande skulle innebära något slags resignation från vår sida, i det att vi skulle hålla för givet att vi aldrig skulle kunna få så stort antal mandat, att den föreslagna gränsen uppnåddes, och att vi därför inte skulle kunna ha någon glädje av denna bestämmelse.

Detta är nog att alldeles missuppfatta vad jag menade. Jag konstaterade bara ett för tillfället bestående faktiskt förhållande. Men jag ber att få försäkra herr Boo att vi inte kommer att underlåta några ansträngningar för att fortast möjligt komma i det läget, att vi disponerar över den minoritet, som majoriteten nu kräver av oss för att vi skall kunna av egen kraft genomföra en rådgivande folkomröstning om beslutande folkomröstning. Och måhända kanske vi kan få någon hjälp att påskynda en sådan utveckling i det förhållandet, att majoriteten med kalla handen avvinkar folkopinionen såsom icke förtjänt av förtroendet att få komma till uttryck i form av beslutande folkomröstning.

Herr BOO (s) kort genmäle:

Herr talman! De synpunkter som herr Ewerlöf här framförde, förutsatte också jag att man omfattade på oppositionshåll, men det styrker ju bara mig i min uppfattning att det är lyckligast om gränsen sättes så högt, att alltför små grupper inte kan missbruka institutet.

Herr HÄLLGREN (s):

Herr talman! Jag skulle endast vilja säga till professor Herlitz att hans ursäkt naturligtvis får tagas ad notam. Men detta kan självfallet inte gälla de övriga av de sju ledamöter som har satt sina namn under de båda reservationerna. Herr Bergvall har ju här talat mycket varmt för Kungl. Maj:ts proposition i fråga om § 49 regeringsformen, som avser den rådgivande folkomröstningen, med den inskränkningen att han önskar att sådan skall komma till stånd, om den begärs av 40 ledamöter i första och 60 i andra kammaren. Allt detta talar onekligen för att kammaren bör följa den kungl. propositionen och utskottet, om den vill vara på den säkra sidan.

För övrigt har ju handlingarna i målet varit kända ända sedan den 27 januari, då motionerna rörande rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning väcktes, innehållande hela den författningstext som införts i reservationen. Det har alltså funnits tid att överväga saken.

När här har talats om att det är märkvärdigt att det socialdemokratiska partiet inte vill tillämpa folkomröstning, fastän det har denna på sitt program — där finns ju en punkt om demokratiskt representationsskick och folkomröstning — vill jag säga att man väl inte på det sättet kan plocka ut en enda detalj ur ett politiskt program och bygga ett resonnement på den. Jag tror nämligen att det ligger mera bakom det socialdemokratiska partiets anslutning till sitt program än det ligger bakom högerens och folkpartiets bekännelse i dag till att folkomröstningen skulle vara någonting för dem saliggörande i samhällslivet. Jag skall inte här dra upp vad som förekommit i den politiska debatten, men man har ju läst tidningsledare, där det tydligt och klart sägs ifrån, att folkomröstningsinstitutet är någonting som oppositionen bör försöka utnyttja för att komma åt regeringen eller de partier som för närvarande bildar regeringsunderlag. Jag har inte velat gå in på detta, och jag vill inte heller dra fram en mängd andra omständigheter som inte

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

har avseende på de svenska politiska förhållandena men som ändå kan anföras i fråga om den beslutande folkomröstningens nackdelar. Jag vill emellertid bara peka på en sådan sak som att man i förbundsrepubliken nere i Mellaneuropa under kriget måste suspendera folkomröstningsinstitutet och helt enkelt tillgripa en nödförordning, eftersom man inte kunde tillämpa det i en aktuell situation.

Jag tror att kammaren gör klokt i att gå försiktigt fram, och jag ber än en gång att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVÄRD (h):

Besöksfrekvensen på en kyrkostämma i Brodalen har förvandlats till ett argument mot den beslutande folkomröstningen. Tillåt mig då bara att först och främst erinra den ledamot av kammaren, som anförde detta argument, att besöksfrekvensen på kyrkostämman i fråga möjligen i någon mån kunde påverkas av att en av de röstberättigade ledamöterna är ledamot av andra kammaren och kanske av den orsaken förhindrad att delta i kyrkostämman.

Låt mig också säga, att om herr Elowsson anför besöksfrekvensen vid kyrkostämmor i mellersta Bohuslän som ett argument mot folkomröstningen så hoppas jag att han inte är beredd att anförda röstningsfrekvensen i fackföreningar, som beslutar kollektivanslutning, som ett argument mot den allmänna rösträtten.

Över huvud taget genomandades hela herr Elowssons anförande av en märklig misstänksamhet mot medborgarnas förmåga att förstå någonting — mot dessas förmåga att begripa en lagfråga, att förstå ett ekonomiskt eller finansiellt spörsmål. De vanliga medborgarna är, om man får tro herr Elowsson, praktiskt taget hjälplösa, men riksdagsmännen sitter inne med all kapacitet och all teknik när det gäller begripandets svåra konst. Detta måste ju, herr Elowsson, innebära att valet till riksdagsman liksom vissa rituella handlingar medför att människan förvandlas till hela sin själ och till hela sin person. Han

eller hon förvandlas från en vanlig, skall vi säga idiot till en högtstående, sakligt väl insatt, av naturen med gott omdöme utrustad representant för samma idiot. Detta sätt att lägga upp problemet om de röstberättigade och dessas direkta och indirekta inflytande är inte nytt. Det har använts under många år med till och med större våltalighet och större pregnans än den ärade representanten från Kristianstad här i dag presterade. Det har använts av överhetsstatens företrädare i generationer och åter generationer. Att herr Elowsson i Kristianstad även i detta avseende skulle ha ärvt mentaliteten från den gamla överhetsstaten är en aning förvånansvärt, även om det inte är en sensation.

Folkmeningen är dessutom farlig, mycket farlig, därför att den är så ombytlig. Det innebär ju att en persons befordran till riksdagsman icke endast ger honom de kvaliteter jag tidigare har talat om, utan också ger honom eller henne en sinnets fasthet och en konsekvens i handlandet och tänkandet som vi så många gånger ser manifesterade både i denna och i den andra kammaren. Denna ombytthet hos folket skulle vara en fara inte endast för rikets stabilitet, utan framför allt för regeringen. Om det är på det viset, så förstår jag att den som innehar regeringsmakten — även om han har det med hjälp av en lillebror — är motståndare till den beslutande folkomröstningen. Herr Elowssons ståndpunkt är alltså logisk, den är ett utflöde av den politiska grunduppfattning som tycks vara den moderna bland dagens socialdemokrater. Den representativa idén tränger fram och tränger igenom överallt, säger herr Elowsson. I detta ser han ett av skälen till att avvisa tanken på en folkomröstning.

Nu kan det diskuteras, om det verkligen är på det sättet, att den representativa idéns segertåg är så alldeles obrutet. I ett icke obetydligt antal västerländska demokratier har man för närvarande som ett aktuellt problem, hur man skall bära sig åt för att aktivisera

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

de enskilda medborgarna, hur man skall bära sig åt för att rycka dem in i den dagliga handläggningen av samhällets angelägenheter. Detta är ett problem, åt vilket amerikanerna har ägnat stor uppmärksamhet, och det är ett problem, som mycket diskuterats inom demokratierna, vilka ur demokratisk synpunkt mycket väl låter sig jämföras med den svenska. Man tycks i stor utsträckning ha kommit fram till den slutsatsen, att en kombination av representativ och direkt demokrati med en klok avvägning är till fördel för demokratiens vitalitet och ett skydd för demokratiens bestånd, som inte skall underskattas.

Herr Boo anförde ett citat, som hans excellens herr statsministern gjorde i 1952 års valrörelse ur en högerbroschyr från 1946, och fann det märkligt, att högern sedan 1946 hade ändrat uppfattning. Jag skulle bara vilja säga, att de erfarenheter vi vunnit sedan 1946 är sådana, att vi verkligen ändrat vår uppfattning. För oss spelar en programpunkt inte samma roll som den uppenbarligen gör för socialdemokraterna. Den mycket ofta citerade passus om folkomröstning, som står i socialdemokraternas program, står där tydligen, därför att den sattes in 1917. Man kan fråga, hur lång tjänstetid den skall ha, om den inte har någon pensionsålder och i så fall när denna pensionsålder inträder.

Låt mig så bara säga till slut, herr talman, att de farhågor för demagogiskt missbruk av folkomröstningen, som från olika sidor anförts, tror jag är utomordentligt överdrivna. I någon mån kan jag kanske karakterisera mig själv som propagandaingenjör, men såvitt jag kan förstå finns det ingenting som sämre lämpar sig för propaganda i dess grövre bemärkelse än det systemet att man ställer människor inför en direkt, konkret och avgränsad fråga. Där är propagandateknikens möjligheter mycket mera begränsade än de är, när man samlar ihop alla frågor och underställer folket dem vartannat år. Jag vet mycket väl, att modern demagogi är mera vad man *inte* säger än vad man säger.

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Alla är nu överens om att den svenska demokratin skall kompletteras genom utbyggnad av det rådgivande folkomröstningsinstitutet, och diskussionen för tillfället har närmast rört sig om hur stort antal ledamöter inom riksdagens kamrar, som skall få kräva sådan folkomröstning.

Det är väl inte så mycket att tillägga på den punkten. Man brukar säga, att en siffra inte är någon princip, och den siffra propositionen och utskottet har valt är den, som kommittén föreslagit och den som ligger emellan de båda mera ytterliggående siffror, som är framförda motionsvis.

Vad som annars är av större principiellt intresse men som kanske just nu inte varit föremål för diskussion annat än indirekt är frågan om en jämförelse mellan den beslutande och den rådgivande folkomröstningen. Eftersom denna fråga emellertid har spelat så stor roll i den allmänna diskussionen, och då man nu i flera år har försökt framställa saken så, att regeringen skulle vara rädd för ett beslut av folket och rädd för att fråga folket om dess mening, kanske det kan vara tillåtet för mig att hänvisa till det sätt, på vilket regeringen i propositionen har fört argumentationen.

Vi har utgått från som en självklar sak, att problemet gäller, hur man i praktiken bäst skall kunna utbygga demokratiens arbetsformer. Det gäller att försöka få medborgarna med i det politiska arbetet och få dem att känna sig delaktiga i statens skötsel. Så långt är ju alla ense. Och detta är utgångspunkten för propositionen.

Men när man sedan från oppositionens sida påstår, att det bara är den beslutande folkomröstningen som kan vara till fyllest och att ju mera man delegerar till de enskilda medborgarna att direkt besluta om, desto bättre blir demokratin, då gör man sig skyldig till en klart demagogisk förenkling av förhållandena. Det är ju mycket lätt att med ett par kända exempel visa, att det måste förhålla sig så. Inte kan man på-

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

stå att de länder — t. ex. Schweiz — som nu har den beslutande folkomröstningen, skulle vara bättre demokratier än t. ex. England, som inte har den formen. I kommunerna har vi ju tidigare haft en omedelbart beslutande folkförsamling både i städerna och på landsbygden. I städerna togs den formellt bort först alldeles nyligen genom den nya kommunallagen, som avskaffade den allmänna rådstugan. Detta skedde ju i full enighet här i riksdagen, men inte kan man väl därför påstå, att riksdagen allvarligt har medverkat till att försämra demokratin i småstäder. Det ligger ju inte till så, och det borde inte få förekomma någon propaganda av detta slag. Frågeställningen är i stället den: Hur skall man bäst och mest praktiskt nå det mål som vi alla vill eftersträva, nämligen att förbättra och utbygga folkets deltagande i det demokratiska arbetet?

Det är på detta sätt problemet är upplagt i propositionen. Där ventileras de olika synpunkter som man kan lägga på denna fråga. Där tar man upp de ofrånkomliga svårigheter som är förenade med den beslutande folkomröstningen. Det är ställt utom allt tvivel, att det blir mycket besvärligt att förena en beslutande folkomröstning med vårt parlamentariska system. Och eftersom ju väl alla ändå måste vara ense om att det är riksdagen och det parlamentariska systemet som skall vara grundvalen för demokratin och det politiska arbetet, är detta en allvarlig invändning emot den beslutande folkomröstningen.

Sedan behandlas i propositionen de fördelar, som man vill vinna genom referenduminstitutet. Jag skall inte ta upp tiden med att gå in på detaljer — alla vet vad det rör sig om. Man vill gärna kunna föra fram en viss fråga till avgörande och prövning hos folket. Man vill över huvud taget aktivisera medborgarna till politiskt arbete. Men dessa önskemål bör man kunna tillgodose i praktiskt taget samma utsträckning med den rådgivande som med den beslutande folkomröstningen.

Det finns också en annan praktiskt

omständighet som måste tillmätas stor betydelse, när man väger de båda folkomröstningsformerna emot varandra. Om en stor och viktig fråga — ett lagförslag eller en annan reform — skall underställas folket i en beslutande folkomröstning, måste ju förslaget vara utarbetat och i detalj färdigt. Det måste t. ex. föreligga ett förslag till lag med en mängd paragrafer. Skall man då begära, att även de medborgare, som kanske inte särskilt intresserar sig för politiskt arbete, skall gå igenom detta ordentligt och ta ställning till förslaget? Uppenbarligen måste här uppkomma väldigt stora praktiska svårigheter även med en omfattande upplysningsverksamhet. Och vidare kan man ju bara ge onyanserade svar i en folkomröstning. Det kan mycket väl hända, att de medborgare som verkligen kan och orkar sätta sig in i en sådant stort lagförslag skulle vilja säga: »Vi kan ta det i en viss del, men inte i en annan del» eller »Vi vill göra vissa ändringar». Men något sådant går ju inte att genomföra i form av folkomröstning.

Om man däremot använder det rådgivande folkomröstningsinstitutet, tar man upp frågan på ett tidigare stadium. Då ställs det upp ett aktuellt politiskt spørsmål och frågas, om den eller den allmänna principen bör bli genomförd. Det är frågor av en karaktär som varje medborgare kan och bör ta ställning till. Även därvidlag fordras naturligtvis en upplysningsverksamhet, men frågan är ju av en helt annan och mindre teknisk karaktär. Vid en rådgivande folkomröstning blir alltså frågorna bättre, och de kan besvaras bättre.

Mot detta har man bara kunnat invända, att det liksom inte är riktigt, att folket, som ändå skall ha den yttersta suveräniteten, endast skall ge råd, som riksdagen och regeringen kan behandla efter gottfinnande. Folket självt borde ju få besluta. Detta är också en otillåten förenkling av problemet. Det förhåller sig ju inte så i praktiken. Det är klart att svaret i en rådgivande folkomröstning skall omprövas här i riksdagen, och det är i vissa fall mycket önskvärt att

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

så sker, ty även om det har blivit majoritet för en ståndpunkt bland de röstande, är det inte alls säkert att denna avspeglar folkmajoritetens mening. Det kan ju ha varit en mycket liten del av de röstberättigade som deltagit i omröstningen och sedan en knapp majoritet bland dem som har uttalat sig för förslaget. Detta kan man inte göra någonting åt, om det är en beslutande folkomröstning, men är det en rådgivande, kan statsmakterna sedan beakta just sådana omständigheter. Om man däremot verkligen har fått ett representativt svar från en betryggande del av folket, då kan man vara övertygad om att riksdagen och regeringen kommer att rätta sig därefter.

På det sätt jag nu antytt har alltså regeringen i propositionen försökt att väga fördelar och nackdelar med de olika instituten i syfte att få det instrument som är mest användbart och mest praktiskt för det önskade ändamålet — att ge folket ökad delaktighet i det politiska arbetet. När förslaget — såsom väl alla tror — om en stund blir antaget i riksdagen, är det också regeringens förhoppning att institutet kommer att begagnas. Jag har hört om kommittén, att den rentav skulle haft svårt att hitta några frågor som kunde lämpa sig för folkomröstning. Det är ju i så fall beklagligt. Och det bör finnas viktigare principfrågor än spörsmålet om höger- eller vänstertrafik, som kan bli föremål för folkomröstning. Nog finns det frågor om samhällets omdaning och utbyggnad, där det gäller, om den ena eller andra maktbefogenheten enligt folkets mening bör läggas hos det allmänna — stat eller kommun — eller hos enskilda personer. Regeringen är inte ängslig för folkets röst.

Herr BERGVALL (fp) kort genmäle:

Herr talman! När jag hörde herr justitieministern tala, beredde hans anförande mig på en punkt mycket stor tillfredsställelse. Det var ett varmt försvar för den rådgivande folkomröstningen som han presterade. Möjligen grumlas

tillfredsställelsen något av att värmen i försvaret av den rådgivande folkomröstningen till väsentlig del föreföll framkallad av en betydande ovilja mot den beslutande folkomröstningen. Man kan ju för övrigt inte säga att regeringen har raskat på när det gäller den rådgivande folkomröstningen. Riksdagen begärde i skrivelse till Kungl. Maj:t 1948, om inte mitt minne sviker mig, utredning om folkomröstning, och tillsättning av sakkunniga skedde först i början av 1950.

För mig finns det inget skäl att sätta rådgivande folkomröstning emot beslutande folkomröstning. Jag tror att den rådgivande folkomröstningen är ett utmärkt instrument i vissa fall, men det utesluter inte att i andra fall den beslutande folkomröstningen är ett väsentligt bättre instrument. Det blir fråga om ett val från fall till fall. Jag betvivlar lika litet som herr justitieministern att det är någon svårighet att finna frågor till folkomröstningar. Jag tror nämligen inte att vi skall få en folkomröstning i månaden eller dylikt, utan jag betraktar folkomröstningen som en säkerhetsventil i viktiga avgöranden. Jag ser icke dess nytta bara i mångfalden folkomröstningar utan i ett nöduftigt användande av folkomröstningsinstitutet.

När herr statsrådet säger att det är ren demagogi från oppositionens sida, då man hävdar att bara den beslutande folkomröstningen skulle ha någon som helst betydelse och samtidigt menar att ju flera frågor som hänskjuts till folkets direkta avgörande desto bättre är det, så måste jag säga att det första argumentet har jag måhända hört från något håll, men det sista känner jag över huvud taget inte till, ty det genomgående i alla debatter har varit att vi har betonat, att antalet frågor som kommer att underkastas folkomröstning måste bli begränsat. På den punkten tycker jag att det var herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet som var demagogisk.

Sedan bara två meningar till, herr talman! När herr statsrådet gläder sig över att han i ett avseende lyckats inta en ståndpunkt i den kungl. propositionen,

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

vars förträfflighet han kan härleda av att den ligger mitt emellan två andra ståndpunkter — jag tänker på antalet av dem som skall kunna begära en rådgivande folkomröstning — så vill jag gratulera herr statsrådet till att han där har fått det stöd han hittills saknat. Förslaget om högre antal än som begäres i propositionen kom icke så särskilt väntat fram i konstitutionsutskottet i en reservation som byggde på en motion.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Bara några få ord! Herr Svärd beredde mig inte något egentligt nöje med sitt anförande, men det gav dock en viss behållning genom att det faktiskt visade upp, hur det går till när han är ute och bedriver buskagitation. Det är länge sedan jag hörde så mycken demagogi koncentreras i ett så pass kort anförande som det han höll här.

Herr Svärd ville nu göra gällande, att när jag här hävdade att den allmänna opinionen, folket ute i bygderna, inte hade samma möjligheter som riksdagsmännen att sätta sig in i en fråga och träffa ett avgörande som kommer riktigheten lika nära som när riksdagen gör det, så skulle det innebära någon sorts förakt för folket ute i bygderna. Herr Svärd tror naturligtvis inte att detta är min mening. Jag menar att den svenska riksdagen utgör ett gott genomsnitt av det svenska folket. Men vad som utgör skillnaden mellan gemene man i bygderna och riksdagsmännen är ju detta enkla förhållande att vi sitter och arbetar i utskott och har till vårt förfogande den expertis som vi behöver. Det är möjligt att herr Svärd inte deltagit tillräckligt mycket i utskottsarbete för att ha kommit underfund med detta, men om han får vara med i riksdagen ett antal år och är en flitig riksdagsman, kommer han till samma uppfattning som jag har gjort.

Herr Svärd försökte också göra gällande någonting som ofta framföres från högerhåll, nämligen att vi socialdemokrater är så maktfullkomliga nu att vi är yverborna. Vi har suttit så länge vid

makten, menar han, att vi struntar i vad folk tycker, vi bara beslutar och fäster oss inte vid vad man anser ute i landet. Detta var väl ändå, herr Svärd, en sådan där konstruktion som kanhända kan göra sig på ett enkelt valmöte men absolut inte i första kammaren, det kan jag försäkra.

Herr SVÄRD (h):

Herr Elowssons senaste anförande har gett mig besked på en punkt. Det är uppenbarligen möjligheten att så flitigt som herr Elowsson gör deltaga i utskottsarbete som medför den förvandling av en individ från människa till riksdagsman på vilken hela herr Elowssons argumentation bygger. Jag skall bara tillåta mig att till detta säga, att om det är resultatet av utskottsarbetet, så hoppas jag att hela det svenska folket får tillfälle till detta arbete och därigenom kan nå den höga standard som herr Elowsson anser att riksdagsmän redan besitter.

Herr ELOWSSON, NILS, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag menar ingenting annat än det som jag tror att herr Svärd förstår. Han titulerade sig själv för en stund sedan som propagandaingenjör, och jag föreställer mig att herr Svärd inte varit det från början utan fått lära sig det, på samma sätt som riksdagsmännen får lära sig att behandla alla möjliga saker och ting.

Herr HEÜMAN (s):

Herr talman! Replikskiftet mellan herrar Svärd och Elowsson föranledde mig att begära ordet.

Herr Svärd förutsatte att herr Elowsson hyste misstänksamhet mot medborgarnas förmåga att kunna förstå ett för dem framlagt problem. Tveksamheten i den nu föreliggande frågan behöver ju inte uteslutande bero på sådana misstankar utan kan också bero på att man hyser den uppfattningen, att det kan möta oerhörda svårigheter att på ett tillfredsställande sätt informera medbor-

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

garna i de frågor man lägger fram för dem till bedömande — man kan ju inte för medborgarna redovisa alla skäl, som skall ligga till grund för ett ställningstagande i en fråga. Jag skall be att med ett exempel få belysa vilka svårigheter som kan torna upp sig på detta område.

Sistlidna fredag diskuterade vi både i första och andra kammaren frågan om riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken. Jag har i andra kammarens protokoll funnit någonting som i allra största grad ger belägg för svårigheten att på ett tillfredsställande sätt informera medborgarna i vissa frågor. I ett anförande i andra kammaren sade fru Ewerlöf: »Jag vill dock i detta sammanhang redovisa att jag hör till dem inom utskottet, som sympatiserat med tanken på en folkomröstning i denna fråga.

Detta är väl nämligen en fråga som på ett alldeles särskilt sätt bör kunna bedömas av människor i allmänhet. Varje människa bör kunna ha en personlig uppfattning om huruvida man vill ha ett restriktionssystem eller inte.»

Fru Ewerlöf fortsätter: »När vi emellertid i utskottet inte kunnat få majoritet för en folkomröstning i denna fråga, har vi inte reserverat oss och kan följaktligen inte i kammaren ställa ett yrkande, men vi har förenat oss i ett särskilt yttrande, undertecknat av ledamöter från folkpartiet och högern.

Det bygger på ett par folktopmotioner, och vi uttrycker där samma tanke som motionärerna, nämligen att folket i betydelsefulla frågor bör, om dessa frågor lämpar sig för en folkomröstning, få säga sitt ord.»

Här konstaterar fru Ewerlöf att en fråga, som framför alla andra borde lämpa sig för folkomröstning, var frågan om motbokens fortsatta existens. Men vad sade fru Ewerlöf i början av sitt anförande? Jo, hon yttrade där följande ord: »Herr talman! Om jag inte hade suttit med i särskilda utskottet och där fått alla de redovisade skäl, som kan anföras i samband med motboks-systemets vara eller inte vara, tror jag att jag skulle rösta med herr Fast i hans

avslagsyrkande beträffande proposition nr 151.»

Fru Ewerlöf säger här tydligt ifrån, att om hon inte hade setat i särskilda utskottet och fått höra alla de skäl som låg till grund för ett avskaffande av motboken, hade hon röstat med herr Fast för ett bibehållande av motboken.

Detta exempel visar vilka svårigheter som möter att på ett tillfredsställande sätt informera medborgarna ute i landet om en viss fråga. Det behöver således inte bero på misstro mot medborgarnas förmåga att fatta, utan det kan vara sådana skäl som dessa, som gör, att man står mycket tveksam inför de frågor, som föreligger till avgörande just i dag.

Jag har velat, herr talman, anförda detta med anledning av replikväxlingen mellan herr Elowsson och herr Svärd.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Jag konstaterar efter herr Heümans anförande endast att det representativa systemet bör göras än mer representativt. Det är uppenbarligen endast ledamöter av särskilda utskott som bort ha rösträtt i de frågor Kungl. Maj:t underställer riksdagen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden:

1:o) att vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt skulle bifallas;

2:o) att såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det grundlagsändringsförslag, som förordats i den av herr Herlitz m. fl. under punkten A avgivna reservationen;

3:o) att kammaren skulle såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det grundlagsändringsförslag, som innehölls i herr Petterssons i Norregård m. fl. vid utlåtandet anförda reservation; samt

4:o) att samtliga framställda grundlagsändringsförslag skulle förkastas.

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

Herr talmannen anförde vidare, att propositioner nu komme att göras särskilt beträffande vart och ett av de föreliggande grundlagsändringsförslagen.

Sedermera gjordes till en början propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på förkastande av det av utskottet framlagda grundlagsändringsförslaget; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först därpå att såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det i herr Herlitz m. fl. reservation förordade grundlagsändringsförslaget samt vidare därpå att ifrågavarande förslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som förkastar det grundlagsändringsförslag, som förordats i den av herr *Herlitz* m. fl. vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 16 under punkten A avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande förslag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Herlitz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 34.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen propositioner, först därpå att det i herr *Petterssons* i Norregård m. fl. reservation förordade grundlagsändringsförslaget skulle antagas såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling samt vidare därpå att nämnda förslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Boc* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som förkastar det grundlagsändringsförslag, som förordats i den av herr *Pettersson* i Norregård m. fl. vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 16 avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande förslag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Boc* begärde rösträkning verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 29.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten B.

Herr *HERLITZ* (h):

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till den av sju ledamöter i konstitutionsutskottet under B avgivna reservationen.

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

Herr HÄLLGREN (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Herlitz m. fl. vid utlåtandet under punkten B avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Herlitz begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 16 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Herlitz m. fl. vid utlåtandet under punkten B avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Herlitz begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 34.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till statens biografbyrå m. m.;

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m.;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående löne- och pensionsförmåner för personal å försvarets reservstater;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till driftkostnader för mät- och avmagnetiseringsstationer;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckt motion;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m.;

Grundlagsändringsförslag ang. allmän folkomröstning m. m.

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m.;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m.;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare; och

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln.

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1954/55 till Bidrag till företagareföreningar m. fl. och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till avsättning till fonden för idrottens främjande jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 157, angående statsregleringen för budgetåret 1954/55.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.16.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden och memorial:

In fidem
G. H. Berggren.

Bilaga till Första kammarens protokoll den 25 maj (fm.) 1954 (s. 11).

Interpellationssvar.

Herr talman!

Med kammarens tillstånd har fröken Ebon Andersson frågat mig, vilka åtgärder jag har för avsikt att vidtaga för att komma till rätta med de uppenbara missförhållandena på reumatikervårdens område.

Som svar vill jag anföra följande.

Reumatiskt sjuka vårdas f. n. i stor utsträckning på lasarett och sjukstugor samt på vanförestalterna. Vid sidan härav har genom pensionsstyrelsens försorg i anslutning till lasaretten i Lund, Norrköping, Lidköping, Västerås och Umeå samt garnisonssjukhuset i Boden inrättats särskilda avdelningar för vård av reumatiskt sjuka med sammanlagt cirka 340 platser. I Malmö och Vänersborg finns avdelningar av motsvarande typ med 61 resp. 120 platser, ehuru dessa avdelningar närmast tillkommit för

vård av neurospatienter. Pensionsstyrelsen disponerar för sitt reumatikerkiellental även sammanlagt ett 30-tal vårdplatser på den ortopediska avdelningen vid Lunds lasarett samt på vanförestalten i Göteborg. Ett relativt stort antal reumatiskt sjuka mottages jämväl på pensionsstyrelsens fristående sjukhus i Nynäshamn, Åre och Tranås med omkring 570 vårdplatser. Vid Broströmska sjukhemmet för barn i Göteborg beredes vård för barn, vilka lider av hjärtaffektioner efter reumatisk sjukdom. Slutligen vårdas åtskilliga fall av reumatiskt sjuka på hem för kroniskt sjuka och enskilda sjukhem samt å vissa s. k. sommarkurorter, där huvudsakligen fysikalisk behandling meddelas. Av de omkring 1 160 vårdplatserna å pensionsstyrelsens egna sjukhus eller sjukhusavdelningar användes f. n. i regel 700—750 platser för vård av reumatikersjuka.

Det har sedan länge stått klart, att behov föreligger av en utbyggnad av vårdmöjligheterna för i synnerhet sådana reumatiskt sjuka, som kräver kvalificerad vård. Stora svårigheter har emellertid förelegat att för reumatikervårdens del finna en lösning, som kunnat vinna allmän anslutning hos den medicinska sakkunskapen och samtidigt godtagas i administrativt-ekonomiskt hänseende. Frågan om formerna för den allmänna reumatikervårdens fortsatta utbyggnad och i samband därmed spörsmålet om organisationen och finansieringen av pensionsstyrelsens sjukvårdande verksamhet på reumatikervårdens område har sålunda under de sista två decennierna behandlats av icke mindre än tre sakkunnigutredningar, nämligen av 1934 års sjukvårdskommitté, 1936 års sakkunniga angående pensionsstyrelsens invaliditetsförebyggande verksamhet och 1941 års reumatikervårdssakkunniga, utan att slutligt ställningstagande till vårdens allmänna utbyggnad kunnat uppnås. Såsom interpellanten erinrat om framlades emellertid vid 1946 års riksdag förslag om en viss utbyggnad av reumatikervården i syfte att söka åstadkomma en begränsad förbättring av vårdmöjligheterna för de kategorier reumatiskt sjuka, vilkas vårdbehov var mest trängande. Föredragande departementschefen uttalade därvid, att han anslöt sig till reumatikervårdssakkunnigas uppfattning, att de akuta fallen och vissa andra därför lämpade fall borde i största möjliga utsträckning mottagas för vård på vanliga invärtesmedicinska lasarettssavdelningar. Där emot fann departementschefen, i likhet med åtskilliga remissinstanser, att det ur skilda synpunkter kunde starkt ifrågasättas, huruvida man genom statsunderstöd borde stimulera till att vissa delar av de invärtesmedicinska avdelningarna reserverades för reumatiker, däribland vissa fall av kronisk ledgångsreumatism. Frågan härom borde ställas på framtiden. Här för talade även den omständigheten, att formerna för reumatikervårdens utbyggande, såvitt anginge de kroniska fallen, nära sammanhänge med frågan om ortopedvårdens

framtida organisation. Departementschefen sade sig vidare i princip dela de sakkunnigas uppfattning, att pensionsstyrelsens befattning med reumatikeravdelningarna vid lasaretten borde avvecklas. För att tillgodose det mest trängande vårdbehovet för reumatiskt sjuka föreslogs inrättande av självständiga specialavdelningar vid undervisningssjukhusen i Stockholm och Uppsala. Jämsides därmed borde undersökas möjligheterna att genom avtal mellan staten och vederbörande lokala huvudmän få till stånd ett mindre antal självständiga reumatikeravdelningar, förslagsvis 2 å 3 med ett sammanlagt platsantal av högst 250. Propositionen bifölls av riksdagen. Avtal om självständiga reumatikeravdelningar har sedermera träffats med Göteborgs stad, Malmöhus läns landsting och Västerbottens läns landsting.

I interpellationen har gjorts gällande, att trots förenämnda riksdagsbeslut ännu icke en enda ny brukbar vårdplats för de reumatiskt sjuka kommit till stånd i vårt land. Interpellanten synes härvid bl. a. icke ha räknat med att ett icke ringa antal vårdplatser kan antagas ha kommit reumatikervården till godo genom dels utvidgning av redan befintliga och inrättande av nya medicinska lasarettssavdelningar, dels ock genom inrättande av hem för kroniskt sjuka, ofta förlagda i omedelbar närhet av lasarett. Från år 1946 till år 1952 har antalet vårdplatser på de medicinska lasarettssavdelningarna ökat med cirka 2 000 platser innebärande en ökning med 1/3 av det totala platsantalet. Möjligheterna att bereda reumatiskt sjuka vård å invärtesmedicinsk avdelning har således väsentligt ökat. Att märka är att härigenom de ur behandlingssynpunkt viktigaste kategorierna, nämligen fall av akut ledgångsreumatism och kronisk ledgångsreumatism i initialstadiet, sannolikt bäst tillgodoses genom dylika vårdplatser.

I detta sammanhang bör även erinras om att det staten tillhöriga Spenshults sanatorium genom statsmakternas medverkan upplåtits till Riksföreningen mot reumatism för eftervård av reumatiker-

sjuka. Härigenom har fr. o. m. hösten 1953 124 eftervårds- och konvalescentplatser kunnat ställas till förfogande, vilket innebär en icke oväsentlig avlastning av redan befintliga A-platser. Beträffande de kroniska reumatikerfallen må hänvisas till de vårdmöjligheter, som står till buds inom ortopedvården med dess närmare 1 000 platser. Det är emellertid uppenbart, att behov föreligger av en väsentlig utbyggnad av ortopedvården avseende bl. a. vård av ett flertal reumatiska sjukdomstillstånd. Som bekant pågår f. n. utredning angående ortopedvårdens framtida organisation, vilken utredning beräknas bli slutförd inom sådan tid, att förslag i ämnet skall kunna underställas 1955 års riksdag.

Inom reumatikervården har under senare tid ansträngningarna alltmer kommit att inriktas på att genom lämpliga profylaktiska åtgärder söka förebygga följsjukdomar efter akuta reumatiska sjukdomstillstånd. Som exempel härpå må nämnas en i Malmö f. n. bedriven försöksverksamhet, som syftar till att genom systematisk övervakning och relativt långvarig konvalescentvård förhindra uppkomsten av hjärtsjukdomar hos personer, vilka drabbats av reumatisk feber. Jag vill även erinra om den dispensärverksamhet för vård av reumatiska sjukdomar, som sedan år 1951 bedrivits vid lasarettet i Västerås och sedermera påbörjats även vid en del andra sjukvårdsanstalter, däribland pensionsstyrelsens sjukhus i Nynäshamn. Redan nu torde härigenom ett antal vårdplatser för reumatiskt sjuka ha inbesparats, och i den mån sådan dispensärverksamhet kommer till stånd vid flera sjukhus kommer givetvis behovet av vårdplatser för de reumatikersjuka att minskas. Beträffande de sjukas rehabilitering, konvalescent- och eftervård underströk redan 1941 års reumatikervårdssakkunniga, att man vid lösandet av denna fråga icke borde betrakta reumatikervården som ett isolerat problem. Då landstingen numera i växande utsträckning ägnar sin uppmärksamhet åt konvalescentvårdens utbyggnad, kan förväntas att även de reumatiskt sjuka

skall komma i åtnjutande av denna vård. På samma sätt innebär utbyggnaden av resurserna för social rehabilitering — arbetsvård — genom tillkomsten av bl. a. statens arbetsklirik vid karolinska sjukhuset och arbetsträningsinstitutet inom de lokala sjukvårdsområdena samt de arbetsvårdande organens växande insats för arbetsplacering av partiellt arbetsföra, att ökade möjligheter till dylik vård och till en produktiv arbetsinsats även vid bestående invaliditet beretts de reumatiskt sjuka.

Den av interpellanten omnämnda fältundersökningen var av ganska begränsad omfattning, varför en viss osäkerhet torde vidlåda de på grundval av densamma gjorda uppskattningarna av antalet reumatiskt sjuka i riket i dess helhet. Även om en större undersökning skulle ge till resultat, att antalet sådana sjuka skulle vara lägre än vad de anförda siffrorna ger vid handen, är det uppenbart, att behov föreligger av ett ökat antal vårdplatser inom reumatikersjukvården. För egen del anser jag, att en fortsatt utbyggnad och nybyggnad av medicinska lasarettssavdelningar, vilket är en landstingens angelägenhet, i första hand bör ifrågakomma för att tillgodose behovet av vårdplatser för akuta och tidiga kroniska fall av ledgångsreumatism. De moderna behandlingsmetoder, som på senare tid framkommit genom tillkomsten av cortison och ACTH-preparaten, anses tydligt markera reumatologiens samhörighet med invärtesmedicinen i stort. Den utveckling, som behandlingen av den akuta och kroniska ledgångsreumatismen under senare tid undergått, bl. a. genom att förenämnda nya behandlingsmetoder kommit i bruk, befordras sannolikt bäst genom att reumatikervården i första hand baseras på invärtesmedicinska avdelningar. Den under senare år följda linjen för reumatikervårdens tillgodoseende genom en utbyggnad av sådana avdelningar bör därför fullföljas, och det förefaller välbetänkt att avvakta resultatet av den erfarenhet, som vinnes genom en dylik utbyggnad.

Vad jag nu sagt får givetvis icke undanskymma angelägenheten av att den

av 1946 års riksdag beslutade utbyggnaden av vårdmöjligheterna för de reumatiskt sjuka genomföres. Vad har då åtgjorts för att fullfölja detta beslut, och vad är anledningen till att detsamma endast till vissa delar hittills kunnat genomföras?

Vad då först angår de båda undervisningssjukhusen i Stockholm och Uppsala har vid den reumatologiska kliniken å karolinska sjukhuset, som fullt utbyggd är avsedd att omfatta 73 vårdplatser, i dagarna öppnats två avdelningar om tillhoppa 58 vårdplatser. Återstående platser kommer att tagas i bruk successivt i den mån erforderlig vårdpersonal kan anskaffas.

Tillkomsten av den reumatologiska kliniken vid akademiska sjukhuset i Uppsala har fördröjts med hänsyn till nödvändigheten av att låta upprättandet av en ny generalplan för sjukhusets framtida utbyggnad föregå uppförandet av nya kliniker. I den av 1951 års riksdag antagna generalplanen har föreslagits inrättandet av en reumatologisk klinik om 60 vårdplatser. Av i generalplanen upptagna byggnadsföretag har ombyggnad av den kirurgiska kliniken och uppförandet av en panncentral bedömts såsom de mest angelägna. Över huvud taget kan några nybyggnadsåtgärder icke vidtagas, förrän en ny panncentral tillkommit. Arbetena med den nya panncentralen beräknas kunna påbörjas under år 1955. Enligt vad jag inhämtat är därnäst uppförandet av en medicinsk klinik med därtill anknuten reumatologisk klinik aktuellt.

Den reumatologiska avdelning om 120 platser vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, som är avsedd att disponeras av pensionsstyrelsen, har som interpellanten framhållit numera färdigställts. Att avdelningen ännu icke kunnat tas i bruk för sitt egentliga ändamål sammanhänger med den omfattande om- och tillbyggnad, som pågår av Sahlgrenska sjukhuset i samband med inrättandet av den medicinska högskolan i Göteborg. Såvitt nu kan överblickas torde avdelningen kunna tagas i anspråk för reumatiker-

vård år 1957. För att i någon mån kompensera de härigenom uteblivna vårdmöjligheterna för de reumatiskt sjuka har emellertid sedan någon tid en på sjukhusets område belägen sjukpaviljong tagits i anspråk för vård av ett icke ringa antal fall av kronisk ledgångsreumatism.

Att den beslutade utvidgningen av den reumatologiska avdelningen i Lund ännu ej kommit till stånd beror framför allt på att landstinget, som enligt ingånget avtal har att verkställa densamma, inom den begränsade byggnadstillståndskvot för hälso- och sjukvård, som kunnat ställas till landstingets förfogande, ansett företräde böra lämnas andra såsom mera angelägna bedömda byggnadsföretag vid lasarettet och att medicinalstyrelsen anslutit sig till denna uppfattning. Det torde emellertid finnas möjligheter att inom ramen för nästkommande års byggnadskvot bevilja byggnadstillstånd för ifrågavarande avdelning, därest landstinget vill giva denna sådan prioritet.

Den planerade reumatologiska avdelningen vid Umeå lasarett har försenats på grund av upprättandet av helt ny generalplan för sjukhusets utbyggande. En medicinsk avdelning håller f. n. på att uppföras vid sjukhuset. I samband härmed bör lämpligen den reumatologiska avdelningen komma till stånd. Jag är beredd att ställa erforderlig kvot till förfogande härför.

Att det av 1946 års riksdag fastställda programmet för reumatikervårdens utbyggnad icke kunnat genomföras i den takt, som ursprungligen räknades med, beror — som torde ha framgått av den nu lämnade redogörelsen — till stor del på omständigheter, som icke kunde förutses vid tidpunkten för riksdagens beslut. Liksom interpellanten finner jag det emellertid högst angeläget, att den beslutade utbyggnaden snarast kommer till stånd. Jag är också beredd — vilket torde ha framgått av vad jag tidigare sagt — att medverka till att de åtgärder vidtas, som kan erfordras härför.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Tisdagen den 25 maj eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 mars 1954 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 200, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i rättegångsbalken;
- 2) lag om ändrad lydelse av 51 och 73 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);

3) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl.;

4) lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 808) om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag);

5) lag angående ändrad lydelse av 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden;

6) lag om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermalsbalken.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken var i nedan angivna delar så lydande:

1 kap. 5 § andra stycket.

(Gällande lydelse:)

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och förekommer i målet ej anledning, att målsägande finnes, eller hålles syn å stället utom huvudförhandling, vare dock häradsrätten domför med tre i nämnden.

(Föreslagen lydelse:)

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, eller utom ansvar för sådant brott även enskilt anspråk i anledning av brottet, vare dock häradsrätten domför med tre i nämnden. Vad nu sagts skall ock gälla för det fall att i straffsatsen tillika ingår svårare straff än böter men sådant straff med hänsyn till vad som anförts vid åtalets väckande icke ifrågakommer för gärningen och ei heller sedermera finnes böra ådömas. Hålles syn å stället utom huvudförhandling, vare häradsrätten ock domför med tre i nämnden.

1 kap. 11 §.

Rådhusrätt vare — — — — —

nu sagts.

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvud-

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvud-

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

(Gällande lydelse.)

förhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, vare rådhusrätt dock domför med en lagfaren domare. *Lag samma vare i fråga om huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.*

(Föreslagen lydelse.)

förhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, vare rådhusrätt dock domför med en lagfaren domare. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, eller utom ansvar för sådant brott även enskilt anspråk i anledning av brottet, vare jämväl vid huvudförhandling och syn å stället rådhusrätt domför med en lagfaren domare. Vad nu sagts skall ock gälla för det fall att i straffsatsen tillika ingår svårare straff än böter men sådant straff med hänsyn till vad som anförts vid åtalets väckande icke ifrågakommer för gärningen och ej heller sedermera finnes böra dömas.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 534 av herr Larsson, Nils Theodor, m. fl. och

nr 535 av fru Gärde Widemar m. fl.; samt

inom andra kammaren:

nr 684 av herr Ericsson i Näs m. fl. och

nr 685 av herr Fröding m. fl.

Motionerna I: 534 och II: 684, vilka voro likalydande, utmynnade i en hemställan, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 200 måtte besluta, att den föreslagna utvidgningen av behörigheten för tremansnämnd i häradsrätt respektive ensamdomare i rådhusrätt ej skulle gälla, då muntlig bevisning upptoges.

I motionerna I: 535 och II: 685, vilka ävenledes voro likalydande, hade föreslagits, att till mål, som i rådhusrätt finge handläggas såsom enmansbrottmål, skulle hänföras förutom mål rörande brott, å vilka svårare straff än böter icke kunde följa, jämväl mål rörande brott, å vilka kunde följa svårare straff än böter men där böter inginge i straffsatsen, sist-

nämnda mål dock endast därest svårare straff än böter varken ifrågakomme med hänsyn till vad som anförts vid åtalets väckande eller sedermera ansåges böra dömas samt därest bevisning genom hörande av vittne eller sakkunnig icke skulle äga rum. För att bibehålla överensstämmelsen i behörighet mellan rådhusrätt med ensamdomare och häradsrätt med allenast tre i nämnden hade vidare föreslagits, att motsvarande ändring skulle göras beträffande häradsrätt. Motionärerna hade därför hemställt, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte besluta, att utvidgningen av behörigheten för häradsrätt med tre ledamöter i nämnden och för rådhusrätt med en lagfaren domare skulle bestämmas på angivet sätt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom propositionen framlagda förslagen till lag om ändring i rättegångsbalken och lag om ändrad lydelse av 51 och 73 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472), även som med avslag å motionerna I: 534 och II: 684 samt I: 535 och II: 685 — måtte för sin del antaga

1. i utlåtandet infört förslag till lag om ändring i rättegångsbalken;

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

2. i utlåtandet infört förslag till lag om ändrad lydelse av 73 § militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472);

3. de av Kungl. Maj:t framlagda förslagen till dels lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl., dels lag angående ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 808) om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag), dels lag angående ändrad lydelse av 6 och 7 §§ lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden, dels ock lag om ändrad lydelse av 15 kap. 4 § giftermålsbalken.

Det av utskottet framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag i ämnet bland annat däri, att 1 kap. 5 och 11 §§ utelämnats.

Reservation hade anförts av herrar *Ahlkvist*, *Lindgren* och *Andersson* i Björkäng, fru *Löfqvist*, fru *Eriksson* i Stockholm samt herr *Lundqvist*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 534 och II: 684 samt I: 535 och II: 685 bifalla förevarande proposition, nr 200.

Herr **AHLKVIST** (s):

Herr talman! I den proposition, som kammaren nu går att behandla, föreslås ändringar i rättegångsbalken i ett antal avsnitt. Utskottet har enhälligt beslutat tillstyrka bifall i samtliga avsnitt med undantag av det som gäller handläggningen av mindre brottmål i underrätt; i detta avseende har delade meningar uppkommit.

Enligt domförhetsregeln i gällande rätt äger i rådhusrätt ensamdomare handlägga brottmål, om i straffskalan icke förekommer strängare straff än böter, och i rådhusrätt gäller motsvarande för ensamdomare och liten nämnd. Om däremot i straffskalan förekommer strängare straff än böter, alltså även

frihetsstraff, måste målet handläggas inför mera kvalificerat domstolsorgan.

Denna gränsdragning mellan enklare och mera svårbedömbara brott har från ett flertal håll blivit föremål för anmärkning såsom icke varande den mest lämpliga. Jag kan sålunda erinra om att riksdagens revisorer i sin berättelse till 1950 års riksdag framhåller önskvärdheten av en översyn, huruvida icke de s. k. tredomarebrottmålen i vissa fall kunde omvandlas till endomarebrottmål. Stockholms stadskollegium gjorde år 1951 genom överståthållarämbetet framställning till Kungl. Maj:t om en utredning i samma hänseende, alltså en utredning som bl. a. skulle ta sikte på möjligheten att överföra vissa av de enklare brottmålen, som nu handlägges av mera kvalificerade domstolsorgan, till handläggning av ensamdomare eller ensamdomare med liten nämnd. 1951 års rättegångskommitté har vid sin översyn av rättegångsbalken givetvis även behandlat detta avsnitt.

Samtliga de instanser, som behandlat frågan eller yttrat sig över densamma, har varit eniga i två viktiga hänseenden. Sålunda har rättegångskommittén, remissinstanserna, departementet, motionärerna och utskottet, såväl majoriteten som minoriteten, varit eniga om att de nuvarande domförhetsreglerna leder till att den mera kvalificerade domstolen nödgas handlägga en del brottmål av enkel beskaffenhet. Man har därför ansett det önskvärt att åstadkomma en domförhetsregel, som möjliggjorde att dessa enkla brottmål kunde få handläggas av ensamdomare respektive domare med liten nämnd. Vidare har man varit ense om att en ändring i gällande domförhetsregler inte får leda till att ensamdomare erhåller rätt att ådöma frihetsstraff.

Meningsskiljaktigheterna har uppkommit först när det gällt att finna en avgränsning av de enklare och de mera svårbedömliga målen från varandra. Rättegångskommittén stannade vid att föreslå en gräns, enligt vilken ensamdomare respektive domare med liten nämnd skulle äga handlägga även brott-

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

mål, där frihetsstraff förekommer i straffskalan, dock icke om strängare straff förskylles än 60 dagsböter respektive 1 500 kronors böter. Denna gränsdragning blev föremål för erinringar i vissa remissinstanser. När man beslutar en domförhållsregel, som skär igenom straffskalorna, innebär det ju att en viss förhandsbedömning av målen måste ske, en förhandsbedömning som tar sikte på huruvida brottet är av den svårighetsgraden att det kan förskylla straff över eller under den fastställda gränsen, och vissa remissinstanser menade att prövningen huruvida ett brott borde ådömas böter över eller under en viss gräns måste bli så ingående, att domaren därigenom kunde bli bunden i sitt slutliga ståndpunktstagande.

På grund härav har departementet i propositionen valt en annan gräns. Där föreslås, att ensamdomare respektive domare med liten nämnd skall handlägga brottmål, då frihetsstraff förekommer i straffskalan, under förutsättning att endast böter utdömes.

Nu är emellertid, såsom departementschefen framhåller i propositionen, inte enbart brottets svårighetsgrad avgörande för målets svårbedömlighet. Departementschefen säger på denna punkt, att de skäl, som talar för att rådhusrätt skall vara fullsutten, trots att rätten enligt lagen är behörig med en domare, torde framgå av yttre omständigheter, såsom att förundersökningen varit mycket omfattande, att vittnesbevisning eller sakkunnigbevisning påkallas i mera betydande utsträckning eller att målet är invecklat. Han försätter, att även den omständigheten, att målet har varit föremål för tidigare uppmärksamhet, kan vara en motivering för att det handlägges i fullsutten rätt.

Vad departementschefen här anfört utgör endast några exempel, där ensamdomaren icke bör handlägga målet trots att han enligt lagtexten skulle vara berättigad till detta. Dessa yttre omständigheter är emellertid så varierande från fall till fall, att departementschefen icke har ansett det lämpligt att de får uttryck i en lagtext. Han framhåller, att

avsikten är att genom administrativ författning fästa domstolarnas uppmärksamhet på att man vid bedömningen av huruvida målet kan handläggas i rätt med enklare eller mera kvalificerad sammansättning hänsyn bör tagas även till sådana omständigheter, som gör att målet kan vara svårbedömligt.

Beträffande detta avsnitt i propositionen har väckts fyra olika motioner. I motionerna nr 535 i denna kammare och 685 i medkammaren väljer man en annan gränsdragning. Där föreslås, att ensamdomare respektive domare med liten nämnd skall äga handlägga brottmål endast under förutsättning att bevisning genom hörande av vittne och sakkunniga icke förekommer. I två andra motioner går man — eller tycks gå — något längre i fråga om begränsningen. Där sägs att ensamdomare icke skall äga handlägga brottmålet om muntlig bevisning förekommer, och det får väl tolkas så att även hörande av målsägare skulle kvalificera för att målet skall handläggas i fullsutten rätt.

Av utskottsmajoritetens nio ledamöter är inte mindre än sex motionärer. Utskottet har ändå inte funnit motionärernas förslag vara en framkomlig väg. Utskottsmajoriteten motiverar sitt avstyrkande av motionerna med att domförhållsregeln enligt motionärernas förslag i praktiken skulle komma att verka alltför stel. Samtidigt anser väl utskottsmajoriteten att den domförhållsregel, som departementschefen har föreslagit, skulle komma att bli alltför smidig. Utskottsmajoriteten har därför stannat för att yrka avslag på detta avsnitt och vill alltså behålla den domförhållsregel, som alla är ense om icke är lämpligt avvägd.

Jag har nog en känsla av att utskottsmajoriteten motiverar något i överkant för sitt avslagsyrkande på förslaget i propositionen. Det heter nämligen bland annat i utskottsmajoritetens motivering, att om propositionens förslag till domförhållsregel antages, kommer detta att i praktiken föra med sig att 90 procent av de mål, som nu handläggs av juristkollegium, skulle komma att överfö-

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

ras till ensamdomare. Jag vet inte vad utskottsmajoriteten vill säga med denna siffra. Den första reflexionen jag gjorde när jag såg den var, att om det är så många enkla mål, som handläggs av kvalificerad domstol, är det ju en särskild motivering för ändring av domförhållsregeln, så att det blir möjligt att i varje fall överföra de enklaste av dessa mål till mindre kvalificerat domstolsorgan.

Utskottsmajoriteten har nog emellertid, såsom jag nyss sade, motiverat något i överkant, när den säger att 90 procent av målen skulle kunna överföras till ensamdomare. När majoriteten därav drar den slutsatsen, att flertalet av dessa mål skulle bli svårbedömliga, resonerar väl utskottsmajoriteten uteslutande utifrån lagtextens formulering och ser alldeles bort från den administrativa författning, som departementschefen i propositionen sagt skall komma att utfärdas och som i sin tur kommer att ta bort dessa svårbedömliga mål från handläggning av ensamdomare respektive domare med liten nämnd.

De anmärkningar, som har framförts mot förslaget om ändrade domförhållsregler, har väl huvudsakligen rört sig om rådhusrätterna och enmansdomaren där. Däremot har betänkligheterna varit väsentligt mindre, när det har gällt häradsrätterna med domare och liten nämnd. Jag har inte kunnat finna annat än att det endast är i de likalydande motionerna nr 534 i denna kammare och nr 684 i andra kammaren, som man är betänksam mot att överföra ytterligare enkla brottmål till domare med liten nämnd. Man säger i dessa motioner, att om propositionens förslag bifalles kommer det att föra med sig, att flertalet brottmål överföres från den stora nämnden till den lilla, och att det i sin tur kommer att ha till följd, att den orts- och personkännedom, som nämnden representerar, kommer att väsentligt minska i värde.

Jag delar nu inte helt dessa motionärens uppfattning. Jag vill först erinra om att det alltjämt rör sig om enkla mål, och det kan väl ifrågasättas, om det fordras så mycket av orts- och person-

kännedom i dessa mål. Men även om så är fallet, tror jag att jag vågar säga, att orts- och personkännedomen har väsentligt vidgats under de senaste decennierna, inte minst tack vare ett utvidgat kommunikationsväsen och en ökad rörlighet hos människorna. Under det att för några decennier sedan fordrades sju till nio i häradsnämnden för att orts- och personkännedomen skulle vara tillräckligt representerad, är det uppenbart, att med den utveckling, som sedan dess har ägt rum, är denna orts- och personkännedom representerad med ett väsentligt lägre antal i nämnden.

Emellertid är en annan ganska viktig synpunkt att beakta i detta sammanhang. När vi talar om personkännedom är det givetvis önskvärt, att häradsnämnden kan rekryteras från ett så brett underlag som möjligt. Det är för närvarande inte så alldeles helt i det hänseendet. Det finns väsentliga löntagargrupper, som har svårigheter att åtaga sig uppdrag som nämndemän, inte minst beroende på de täta tingssammanträdena. Om det nu skulle bli på det sätt, som motionärerna förutsätter, nämligen att den stora nämnden väsentligen kommer att avlastas, skulle det i sin tur föra med sig mindre täta tingssammanträden än för närvarande, och det skulle i motsvarande grad möjliggöra en breddning av rekryteringsunderlaget vid val av nämndemän, vilket jag för min del skulle betrakta som ytterligare ett plus, eftersom det skulle stärka nämndens inflytande.

Jag nämnde att det endast var de nämnda motionärerna, som var betänksamma när det gäller häradsrätterna. Var utskottsmajoriteten i detta hänseende befinner sig är kanske inte alldeles klart. På s. 41 i utskottsutlåtandet säger nämligen utskottsmajoriteten, att »för häradsrätternas del synes hinder ej behöva möta mot att anförtro sådan egentlig bevisprövning åt domare med tremansnämnd». Här har alltså majoriteten samma uppfattning som jag. Men vänder vi på bladet, står det på nästa sida, att »detta kommer att medföra, att det i stor utsträckning blir omöjligt att i nämnden erhålla den person- och orts-

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

kännedom, som alltid betraktats som ett av häradsnämndens värdefullaste bidrag till rättsskipningen». Här ger man alltså ett litet finger åt de nyss nämnda motionärerna. Men om vi sedan ser på s. 43 står det i samband med rådhusrätterna, att »de spörsmål som här dryftats skulle komma i ett annat läge, om man även i de mindre brottmålen sätter lekmän vid sidan av den ensamme juristdomaren». Där tar man alltså bort det där lilla fingret igen, som man nyss räckte åt motionärerna, och man får väl närmast den uppfattningen, att vad utskottet sagt på s. 42 varit avsett som ett litet finger åt motionärerna för att få dem med på majoritetens avslagsyrkande.

Reservanterna ser detta som en praktisk fråga. När tremansrätt respektive domare med fullsutten nämnd nu måste handlägga en mängd brottmål, som är av enkel beskaffenhet, och det råder enighet även om att det vore önskvärt att dessa enkla mål borde kunna överföras till ensamdomare respektive domare med liten nämnd, har vi reservanter sagt oss, att då måste det väl också finnas någon framkomlig väg för att åstadkomma det som alla här önskar. Och vi har funnit att propositionens förslag innefattar en acceptabel lösning av frågan.

Vi kan göra det så mycket mera som det inte innebär någon ny princip. Jag nämnde, att enligt gällande domförhållsregler äger ensamdomare respektive domare med liten nämnd handlägga brottmål, om det i straffskalan endast förekommer böter, och här finns ingen annan begränsning. Domstolen äger alltså i denna sammansättning att handlägga dessa mål, hur omfattande bevisprövningen än är.

Nu säger utskottsmajoriteten till detta, att med den avgränsning enligt straffskalan, som för närvarande gäller, blir det endast enkla mål, som ensamdomaren får handlägga, och det förekommer inte i dessa mål någon väsentlig bevisprövning.

Det är nog inte alla som delar denna utskottsmajoritetens uppfattning. Jag erinrar om att när rättegångskommittén

i sitt förslag föreslog en gränsdragning vid 60 dagsböter respektive 1 500 kronor i penningböter, sade de, att denna begränsning måste gälla även i de mål, där endast böter förekommer i straffskalan. Eljest blir nämligen resultatet, att enligt den gamla domförhållsregeln får domaren handlägga väsentligt mera svårbedömliga mål än han skulle få enligt de nya reglerna.

Jag kan vidare nämna, att när det gäller tvistemål äger ensamdomare i vissa fall avgöra dessa, även om bevisning förekommer. Den enda begränsningen därvidlag är, att bevisningen inte får vara mera vidlyftig. Det är alltså en gränsdragning i ungefär samma stil som här föreslås i propositionen.

Såsom ytterligare stöd för reservanternas uppfattning tillåter jag mig till sist, herr talman, att hänvisa till den föreslagna lagtexten. När den har varit föremål för granskning av lagrådet, har lagrådet lämnat principen utan erinran. Lagrådet hade en viss erinran i vad det gällde lagtextens formulering. Detta har emellertid iakttagits i propositionen. Man kan alltså säga att det förslag till lagtext, som föreligger i propositionen, är lagrådets förslag till lagtext. Och med all respekt för motionärernas och utskottsmajoritetens kunnighet på detta område må det vara mig förlåtet om jag säger, att jag har minst lika stor tillit till lagrådets kunnighet och omdöme när det gäller frågor av denna art.

Med stöd av det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, vilket innebär bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Herr Ahlkvist säger, att så gott som alla är ense om att enkla mål, d. v. s. sådana mål där fängelse ingår i straffskalan men endast böter kommer i fråga i det aktuella fallet, bör kunna behandlas av ensamdomare. Det är klart att man för de allra enklaste målen inte vill ifrågasätta något annat. Men problemställningen är inte så enkel. Svå-

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

righeten är om man på ett betryggande sätt kan spalta upp målen och alltså skilja ut de enkla målen från de övriga. Med *betryggande* menar jag då att detta skall ske med bibehållen rättssäkerhet för domstolsförfarandet över huvud taget.

Enligt utskottets mening är det stora risker förenade med ett förfarande, där en ensamdomare på egen hand tvingas att avgöra andra mål än sådana, där utgången är på förhand given, eller som det heter i rättegångsbalken: »där saken är uppenbar». Alla sådana mål, där det krävs upptagande av bevisning eller som innefattar svårbedömliga rättsfrågor eller avgöranden, bör liksom hittills avgöras av fullsuttan rätt.

Både reservanterna och departementschefen har starkt framhållit att mål, vari påkallas vittnesbevisning eller sakkunnighetsbevisning i mera betydande utsträckning, och mål, som är invecklade, inte bör handläggas av ensamdomare. Huruvida målet är av sådan beskaffenhet vill reservanterna »med förtroende» överlåta åt vederbörande domare att avgöra från fall till fall. Då man inte anser lämpligt att i lagen uppdra någon gräns, får det ankomma på den enskilde domaren att bedöma, om i målet föreligger sådana särskilda förhållanden att det kan anses påkallat med en mer kvalificerad sammansättning av domstolen. Domaren skall enligt reservationens ord »tillse att de grundläggande principerna att mera vidlyftig bevisning och svårare rättsfrågor prövas av rätt i vilken sitter mer än en domare följes».

Departementschefen har i propositionen uttalat att han tänker sig möjligheten av att i administrativ ordning utfärda föreskrifter för domstolarna om att beakta, huruvida mål är av sådan beskaffenhet att det bör prövas av fullsuttan rätt, oaktat ensamdomare enligt lagens lydelse skulle vara behörig att upptaga målet. Det vore verkligen enligt min mening att ge sig in på vanskliga avgöranden, om i administrativ ordning skulle utfärdas föreskrifter för domstolarna om att allmän lag inte skall tillämpas enligt sin lydelse.

Den i reservationen gjorda jämförel-

sen med förfarandet i tvistemål är inte hållbar. Men det kanske är förklarligt, att man här gjort sig skyldig till en misstolkning, eftersom ingen av reservanterna är jurist.

I tvistemål gäller, att ensamdomare under vissa förutsättningar kan hålla huvudförhandling omedelbart i samband med förberedelsen. Den väsentliga skillnaden mellan förfarandet i tvistemål och brottmål ligger redan däri, att förberedelsen i tvistemål sker inför domaren. Vid förberedelsens slut är han alltså väl insatt i målet och har allt material för att kunna bedöma, hur målet i fortsättningen skall handläggas. I brottmål däremot motsvaras förberedelsen av förundersökningen, som skötes av åklagaren. Då domaren har att ställa till hur målet skall handläggas, har han alltså bara åklagarens uppgifter att gå efter.

I reservationen säges, att lagen inte uttalar sig om under vilka betingelser huvudförhandling i tvistemål skall få förekomma i omedelbart samband med förberedelsen, utan överlämnar detta åt domarens avgörande. Man vill ta detta till intäkt för att även i nu ifrågavarande brottmål överlämna avgörandet till domaren. Det stämmer inte heller. Jag vill erinra om bestämmelsen i 43 kap. 2 § rättegångsbalken, där det bland annat stadgas, att bevisningen måste finnas tillgänglig och att parterna, om så erfordras, skall personligen närvara för att huvudförhandling skall äga rum. Lagrummet anger mycket noga, vad som erfordras för att huvudförhandling skall kunna företas. Om förutsättningarna i lagrummet är uppfyllda och parterna dessutom medger, att huvudförhandling får äga rum, då kan sådan ske i omedelbart samband med förberedelsen, d. v. s. i allmänhet inför en domare. Oavsett om parterna medger det eller inte, kan sådan huvudförhandling dessutom äga rum, om saken är uppenbar, d. v. s. om någon egentlig bevisprövning inte erfordras. För att inte parterna genom sitt medgivande skall bestämma rättens sammansättning, har domaren enligt ett uttalande i motiven till rättegångsbalken dessutom rätt att pröva, huruvida med

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

hänsyn till rättens sammansättning omedelbar huvudförhandling bör äga rum.

Jag vill i detta sammanhang fästa kammarens uppmärksamhet på justitieombudsmannens ämbetsberättelse 1949, där han tar upp frågan, huruvida det är riktigt att domstolarna har avgjort vissa tvistemål, där det förekommit bevisning, genom s. k. liten huvudförhandling. JO säger där, att om någon bevisfråga föreligger till avgörande, åligger det domstolen att noga överväga, huruvida denna icke är sådan att den bör provas av fullsutten rätt.

Det resonemang som förts av herr Ahlkvist och övriga reservanter beträffande tvistemål kan alltså enligt min åsikt inte på något sätt åberopas som stöd för att få till stånd en utvidgning av det enkla förfarandet i brottmål. Reglerna för tvistemål avser framför allt att begränsa domarens rätt att utsätta mål till omedelbar huvudförhandling. Det finns ett rättsfall från Högsta domstolen, som visar, att Högsta domstolen mycket strängt håller på att huvudförhandling i samband med förberedelsen inte får ske annat än i de fall, där förutsättningarna enligt 43 kap. 2 § rättegångsbalken är uppfyllda.

Regeln för tvistemål om att parternas medgivande erfordras för att ett mål skall kunna företas till huvudförhandling med ensamdomare, d. v. s. i omedelbart samband med förberedelsen kan inte få någon motsvarande tillämpning när det gäller brottmål, där parts medgivande till en huvudförhandling inför ensamdomare av naturliga skäl saknar betydelse. Möjligheten att i tvistemål anordna huvudförhandling oavsett parts medgivande i de s. k. uppenbara fallen skulle väl däremot kunna tänkas analogi-vis tillämplig. De bötesmål, som nu döms av ensamdomare och på landet av en domare med tremansnämnd, är i regel sådana uppenbara fall, d. v. s. någon egentlig bevisprövning förekommer inte. Skulle man utvidga bestämmelsen så, att av övriga brottmål endast de uppenbara fallen överfördes från iredomarhandläggning till ensamdomare, skulle det dock säkert få en mycket liten effekt i

fråga om arbetsbesparing, tidsvinst och minskade kostnader. Sådana mål tar nämligen nästan ingen tid i anspråk för domstolen. Men propositionen avser inte bara dessa enkla mål, utan den föreslår överförande till ensamdomare av huvudparten av de mål, som för närvarande handläggs av tremannadomstol, alltså även sådana mål, där kinkiga bevisfrågor och andra svåra bedömanden kan förekomma.

Utskottet har behandlat denna fråga mycket utförligt, och jag skall be att få redovisa några av de skäl, som gjort att utskottsmajoriteten inte ansett sig kunna acceptera propositionen på den här punkten.

Som jag inledningsvis betonade, är det stora svårigheter att finna en domförelsesregel, efter vilken man kan sortera upp de brottmål, där såväl frihetsstraff som böter kan förekomma. Enligt propositionen erfordras en förprövning från domarens sida. Domaren måste med andra ord ta ställning till vilket straff som skall utdömas i det enskilda fallet, och det utan att ha andra uppgifter i målet än dem som lämnas av åklagaren.

Dessutom är det mycket svårt att enbart med hänsyn till det straff ett brott förskyller avgöra målets svårighetsgrad. Ett mål, som i ett aktuellt fall endast förskyller böter, kan vara lika svårbedömbart som ett brott, som medför fängelsestraff, och lika omfattande bevisning kan förebringas i båda fallen. Det är alltså inte riktigt, som herr Ahlkvist säger, att det bara gäller de enkla målen, ty gränsen går inte vid det straff, som kan förekomma för ett visst brott. Om man ser på sådana mål som trafikmålen, misshandelsbrotten och tukt och sedlighet sårande handlingar, finner man, att i dessa mål vanligtvis förekommer en mycket omfattande och svårbedömbart bevisning. Det förekommer ganska ofta att vittnen på vardera sidan lämnar rakt motstridande uppgifter. Det gäller då för domaren att pröva vad som är riktigt, vilket kan vara ett mycket svårt avgörande, särskilt om han inte har tillfälle till samråd med någon.

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

Det synes oss i hög grad betänkligt att i sådana fall överlåta bevisprövningen till en ensamdomare. Dessutom står en sådan regel i direkt strid med en av de viktigaste grundprinciperna i rättegångsbalken. I den proposition, som framlades år 1931 och där grunderna antogs för vår rättegångsbalk, anförde departementschefen om enmansdomstol: »Redan tidigare har jag antytt, att en sådan domstol måste betecknas som alltför svag särskilt med hänsyn till de anspråk, som den fria bevisprövningen ställer å domstolen. Den vid ett fritt bevis-system ofta vanskliga och grannliga sanningsprövningen bör icke bero av en mans omdöme utan dess resultat bör framgå ur en överläggning mellan flera, som självständigt och samtidigt göra sina iakttagelser. Risken av ett förbiseende eller ett misstag är eljest alltför stor. Med den grundläggande betydelse jämväl för överrätterna, som underrättens bevisningsresultat äger, framstår i än högre grad vikten av, att underrättens samsammansättning härutinnan erbjuder största möjliga trygghet. Därest en sådan organisationsform anses böra ifrågakomma, torde i rättsäkerhetens intresse böra uppställas krav å medverkan av nämnd i alla mål liksom vid häradsrätten.»

Den nu framlagda propositionen innebär ett direkt frångående av den princip som fastslogs år 1931. Enligt uppgjorda beräkningar kommer över 90 procent av de brottmål, som för närvarande avgöres av tremansrätt, att kunna avgöras av ensamdomare, om propositionens förslag genomfördes. Herr Ahlkvist drog den slutsatsen härav att 90 procent av alla dessa mål var lindriga mål, men jag tror att även det är en feltolkning från herr Ahlkvists sida. Enligt utskottsmajoritetens mening finns dock risk för att om propositionen bifalles på denna punkt, denna stora procent av mål kommer att handläggas efter ett förfarande som står i direkt strid med reglerna för bevisprövning i rättegångsbalken. Det finns enligt utskottets mening ingen anledning att frånga dessa regler, och utskottet vill stryka under vikten av att alla sådana mål, där sanningsprövningen

kan sägas innefatta ett vägande mot varandra av sinsemellan stridiga utsagor, handläggas av fullsutten rätt.

Reservanternas förslag att överlåta målsuppdelningen på vederbörande domare kan komma att medföra en högst olika tillämpning vid skilda domstolar. Det leder till en löslighet i reglerna och det kommer att bli svårigheter att fastslå när en ensamdomare överskridit sin kompetens. Det måste bli svårt att beivra ett eventuellt fel, särskilt om det skulle vara så, att det förutom lagen skulle finnas administrativa föreskrifter angående lagens tillämpning.

Utskottet tycker liksom departementschefen att det knappast är möjligt att i lag ge uttryck för en regel om målens uppdelning mellan ensamdomare och fullsutten rätt. Denna omöjlighet att få till stånd en sådan regel har varit avgörande för utskottets ståndpunkt.

Herr Ahlkvist citerade utskottets uttalande angående motionerna. Det är nog att förenkla det hela att säga, att vi har funnit motionernas utväg alltför stel och propositionens utväg alltför smidig. Under utskottsbehandlingen har framkommit att riskerna för återförvisning av mål är mycket stora även enligt motionens regler, och därför har vi inte ansett oss kunna stanna för den lösning som framföres i motionen utan velat få fram en ren tillämpning av rättegångsbalkens principer. Den utredning, som vi har tagit del av, visar nämligen att det finns risk för återförvisning i de fall där i en överrätt skulle framföras krav på viss bevisning som inte har förebragts vid underrätten. Att propositionens lösning skulle vara alltför smidig tror jag inte jag vill skriva under på. Icke på den grunden, men av andra skäl, som jag tidigare här har redovisat, har vi emellertid inte velat anförtro åt den enskilde domaren att avgöra i vilken omfattning mål bör hänskjutas till ett enklare förfarande eller till fullsutten rätt. Det skulle nämligen innebära att man införde en skönsmässig prövning inom rättsskipningen i en omfattning som hittills varit fullständigt främmande för vår rättsordning. Vi

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

vill inte ha skönsavgöranden i rättsfrågor. Vi måste ha fasta regler för rättstillämpningen. Rättssäkerhet är kanske vid det här laget ett nött ord i riksdagen, men det har dock fortfarande en stor betydelse, och det finns all anledning att värna om en riktig tillämpning av våra rättsregler för framtiden.

Eftersom jag inte vill ifrågasätta annat än att även justitieministern vill värna om rättssäkerheten, har jag efterlyst den verkliga anledningen till att propositionen lagts fram. Det enda motiv därtill, som anges i propositionen, är att förslaget är nödvändigt för att få bort en viss balans framför allt vid Stockholms rådhusrätt.

Finns det då inte andra utvägar att komma till rätta med Stockholms rådhusrätts problem? Efter att närmare ha studerat frågan har jag kommit fram till att den är ett alldeles speciellt stockholmsproblem, och det saknas väl ändå anledning att fördenskull genomföra en lagstiftning som innebär en försämring för hela vårt rättsväsen. Jag har roat mig med att plocka fram vissa siffror rörande Stockholms rådhusrätt. Den uppgift som mest har slagit mig är att för 25 år sedan, alltså år 1929, hade Stockholms rådhusrätt 125 jurister anställda, och i dag har den 124, trots att staden under de sista 25 åren har vuxit med omkring 300 000 invånare. Det förefaller som om orsaken till att man fått en balans närmast vore en personalfråga hos rådhusrätten.

Det har understundom framkommit klagomål över att domarna hos Stockholms rådhusrätt inte arbetade tillräckligt mycket och att det skulle vara deras fel att balansen har uppstått. Jag vill bestämt tillbakavisa varje yttrande i den vägen och stöder mig då på statistiken på det antal mål som domarna vid Stockholms rådhusrätt avverkar. Enligt sist tillgängliga siffror avgör varje domare i genomsnitt 169 mål per år i Stockholm, medan i Malmö och i Göteborg siffran håller sig vid 128. Det finns ingen domstol i landet som har ett högre genomsnittligt målanttal per jurist än vad Stockholms rådhusrätt har.

Den lösning som föreslås i propositionen måste leda till ett minskat förtroende för rättsskipningen, och följden därav kommer att bli ett ökat antal överklaganden. Detta i sin tur kan leda till att överrätternas arbete ökar, och då finns det ju risk för att arbetsbalansen flyttas dit i stället. På det viset blir vi inte bättre hjälpta.

Slutligen vill jag framhålla att ett bifall till propositionen i denna del skulle leda till att skillnaden mellan rättsskipningen i städerna och på landsbygden komme att ytterligare markeras. På landet handläggs enklare mål nu av domare plus tremannanämnd, i städerna av ensamdomare. Redan det är otillfredsställande, ty man kan med skäl fråga sig, varför domaren i staden är mera betrodd än domaren på landet att avgöra målen ensam. Att situationen är sådan har sin orsak i att man vid rättegångsbalkens ikraftträdande inte ville rubba på den då befintliga domstolsorganisationen utan behöll den uppdelning, som sedan gammalt gällt för stadsdomstolar och landsdomstolar. Men meningen var att detta skulle vara ett provisorium och att en omorganisation skulle ske så snart man fått någon erfarenhet av rättegångsbalkens verkningar. Glädjande nog lär nu en utredning där om förberedas och man kanske inom rimlig tid kan förvänta ett förstärkt antal av stadsdomstolar och, efter vad jag hoppas, därmed även ett enhetligt förfarande för rättsskipningen i städerna och på landet. Vad jag där siktar till är att rättsskipningen i städerna skall få ett ökat lekmanainflytande.

Då vi alltså inom kort kan motse en sådan omorganisation kan jag ännu mindre finna någon anledning att nu rubba på domförhållningarna för domstolarna. Det skulle ju se ganska egenomligt ut om man ett år beslöt att ett stort antal mål — 90 procent av samtliga — som nu handläggs av tremannadomare i stad skulle kunna handläggas av ensamdomare, och det sedan om några år kommer en utredning, som säger att det skall vara tremannanämnd i dessa mål också. Hur skall man kunna för-

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

klara att man helt plötsligt vill föra dessa mål till tremannanämnd, då man så nyligen överfört dem till behandling av ensamdomare?

Herr talman! Jag har försökt visa att propositionens förslag i denna del kommer att leda till minskad rättssäkerhet och att ett bifall till propositionen skulle ge mycket minimal tidsvinst och spara mycket ringa kostnader.

Jag vill sluta med att vädja till första kammaren att fatta samma beslut som andra kammaren i dag har gjort i denna fråga och yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr AHLQVIST (s) kort genmäle:

När fru Gärde Widemar började sitt anförande med att värdesätta reservationen genom hänvisning till att »ingen av reservanterna är jurist» vill jag endast säga, att då jag blir föremål för en artighet brukar jag kvittera med en annan. Jag kan konstatera, att fru Gärde Widemar tydligen hade skrivit sitt svarstal innan hon hörde vad jag hade att säga, ty det var ju ingenting i sak av vad jag anförde som hon bemötte utom på ett par punkter, och där hade hon gjort sig skyldig till fellyssning. Hon sade exempelvis, att jag hade påstått att 90 procent av brottmålen skulle komma att överföras från tremannadomare till ensamdomare. Så sade jag visst inte! Jag sade att utskottsmajoriteten hade skrivit detta, men att utskottsmajoritetens motivering var tilltagen i överkant.

Fru Gärde Widemar fortsatte med att säga, att många av dessa mål krävde en mycket omfattande och svårbedömbär bevisning. Jag sade ju, fru Gärde Widemar, att på grund härav och med anledning av den förutsatta administrativa författningen skulle sådana mål icke handläggas av ensamdomare.

Fru Gärde Widemar sade vidare, att det inte var riktigt att utskottsmajoriteten hade betraktat motionärernas förslag som stelt i tillämpningen. Jag har inte gripit detta uttryck ur luften. Jag läser innantill på s. 41 i utskottets utlåtande: »Sålunda synes en domförhets-

regel med det innehåll som föreslagits i motionerna med nödvändighet bli invecklad till sin konstruktion och alltför stel i tillämpningen.»

När fru Gärde Widemar slutade med att vädja till denna kammare att fatta samma beslut som andra kammaren har jag ingenting annat att säga än: Vad skall vi då med ett tvåkammerssystem till?

Herr andre vice talmannen LODENIUS (bf):

Herr talman! Jag har inte mer än delvis deltagit i handläggningen av detta ärende i första lagutskottet och har därför inte mitt namn under utlåtandet. Eftersom jag inte heller har mitt namn bland motionärerna, kan det förefalla opåkallat att jag har begärt ordet i detta ärende. Att jag ändå har gjort det sammanhänger med att det förefaller mig som om den fråga, som här närmast är berörd i debatten — domförhetsreglerna vid våra underrätter — dock är en ganska viktig fråga. Jag är i flera avseenden förekommen av fru Gärde Widemar, och jag skall därför fatta mig ganska kort.

Jag måste bekänna, att jag liksom fru Gärde Widemar undrade litet grand vilket motivet för den föreslagna enligt mitt sätt att se ganska genomgripande förändringen egentligen var. I propositionen säger departementschefen bland annat, att det vid vissa domstolar uppkommit en avsevärd arbetsbalans, som haft till följd att en betydande försening uppstått i fråga om målens handläggning och avgörande. Främst gäller detta vissa av de större rådhusrätterna. Vidare säger departementschefen: »För att avhjälpa detta mycket olyckliga förhållande är olika utvägar tänkbara. En möjlighet är att vidtaga sådana anordningar, att domstolen med oförändrad personalorganisation kan avgöra ett större antal mål än för närvarande.»

Såvitt jag har kunnat finna har departementschefen endast redovisat nämnda utväg för avhjälpan av dessa olägenheter. Jag medger gärna, att

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

justitieministern är ute i ett vällovligt syfte, när han försöker minska arbetsbalansen och därmed den uppkomna förseningen. Men departementschefens uttalande tyder ju på att det finns olika vägar att komma till rätta med dessa förhållanden. Såvitt jag har kunnat upptäcka har dock i propositionen endast anvisats den utvägen, att man skall försöka att med oförändrad personalorganisation avgöra ett större antal mål än för närvarande. Jag tror inte att den metoden är den bästa. Det är väl trots allt så, att ett mål blir säkrare bedömt — särskilt när det gäller mera vidlyftiga vittnesförhör — om flera än bara en domare får vara med och bestämma.

Fru Gärde Widemar har varit inne på att det framför allt är Stockholms stad som har det besvärligt på detta område. Om så är fallet har jag svårt att förstå, varför inte Stockholms stad likaväl som andra städer i landet skall kunna hålla sig med en rådhusrätt av tillräcklig arbetskapacitet för att avhjälpa den besvärande arbetsbalansen. I varje fall måste det ur rättsvårdens synpunkt vara mera tilltalande att så sker.

Vad jag närmast skulle vilja fästa uppmärksamheten på, herr talman, är hur den föreslagna reformen kommer att påverka domstolsförhållandena på landet. Om propositionens förslag genomföres, kommer häradsnämnden att krympas ned från nio man till tre eller fyra. Det kan ju visserligen sägas, att detta förslag inte gäller alla mål. I svårare brottmål och i tvistemål skall nämnden alltså bestå oförändrad. Men det torde förhålla sig så, att på de allra flesta häradsting som hålles förekommer bara mål av den typ, som enligt propositionen skall kunna avgöras av tremannanämnd. I praktiken kommer därför den föreslagna reformen att medföra, att niomannanämnden i många fall försvinner, och när man får tremannanämnd i stället blir det, såsom utskottet säger, i stor utsträckning »omöjligt att i nämnden erhålla den person- och ortskännekod, som alltid betraktats som ett av häradsnämndens värdefullaste bidrag till rättsskipningen». Om man därför som jag håller styvt

på den gamla förnämliga häradsnämnden med dess djupa rötter i svensk tradition och tror på att nämnden alltså har något verkligt värdefullt att ge rättskipningen, då har man svårt att gå med på en sådan reform som föreslås i propositionen.

Jag vill ytterligare understryka, att den föreslagna reformen kan bli ett ännu allvarligare hot mot häradsnämnden än som framgår av vad jag nu sagt. Det är inte bara det, att nämnden krymper från nio till tre eller fyra. Reformen innebär också på visst sätt ett hot mot häradsnämndens existens i ett stort antal mål. För städernas del innebär ju nämligen förfarandet, att det allra största antalet brottmål skall kunna dömas av en enda domare utan vare sig nämnd eller andra jurister, och då ligger det ju rent logiskt närmast till hands att även domare på landet skall få samma möjlighet att sitta ensam.

Detta fastslår också rättegångskommittén i sitt betänkande. Och när kommittén stannar för att i alla fall bibehålla en liten tremannanämnd har kommittén endast det skälet för nämndens bibehållande i de mål varom här är fråga, att häradsnämnden har sådana traditioner, att man inte nu bör ifrågasätta att helt ta bort den i dessa mål. Men det är enligt min mening tydligt, att om man nu går med på att en domare i en stad får sitta ensam i det stora antalet brottmål, kan man inte i längden försvara en större organisation för landsbygdens del i samma mål. Av kommitténs ordalag synes också framgå att man syftar åt det hållet, fast man inte anser det lämpligt att komma fram med ett sådant förslag nu.

Jag tycker därför, att man redan nu skall säga klart ifrån, att man inte vill vara med om en sådan förenkling av domstolsorganisationen, som så småningom kan få de konsekvenser jag här dragit upp.

Däremot tycker jag — i likhet med utskottet — att vill man minska antalet jurister i städerna, kan man mycket väl göra det, bara man sätter dit en lekmanrepresentation i stället. I städerna finns det nu nämnd bara i de grova

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

brottmålen. Man skulle kunna låta nämnden medverka även i mindre grova brottmål, så vunne man i alla fall syftet att spara lagfaren personal. Med all sannolikhet kommer man att upptaga frågan om ökat lekmannainflytande i stadsdomstolarna vid den utredning om rådhusrätternas förstatligande som sedan länge är bebadad. Det är, tycker jag, ytterligare ett skäl för att man inte nu skall göra en så genomgripande förändring av rådhusrätternas domstolsorganisation, när vi i en snar framtid kan räkna med att få en utredning som just skall syssla med dessa frågor.

Att framhålla detta, herr talman, har varit motivet för mitt lilla anförande. Jag skall inte upptaga någon tvist med min vän herr Ahlkvist — jag har inte mitt namn under detta utlåtande och har därför ingen anledning att speciellt försvara det. Men jag fäste mig vid en detalj som herr Ahlkvist var inne på. Det gällde närmast när han återopade lagrådet, vilket han för all del med ganska stora skäl kunde göra; jag vill inte alls bestrida lagrådets kunnighet i denna fråga eller i någon annan på det juridiska området. Men jag måste bekänna att jag särskilt starkt fäste mig vid att förslaget avstyrkts förutom av Göta hovrätt, hovrätten för Västra Sverige och majoriteten av Stockholms rådhusrätts ledamöter (17 av 27) även av Föreningen Sveriges häradshövdingar och Föreningen Sveriges stadsdomare. Såvitt jag förstår måste Sveriges häradshövdingar och Sveriges stadsdomare vara speciellt sakkunniga på detta område och ha stor erfarenhet. För mig har i varje fall det betytt ganska mycket.

Det har sagts redan tidigare här i debatten, att det inte alltid är strafflatituderna för ett brott som avgör målets svårighetsgrad. Även på det området säger föreningen Sveriges stadsdomare att avgörande för ett brottmåls svårighetsgrad syntes vara tre moment, nämligen bevisprövningen, lagtolkningen och straffmätningen. Ett vart av dessa moment kunde konstitueras ett svårt mål, men erfarenheten gäve vid handen att svårigheterna oftast gällde bevisprövningen.

Är detta riktigt, vilket jag för min del tror att det är, befarar jag, herr talman, att det kan vara ganska riskfyllt att gå in för det förslag som finns i propositionen, eftersom ju större delen av brottmålen då kommer att avdömas av ensamdomare i rådhusrätterna och domare med liten nämnd i häradsrätterna.

Av vad jag här anfört, herr talman, torde det framgå att jag oreserverat avsluter mig till utskottets synpunkt.

I detta anförande instämde herrar *Nils Theodor Larsson* (bf), *Franzén* (bf), *Werner* (bf) och *Eliasson* (bf).

Herr LINDBLOM (fp):

Herr talman! Det kanske kunde anses vara nog talat i denna fråga. Det är ju inte så vanligt att betänkanden från första lagutskottet blir föremål för någon längre utläggning i kamrarna. Emellertid är detta förslag av så pass allvarlig beskaffenhet, att jag tror att det kan vara skäl att ägna detsamma nödig uppmärksamhet, och jag skall, herr talman, be att för min del få understryka en del grundsatser som har varit vägledande tidigare då de spörsmål har varit uppe till behandling, som nu är föremål för kammarens uppmärksamhet.

De ändringar i det processuella förfarandet, som det nu föreliggande förslaget innebär, är som bekant föranlett av en begäran från riksdagen 1950 om en utredning av vissa detaljbestämmelser i rättegångsbalken, varvid man skulle beakta de gjorda erfarenheterna under den tid det nya rättegångsförfarandet ägt rum. Såsom framgår av utskottsutlåtandet gjorde första lagutskottet vissa erinringar vid sin behandling av frågan 1950. Därvid betonades starkt att det icke kunde komma i fråga att rucka på de grundläggande principerna för den nya rättegångsordningen. Man framhöll att stor försiktighet och återhållsamhet måste iakttagas vid en revision, då nämligen de olika stadgandena stode i sådant sammanhang med varandra, att även en till synes obetydlig ändring kunde få vittgående, icke önskvärda konsekvenser. Den alltjämt pågående ut-

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

redningen har nu framlagt vissa ändringsförslag på skilda områden av processrätten.

Vad först gäller en utvidgad användning av institutet strafföreläggande har, såsom här tidigare anförts av herr Ahlkvist, 18-årsgränsen borttagits, så att även de unga personer, varom här är fråga, kan undgå att ställas inför domstol. Den nuvarande ordningen har inte tätt sig rimlig, då den kunde ge intryck av att man ville åstadkomma ett mera ingripande förfarande för minderåriga än för vuxna. Vidare föreslås att strafföreläggande i framtiden skall få avse fall med högst 40 dagsböter i stället för 20. I denna del är utskottet enigt om att tillstyrka propositionen.

När det sedan gäller förslaget om ändrade grunder för behandling av mindre brottmål i underrätt har utskottets majoritet icke ansett sig böra tillstyrka detta. I det förut omnämnda utlåtandet från första lagutskottet 1950 upptogs även frågan rörande omvandling av vissa tremansmål till ensamdomarbrottmål. Utskottet uttalade, att det vore tveksamt om någon ändring borde göras i reglerna om stadsdomstolarnas sammansättning. I vart fall, förklarade utskottet, borde ensamdomare ej äga ådöma frihetsstraff. Därest man önskar utvidga behörigheten för ensamdomare, ställes man inför svårigheterna att finna en domförhållsregel, efter vilken man kan sortera målen om ansvar för sådana brott, varå kan följa såväl böter som frihetsstraff.

Då i propositionen anvisas den lösningen, att ensamdomare skall äga handlägga *alla* sådana mål, om i det särskilda fallet svårare straff än böter ej ifrågakommer, erfordras därför förprövning från domarens sida, varigenom denne gör klart för sig huruvida det finns anledning att ifrågasätta svårare straff än böter eller ej. Då det torde vara lätt att skönja, om frihetsstraff kan ifrågasättas, har utskottet ansett att de betänkligheter, som i sådant hänseende kunde anföras mot denna lagregel, bör kunna skjutas åsido.

Med hänsyn till det starka ingrepp i

en persons liv, som göres genom en dom med frihetsstraff, har det varit naturligt att kräva att en sådan dom skall framgå som ett resultat av flera personers sinsemellan jämförda uppfattningar och värderingar. Vad som är särskilt betänkligt är att på ensamdomare överföra bevisprövning. En i rättegångsbalken antagen grundsats är nämligen att bevisprövning bör åvila antingen ett juristkollegium eller juristdomare jämte nämnd. Denna grundsats kom klart till uttryck vid rättegångsreformens genomförande. Såsom fru Gärde Widemar tidigare anfört uttalades vid det tillfället från departementschefens sida, att man måste betrakta en domstol med ensamdomare såsom alltför svag med hänsyn till de anspråk, som den fria bevisprövningen ställer på domstolen och ävenså vad gäller betydelsen för överrätterna av underrätternas bevisresultat.

Departementschefen uttalar sig för att i administrativ ordning erinra domstolarna om att beakta, huruvida mål av här ifrågavarande art med hänsyn till sådana särskilda förhållanden icke bör prövas av fullsutten rätt, oaktat ensamdomare respektive domare med tremansnämnd är behörig att upptaga målet. Den bristande överensstämmelsen mellan lagens ordalydelse och dess närmare angivna innebörd kan leda till tveksamhet om vad som faktiskt gäller, och det är att befara att domförhållsreglerna kommer att tillämpas olika i olika domstolar. Utskottsmajoriteten har ansett att starka betänkligheter föreligger att tillskapa en domförhållsregel som den här föreslagna och samtidigt genom allmänna uttalanden förklara, att den ej är avsedd att tillämpas i den utsträckning den enligt sin avfattning äger.

Utskottet delar departementschefens uppfattning, att den överensstämmelse, som f. n. upprätthålles mellan ensamdomare och tremansnämnd, bör bibehållas, men vill dock ge uttryck åt den meningen, att genom det framlagda förslaget de ojämförligt flesta brottmålen i häradsrätt kommer att handläggas med tre i stället för sju i nämnden. Även om herr Ahlkvist på denna punkt anfört

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

en avvikande mening, kan jag dock inte underlåta att framhålla att detta kommer att medföra en minskad person- och ortskännedom vid häradsnämnderna, vilken — som också tidigare har sagts här — av ålder har betraktats såsom varande ett av häradsnämndens värdefullaste bidrag till rättsskipningen.

Som motiv för den föreslagna ändringen har anförts behovet av att snabbar kunna avarbeta den avsevärda arbetsbalans, som uppstått i vissa större rådhusrätter. Någon utredning om storleken av denna arbetsbalans har icke anförts. Men även om den förefinnes har det synts utskottsmajoriteten, att man icke får taga en sådan sak till intäkt för en lagstiftning, som för hela landet skulle medföra en försämring av gällande ordning.

Herr Ahlkvist uppehöll sig i sitt anförande mycket vid häradsrätterna och tremansnämnderna. Jag vill för min del säga, att betänkligheterna mot förslaget inte så mycket gäller att det blir tremansnämnder utan främst riktar sig mot att det blir enmansdomstolar. Om man hade haft tremansnämnder även i rådhusrätterna, hade saken tett sig helt annorlunda, och om man endast hade tänkt på häradsnämnderna i detta sammanhang, hade ingen ändring behövt göras. Såvitt jag vet finns nämligen ingen arbetsbalans att avarbeta vid häradsrätterna, utan det är blott vid rådhusrätterna som man har svårigheter med en arbetsbalans. Jag vill instämma i vad en tidigare talare — det var visst herr Lodenius — här sade om att Stockholms stad nog får försöka ordna sitt problem på annat sätt än genom en försvagning av rättsskipningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! När jag satt här och lyssnade till herr Ahlkvists utomordentligt klarläggande, fullständiga och juridiskt synnerligen välmotiverade redogörelse för denna svåra lagstiftningsfråga och

hans starka motivering för reservationen, kom jag att tänka på hurusom det, som kammarens ledamöter säkerligen vet, någon gång tidigare har hänt, att jurister, som på nära håll har fått ta del av arbetet i ett lagutskott, i beundran över den stora skicklighet i lagstiftningens svåra konst, som någon lekman i utskottet visat, gett honom — det har varit mycket sällsynta fall — smeknamnet »justitierådet». Det är tydligt att första lagutskottet nu fått ett nytt justitieråd honoris causa.

Herr Ahlkvist har så fullständigt gått igenom frågan och motiverat reservationen och därmed propositionens ställningstagande, att jag egentligen inte har någonting i sak att tillägga. Jag har bara begärt ordet för att göra några små randanmärkningar i anslutning till vad de följande talarna har anfört.

Jag skulle då bara vilja särskilt understryka det förhållandet, att propositionen i den del som det här är fråga om — de flesta delarna av propositionen är ju inte under debatt — icke innebär någon principiell nyhet. Redan nu finns det ju två slags sammansättning av domstolarna i första instans: en större sammansättning för rådhusrätternas del med tre jurister och för häradsrätternas med en domare och fullsutten nämnd — detta gäller för svårare och vidlyftigare mål — och en mindre sammansättning av dessa domstolar med bara en jurist i rådhusrätt och domare med tremansnämnd i häradsrätt.

Det är här nu bara fråga om att ytterligare föra över ett antal mål från att behandlas av domstol med dess vidlyftigare sammansättning till den enklare proceduren. Därmed har man inte velat göra någon principiell åtskillnad, så att en ny grupp mål, som i fråga om arten skiljer sig ifrån dem som nu handläggs av domstol med enklare sammansättning, skulle hänföras dit. Den nuvarande gränsdragningen mellan de mål, som går till domstol med den ena eller den andra sammansättningen, är gjord efter straffskalorna, men straffskalorna i sin tur är icke gjorda med tanke på det processu-

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

ella förfarandet. Därför har det blivit så, att bland de mål, som nu måste behandlas av domstol i större sammansättning, finns det en hel del mål, som otvivelaktigt är lika enkla som de som nu handläggs av domstol i dess enklare form. Detta är fullt klart och vitsordas inte bara av den kommitté som har gjort utredningen utan av alla remissinstanser som har yttrat sig.

Här finns alltså ingen principiell skillnad i fråga om gränsdragningen. Det är fel när någon av de föregående talarna — jag tror att det var fru Gärde Widemar — sade att propositionen strider mot 1931 års principbeslut. Det gör icke propositionen. Den försöker bara att finna en väg att flytta över ett antal mål till behandling av domstolar med den enklare sammansättningen, alltså mål där det inte finns någon meningskiljaktighet om att de kan handläggas där. Svårigheten är av teknisk art och sammanhänger, som vad jag förut sade, med att gränsdragningen sker efter strafflagreglernas innebörd, som ju åsyftar något helt annat.

Här har funnits flera olika försök att göra denna gränsdragning. Herr Ahlkvist har också redogjort för dem. Kommittén hade ett förslag, som mötte erinringar i remissyttrandena. Motionärerna hade ett annat förslag, men det har de själva sprungit ifrån, ty de är nu reserverade för en annan linje. Propositionen slutligen hade ett tredje system. Jag tror att propositionens system är det enda som är praktiskt genomförbart utan att medföra några vådor för rättssäkerheten. Det går i korthet ut på att man gör en formell utvidgning, och den måste man då av lagtekniska skäl ta till ganska vidsträckt. Sedan låter man domstolen inom den räjongen bestämma vilka mål som är av den beskaffenheten, att de bör behandlas av domstolen i dess vidlyftigare sammansättning. Det beror på så många olikartade omständigheter, att det inte går att fånga in dem alla i en lagregel. Bevisföringens omfattning och svårighet är en sak, rättsfrågorna en annan. Det låter sig inte göra att precisera alla dessa omständigheter i en lagtext. Men skall

man verkligen därför, såsom majoriteten i utskottet har gjort, kasta yxan i sjön och säga att med hänsyn till dessa svårigheter kan vi inte åstadkomma det resultat, som ändå alla är ense om är praktiskt lämpligt? Det tycker jag inte att man borde göra, och jag kan inte förstå, varför man på vissa håll hyser sådana farhågor som man gör. Det är alldeles oriktigt att påstå, som jag tror att också fru Gärde Widemar gjorde, att systemet att låta domarna själva avgöra, om ett mål är svårare eller lättare, skulle vara främmande för vårt nuvarande system. Så förhåller det sig visst inte. Herr Ahlkvist själv påpekade, att vi i nya rättegångsbalken har en liknande bestämmelse i varje fall för civilmålens del. Jag kan komplettera detta med att säga, att i domsagostadgan finns den regeln, att vissa mål av generellt enklare typ kan handläggas av notarierna, men det står samtidigt att häradshövdingen skall hålla uppsikt över detta och att om ett mål, som formellt faller under notariens behörighet, i ett enskilt fall är av mera invecklad beskaffenhet t. ex. med hänsyn till bevisföringen, skall häradshövdingen inte låta notarien handlägga målet utan själv övertaga detsamma.

Vad som nu föreslås i propositionen är alltså ett förfaringssätt, som har sin motsvarighet i redan nu gällande bestämmelser, och jag är för egen del övertygad om att vi med fullt förtroende kan överlämna denna fråga till våra domare. För dem är det ju angeläget, om ett mål anses besvärligt, att få den största möjliga trygghet i avgörandet genom att ha flera meddomare att rådföra sig med. Det är alldeles naturligt och kan givetvis understrykas i de tillämpningsföreskrifter till lagen, vilka enligt propositionens förslag skall utfärdas.

Att propositionens förslag skulle kunna utgöra någon fara för rättssäkerheten är alltså en oerhörd överdrift, och efter vad jag redan anfört kanske jag inte behöver säga mer om den saken än att propositionens förslag om gränsdragningen i denna svåra lagtekniska fråga är det förslag, om vilket ett enhälligt lagråd har samlat sig.

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSOON (s):

Herr talman! Jag skall inte taga upp de juridiska synpunkter, som kan läggas på denna fråga, ty jag är lika litet som reservanterna jurist. Och om jag så sutte i första lagutskottet hela min återstående levnad, hade jag inte några förutsättningar att bli kallad »justitieråd». Vad jag vill giva uttryck för är endast några funderingar, som kan uppstå i en lek-mans hjärna, när man söker sätta sig in i dessa frågor.

För det första har jag svårt att förstå, varför det skall vara en så väsentlig skillnad mellan häradsrätt och rådhusrätt i detta avseende. Jag frågar mig om det kan anses, att en domare vid en rådhusrätt är skickligare och mera omdömes-gill än en domare vid en häradsrätt, eftersom den senare vid bedömande av sådana mål, som det här är fråga om, vid sin sida måste ha två nämndemän, under det att en domare vid rådhusrätt anses kunna bedöma dessa mål alldeles själv.

Mina funderingar går sedan vidare. Det ter sig då för mig, som om det borde vara ett utomordentligt ansvar för en ensam domare att utmäta straff, även om detta, såsom justitieministern förutsätter, skall utgå med endast böter. Att avgöra vilka mål som lämpar sig för enmans-domstol eller ej, torde inte heller vara lätt för en ensam domare. Visserligen skall enligt förslaget förfarandet med enmansdomare gälla endast s. k. relativt enkla mål, men det kanske inte alltid är så lätt att på förhand avgöra, om ett mål verkligen är enkelt eller ej. Inte så sällan visar det sig att ett mål, som kanske till en början ser enkelt ut, under förhandlingens gång krånglar till sig rätt avsevärt. Ett erkännande vid polisförhör kan tagas tillbaka — jag vet att det förekommer inte så sällan — och då kan det vara vanskligt för en ensam domare att avgöra var sanningen ligger, där kanske påstående står mot påstående. Nog tycker jag att det skulle vara en fördel för domaren att ha någon att råd göra med om målet. Jag tror också att domarna själva skulle sätta värde på det.

Vid ärendets behandling i utskottet har deltagit fyra jurister, därav två domare. Den ene av dessa har sin erfarenhet från en rådhusrätt och den andre från en häradsrätt. Ingen av dem har velat gå med på en utvidgning av den grupp mål, som skall avgöras av tremansnämnd, respektive enmansdomstol. Jag har fäst mig mycket vid de erfarenheter de haft att berätta i utskottet, och då mitt lek-mannaförstånd också säger mig, att vissa faror för såväl målsägare, där sådan finns, som åtalade kan vidlåda en sådan anordning som här är föreslagen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Reservanternas ärade talesman nämnde, att reservanterna sett denna fråga uteslutande såsom en praktisk fråga. Jag skulle vilja deklarerar, att för mig som lekman har de praktiska synpunkterna varit avgörande vid frågans behandling i utskottet, men likväl har jag följt majoriteten.

Det förefaller mig vara tämligen ovedersägligt att bevisprövningen för en ensamdomare i många fall måste vara en mycket vansklig sak. Jag tänker därvid inte bara på de allt talrikare trafik-målen, som ofta är mycket komplicerade och som blir allt mera komplicerade och i vilka, såsom fru Sjöström-Bengts-son sade, ofta påstående står mot påstå-ende. Jag tänker också på åtskilliga andra mål, som är mycket svårbedöm-bara. Nog förefaller det som om det skulle vara mycket gagneligt för rätts-skipningen, om avgörandena i sådana mål inte vilade på endast en persons omdöme utan domaren vid sin sida hade även andra erfarna och kunniga per-soner, som han kunde råd göra med. Jag har talat med åtskilliga domare om den saken, och de har uttalat samma me-ning. Även i enkla mål, säger man, är en sådan ordning önskvärd. De enkla målen kan bli ganska komplicerade, och de kan vara mycket betydelsefulla för parterna. Jag skulle vilja understryka — vilket även gjorts tidigare i dag —

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

önskvärdheten av att vi inte gör avkall på den grundläggande regeln i rättegångsbalken, att bevisprövningen skall åvila ett juristkollegium eller också en juristdomare med nämnd.

Det har också under diskussionen från ett par håll sagts, att meningen vore, att mål, som är av mera omfattande och besvärlig art och där det krävs en mycket omfattande bevisprövning, skulle handläggas av fullsutten rätt i trots av att ensamdomare respektive domare med tremansnämnd skulle enligt propositionen få behörighet att handlägga dessa mål. Jag vill emellertid understryka, att en så dunkel domförhållningsregel naturligtvis gärna leder till olika tolkningar och olika tillämpningar. Det blir på detta område lätt en förbistring inom rättsväsendet, som inte kan vara till gagn. Jag skulle också vilja tillägga, att en lagstiftning, där lagtexten säger ett men man förutsätter att tillämpningen i många fall skall bli någonting helt annat, inte kan betraktas som exemplarisk.

Herr Lindblom nämnde att vad som enligt propositionens tillskyndare mest talade för Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt är besparingssynpunkterna och rationaliseringssträvandena. Man menar alltså, att det nuvarande systemet arbetar alltför långsamt och att det blir alltför dyrbart. Man vill införa ett enklare system, som arbetar snabbare, så att man snart nog kan avverka den arbetsbalans, som det här talats om. Detta är ju ett vackert och lovvärt syfte, och det är praktiska synpunkter, som jag har mycket stor respekt för. Men jag vill också understryka, att strävandena att nå detta syfte inte får leda till en försämrad rättsskipning. Det är dock ett mycket kraftigt ingrepp, som här föreslås. Förhållandena kommer på detta område att ändras mycket väsentligt, om förslaget bifalles. Det har sagts att 90 procent av tremansdomarmålen skulle överflyttas till ensamdomare. Jag vet inte om siffran är riktig — det har ju tvistats om den saken — men det har ju också sagts att mer än hälften av brottmålen vid häradsrätterna skulle komma att handläggas av tremansnämnd

i stället för sjuhälsnämnd. Det är ju ett mycket kraftigt ingripande. Det betyder att den person- och ortskännet, som de stora nämnderna representerar, kommer att minskas avsevärt, och detta är naturligtvis ett minus.

Det är självfallet mycket önskvärt om man kan förenkla och förbilliga rättsväsendet, men jag tror att den mycket omfattande reform som här föreslås nog bör prövas i ett större sammanhang. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till vad utskottsmajoriteten sagt på denna punkt. Den framhåller att det vore önskvärt att i samband med rådhusrätternas förstäljande uppta denna fråga till prövning.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag beklagar att justitieministern anser utskottsmajoritetens farhågor för rättssäkerheten överdrivna.

Justitieministern gjorde samma jämförelse som herr Ahlkvist och de övriga reservanterna med förfarandet i civilmål. Som jag redan tidigare påpekat, haltar den jämförelsen betydligt, ty i de civilmål som prövas av ensamdomare, där alltså huvudförhandlingen sker i omedelbart samband med förberedelsen, får någon egentlig bevisprövning inte förekomma.

Justitieministern frågar, varför inte domarna skulle kunna bedöma, om målen är av den beskaffenhet att de bör avgöras av ensamdomare eller av tremansdomstol. Till det skulle jag vilja säga, att domarna naturligtvis är angelägna att avverka så många mål som möjligt. I en domstol med stor arbetsbalans försöker man helst klara en sak själv, utan att anlita sina kolleger, som också är mycket strängt upptagna med att minska arbetsbalansen. Den föreslagna regeln innebär en uppmjukning, som nästan skulle tvinga dem eller i varje fall göra att de lättare faller undan för den press de utsättes för att själva ta på sig handläggningen av mål, som de egentligen anser att tremansdomstol borde avgöra.

Ang. utvidgning av ensamdomares behörighet m. m.

Man har för övrigt inom domstolsväsendet ganska dålig erfarenhet av administrativa föreskrifter. I domsagostadgan finns den bestämmelsen, att tingsnotarie ej bör handlägga vidlyftiga mål, men den bestämmelsen tillämpas så gott som aldrig, utan tingsnotarien får i själva verket handlägga alla mål där han är formellt behörig.

Jag vidhåller den uppfattning jag tidigare gjort mig till tolk för, och jag anser att farhågorna är mycket väl grundade för att den i propositionen föreslagna reformen skall leda till minskad rättssäkerhet.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Måhända är det förmått att blanda sig i debatten mellan utskottsmajoritet och reservanter i denna fråga, men jag skall inte bli mångordig.

Jag förstår mycket väl justitieministerns uppfattning i frågan; det är önskvärt och angeläget att förenkla rättsprocedurerna. Men jag är också starkt medveten om att rättskänslan och rättsmedvetandet hos vårt folk nog är så konstruerade, att man i detta avseende bör gå fram med ytterst stor försiktighet. Om en dom avkunnas av ensamdomare, ligger det ju närmare till hands för de rättsökande parterna och för allmänheten att befara godtycke än om ett kollegium avkunnat domen. Inte heller en domare är ju mer än människa.

Naturligtvis skall man eftersträva förenklingar i rättsväsendet, men jag undrar om man inte därvid bör söka sig fram efter andra linjer. Jag tror att det är alltför vanskligt att gå den vägen, att man i större och större utsträckning ökar befogenheten för enskild man i rättskipningen; jag säger detta med all respekt för vår högt aktade domarkår, men jag betonar än en gång att även domarna bara är människor.

Jag tar till orda för att göra dessa allmänna reflexioner på den grund att jag vid det här laget har en snart 30-årig erfarenhet från en häradsrätt; jag tycker att det ger mig rätten att säga dessa få ord.

Sedan jag läst igenom proposition

och utskottsutlåtande finner jag, även om det kan hända att utskottsmajoriteten i ett och annat avseende gått litet väl långt i sin argumentering, mest för enligt med mina synpunkter att yrka bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ahlqvist begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes herefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 54.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till annat sammanträde.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 108) med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m.; samt nr 318, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition (nr 210) angående statsgaranti för lån till hantverks- och småindustri samt i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående småföretagens kreditfrågor.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för

morgondagens sammanträde jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 33—38 samt bankoutskottets utlåtanden nr 27, 28, 30 och 32 skulle i angiven ordning uppföras näst efter statsutskottets memorial nr 154 ävensom andra lagutskottets utlåtande nr 42 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 57 och 58 i nu nämnd ordning sättas sist.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 21.17.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 26 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av särskilda utskottet i dess memorial nr 9 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må — med avslag å vad i motionerna II: 591 samt I: 489 och II: 628 härutinnan hemställts — godkänna förslaget att statsbidraget till kommunernas kostnader för frivilliga medhjälpare bestämmes för varje vårdfall till 10 kronor för första och 5 kronor för varje följande månad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av vad i motionerna II: 591 samt I: 489 och II: 628 härutinnan hemställts, godkänt förslaget att ersättningen till frivilliga medhjälpare bestämmes till 10 kronor per vårdfall och månad samt att

kommunerna härför blir berättigade till statsbidrag med samma procentsats som för övriga ersättningsberättigande kostnader.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 50.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 505, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 79 ja och 117 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 158 ja och 167 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Ang. lantbruksnämndernas utrustningsanslag.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 155 och 156 samt memorial nr 157.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 17, angående uppskov med behandlingen av vissa motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 151, i anledning av väckta motioner om vissa anslag för en rådgivande folkomröstning angående beslutande folkomröstning;

nr 152, angående väckta motioner om anställande vid de rättspsykiatriska undersökningsstationerna av socialassistenter m. m. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1954/55 till avskrivning av nya kaptalinvesteringar; och

nr 154, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 33, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lantbruksnämnderna, till Producentbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk, till Kostnader för utbetalande av producentbidrag samt till Bidrag till jordbrukets rationalisering jämte i ämnena väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet avfattet sin hemställan, i särskilda med A 1—A 6 och B betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkterna A 1—A 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten A 4.**Ang. lantbruksnämndernas utrustningsanslag.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Lantbruksnämnderna: Utrustning för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

I motionen I:124 av herr *Svedberg, Erik*, hade hemställts, utom annat, att ifrågavarande anslag måtte uppräknas med 45 000 kronor till 95 000 kronor.

I de likalydande motionerna I:251 av herr *Eskilsson* m. fl. och II:336 av herr *Hæggbloom* m. fl. hade hemställts, utom annat, att riksdagen måtte till Lantbruksnämnderna: Utrustning för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 30 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionen I:124, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag i förevarande del å motionerna I:251 och II:336, till Lantbruksnämnderna: Utrustning å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 75 000 kronor.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Franzén* och *Mossberger* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I:124 samt I:251 och II:336, såvitt nu vore i fråga, till Lantbruksnämnderna: Utrustning å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 50 000 kronor.

Herr FRANZÉN (bf):

Herr talman! Under denna punkt har herr Mossberger och jag avgivit en reservation.

Ang. lantbruksnämndernas utrustningsanslag.

Det förhåller sig på det sättet att lantbruksstyrelsen när det gäller de föregående punkterna har begärt betydligt högre anslag än departementschefen har gått med på. Utskottet har i stort sett inte velat öka de belopp som Kungl. Maj:t föreslagit, men när det gäller anslaget till lantbruksnämndernas utrustning, vartill lantbruksstyrelsen begärt ett avsevärt högre anslag än under innevarande budgetår, har Kungl. Maj:t föreslagit en ökning, nämligen från 30 000 till 50 000 kronor, tydligen därför att det ansågs rätt angeläget att utrustningen här kompletterades. Utskottsmajoriteten har emellertid föreslagit en ytterligare höjning av anslaget till 75 000 kronor.

Vi reservanter menar att det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet gott kan räcka till, eftersom de förslag till ökning av antalet tjänster och även av anslaget till omkostnaderna, som lantbruksstyrelsen har framställt, inte har biträttits av Kungl. Maj:t och utskottet. Vi anser det under sådana förhållanden vara felaktigt att ytterligare öka det ifrågavarande anslaget från 50 000 kronor till 75 000 kronor som utskottsmajoriteten föreslår.

Jag har med dessa ord bara velat motivera, varför vi har reserverat oss, och ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Med hänvisning till utskottets motivering ber jag att få yrka bifall till dess hemställan.

Den fråga som här behandlas avser höjning av anslaget till lantbruksnämndernas utrustning. Hittills har denna varit i knappaste laget, framför allt vad det gäller den utrustning som tjänstemännen måste ha för att kunna fullfölja de arbetsuppgifter som förelagts dem. Det har till och med gått så långt i knappheten, att den ena lantbruksnämnden har fått låna avvägningsinstrument från den andra. Därför har utskottet ansett att här har förebragts så starka skäl för en höjning att denna varit nödvändig.

Med hänvisning därtill ber jag som

sagt att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Franzén säger att reservationen innebär ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag på 50 000 kronor under denna punkt. Det är också riktigt att utskottets majoritet har höjt beloppet med 25 000 kronor. Vi menar inte att vi vill vägra lantbruksnämnderna dessa pengar om de behövs, men vi menar att det inte för dagen är klarlagt att så stort belopp erfordras. Kungl. Maj:t har ju höjt fjolårets anslag, som var 30 000 kronor, med 20 000 kronor, och så kommer utskottets majoritet och ökar på det med ytterligare 25 000 kronor, utan att man har förvissat sig om att detta absolut behövs. I utskottet sades det visserligen efter någon utredning att det förelåg vissa behov av utrustning, men det blev väl inte klarlagt absolut, hur stort belopp som behövdes.

Jag tror för min del, att om vi nu ökar anslaget med ytterligare 25 000 kronor till 75 000 kronor, så kommer utskottet kanske nästa år och säger, att nu har man fått så mycket pengar och köpt så mycket instrument, att nu måste vi öka antalet tjänstemän för att kunna till fullo utnyttja instrumenten. Detta skulle inte alls förvåna mig. Jag förmodar att Kungl. Maj:t har provat denna fråga, och lantbruksstyrelsen har absolut säkert inför Kungl. Maj:t förebragt precis samma motivering som inför utskottet. Har Kungl. Maj:t provat frågan så sent som för några månader sedan, tror jag inte att det finns någon anledning för utskottet att nu höja anslaget med ytterligare 25 000 kronor.

Här skulle vara ett tillfälle för jordbruksministern att hjälpa till att försvara Kungl. Maj:ts förslag. Så skedde i fråga om anslaget till Weibullsholm, och det vore kanske på sin plats att hjälpa till även här.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Eriksson* (s).

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Den anslagsökning som här ifrågasättes avser ju ett engångsanslag, och orsaken till att utskottsmajoriteten har varit med om denna höjning är, att vid den föredragning, som förekom inom jordbruksutskottet och där överdirektör Wetterhall var närvarande, påpekades just den brist på utrustning som var rådande. Man måste väl ändå fråga, om det kan vara nödvändigt med det stora besparingsnit som reservanterna här visar, vilket skulle kunna resultera i, att de tjänstemän som är anställda i lantbruksnämnderna inte kan fullfölja sina arbetsuppgifter på grund av brist på nödvändig utrustning.

Herr FRANZÉN (bf):

Anslaget här har tidigare varit 30 000 kronor, men med tiden har materielen blivit bristfällig. Beloppet räckte ändå till något, och här har ju departementschefen höjt till 50 000 kronor utan att det skett någon ökning av personalen. Sedan höjer utskottsmajoriteten anslaget med ytterligare 25 000 kronor, fortfarande utan någon utökning av personalen. Det är detta som reservanterna tycker är orimligt.

Jag yrkar än en gång bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den av herrar Franzén och Mossberger vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Franzén begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Anslag till jordbrukets rationalisering.

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 33 punkten A 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av herrar Franzén och Mossberger vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkten A 5.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten A 6.

Anslag till jordbrukets rationalisering.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 13 600 000 kronor.

I motionen I:124 av herr Svedberg, Erik, hade hemställts, såvitt nu var i fråga, att berörda anslag måtte uppräknas med 4 492 685 kronor till 18 092 685 kronor.

I motionen II:156 av herrar Widén och Rimås hade framställts ett yrkande av innebörd att ramen för bidrag från ifrågavarande anslag skulle i enlighet med av Kungl. Maj:t framlagt förslag fastställas till 17 000 000 kronor samt att för ändamålet — med hänsyn till förefintliga reservationer å anslaget — skulle anvisas ett formellt belopp av 100 kronor, dock att anslaget samtidigt skulle ges karaktären av förslagsanslag.

I de likalydande motionerna I: 251 av herr Eskilsson m. fl. och II: 336 av herr Hæggbom m. fl. hade hemställts, utom annat, att riksdagen måtte till Bidrag till jordbrukets rationalisering för bud-

Anslag till jordbrukets rationalisering.

getåret 1954/55 anvisa ett reservationsanslag av 11 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 124, såvitt nu vore i fråga, II: 156 samt i förevarande del I: 251 och II: 336 till Bidrag till jordbrukets rationalisering å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 13 600 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Näslund*, *Nord*, *Antby*, *Svensson* i Ljungskile och *Mårtensson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 251 och II: 336, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionen II: 156 och med avslag i förevarande del å motionen I: 124, dels till Bidrag till jordbrukets rationalisering å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 100 kronor, dels medgiva, att under budgetåret 1954/55 finge beviljas statsbidrag från nyssnämnda anslag å tillhoppa högst 17 000 000 kronor;

b) av herrar *Eskilsson* och *Eliasson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionen II: 156 samt med bifall till motionerna I: 251 och II: 336, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag i förevarande del å motionen I: 124 till Bidrag till jordbrukets rationalisering å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 11 000 000 kronor.

Herr NÄSLUND (fp):

Herr talman! Vid denna punkt har jag och några andra ledamöter av utskottet avgivit en reservation, som avviker från

Kungl. Maj:ts förslag i det avseendet, att vi med hänsyn till de stora reservationer som finns inte vill anvisa några pengar för detta ändamål under nästa budgetår men fastställa ramen för statsbidraget till 17 miljoner kronor såsom Kungl. Maj:t har begärt.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Jag har tillsammans med herr Eliasson fogat en reservation till denna punkt, och jag ber att få motivera den med några få ord.

Jag vill då först deklarerat, att det inte råder någon meningsskiljaktighet mellan oss reservanter och utskottets majoritet angående betydelsen av den rationaliseringsverksamhet som ifrågavarande anslag gäller. Men även om de åtgärder av olika slag som vidtagits av statmakterna fyller en mycket stor uppgift när det gäller att befrämja jordbrukets rationalisering, kan man inte bortse från det faktum, att de största framstegen har vunnits genom jordbrukarnas egna insatser. Ingen som har praktisk erfarenhet av jordbruk vill för den skull undervärdera de statliga insatserna på detta område. De har ofta varit förutsättningen för den mekanisering, varmed jordbrukarna sedan kompletterat den statliga rationaliseringsverksamheten.

Herr Näslund nämnde, att det har uppkommit mycket stora reservationer på detta anslag. De har uppstått på grund av den anslagsteknik som råder och den rytm som utmärker lantbruksnämndernas arbete. Sålunda utgjorde reservationerna vid innevarande budgetårs början styvt 41 miljoner kronor, vilket är ungefär 5 miljoner mera än motsvarande reservationer ett år tidigare. De stora reservationerna beror på att de arbeten vartill anslagen har beviljats — dikning, betesförbättring, stenröjning, förbättring av ekonomibyggnader och sådant — inte kommer till stånd lika snabbt som anslagen beviljas. Det förflyter i regel lång tid mellan den tidpunkt, när anslaget beviljas, och den tid-

punkt, när det beräknade arbetet kommer till utförande. På grund härav har nettoutgiften för ändamålet inte under något förutvarande budgetår uppgått till mer än 10,3 miljoner kronor. Dessutom kommer anslagen inte att bli utnyttjade till fullo beroende på att det kan uppstå förhinder av olika slag. Kostnadsstegringen under de sista åren har t. ex. medfört, att många företag, som planlagts när arbetet var betydligt billigare, ännu inte kommit till utförande, eftersom kostnaderna nu ter sig orimligt höga. Vid en föredragning inför jordbruksutskottet anfördes sålunda, att en stor del av de projekterade arbetena, särskilt beträffande avdikning och nyodling i Norrland, inte kommit till utförande. Kostnaderna har nämligen blivit så mycket större än de ursprungligen beräknade, att intressenterna dragit sig, innan arbetet har satts i gång.

På grund av dessa omständigheter uppstår det varje år en behållning på de beviljade anslagen, vilken återgår till statskassan och sedan kommer till användning under ett kommande budgetår. Man kan förmoda att ju större reservationerna på anslaget blir — ökningen var som sagt ungefär 5 miljoner kronor från 1951/52 till 1952/53, och ju längre tid som förflyter sedan anslagen ursprungligen beviljades, desto större kommer de återgående beloppen att bli.

Lantbruksstyrelsen hade beräknat den odisponerade behållningen för nästa budgetår till 2,7 miljoner kronor, men jordbruksministern ökade denna summa till 3,4 miljoner kronor. På grund av de omständigheter, som jag nyss angav, anser vi reservanter att även denna beräkning är hållen i underkant. Till den yttre rationaliseringen har Kungl. Maj:t sålunda beräknat 1,5 miljoner kronor under nästa budgetår, men hittills har för detta ändamål inte under något budgetår anvisats högre belopp än ungefär 775 000 kronor. Nu väntar vi på nya beslut om den yttre rationaliseringen, och i avvaktan härpå är det väl knappast troligt att medelsåtgången för detta ändamål kommer att ökas så väsentligt.

Allt som allt har vi den uppfattningen,

Anslag till jordbrukets rationalisering.

att det borde vara möjligt att ytterligare minska rationaliseringsanslaget, utan att minskningen behöver inverka menligt på verksamhetens omfattning under nästa år. Vi har räknat med en större återströmning av ej utnyttjade medel, och dessutom kan ju, herr talman, en viss knapphet på anslag kanske vara till fördel för en noggrannare behovsprövning.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation av herr Eliasson och mig som är fogad till utskottets utlåtande på denna punkt.

Herr JONSSON, JON, (s):

Herr talman! Varje år, när denna fråga kommer upp, diskuteras om anslaget till jordbruksrationalisering och användning av de reservationer som finns. Nu vet var och en, i varje fall de som deltagit i utskottsbehandlingen av denna fråga, att dessa reservationer är bundna och inte utan särskilt beslut av riksdagen kan tas i anspråk. Enligt de uppgifter vi har fått i en promemoria från lantbruksstyrelsen var av de 17 miljoner kronor, som anslogs för föregående budgetår, den 1 juli i fjol 240 000 kronor icke disponerade. Emellertid är det så, att dessa 17 miljoner kronor visserligen inte var helt utbetalade men ändå genom olika beslut av lantbruksnämnderna bundna och måste utbetalas, därest de företag som de knutits till kommer till utförande. Jag skulle tro, att om man fattade ett beslut i övensstämmelse med de av herr Eskilsson här framförda synpunkterna och anslag 2,6 miljoner kronor mindre än vad Kungl. Maj:t föreslår och utskottsmajoriteten är beredd att anvisa, kommer detta att betyda att lantbruksstyrelsen får 2,6 miljoner mindre att röra sig med, ty, som sagt, de reservationsanslag, som man talar om, är bundna genom olika beslut och därför icke disponibla vare sig för lantbruksstyrelsen eller lantbruksnämnderna. Även om man genom särskilda beslut i riksdagen senare skulle kunna öka på dessa 2,6 miljoner kronor, kommer det att ske en rubbning i planläggningen av arbetet, ty lantbruksstyrelsen

Anslag till jordbrukets rationalisering.

och lantbruksnämnderna måste planlägga arbetet med hänsyn till de medel som står till förfogande.

Jag har fått uppgifter från lantbruksstyrelsen om hur det står till för närvarande. Den räknar med att under innevarande budgetår skall användas för den yttre rationaliseringen ungefär 1,1 miljoner kronor samt för den inre rationaliseringen i runt tal 15,9 miljoner kronor. De förslag, som lantbruksnämnderna har kommit fram med och vill söka genomföra, rör sig om 19,2 miljoner kronor. På grund av att anslag inte stått till förfogande måste sålunda lantbruksstyrelsen till ett annat år uppskjuta en del projekt, som lantbruksnämnderna har velat genomföra i år. Om man antar det av herr Eskilsson förordade förslaget kommer lantbruksnämnderna att få mindre att röra sig med.

Sedan övergår jag, herr talman, till att säga några ord om den av herr Näslund m. fl. anförda reservationen. Den innebär ett principiellt förslag, nämligen att det skall bli *förslagsanslag* i stället för *reservationsanslag*. Jag har ingenting emot detta, vilket jag också uttryckte när vi behandlade frågan i fjol, då det förelåg en framställning om saken från lantbruksstyrelsen. Eftersom emellertid såväl statskontoret som riksräkenskapsverket kraftigt kritiserade förslaget, lade Kungl. Maj:t inte fram det utan bibehöll den nuvarande formen.

Men om man ser efter vad herr Näslunds reservation går ut på, finner man att däri föreslås att riksdagen skall *anvisa* ett förslagsanslag av 100 kronor och därtill säga, att lantbruksnämnderna skall få använda tillhoppa 17 miljoner kronor. Det har talats om att den första juli i år kommer att finnas en liten reserv på några tusental kronor från föregående år. Men, herr talman, om man anvisar bara 100 kronor och därtill räknar med några tusental i reservation ifrån det nu löpande budgetåret, måste väl de pengar som fattas — det gäller ju nära 17 miljoner kronor — tagas någonstans. Om de inte är anvisade i riksstaten, och det blir de inte, om riksdagen anslår endast 100 kronor, måste de skaf-

fas på annat sätt, t. ex. genom upplåning. Det skulle vara intressant att höra, hur reservanterna tänker sig att pengar skall ställas till förfogande bara på grund av att man här ändrar på rubriken, så att man i stället för reservationsanslag beslutar ett förslagsanslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Näslund*, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Eskilsson*, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan godkänna det förslag, som innehölls i den av honom och herr *Eliasson* vid utlåtandet anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Näslunds* yrkande.

Herr *Eskilsson* äskade emellertid votering även om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets utlåtande nr 33 punkten A 6 antager bifall till herr *Näslunds* yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Eskilssons yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 33 punkten A 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinnes Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av herrar Eskilsson och Eliasson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 34, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Hushållningssällskapen samt till Bidrag till särskilda utbildningskurser jämte i ämnena väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Om anslag till utbildningskurs för hemkonsulenter.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning samt med avslag å motionerna I: 367 och II: 477, i förevarande del, samt å motionen II: 337 till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 800 kronor.

I de likalydande motionerna I: 367, av herr Näslund m. fl., och II: 477, av herr Svensson i Ljungskile m. fl., hade hemställts, utom annat, att medelsanvisningen till särskilda utbildningskurser måtte uppräknas med 68 500 kronor.

I motionen II: 337, av herr Hæggbloom och fru Boman, hade hemställts, att riksdagen måtte — under uttalande att en utbildningskurs för hemkonsulenter borde komma till stånd under budgetåret 1954/55 — till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser anvisa ett reservationsanslag av 128 800 kronor.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar Eskilsson och Hæggbloom ansett, att utskottets uttalande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 367 och II: 477, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionen II: 337, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 128 800 kronor.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Som kammarens ledamöter finner, har herr Hæggbloom och jag fogat en reservation till detta utskottsutlåtande, i vilken vi förordar bi-

Om anslag till utbildningskurs för hemkonsulenter.

fall till lantbruksstyrelsens förslag om en särskild utbildningskurs för hemkonsulenter under nästa budgetår.

När hemkonsulentbefattningarna mer allmänt inrättades i vårt land genom riksdagens beslut 1938, ansågs det nödvändigt att innehavarna av de nya tjänsterna fick en viss specialutbildning utöver den grundläggande utbildning som de fått för annan verksamhet. Förden skull anordnades särskilda utbildningskurser genom lantbruksstyrelsens försorg under 1938, och en liknande kurs har sedan även hållits 1946. Kurserna pågick under två respektive tre månader, och eleverna undervisades i sådana ämnen, som de behövde få ökade insikter i för att kunna fullgöra sin upplysnings- och undervisningsverksamhet bland landsbygdens kvinnor. Nu är emellertid avgången inom hemkonsulentkåren ganska stor, och därför är det f. n. ett stort antal hemkonsulenter, som inte haft tillfälle att delta i någon av de föregående kompletteringskurserna. Den senaste hölls som sagt för åtta år sedan, och lantbruksstyrelsen anmäler nu i sina anslagsäskanden, att tio av de hos hushållningssällskapen anställda hemkonsulenterna icke har genomgått sådan kurs, som egentligen fordras för kompetensförklaring. Lantbruksstyrelsen vill därför anordna en utbildningskurs under nästa budgetår, till vilken som elever skulle antas dels redan utnämnda hemkonsulenter, dels också yngre lantbrukslärarinnor, som ämnar ägna sig åt konsulentverksamhet.

Det är uppenbart, att utbildningen av lärarkrafter på det husliga området f. n. kämpar med mycket stora svårigheter. De vidtagna åtgärderna på detta område svarar inte alls mot behovet. Det får vi belägg för undan för undan, inte minst ute på landsbygden. För bara några veckor sedan diskuterade vi samma problem vid behandlingen av åttonde huvudtiteln. Frågan om yrkesutbildningen på det husliga området har varit föremål för flera utredningar, men dessa har inte hittills lett till några positiva resultat.

Lantbruksstyrelsens förslag om en kompletteringskurs avvisas nu av både

jordbruksministern och jordbruksutskottet utan egentligen någon annan motivering än en hänvisning till det statsfinansiella läget. Jordbruksutskottet har hittills i allmänhet varit kallsinnigt gentemot förslag om höjda anslag, och därför har utskottet även på denna punkt gått på avslagslinjen. När vi kommer litet längre fram på dagens föredragningslista, får vi dock tillfälle att bevitna en annan inställning från jordbruksutskottets sida till krav på högre anslag.

Jag anser emellertid, att vi här har ett område, där man skulle kunna visa litet större generositet. De 28 000 kronor, som den föreslagna kompletteringskursen skulle kosta, är enligt min mening väl använda pengar.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, som innebär en höjning av det av Kungl. Maj:t föreslagna och av utskottsmajoriteten tillstyrkta anslaget med 28 000 kronor.

I detta anförande instämde fru *Svensson* (bf) och herr *Arrhén* (h).

Herr **TJÄLLGREN** (bf):

Herr talman! Efter den skrivning, som utskottet har presterat, hade vi trott, att motionärerna skulle känna sig tillfredsställda och nöjda, men så tycks inte vara förhållandet.

Det anslag, som herr Eskilsson nu pläderar för skall höjas utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, gäller bidrag till särskilda utbildningskurser för hemkonsulenter. Utskottet är överens med motionärerna om att det är mycket viktigt att ett tillräcklig antal hemkonsulenter finns att tillgå i landet, särskilt då för hushållningssällskapen. Men på grund av vad som har förekommit har utskottet ansett, att det kunde vara tillräckligt med att riksdagen nu fäster Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på denna fråga och uttalar en förhoppning om att Kungl. Maj:t »så snart förhållandet det påkallar och medger framlägger förslag i ämnet för riksdagen».

Efter den skrivningen hade vi, som sagt, trott att motionärerna skulle vara

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

belåtna, men då de inte är det, kan vi ingenting mer göra däråt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herrar Eskilsson och Hæggbloom vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Eskilsson och Hæggbloom vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 25.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 35, med an-

ledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Nötboskapsavelsns befrämjande: Understöd åt kontrollföreningsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 36, med anledning av Kungl. Maj:s proposition angående anslag till Jordbrukarungdomens förbund för budgetåret 1954/55 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 97 gjorda framställning ävensom motionerna I: 425 och II: 543, I: 455 och II: 580, I: 546 och II: 581 samt I: 457 och II: 579,

1) godkänna de förslag rörande organisationen av den statsunderstödda klubbverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets område m. m., vilka utskottet förut i utlåtandet angivit;

2) å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Bidrag till Jordbrukarungdomens förbund ett anslag av 225 000 kronor;

b) till Bidrag till viss lokal klubbverksamhet ett anslag av 100 000 kronor;

c) till Bidrag till ungdomsverksamhet på skogsbrukets område ett anslag av 85 000 kronor;

B. att motionerna I: 250 och II: 323 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herr *Widén*, vilken ansett, att i utskottets utlåtande bort å angiven plats tillfogas följande mening:

»Då den ovan nämnda i propositionen 1954:156 utlovade utredningen gäller eventuellt stöd åt ungdomsvårdande

Anslag till Jordbrukarungdomens förbund m. m.

verksamhet, bedriven av politiska ungdomsorganisationer, anser utskottet att i avvaktan på resultatet av densamma klubbverksamhet, bedriven av sådan organisation, ej bör erhålla bidrag ur sistnämnda anslag.»

Herr NORD (fp):

Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande föreslås anslag till Jordbrukarungdomens förbund på sammanlagt 310 000 kronor, vartill kommer 100 000 kronor till lokal klubbverksamhet. Detta senare anslag motiveras med att JUF inte har avdelningar i alla trakter i landet. Då skall i stället hushållningssällskapen i berörda län kunna lämna anslag åt organisation som bedriver klubbverksamhet.

Vilka ungdomsorganisationer, som i detta fall avses, utsäges icke. Tidigare har det ju varit så, att politiska ungdomsorganisationer inte kunnat få sådant anslag. Då, som utskottet anför, chefen för ecklesiastikdepartementet har för avsikt att verkställa en förutsättningslös utredning angående anslag till ungdomsvårdande verksamhet, varvid även frågan om politiska ungdomsorganisationers verksamhet skall tas upp, anser reservanterna, att till det beslut, som utskottsmajoriteten nu förordar, bör fogas det uttalande som gjorts i reservationen. Där står: »Då den ovan nämnda i propositionen 1954:156 utlovade utredningen gäller eventuellt stöd åt ungdomsvårdande verksamhet, bedriven av politiska ungdomsorganisationer, anser utskottet att i avvaktan på resultatet av densamma klubbverksamhet, bedriven av sådan organisation, ej bör erhålla bidrag ur sistnämnda anslag.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr TJÄLLGREN (bf):

Herr talman! Det ärende, som vi nu går att fatta beslut om, torde vara så pass välkänt för kammaren, att jag inte behöver lämna någon ingående historik över detsamma. Jag kan därför inskränka mig till att yttra några ord beträf-

fande innehållet i det föreliggande utskottsutlåtandet.

Det är nog ingen överdrift och heller icke någon hemlighet att säga, att meningarna om Kungl. Maj:ts förslag beträffande anslaget till Jordbrukarungdomens förbund under innevarande års riksdag varit mycket delade. Yrkanden om ändring av propositionen har framställts i icke mindre än ett tiotal motioner. Man kan emellertid säga att ärendets behandling i utskottet har gått jämförelsevis smärtfritt, och det har inte varit så svårt för oss att komma till rätta med frågan.

De i motionerna framställda yrkandena är återgivna i utskottets utlåtande, varför jag nu inte behöver närmare redogöra för dem. Jag vill bara nämna att i vissa motioner har det yrkats, att Jordbrukarungdomens förbund även i fortsättningen skall vara huvudman för den i propositionen angivna verksamheten samt att fördenskuU det föreslagna beloppet på tillhoppa 310 000 kronor skall anvisas till förbundet. I ett par andra motioner har hemställts att verksamheten skall anordnas i enlighet med det förslag, som efter överläggningar inför chefen för lantbruksstyrelsen uppgjorts av representanter för styrelserna för Hushållningssällskapens förbund och Jordbrukarungdomens förbund. För förslaget, som av sistnämnda organisation godkänts vid ett förbundsmöte den 25 juli 1953, har närmare redogjorts i propositionen.

Enligt vad utskottet inhämtat har chefen för ecklesiastikdepartementet för avsikt att verkställa en förutsättningslös utredning av frågan om statligt stöd till den ungdomsvårdande verksamheten. Direktiven för denna utredning har dock ännu ej offentliggjorts, och därför har vi oss inte bekant vad de kommer att innehålla. Enligt vad som upplysts kommer de emellertid att beröra även sådan verksamhet, som bedrives av Jordbrukarungdomens förbund. »Vid sådant förhållande», säger utskottet, »finner utskottet det lämpligt, att den i propositionen angivna verksamheten i avvaktan på resultatet av utredningen be-

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

drives under i huvudsak hittillsvarande former.» Utskottet skriver vidare: »Såsom framgår av det förut anförda, synes emellertid förbundet såvitt angår vissa delar av landet icke ha den utbredning, som är nödvändig för att verksamheten skall få önskvärd omfattning och tillräckligt lokalt stöd.»

Jag vill vidare nämna vad utskottet säger på s. 19. Det heter där: »Såsom för närvarande bör statsbidraget till Jordbrukarungdomens förbund utgå under villkor att verksamheten underkastas särskild inspektion från statens sida samt att ombud för statens räkning äger deltaga i revisionen av förbundets räkenskaper och förvaltning. Motsvarande villkor torde även böra gälla i fråga om det statsbidrag, som enligt vad utskottet nyss föreslagit skall utgå till Hushållningssällskapens förbund.»

Utskottet säger vidare: »Utskottet föresätter, att erforderliga föreskrifter utarbetas i nära samråd mellan tillsynsmyndigheterna och nyssnämnda båda förbund. Därvid bör särskilt beaktas, att den lokala verksamheten samordnas så att motsättningar undvikas och de olika krafter, som är verksamma på området, samlas till ett fruktbärande samarbete.»

På grund av vad utskottet här skrivit vågar jag för min del ha den uppfattningen, att kontrollen över denna verksamhet blir tillräckligt effektiv. Jag tror därför att de farhågor, som i det avseendet har uttalats av herr Nord, inte har någon grund för sig.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSLUND (fp):

Herr talman! Utöver vad utskottets ärade ordförande har sagt vill jag endast stryka under att utskottsmajoriteten, när den nöjt sig med den skrivning, som här föreligger, utgått från det självklara faktum, att politiska organisationer inte bör tilldelas något särskilt bidrag, detta så mycket hellre som de organisationer, som bedriver klubbverksamhet inom de lokala nämnderna, ju

är underkastade precis samma kontroll som JUF. Vad gäller lantbruket utövas kontrollen av lantbruksstyrelsen och vad gäller den skogliga verksamheten av skogsstyrelsen. Det har synts oss vara tillräcklig garanti för att det extra anslag, som jordbruksutskottet nu tillstyrker, skall användas på ett tillfredsställande sätt.

Jag har, herr talman, velat stryka under detta för att det skall bli klarlagt, att det inte är meningen att vi skall låta oss luras av att det här är fråga om något anslag till någon politisk organisation.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med det tillägg till motiveringen, som förordats i den av herr Widén vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 37, med anledning av väckt motion om ersättning till filosofie licentiaten H. Lindstedt för viss kursförlust i samband med avvecklingen av internationella lantbruksinstitutet; och

nr 38, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående liberalisering av den ekonomiska politiken.

I en den 12 mars 1954 dagtecknad proposition, nr 164, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

2) lag om fortsatt giltighet av lagen den 5 juni 1953 (nr 308) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; samt

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m.

I förstnämnda lagförslag var 1 § så lydande:

I den mån sådant med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt må Konungen, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av bank- och fondinspektionen, förordna

a) att kassareserv, som avses i 49 § 2 mom. första punkten lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, tillsammans med bankaktiebolags ineliggande kassa skall uppgå till viss bestämd kvotdel, högst femtio procent, av bolagets förbindelser med undantag av garantiförbindelser och skulder på grund av insättningar å sparkasseräkning;

b) att viss bestämd kvotdel av den summa — — — eller bankir;

c) att viss bestämd kvotdel av den under b) — — — tre månader.

Oavsett vad — — — bestämda beloppet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft sex i an-

ledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 516 av fru *Gärde Widemar* m. fl., nr 517 av herrar *Björnberg* och *Velander* och nr 518 likaledes av herrar *Björnberg* och *Velander* samt motionerna i andra kammaren nr 652 av herr *Widén* m. fl., nr 653 av herrar *Edström* och *Hjalmarson* samt nr 654 likaledes av herrar *Edström* och *Hjalmarson*, ävensom två likalydande motioner, nr 115 i första kammaren av herr *Liundblom* m. fl. och nr 146 i andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl., om utredning rörande dels förutsättningarna för en liberalisering av den ekonomiska politiken, dels åtgärder för uppmuntran av det enskilda sparandet.

I de likalydande motionerna I: 516 och II: 652 hade hemställts dels att relationstalet mellan banks kassareserv och förbindelser måtte med ändring av propositionens förslag fastställas till 35, dels att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om förlängning av ränteregleringslagen.

I de likalydande motionerna I: 517 och II: 653 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

I de likalydande motionerna I: 518 och II: 654 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

dels att riksdagen måtte 1) med avslag å motionerna I: 516 och II: 652, I: 517 och II: 653 samt I: 518 och II: 654 bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 164; 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken;

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

dels att de likalydande motionerna I: 115 och II: 146 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf, De Geer, Wehtje, Schmidt, Gustafson* i Göteborg och *Nygren*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 164 måtte

1) med bifall till motionerna I: 517 och II: 653 samt med avslag å motionerna I: 516 och II: 652 i berörda delar för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

2) med bifall till motionerna I: 518 och II: 654 samt I: 516 och II: 652 i berörda delar avslå förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m.;

3) antaga det i propositionen framlagda förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen den 5 juni 1953 med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning;

4) i anledning av motionerna I: 115 och II: 146 samt I: 517 och II: 653 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Med hänsyn till det samband, som består mellan bankoutskottets utlåtande nr 27 och dess utlåtande nr 28, vilket gäller valutapolitiken, har det medgivits att diskussionen skulle få röra sig om båda dessa ämnen samtidigt. Jag vill förutskicka att jag för min del inte kommer att begagna mig av denna möjlighet, då vad jag nu har att anföra helt och hållet är begränsat till utlåtandet nr 27. När jag gör det är det därför att jag vet, att herr Wehtje efter mig

kommer att uppehålla sig närmast vid det ämne, som behandlas i utlåtandet nr 28.

Av den till utlåtandet nr 27 fogade reservationen framgår, att även reservanterna ansluter sig till den del av utskottsutlåtandet, som innefattar en redogörelse för det ekonomiska läget. Denna redogörelse grundar sig i allt väsentligt på den värdefulla rapport om konjunkturläget våren 1954 som konjunkturinstitutet nyligen avgivit.

Med reservation för händelser, som kan helt förändra det labila världspolitiska läget, synes man på det föreliggande materialet vara berättigad till slutsatsen, att någon risk för en utveckling på närmare sikt, som skulle kunna *utifrån* på ett avgörande sätt påverka den svenska konjunkturen, nu inte skymtar.

Är detta riktigt, blir den svenska konjunkturen väsentligen beroende av våra egna åtgöranden. Hittills har den ekonomiska utvecklingen i Sverige i stort sett motsvarat de antaganden, som låg till grund för den i årets statsverksproposition redovisade nationalbudgetkalkylen. Läget företer en förhållandevis stabil bild utan markerade tendenser till förskjutningar i pris- och lönenivån.

Med en ekonomisk politik av det märke vi har, som tar sikte på att till det yttersta utnyttja våra s. k. reala resurser, ligger emellertid alltid en utveckling i inflationistisk riktning på lur. Högkonjunkturen kan lätt förvandlas till en överkonjunktur. Vi saknar inte symtom på en stegrad aktivitet i form av ökad efterfrågan på arbetskraft, stegrad investeringslust och stigande konsumtion, under det att sparandet i bästa fall tycks stanna vid oförändrad nivå.

Under dessa förhållanden har vi reservanter velat kraftigare än utskottets majoritet betona nödvändigheten av skärpt vaksamhet och beredskap mot inflations-tendenserna. Det gäller att i hela folkushållets intresse förhindra uppkomsten av ett ekonomiskt klimat, som ger drivhusluft åt utvecklingen på pris- och lönefronten. Vi har dyrt fått lära oss läxan, att alla i längden blir lidande på en löneutveckling som går utöver vad hänsy-

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

nen till penningvärdet och vårt lands internationella konkurrensförmåga tillåter. Konkurrensförmågan är i sin tur avgörande för våra möjligheter att hålla sysselsättningen uppe.

För att hindra en sådan utveckling krävs, om förstärkta expansiva tendenser skulle göra sig gällande, en i verklig mening restriktiv ekonomisk politik. En sådan politik förutsätter en kombination av finanspolitiska och penningpolitiska medel. Hur den bör närmare utformas har vi sökt utveckla i vår reservation.

På det finanspolitiska området understryker vi särskilt den avgörande vikt vi tillmäter att den statliga upplåningen i allt väsentligt förläggas till kapitalmarknaden utanför affärsbanksväsendet. Det skulle enligt vår uppfattning vara förbundet med stora risker om man fortsatte med samma metod som i fjol, då en betydande kreditexpansion ägde rum genom att den statliga upplåningen väsentligen förlades till affärsbankerna. Det gäller att i större utsträckning än tidigare utnyttja allmänhetens sparande för de statliga kapitalutgifterna och att söka på olika vägar öka intresset för statliga lån hos privata placerare. Under allt detta ligger den ständigt aktuella uppgiften att söka finna ändamålsenliga former till uppmuntran av enskilt sparande.

För att på det penningpolitiska området kunna möta förstärkta expansiva tendenser gäller det att förhindra en ansvallning av utlåningen från kreditinstituten och att neutralisera den överlikviditet, som för närvarande karakteriserar den svenska samhällsekonomin. I förra hänseendet finns det all anledning lita till en fortsatt frivillig samverkan med kreditinstituten, i vilkas intresse det ligger att lämna all erforderlig medverkan till en politik, som syftar till penningvärdets bevarande. I senare hänseendet skulle det ankomma på riksbanken att genom s. k. operationer i öppna marknaden suga upp en del av marknadens likviditet. En sådan likviditetsabsorberande politik från riksbankens sida förutsätter emellertid en rörlig räntepolitik, som tillåter variationer i det allmän-

na ränteläget inte bara nedåt utan även uppåt. Erfarenheterna från utlandet under de senaste åren har bestyrkt, att en väl underbyggd rörlig räntepolitik icke skulle behöva kräva större svängningar i ränteläget. Det torde inte innebära någon överraskning, herr talman, att enligt vår uppfattning en penningpolitik aldrig kan bli verkligt effektiv utan att en rörlig ränta ingår som ett led i densamma.

Kungl. Maj:t synes vilja tillmäta beredskapslagstiftningen angående bankernas kassareserver, en lagstiftning som icke varit i tillämpning sedan februari 1952, väsentlig betydelse för den fortsatta penningpolitiken. Lagen härom, som upphör att gälla den 1 juli 1954, föreslås er-hålla förlängd giltighet för ytterligare ett år. Häremot har vi ingenting att invända. Men samtidigt föreslås, att den högsta likviditetskvoten för bankernas kassareserver skall höjas från nu gällande 25 procent till 50 procent, vilket skulle ge lagen en helt annan innebörd än den ursprungligen haft. Lagen tillkom 1937 för att förstärka möjligheterna att med vanliga penningpolitiska medel, främst operationer på den öppna marknaden från riksbankens sida, uppsuga den då rådande alltför stora likviditeten på marknaden. Någon självständig eller primär roll har denna lagstiftning aldrig tidigare tillmätts. Det förefaller emellertid som om man med den nu föreslagna skärpningen ville ge den en sådan betydelse. Om man med lagstiftningens hjälp skulle behöva framtvinga en likviditetskvot i trakten av den nu föreslagna gränsen, skulle det, enligt vårt sätt att se, endast vara ett bevis för att man fört en felaktig penningpolitik. Enbart med detta medel går det inte att bromsa en inflationsutveckling. Under förutsättning av en penningpolitik med samordning av olika medel, sådan som jag förut skisserat, framstår en skärpning av den nuvarande kassareservlagen som obehövlig. Redan en likviditetskvot om 25 procent representerar en efter de normala förhållandena på den svenska kreditmarknaden mycket hög nivå. En likviditetskvot om 50 procent skulle innebära en

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

genomgripande förändring av det svenska bankväsendets struktur. Om det är dit man syftar, bör det sägas rent ut och skälen härför angivas. Bankernas uppgift är att förvalta insättarnas medel och att stå allmänhet och näringsliv till tjänst som kreditförmedlare och ekonomiska serviceorgan. Den belastning och de begränsningar, som drabbar bankerna, träffar i sista hand den stora allmänheten.

Om skärpningen av likviditetskravet tillkommit icke med tanke på att lagen skulle behöva sättas i kraft utan endast för att ge riksbanken ökade påtryckningsmedel vid förhandlingar med bankerna, är den icke bara obehövlig utan, som jag bedömer det, ett psykologiskt misstag. På det viset skapar man inte en gynnsam atmosfär för den frivilliga samverkan, som på detta komplicerade område bättre leder till målet än varje tvångsmässig lösning. Jag erinrar om att bankerna redan nu åtagit sig att hålla likviditetskvoter som överstiger den nuvarande beredskapslagens maximigräns. Mig veterligt har statsmakterna all anledning att hysa förtroende till bankernas och övriga kreditinstituts villighet att till gemensamt gagn medverka i strävandena att hålla penningvärdet vid makt.

Samma resonemang drabbar även den ominösa räntelagen, för vilken ånyo begäres förlängd giltighet, fastän det säkerligen aldrig varit avsett att föra detta monstret ut i levande livet. Denna lag betecknar för mig lågmärket av allt vad krislagstiftning heter. Är det verkligen någon som tror att tillkomsten av denna lag haft någon som helst betydelse för den frivilliga reglering på ränteområdet, som kommit till stånd? Med stöd av egen erfarenhet är det min övertygelse, att atmosfären för frivillig samverkan, som är den enda hållbara grunden för en tillfredsställande lösning av här föreliggande problem, skulle ha allt att vinna på att man strök ett streck över både räntelagen och den nu föreslagna skärpningen av kassareservlagen.

Herr talman! Jag är livligt medveten om det otacksamma i att så här i riksdagens elfte timme behöva fresta kammarrens tålmod med ett så pass svår-

tillgängligt ämne som det jag nu behandlat. Jag har därför, även om ämnets vikt i och för sig skulle motiverat en fylligare framställning, bemödat mig om att iakttaga största möjliga koncentration och ber nu att få yrka bifall till den vid utlåtandet nr 27 fogade reservationen.

Herr DE GEER (fp):

Herr talman! Vid en bedömning av den ekonomiska politiken är det självfallet framtidsperspektivet som intresserar mest. Tillbakablickar gör man närmast för att vinna erfarenhet och stöd för prognoser.

Det är nu föga mer än två månader sedan vi i denna kammare diskuterade den ekonomiska politiken. Vid det tillfället betonades från alla håll, att man måste beteckna läget som mycket labilt. Det fanns expansiva tendenser, men det fanns även depressiva sådana. Liksom i statsverkspropositionen lades nog då tonvikten på att de expansiva tendenserna var de mest kraftiga, och att det närmast var dem som det gällde att företa åtgärder emot.

Hur har nu läget utvecklats under de två månader som gått sedan dess? Man måste nog fastslå, att de expansiva tendenserna tilltagit i styrka. Vi har inom hela den viktiga skogsindustrien en god konjunktur, för att inte säga en högkonjunktur. Inom den privata investeringssektorn, som ju är särskilt betydelsefull, eftersom den återspeglar näringslivets bedömning av läget, kan skönjas en betydligt starkare investeringsvilja än förut. Tendenser förefinnes till översysselsättning, vilka när byggnadsverksamheten slår ut i full blom under sommaren kan bli nog så allvarliga. Läger man här till, att skördesiktterna, även om vi ännu inte har rott långt från land, hittills är mycket gynnsamma, tack vare att den kritiska perioden under våren, då en torktid kan vara ödesdiger, har passerats för större delen av vårt land.

Sammanfattningsvis får man alltså säga, att de expansiva tendenserna do-

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

minerar. Detta är endast glädjande, för den händelse det inte går så långt, att de vedervågar den ekonomiska balansen i samhället eller penningvärdet.

Å andra sidan måste man nog säga, att det även finns underströmmar av pessimism och depressiva tendenser. Jag hänvisar härvid liksom förra gången till läget i Förenta staterna, där stagnationen breder ut sig och arbetslösheten stiger men trots detta från officiellt håll städse göres optimistiska deklarationer. Det förefaller väsentligen vara på de tesar eller paroller, som kommer från Eisenhower och hans hjärntrust eller över huvud taget från det republikanska partiet, som denna optimism bygger. För det republikanska partiet måste en depression vara utesluten eller nästan förbjuden, ty då går det republikanska partiet samma öde till mötes som Hoover och det republikanska partiet gjorde i början på 1930-talet. Det har sedan benämnts depressionspartiet, och kan inte det nuvarande republikanska partiet klara en depression, kommer det att förlora makten. Dessa paroller är emellertid inte någon tillräckligt fast grund att bygga en optimistisk bedömning på.

Nu göres gällande, att förhållandena i Västeuropa är så goda, att en depression i Amerika icke får så starka återverkningar på vårt land som tidigare. Detta kan vara möjligt, men man måste dock betänka, att Amerika svarar för 50 procent av världens industriella produktion och att en depression därstädes förvisso icke kan vara utan inverkan på vårt land. Den kan komma snabbt och den kan gå djupt, och detta bör vi vara beredda på.

Sedan vill jag påpeka två märkliga händelser som inträffat på den ekonomiska politikens område under senare tid, nämligen diskontosänkningarna i England och i Tyskland. Även om diskontoförändringarna inte har samma betydelse nu som förr, kan man i alla fall inte beteckna dem såsom bromsar för en befarad alltför expansiv politik. Det vore intressant att få höra vilka synpunkter finansministern anlägger på de nyligen beslutade diskontosänkningarna i dessa

två länder, vilka utan varje jämförelse är de ledande på det industriella och finansiella området i Europa.

Slutsatsen av vad jag här anfört blir att vi bör ha beredskapsåtgärder i båda riktningarna. Vad gäller beredskapsåtgärder mot en alltför kraftig expansion har den föregående talaren här i detalj redogjort för dessa, och jag vill instämma med honom — vi har ju båda undertecknat reservationen. Vad gäller beredskapsåtgärder mot en depression kommer de väl att bestå av de traditionella åtgärderna på det penningpolitiska och finanspolitiska planet samt planerande av beredskapsarbeten och — såsom tidigare betonats — skattelättnader.

Jag skall något närmare gå in på en fråga, som även upptagits av herr Ewerlöf, men jag skall beröra den mera i detalj. Den har en ganska stor principiell betydelse och gäller frågan om den nu föreslagna lagstiftningen på något sätt syftar mot en strukturell förändring av vårt affärsbanksväsende. Jag vill inte göra gällande att just denna lag syftar till detta mål, men man har märkt tendenser på flera andra områden såsom att låta affärsbankerna i större utsträckning än hittills finansiera statens utgifter, och riksbankschefen har vid flera tillfällen yttrat, att industriens kapitalbehov väsentligen skall täckas genom förlags- och obligationslån och att affärsbankerna bör helt befrias från den långfristiga utlåningen.

Det kan här vara lämpligt att med några ord beröra de två så att säga traditionella typerna av affärsbanker, som finns över hela världen, nämligen den anglosaxiska typen och den tyska typen. Den anglosaxiska affärsbankstypen är kännetecknad av mycket stor likviditet. Där förekommer praktiskt taget aldrig någon utlåning på längre tid till industrien, och företagarintressen är obefintliga. Denna typ har utvecklats under intryck av den städse under längre tid rådande kapitalrikedomen i England och Amerika och den längre utveckling och konsolidering som industrien har nått i dessa länder.

Den tyska banktypen har en helt an-

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

nan karaktär. Den har byggts ut under intryck av kapitalknapphet och ett behov av intimt samarbete med industrien.

Där förekommer långsiktig utlåning till industrien i stor utsträckning, och företagarintressen är vanliga. Där finnes en stor fond av tekniskt och ekonomiskt kunnande samlat hos bankerna, vilket ofta kommer näringslivet till del. Man skulle kunna säga, att det svenska bankväsendet ligger emellan dessa båda typer, ehuru betydligt närmare den tyska typen. Vi har inte varit ett kapitalstarkt land, så att vi har kunnat ha den engelska banktypen, och vår industris uppbyggnad har infallit på ett senare stadium och pågår ännu. Inom det svenska bankväsendet har funnits mycket av tekniskt och ekonomiskt kunnande, som kunnat lämna näringslivet stöd. Jag vill gärna säga, att den beroendeställning, som svenskt näringsliv under vissa perioder tagit till bankerna, många gånger varit olycklig. Men om man väger de positiva och de negativa faktorerna mot varandra, överväger de positiva faktorerna.

Tiden är förvisso ännu inte mogen för en förändring av det svenska bankväsendet i riktning mot den anglosaxiska typen. Jag tror knappast, att avsikten har varit den med det lagförslag om kassareserverna vi i dag behandlar, men om vi sammanställer lagförslaget med de yttranden som fällts vid flera tillfällen, icke minst av riksbankschefen, har man anledning att dra den slutsatsen, att det befordrar en utveckling i den riktningen, och mot detta vill jag uttala en varning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen.

Herr SUNDVIK (s):

Herr talman! Som tidigare framhållits, torde 1953 för Sveriges del allmänt sett kunna betecknas som ett år med relativt väl balanserad högkonjunktur. Någon större förändring i denna konjunkturbild synes ej heller vara att förvänta under innevarande år. Den avmattning

i konjunkturen i Förenta staterna, som började omkring halvårsskiftet 1953, har varit föremål för teckentydningar av många. En del förmenar, att den nedgång som skett i industriproduktionen, särskilt inom järn- och stålproduktionen, kommer att fortsätta att sprida sig till övriga länder. Andra påvisar, att råvarupriserna, trots nedgången av produktionen, ej har sjunkit. Inte heller har aktiekurserna sjunkit. Den nedgång i aktiekurserna som inträffade på våren 1943 har vänts i en uppgång under hösten och har fortsatt att stiga 1954 för att i mars uppnå rekordsiffror. Detta förhållande tyder på att det finns tillförsikt inom näringslivet i Förenta staterna inför den fortsatta ekonomiska utvecklingen.

Konjunkturbilden i Sverige företer vissa likheter med den amerikanska. Mycket tyder på en ökning av den ekonomiska aktiviteten i Sverige. Industrien har begärt ökade byggnadstillstånd jämfört med föregående år. Från december 1953 till februari 1954 har byggnadstillståndsgivningen ökat från 37 miljoner kronor till 122 miljoner kronor.

Att 1953 var ett gott år för näringslivet, bevisas av att många bolag höjde utdelningen för detta år. Detta förhållande har haft till följd att aktiekurserna stigit och fortsätter att stiga. Någon brist på riskvilligt kapital tycks det ej vara, men pengarna söker sig alltså till sådana placeringar, där den största avkastningen ges. Detta konstaterar också reservanterna i sitt utlåtande, när de framhåller att låneemissionerna med hög ränta har varit mer attraktiva än statliga lån under den senaste tiden.

Utvecklingen på kreditmarknaden under 1953 medförde en betydande höjning av affärsbankernas likviditet, och på ett par undantag när uppnådde bankerna de likviditetskvoter de utfäste sig att fylla i överenskommelsen med riksbanken år 1952. I mars 1954 uppgick likviditeten i de flesta bankerna till betydligt högre belopp än vad de utfäste 1952.

Inför detta läge föreslås nu en höjning av kassareserverna från 25 till 50 pro-

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

cent. De nuvarande bestämmelserna är inte tillräckliga, om det läget skulle uppstå, att riksbanken för att strama åt läget på penningmarknaden fick lov att kräva att bankerna skulle uppfylla kassareservsbestämmelserna.

Det är ju inte meningen att talet 50 procent omedelbart skall användas till sin yttersta gräns, utan avsikten är att det skall finnas en marginal att röra sig inom. Hänsyn måste också tagas till att de olika bankerna uppvisar ganska olika likviditetskvoter. Allt tyder på att man i det läge vi nu befinner oss i måste ge de penningvårdande myndigheterna medel i sin hand, så att de kan bemästra uppkommande situationer på grund av riklig tillgång på betalningsmedel.

Utskottet framhåller också, att flera av de problem som mött den ekonomiska politiken under efterkrigstiden haft samband med en alltför låg sparbenägenhet. Detta gäller inte blott storleken av sparandet utan även sparandets sammansättning. Sålunda har jag sett, att bruttosparandet uppskattats till 9 miljarder i företagssparande, 3 miljarder i enskilt sparande och 2 miljarder i offentligt sparande. Uppgifterna om det enskilda sparandet torde dock vara behäftade med stora bristfälligheter, när det torde vara omöjligt att få fram hur stora amorteringar som görs på lån. Dessa amorteringar representerar ju ett stort sparande. Äldre egnahemslån och jordbrukslån amorteras nu tydligen i rätt stor utsträckning hastigare än vad som tidigare avtalats.

Sparandets problem sammanhänger i viss utsträckning med frågan om den fulla sysselsättningen och ett stabilt penningvärde. Detta är problem som är föremål för en utredning, som efter vad det förljudes väntas bli färdig i år.

Det ekonomiska läget under 1954 tyder, som tidigare framhållits, på ekonomisk balans. En rubbning av denna balans torde med hänsyn till föreliggande tendenser, bl. a. symtomen på ökad aktivitet inom näringslivet och den ökade byggnadsverksamheten, kunna utlösa expansiva krafter. Med hänsyn till de risker, som det ekonomiska läget alltjämt

inrymmer för ett uppflammande av inflatoriska tendenser, finner utskottet det icke vara tillrådligt att nu avveckla återstående regleringar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! Såsom redan har framhållits här i debatten — på den punkten tycks ju inte regeringspartierna och oppositionen ha olika meningar — har utvecklingen på det ekonomiska området under de senaste månaderna i stort sett varit sådan som förutsades i årets nationalbudget. Sysselsättningen är god, produktionen förefaller t. o. m. stiga något över de 3,5 procent man räknade med vid årsskiftet, och prisnivån präglas av fortsatt stabilitet. Om inte några oförutsedda och snabba kastningar inträffar i den internationella utvecklingen, kan vi tydligen räkna med att 1954 — liksom 1953 — blir ett relativt gott år.

Det är ju emellertid alltid vanskligt att spå om framtiden, och därför krävs en beredskap både mot en konjunkturavmattning och mot inflationistiska tendenser. För dagen är det väl närmast den ökade aktiviteten inom näringslivet som träder i förgrunden. Det är tydligt att man inom näringslivet inte ser alltför dystert på den närmaste framtiden. En ökning av investeringsviljan avspeglar sig bl. a. i industriens stegrade anspråk på byggnadstillstånd, ökad maskinimport och större efterfrågan på arbetskraft. Även om man under innevarande år inte torde behöva frukta några inflationsrisker, så förefaller det klokt att inte avrusta beredskapen mot en inflation. Bankoutskottet har mot den bakgrunden också ansett sig böra tillstyrka en skärpning av bestämmelserna om bankaktiebolagens kassareserver och en förlängning av lagen om räntereglering. Båda dessa lagar är ju beredskapslagar, som syftar till att trygga en fortsättning av den kreditpolitik som förts under de senaste två åren

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

och som varit ett viktigt medel i strävandena att upprätthålla samhällsekonomisk balans.

Det kan, herr talman, vara motiverat att säga ytterligare några ord om den ökade aktiviteten inom näringslivet, innan jag närmare berör divergenserna mellan utskottsmajoritetens och oppositionspartiernas uppfattning i fråga om kassareservbestämmelserna.

Vi har ju i olika sammanhang — och även här i riksdagen — fått höra mycket pessimistiska betraktelser om industriens framtidsutsikter — det gäller både exportindustrien och den industri som har att konkurrera på hemmamarknaden med importen utifrån. Det är väl inte alla branscher som i dag bedömer läget optimistiskt, men nog är den ökade investeringsviljan en dementi på att läget är så mörkt som pessimisterna ofta gör gällande. Man har sagt att kostnadsläget här hemma är alltför högt och att allt bör göras för att sänka det och därmed öka vårt lands konkurrenskraft. På vissa håll har man tydligen menat, att jordbruket i det avseendet skall gå i spetsen och ta den första stöten. Ser man på de prisuppgörelser, som träffats i år och i fjol, finner man att jordbrukarna har fått vidkännas betydande prissänkningar. Det rör sig här om storleksordningen 280 miljoner kronor på två år. Jag talar här om *producent*priserna — sänkningarna har ju inte slagit igenom med motsvarande belopp i konsumentledet, beroende på att vissa subventioner avvecklats och att vissa avgifter reserverats för eventuella exportförluster. Att jordbrukets folk trots detta har fått en viss inkomstförbättring, hör samman med den snabba rationaliseringen. I konjunkturinstitutets vår-rapport beräknas produktionen per arbetstimme inom jordbruket ha stigit med inte mindre än 50 procent sedan 1938/39 eller med 40 procent per arbetstimme om avdrag göres för vissa ökade kostnader som en följd av mekaniseringen, ökad användning av konstgödsel m. m. Det är ganska imponerande siffror tycker jag.

Jag vill inte bestrida att prissänkningar förekommit också inom industrien. Men nog gjorde det åtminstone på mig ett ganska egendomligt intryck, när en tidning för ett par veckor sedan redovisade att av de 80 börsnoterade aktiebolag, som dittills lämnat vinst- och utdelningsbesked, icke mindre än 54 hade redovisat högre nettovinst för år 1953 än för år 1952. 39 av dessa 80 bolag ökade sin utdelning, och för 40 noterades oförändrad utdelning. Endast ett av bolagen skulle sänka utdelningen. Dessa siffror säger att år 1953 inte blev så dåligt som man spådde. Jag måste i det sammanhanget ställa den frågan, om man i de kretsar, där det med så stor energi har talats om behovet av en sänkt kostnadsnivå, har gjort allt för att bidra till att nå denna. Är man nu så angelägen att sänka kostnadsnivån och stärka vårt lands konkurrenskraft, så finns det ju ett alternativ till ökad utdelning, och det är lägre priser.

I fråga om kassareservbestämmelserna har oppositionspartiernas representanter i bankoutskottet motsatt sig att den högsta likviditetskvoten skall kunna höjas från 25 till 50 procent, vilket förordats av riksbanks- och riksgäldsfullmäktige såsom en beredskapsåtgärd. Det är intressant att se kontrasten mellan oppositionens krav på en restriktiv kreditpolitik i ett läge med mera expansiva tendenser och dess motstånd mot en höjning av likviditetskvoten för affärsbankerna. Man säger att en sådan skärpning av kassareservbestämmelserna skulle vara relativt verkningslös, eftersom man inte kan hindra företagen att ta ut innesående medel om de så önskar, men samtidigt påstår man i reservationen, att denna skärpning skulle, om beredskapslagen sattes i kraft, kunna försvaga näringslivets möjligheter att få kredit. Å ena sidan säger man att reformen inte möjliggör en tillräckligt hård kreditstramning, å andra sidan påstår man att kreditstramningen kan bli alltför hård.

Det är klart att en skärpning av kassareservbestämmelserna inte kan hindra företagen att disponera innesående banktillgodohavanden. Detta säger ock-

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

så utskottsmajoriteten. Men den påpekar därjämte, att vid en skärpning av konjunkturerna är det inte bara de likvida företagen som stimuleras till utgiftsökningar. Även de företag som behöver låna pengar frestas ju därtill, och därför måste i en inflationssituation skärpta kassareservbestämmelser bidra till att bromsa upp en icke önskvärd överinvestering och en överfull sysselsättning. För övrigt är ju — som utskottet också framhåller — inte kassareservbestämmelserna det enda medel man har möjlighet att utnyttja, om inflationstendenserna skulle dyka upp på nytt.

Det har i detta sammanhang sitt intresse att konstatera, att medan högern i motioner motsatt sig skärpningen av kassareservbestämmelserna har ett antal folkpartister med fru Gärde Widemar och herr De Geers kollega på värmlandsbanken i andra kammaren herr Widén i spetsen föreslagit att relationstallet skulle höjas från 25 till 35 procent. På den linjen gick för övrigt herr Kristensson i Osby och herr Kollberg inom riksbanksfullmäktige, och när frågan behandlades i riksgäldsfullmäktige företrädde herr Waldemar Svensson samma mening. Jag skulle gärna vilja fråga herr De Geer, vart denna folkpartiuppfattning tagit vägen, eftersom folkpartiets representanter i bankoutskottet förenat sig med högern om oförändrat relationstal. Jag vill gärna framhålla, att min fråga också i någon mån är motiverad av det förhållandet, att folkpartiet ibland gör anspråk på att vara det ledande oppositionspartiet.

Låt mig på denna punkt få säga än en gång, att det är fråga om en beredskapslagstiftning som är avsedd att tillämpas då inflation hotar och då vi även enligt oppositionens mening måste åstadkomma en skärpt kreditätstramning. Kassareservbestämmelserna innehåller för närvarande en högsta likviditetskvot för affärsbankerna på 25 procent. I dag ligger ju åtskilliga banker med en väsentligt högre kassareserv enligt ett frivilligt åtagande. Bank- och fondinspektionen har i sitt yttrande nämnt, att samtliga affärsbanker vid årsskiftet hade kassareserv-

tillgångar som motsvarade 33,5 procent av de täckningspliktiga förbindelserna enligt 1949 års lag. Detta är ju ett genomsnittstal, vilket betyder att flera banker ligger högre. Man kan på goda grunder antaga att en av storbankerna har en likviditetskvot som till och med ligger över 50 procent. Man får komma ihåg, att det inte är fråga om att tillämpa lika höga likviditetskvoter för alla banker, utan det måste bli en differentiering, om lagen behöver sättas i kraft. En sådan differentiering ingick ju också i den frivilliga överenskommelsen rörande likviditetskvoten mellan riksbanken och affärsbankerna.

Reservanterna säger, att erfarenheterna från de gångna åren visar att en restriktiv ekonomisk politik måste bygga på både penningpolitiska och finanspolitiska medel, om den skall nå tillräcklig effekt i ett läge av inflationstendenser. Ja, herr talman, det är ju precis den politiken som regeringspartierna har fört för att få bukt med inflationen, men inte mötte man på den tiden någon särskilt stor förståelse från oppositionens sida för de finanspolitiska medlen, t. ex. budgetens överbalansering, investeringsavgiften och begränsningen av företagens fria avskrivningsrätt. Jag tycker att det ändå är värdefullt att så här i efterhand få ett erkännande av att regeringen valde den principiellt riktiga linjen i sin kamp mot inflationen. Det är också värdefullt att få ett klart besked från båda oppositionspartierna, att de inte hyser någon tro på räntan som det enda saliggörande. Låt mig tillägga att till de finanspolitiska medlen hör naturligtvis också att man inte i en högkonjunktur underbalanserar budgeten.

Vi har numera ingen överbalansering av driftbudgeten, som täcker anspråken på kapitalbudgeten, och därför måste staten låna. I och för sig tycker jag att det måste vara ett framsteg, att staten inte under de senaste åren lånat i riksbanken utan att upplåningen kunnat ske på marknaden. Alla är överens om önskvärdheten av att den statliga upplåningen, för att citera utskottets reservanter, »så vitt möjligt» sker i form av långfris-

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

tiga lån. Ingen drömmer väl — det tror jag inte heller man gör inom oppositionen — om att hela det statliga lånebehovet skall kunna täckas på den långfristiga lånemarknaden. En sådan politik skulle för övrigt stå i strid med strävandena att på denna marknad ge prioritet åt bostadslån, kommunala lån, kraftverkslån och industrilån.

Här har tagits upp frågan, huruvida man med framläggandet av förslaget om viss skärpning av kassareservbestämmelserna avser att genomföra en strukturell förändring. För min del vill jag bara göra den reflexionen, att det förefaller mig som om det ändå vore en fördel att industriföretagen inte är alltför beroende av affärsbankerna.

Genom att diskontot i höstas sänktes och anknöts till marknaden för kortfristiga lån har man nu fått en mera markerad gräns mellan korta och långa lån och förhindrat fortsatta spekulationer i en räntestegring. Resultatet blev, inte oväntat, att den fonderade statsskulden, alltså lån med mer än fem års ursprunglig löptid, ökats, och man har fått en nedgång av den tillfälliga statsskulden, trots att det blivit en total ökning av statsskulden. Jämfört med årsskiftet har fram till den 30 april den fonderade statsskulden ökats med 700 miljoner kronor och den tillfälliga statsskulden minskats med 500 miljoner. Det är ett gott resultat, vilket jag tror att även oppositionen måste erkänna, och den utvecklingen utgör inget argument för en högre ränta.

Vi har ju diskuterat räntefrågan förut, men jag skall till sist, herr talman, upprepa något av vad jag framhöll i debatten om valuta- och penningpolitiken i mars månad. Så vitt jag förstår är oppositionens ståndpunkter i vissa fall inbördes oförenliga. Å ena sidan har man önskemål om ett lägre kostnadsläge, å andra sidan krav på en räntehöjning. Å ena sidan har man önskemål om ökade investeringar inom industrien och den privata sektorn över huvud taget, å andra sidan krav på en skärpt kreditåstramning med åtföljande räntehöjning, vilket måste betyda minskad investe-

ringsvilja just inom den privata sektorn. Å ena sidan är det en tävlan mellan oppositionsparterna i krav på att ännu fler bostäder skall byggas — och det måste betyda en ännu starkare press på våra reella resurser; detta gäller framför allt bostadsbyggandet i de större städerna, varigenom man skulle få ökad risk för översysselsättning, längre byggtider och överbetalningar — och å andra sidan varnar man för inflationsfaran. Å ena sidan krav på effektiv beredskap, om inflationen skulle komma, och å andra sidan motsätter man sig de förslag till beredskapsåtgärder som här framläggs. Å ena sidan har man krav på stabilitet i löne- och prisnivån, å andra sidan önskemål om förskjutningar i ränteläget, vilket i vårt genomorganiserade samhälle måste medföra krav på kompensation för ökade hyror, livsmedel m. m. Oppositionen är väl inte så glad över att det var »fel regering» som trots alla olycksprofetior lyckades återvinna samhällsekonomisk balans, men oppositionen har i alla händelser den trösten, att den inte i dagens läge behöver ta ansvaret för att försöka omsätta sina önskin-
ningar i praktisk politik.

I riksdagens slutspurt, herr talman, tvingas man att inte bli alltför mångordig. Av den anledningen förbigår jag en del andra viktiga frågor i utskottets utlåtande och nöjer mig nu med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Det blir väl anledning att i den fortsatta debatten senare återkomma till en del av de synpunkter som herr Eliasson anfört. Jag skall därför övergå till att säga några ord om valutapolitiken. Denna är ju en del av den allmänna ekonomiska politiken, och jag ber att få säga något om den redan nu, trots att vi i nästa ärende ju också får tala om valutafrågor. Då kommer väl närmast själva regleringen av valutarelserna med utlandet att beröras.

I första hand skall jag uppehålla mig vid konvertibilitetsfrågan. Vad som därvid förtjänar särskilt beaktande är dels

Ang. viktlinjerna för den ekonomiska politiken.

det läge, vari denna fråga befinner sig på det internationella planet, dels vårt eget lands beredskap för den situation som obestriddligen håller på att växa fram i samband med övergången till fritt växlingsbara valutor i de viktigaste europeiska länderna. Vad vi för dagen kan notera är att medlemsstaterna i den europeiska betalningsunionen i princip gått in för att hålla unionen vid liv under ytterligare ett år. Vad som emellertid ännu inte är klart är villkoren för denna förlängning. Något slags kompromisslösning mellan fordringsägarländerna Tyskland, Holland, Belgien och Schweiz å ena sidan och de övriga blir det förmodligen. Vårt lands ställning är i så måtto någorlunda tillfredsställande, att Sverige inte är ett gäldenärsland utan har en nettobehållning på över 900 miljoner kronor i unionen. Vi befinner oss sålunda bland de mindre fordringsägarna men har i det stora hela ställt oss på gäldenärsstaternas sida, som yrkat på förlängning av betalningsunionen utan några ändringar. Inte desto mindre måste vi med hänsyn till vår utrikeshandels inriktning noga uppmärksamma resultatet av överläggningarna i Paris. Vad där fastslagits om att gå fram gemensamt vid övergången till konvertibilitet visar otvivelaktigt för det första att det inte finns någon återvändo i fråga om konvertibiliteten och för det andra att denna blir verklighet när de ledande länderna med de starkaste dollarreserverna finner ögonblicket vara inne. Det finns ingenting som i och för sig säger, att detta datum kommer att sammanfalla med den 30 juni 1955. Det kan komma såväl förr som senare. Vad som därtill måste observeras är att principiella åtgärder av olika slag dessförinnan kan komma att vidtas för att påskynda utvecklingen. Detta gäller inte minst på dollarhandelns område. Till den saken återkommer jag strax.

Det som på internationella planet hastigt aktualiserat konvertibilitetsfrågan ävensom betalningsunionens fortvaro — den tillkom ju som en temporär anordning för att hjälpa Europas länder att åter inta sin plats i världsekonomin

— är den starka förbättringen av många europeiska länders, inklusive sterlingområdets, guld- och dollarposition under de senaste två åren. Under 1952 uppgick denna guld- och dollarökning till 700 miljoner dollar och under 1953 till inte mindre än nära 2 500 miljoner dollar. Huruvida de sammanlagda reserverna av guld och dollar är tillräckliga eller inte, skall jag inte gå in på. Det enda som är visst är att det viktigaste motivet för valutarestriktionernas bibehållande, dollarbristen, kraftigt försvagats av fjolårets utveckling. Världen utanför Förenta staterna har nu mera guld och dollar än Förenta staterna har guld, och huvuddelen av de förra finns i Västeuropa och sterlingblocket. Man kan inte vänta att nya guld- och dollarförtjänster till ett så stort belopp som konjunkturinstitutet anför, 4 miljarder dollar i år, skall kunna överföras till nyssnämnda länder utan att ge upphov till starkt växande krav på konvertibilitet från amerikansk sida. I annat fall kommer amerikanarna att svara med motåtgärder på administrativ väg för att stoppa en okontrollerad avtappning av sina guldreserver, respektive försvagning av sin egen valutaposition. En sådan utveckling skulle vara utomordentligt beklaglig och med största sannolikhet påtagligt öka riskerna för världshandelns sammankrympning och allmän depression. Jag vill dock inte tro, att det skall behöva gå på det sättet.

Även om Västeuropa i sin helhet lyckats kraftigt förbättra sitt dollarläge, gäller detta dock inte varje land för sig. I själva verket är fördelningen av guld- och dollartillflödet ganska ojämn. Det finns en grupp länder, som praktiskt taget löst sitt dollarproblem. Ditt hör främst Västtyskland, Schweiz, Holland och Belgien. Storbritannien intar en mellanställning. Jag tror dock att vi bör göra klart för oss vad detta betyder för deras del. Intetdera landet — och Schweiz har under många år klart visat innebörden av sin valutas ställning — är berett att göra sina pengar fritt växlingsbara mot andra valutor än sådana som själva är fritt konvertibla mot

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

dollar. Detta har klart utsagts t. ex. av de holländska och schweiziska nationalbankscheferna i deras senaste årsrapporter. I praktiken betyder detta att länder, som inte själva kan upprätthålla balans i sina dollarbetalningar, inte kan räkna med att fritt få växla till sig de felande dollarna i nyssnämnda länder. I själva verket har det stått klart sedan länge, att sakförhållandet måste bli detta, att varje land självt måste svara för balansen i sina dollarbetalningar. Tillfälliga avsteg från den linjen kan naturligtvis komma i fråga med hjälp av krediter, men det blir dock undantag från regeln. De länder, som inte lyckats stärka sin dollarposition tillräckligt, måste därför se om sitt hus — och det gäller också vårt land.

Detta får nu ses mot bakgrunden av den senaste tidens utveckling. Den går ju fort, och de uttalanden som görs talar sitt tydliga språk. Schweiz har, som jag nämnde, deklarerat sin beredskap att övergå till full konvertibilitet, och motsvarande åtgärder har helt nyligen vidtagits på andra håll. Holländarna har förklarat sig beredda att till 95 procent frilista importen av dollarvaror, och i Belgien säger man sig vilja gå samma väg. Efter vad jag såg helt nyligen har den västtyske förbundskanslern förklarat, att han redan den 1 augusti är beredd att ta upp frågan om Västtysklands valutakonvertibilitet till slutlig omprövning. I organisationerna i Paris har man också klart för sig denna sannolika utveckling. En del kommittéer har tillsatts, med anmodan att till jag tror det var den 1 november avge sina yttranden om vilka åtgärder som kan behövas vidtagas för att möjliggöra för flertalet länder att gå över till full konvertibilitet gentemot dollarn. Vad som överenskomms i Paris angående betalningsunionen är av stor betydelse därför att konvertibiliteten nu bör gå hand i hand med frigörandet av handeln. Enligt min mening har man där med all rätt hävdad, att konvertibilitet inte får vara självändamål. Det inte minst viktiga är i själva verket att varuutbytet frigöres, så att expansionsmöjligheter

öppnas för den internationella handeln. Inom betalningsunionen har det gällt att få en ökad frilistning till stånd, främst från Frankrikes sida. Därutöver har det emellertid också blivit aktuellt att genomföra en frilistning mot dollarområdet. Sedan någon tid tillbaka har frilistor för dollarvaror införts i Tyskland, Holland och Belgien samt i England för vissa råvaror. Schweiz, vars handelsbalans mot USA i fjol visade ett överskott av 230 miljoner francs, har sedan många år inga diskrimineringar mot dollarimporten, utan denna är helt fri. Det går inte att dölja, att en liberalisering av dollarimporten är ett partiellt steg mot valutakonvertibilitet, därigenom att den möjliggör betalning i dollar för personer, boende inom ifrågavarande land. Varje ökning av frilistorna för dollarvaror leder därför närmare den fullständiga konvertibiliteten, och på det området kan mycket komma att hända före sista juni nästa år. I praktiken kan därför konvertibiliteten vara en verklighet innan detta formellt bekräftats, åtminstone mellan hårdvalutaländerna inbördes.

Jag har med detta velat teckna den internationella bakgrunden — så som jag ser den — till vårt eget läge på valutans och konvertibilitetens område. Jag förutsätter givetvis att vårt land inte kommer att i sin politik radikalt avvika från den allmänna europeiska utvecklingen. Finansministern har ju vid flera tillfällen oförtydligt givit till känna sin vilighet att deltaga i den allmänna övergången till friare handel och fria valutor. Men kan vi här i vårt land säga, som det sagts i andra länder, att om andra vågar ta språnget och frigöra sina valutor, skall man finna oss beredda?

Hurudan har då vår valutautveckling i sin helhet varit under innevarande år? Det brukar ju vara så, att vi regelmässigt har vår största anspänning på valutareserven under denna del av året, varför det under återstoden kan vända sig till det bättre. Helt fria från oro kan vi knappast vara, när vi till och med april förlorat 266 miljoner kronor. Utan de 59 miljoner kronor som lånet i

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Schweiz inbringade skulle förlusten t. o. m. ha blivit 325 miljoner kronor på dessa fyra månader. Det är trots allt ett ganska betydande valutautflöde på så kort tid — över 10 procent av reserven. Låt oss därför allvarligt hoppas att utvecklingen vänder till det bättre!

Förlusten av valutor träffar nästan uteslutande tillgångarna i betalningsunionen med omkring 400 miljoner kronor, medan den fria guld- och dollarreserven ökat med ett hundratal miljoner kronor. Under fjolåret fick den reserven glädjande nog ett tillskott av 350 miljoner kronor, och den nya ökningen är en fortsättning härpå. Detta skulle naturligtvis hälsas med odelad tillfredsställelse, om vi kunde vara säkra på att det inte är ett resultat av de restriktioner, som vilar på dollarimporten. På den punkten svävar vi emellertid tills vidare i ovisshet. I den mån dollarhandeln även i vårt land frilistas, kommer det att visa sig, vilken roll restriktionerna spelar.

Hur som helst är vår nuvarande fria guld- och dollarreserv av cirka 1 300 miljoner, eller 250 miljoner dollars, inte stor att gå ut i en mera allmän konvertibilitet med. Men beredskapen är inte bara beroende av den befintliga valutareserven. Den är framför allt beroende av den allmänna konkurrenskraften. Lika klart som det är, att det blott är en tidsfråga, innan en aldrig så stor valuta-reserv försvinner, om den yttre och inre balansen är rubbad, lika klart är det, att det ställs desto större krav på denna balans, ju mindre valutareserven är. Man måste beklaga, att våra guld- och dollarreserver inte är större. Det skulle ha känts tryggare inför övergången till konvertibilitet.

Jag har tidigare i fullt medvetande om vår dollarposition begärt en översyn av den fjortonåriga valutareglering, som tillkommit under så helt andra förhållanden än de nu rådande, och därvid gett uttryck för den uppfattningen, att vi måste göra något för att kunna liberalisera dollarhandeln. Som jag redan framhållit, har den s. k. ministerkommittén vid sitt sammanträde i Paris ut-

talat sig för åtgärder i den riktningen från betalningsunionens sida. Jag vet inte om Sveriges representanter vid det tillfället var befullmäktigade att ge sin anslutning till det syftet, men regeringen torde väl bli nödsakad att träffa ett avgörande. Jag vill inte föregripa regeringens beslut i den frågan, men jag vill framhålla att sådana uppmjukningar i den stränga regleringen av handel och betalningar med dollarområdet, som förordats i den från vårt håll väckta motionen om valutaregleringen ävensom i reservationen till bankoutskottets utlåtande nr 28, inte *behöver* äventyra vår dollarbalans. Flera europeiska länder har före oss uppmjukat sina restriktioner mot dollarområdet utan att det medfört en försämring i deras dollarposition. De har vid det tillfället inte haft stora valutareserver att falla tillbaka på. De har tagit risker och lyckats, därför att de varit inställda på att i hård konkurrens vinna framgång. Den viljan betyder mycket. De har heller inte haft annat val. Har vi det i den situation vi nu befinner oss i?

Som jag sade tidigare, har vi alltså trots förlusterna i år en nettobehållning i våra betalningar mot betalningsunionens länder av omkring 900 miljoner kronor. Vad vi här måste vara särskilt uppmärksamma på är det läge som inträder vid en upplösning av betalningsunionen. Bakom det fordringsnetto på denna, som presenteras i riksbankens rapporter och ger intryck av att allt är väl beställt, döljer sig nämligen såväl stora fordringar, som har sitt upphov i betalningsöverskott mot vissa länder, som stora skulder, vilka härrör från underskott mot andra. Jag avslöjar ingen hemlighet om jag säger, att det är mot just de europeiska länder, som har en stark dollarposition, som vi har stora underskott. Det kommer knappast att hjälpa oss den dag betalningsunionen upphör, att vi har stora överskott på andra håll mot länder, som själva har svärbemästrade valutaproblem. Visserligen är vi inte ensamma om just detta problem, och insikten om att det existerar har föranlett allvarliga ansträngningar inom det s. k.

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

ministerrådet att förbindra återfall i den rena bilateralismen, men vi gör nog klokt i att inte satsa alltför mycket härpå. Vi kommer inte ifrån att själva få lämna det största bidraget till att ordna upp frågan om hur dessa över- och underskott skall regleras.

Jag håller heller inte före, att vi skall alltför mycket hänge oss åt tron, att betalningsunionens bibehållande kommer att lösa våra problem. Den har obestriddligen gjort de europeiska länderna stora tjänster, som vi får vara tacksamma för, men motsättningarna mellan deltagarländerna är nu så stora, att unionen knappast kan fungera tillfredsställande någon längre tid framöver. Helt får man heller inte bortse från att den lätt kan komma att utnyttjas för andra syften än den egentligen varit avsedd för. Att vi därför till varje pris skulle bygga på betalningsunionen, kan jag för min del knappast finna tillrädligt. Vi måste i stället inrikta våra krafter på att skapa verklig konvertibilitet för den svenska kronan och anpassa vår valuta- och handelspolitik med det målet i sikte. Jag skall inte gå ytterligare in på denna sak, men de framtidsperspektiv, som nu öppnar sig i samband med konvertibilitet och handelns liberalisering mellan Europas länder inbördes och mot dollarområdet, ställer särskilda krav av en ny art på vår valuta- och handelspolitik.

Medan jag är inne på detta ämne vill jag passa på att uttrycka min tillfredsställelse över de nya band som knutits mellan vårt land och England under den senaste tiden i syfte att ytterligare fördjupa handelsförbindelserna och öka den svensk-brittiska handeln. Jag konstaterar likaså med tillfredsställelse, att steg tagits från ömse håll för att närma ståndpunkterna mellan oss och Västtyskland i de pågående svensk-tyska handelsförhandlingarna. Jag vill hoppas, att det snart skall bli möjligt att genom vidgad ömsesidig förståelse nå fram till en fastare grund för fortsatt, livligt handelsutbyte mellan vårt land och Västtyskland i syfte att även på detta fält upprätthålla och vidga den internationella handeln.

Emellertid är frågan alltid den att ta och att ge, och jag har en bestämd känsla av att med de stora överskott, Västtyskland har i sin handel med oss, bör det vara ganska lätt för Västtyskland att i ökad utsträckning öppna sin marknad för svenska varor. På längre sikt ger alltid en politik av förståelse och god vilja fördelar för bägge parter. Även vårt land bör givetvis visa prov på tillmötesgående, och vi bör göra vad vi kan för att efter hand bringa ur världen eventuella tvistigheter mellan våra båda länder.

Herr talman, med dessa ord ber jag få sluta och instämma i det yrkande, som förut ställts av herr Ewerlöf.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Det finns ett mycket mager underlag i dag för en diskussion om den ekonomiska politiken. Det har ju inte inträffat några märkbara förändringar i det ekonomiska läget sedan vi vid riksdagens början diskuterade frågorna, ja, man kan säga, att det inte har inträffat någon avgörande förändring sedan förra året. Det är därför ganska naturligt, att vad som är att säga redan är sagt många gånger och att det är besvärligt att variera konfekten. Det tycker jag nog att man har ett livligt intryck av, när man ser oppositionens ansträngningar, och det kan inte förnekas, att man vid dessa observationer finner, att oppositionen i sina ansträngningar lätt råkar ut för diverse underligheter.

Reservationen försöker skapa det intrycket, att Sverige är ett särskilt regleringsvänligt land och att vi i vårt land arbetar med regleringar på ett helt annat sätt än vad man gör i andra länder. Men det är ju en fullständigt felaktig uppgift. I själva verket är det ju så, att Sverige är, jag hade så när sagt, det land som mest målmedvetet har arbetat på att ta bort restriktioner och regleringar. Det är visserligen sant, att dessa våra ansträngningar i främsta rummet har varit inriktade på handelns område, under det att vi kanske har kvar regleringar på vissa andra områden.

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Herr Wehtje gav här alldeles nyss en beskrivning av hurusom länder ute i Europa ökat sina valutatillgångar, sina guld- och dollartillgodohavanden. Jag skall inte förneka att det finns länder, som därvidlag har varit mer framgångsrika än Sverige, men jag skall inte gå in på en diskussion om detta, ty vi har vid denna riksdags början presenterat ett material, som visar att Sverige är ett av de länder som per capita räknat mest har ökat sina guld- och dollartillgångar. Det är bara några stycken länder som i det avseendet intar en bättre ställning än Sverige.

Herr Wehtje pekade nu på Tyskland. Jag skall inte analysera det tyska valutaläget. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att orsaken till att Tyskland ökat sina valutatillgångar, som alla vet, icke är den ökade exporten utan den genom fruktansvärda protektionistiska regleringar och åtgärder tillbakahållna importen. Det är klart, herr Wehtje, att om vi hade fört samma handelspolitik i Sverige som Tyskland fört, dvs. om vi hade behållit vittgående handelsrestriktioner och målmedvetet förhindrat import, hade det också för oss funnits möjligheter att ha en större valutaserv än vi har. Men har oppositionen velat att vi skulle öka våra valutaservar efter det tyska receptet? Jag tror det icke. Då är det egentligen inte vidare intressant att möta sådana exempel som det herr Wehtje pekade på.

Men låt mig ta ett exempel till. Det är obestridligt att vår handelsbalans under vårmånaderna i år har utvecklats sig mindre gynnsamt än förra året. Men beror inte det i viss mån på vår bilpolitik? Vi har ju tagit bort bilaccisen. Ta som jämförelse ett sådant land som Danmark, där man väl fortfarande har en bilaccis på 30—40 procent av bilens värde. Vi har dessutom praktiskt taget frilistat bilimporten och alltså avvecklat långtgående regleringar på bilimportens område. Följden har blivit en starkt växande bilimport, som ju skall betalas, och den medverkar till att försämra vår handelsbalans. Men låt mig öppet ställa den frågan till oppositionen: Ville ni ha kvar

bilaccisen och de allmänna handelsrestriktionerna på bilområdet för att därigenom förbättra vår handelsbalans? Det är en intressant fråga att ställa, och det är just på sådana punkter som oppositionen så lätt råkar ut för tvektan: man vill ofta två ting som icke låter sig förena.

Herr Wehtje ställde frågan, om vi också skulle våga ta språnget, därest andra länder i Europa bestämde sig för att göra sina valutor konvertibla. Jag svarar: Utan tvekan! Det kan väl hända att vår valutaserv i förhållande till vår handelsomsättning är mindre än vissa andra länders, men den är större än en del andras. Och kom ihåg en sak: det är inte bara storleken av valutaserven, som är avgörande för möjligheterna att genomföra en konvertibilitet, utan det är också fråga om balansen i betalningarna. Och därvidlag förhåller det sig på det sättet, att Sverige i alla fall är ett land, som har väl balanserade betalningsförhållanden gentemot utlandet. Att det skulle vara någon särskild svårighet för oss att vara med om en sådan förändring är därför bra mycket sagt. För min del är jag ganska övertygad om att därest det blir en allmän övergång till konvertibla valutor, så är det ingen risk för oss att vara med därom.

Vad jag har velat slå fast är alltså, att man i alla andra europeiska länder har mycket mer ekonomiska restriktioner än vad vi har i Sverige. Det har man i alla borgerligt styrda länder. Jag skall inte trötta kammaren med att på nytt, såsom jag gjorde för några månader sedan, räkna upp hela raden av engelska restriktioner, som ju är ofantligt mycket längre gående än vad de är i Sverige. Men den omständigheten att det finns så mycket restriktioner kvar i Europa borde väl ändå säga oppositionen, att det är ganska långt drivna anspråk som de har, när de säger att vi kan undvara restriktionerna.

Nu är vi tydligen överens om konjunkturläget och om konjunkturutsikterna. Det är ett stabilt läge i dag, men det saknas inte expansiva tendenser. Det är icke fel om vi säger, att det kan hända

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

att vi får vara snälla och strama åt den ekonomiska politiken. Men jag frågar oppositionen: Har oppositionen under den gångna riksdagen arbetat med dessa utsikter för ögonen? Det är väl i stället så att oppositionen målmedvetet har motverkat en åtstramning av den ekonomiska politiken. Det har exempelvis varit mycket gnissel över att vi inte har kunnat ge industrien ett större utrymme för investeringar än vad den har. Det har på folkpartihåll varit åtskilligt tal om att det borde ha kunnat byggas åtskilligt mera bostäder. Vi hade senast i går en strid om huruvida vi skall ha byggnadsregleringen kvar. Vi kommer under nästa punkt på föredragningslistan att tala om valutaregleringen, som oppositionen också vill uppmjuka. Samtidigt som oppositionen kommer med alla dessa krav, talar den i brösttoner om behovet av att öka valutareserven. Det finns icke något sammanhang i detta!

På den punkt där vi nu befinner oss har vi två frågor av praktisk art, som vi skall ta ståndpunkt till. Den ena av dem gäller en förändring av kassareservbestämmelserna. Jag hörde omnämnas, att herr Ohlon i går skulle ha sagt, att regeringen skulle ha föreslagit en höjning av likviditetsgränsen till 50 procent såsom hämnd mot en viss bank. Ett sådant påstående är ju bra meningslöst, eftersom herr Ohlon vet lika bra som jag, att banken i fråga har, såsom herr Eliasson påpekade, en likviditet som ligger över 50 procent. Vi har ingen som helst anledning från statens sida att göra några ingripanden mot den banken, så länge den för de likviditetspolitik den hittills fört. Nej, vad frågan gäller är huruvida vi i den närmaste framtiden kan vara säkra på att bankerna vill samarbeta frivilligt med riksbanken om den likviditetsgrad för de olika bankerna som är nödvändig för att kunna ha en stramare penningpolitik. Om det hade varit på det sättet, herr Ewerlöf, att jag hade varit lika övertygad som herr Ewerlöf om att en möjlighet till frivilligt samarbete mellan affärsbankerna och riksbanken alltid föreligger, hade vi

inte behövt föreslå någon förändring i fråga om kassareservbestämmelserna. Men det är med den saken som med det där monstret till ränteregleringslag, som herr Ewerlöf säger sig ha sina erfarenheter av. Han påstår att den aldrig hade någon betydelse för frågan om statsmakens möjlighet att samarbeta med kreditinstitutionerna, men mina erfarenheter är av ett helt annat slag. Jag har upplevt dem på ett handgripligare sätt än herr Ewerlöf, och vi representerar också olika läger i denna fråga. Det kan ju hända att herr Ewerlöf såsom representant för kreditinstitutionerna har en annan uppfattning, och det vore ju bra om den uppfattningen vore den riktiga. Jag har dock inte samma erfarenhet som han och vågar därför inte lita på hans skildring av läget. Jag för min del måste därför säga, att det är nog tyvärr nödvändigt att vi behåller ränteregleringslagen och skärper likviditetskraven i kassareservbestämmelserna.

Nu har från oppositionens sida dragits upp riktlinjer för hur man i stället skall göra. Man har lagt fram ett alternativ för penningpolitiken. Det är ett mycket enkelt alternativ. Om man kunde tillämpa det, hade det ju varit en mycket enkel sak. Detta alternativ innebär, att riksbanken skall hålla den nödiga stramheten på penningmarknaden genom operationer i marknaden. Riksbanken skall alltså köpa obligationer för att suga upp likviditetsöverskottet. Men för att riksbanken skall kunna göra det måste riksbanken bjuda en ränta, som gör att folk vill sälja sina obligationer och teckna nya. Därför skall man ha en rörlig ränta.

Vad menas nu med en rörlig ränta? Ja, herr Ewerlöf sade att det var en ränta, som kan både stiga och falla. Men är det fråga om detta från oppositionens sida? Det är väl alldeles uppenbart att i fall man skall suga upp likviditeten i samhällslivet — eller hur det är man brukar uttrycka det — med hjälp av denna metod, betyder rörligheten en höjd ränta. Det betyder att räntan skall bringas att stiga.

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Det innebär naturligtvis att man på den vägen får de s. k. »långa pengarna» att vandra över till staten. Men det betyder också, såsom herr Eliasson sade, att det måste bli någon annan som blir utan. Det blir kommunerna, det blir bostadsbyggandet och det blir i viss mån näringslivet. Det är konsekvensen av detta — det skall man inte fördölja för sig — och så får man ju fråga sig själv, om man vill ha det på det sättet.

Det är klart att läget förändras i samma mån som det personliga sparandet kan ökas. Men jag tror inte det är någon som på allvar vill driva den linjen att den frågan är så enkel, att om man bara höjer räntan blir det mera personligt sparande. Det finns inga erfarenheter som tyder på det. Frågan om ett ökat sparande är mycket mera komplicerad och framför allt en så långsiktig fråga, att man icke kan ta hänsyn till den i ett akut läge.

Jag tror inte ens att oppositionen, om den hade haft möjlighet att tillämpa sitt alternativ och i det läget velat göra det, hade haft den minsta utsikt att kunna klara frågorna på detta enkla sätt. Den skulle bli nödsakad — precis på samma sätt som regeringen är nödsakad — att tillgripa även andra åtgärder, och däribland en och annan reglering. Så får man göra runt om i hela världen. Oppositionens linje är doktrinär. Man är avogt stämd mot vissa åtgärder, som man inte vill ha. Man vill ha vissa ting, och så försöker man framställa läget så enkelt som att man skulle kunna genomföra en politik, som uteslutande byggde på oppositionens önskedrömmar. Så enkelt är det emellertid icke, och därför är detta alternativ inte något egentligt alternativ.

Vill man, som regeringen vill, föra en ekonomisk politik, där man stöder ett program för full sysselsättning under samhällsekonomisk balans och ett fast penningvärde, får man sannerligen se mera fördomsfritt på metoderna. Då blir man nödsakad att tillgripa de medel, som i varje läge är möjliga. Regeringen avsäger sig inte möjligheten av en rörlig ränta, men vi tillägger, att den skall

hålla sig inom lågräntepolitikens ram. En rörlig ränta innebär rörlighet både uppåt och nedåt. Vi saknar inte en sådan rörlig ränta här i Sverige. Vi höjde räntan år 1950 på hösten. Vi sänkte den förra hösten. För närvarande är det, såsom herr De Geer underströk, i de borgerligt styrda länderna »på modet» att sänka räntan.

Herr De Geer riktade till mig frågan: Vad kan det bero på? Ja, inte vet jag! Men så mycket är väl säkert att England väl inte har sänkt sitt diskonto ur konjunktursynpunkt, ty det strider ju rakt mot edra lärosatser, att man i ett läge med expansiva tendenser sänker räntan.

Finns det då någon förnuftig förklaring? Ja, det finns det nog. Kan inte en av förklaringarna vara att den engelska regeringen började med kraftiga räntehöjningar, när den trädde till? Kan det inte tänkas att den engelska regeringen undan för undan har upptäckt, att räntevapnet inte är så effektivt som man kanske trodde så länge man satt i oppositionen och att de fördelar, som man vinner på penningmarknaden, motsvaras av vissa nackdelar på andra områden, som gör att man nu i England kanske håller på att försöka anpassa sig nedåt till en ur engelska synpunkter mera lämplig nivå? Att man i Tyskland sänker diskontot är sannerligen inte märkvärdigt, ty där har det ju varit så högt, att det inte kan finnas någon annan möjlighet än att man undan för undan måste flytta sig nedåt. I den svenska oppositionen har man emellertid inte den tendensen, att man vill anpassa sig nedåt, utan där är som sagt universalreceptet att vi skall pressa räntan uppåt.

Alla känner väl till att riksbanken målmedvetet strävar efter att bredda kapitalmarknaden. Den har kommit en bit på väg — det visar de siffror herr Eliasson nyss lade fram — och vi får väl ändå medge att saken tar sin tid; Rom byggdes ju inte på en dag. Jag kan för min del inte tro, att oppositionen verkligen tänker sig att det är möjligt att på en enda gång arbeta sig fram till ett läge, där staten skulle kunna på kapi-

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

talmarknaden täcka hela sitt lånebehov. Jag tycker att vi bör vara nöjda med att kunna konstatera, att utvecklingen går åt rätt håll, och inte komma med några verklighetsfrämmande spekulationer om att en omvälvning i ett svep skulle kunna ske.

Herr Ewerlöf ställde frågan, om de åtgärder som vidtages syftar till en strukturförändring. Jag vill bara säga en sak till herr Ewerlöf: Man skapar nog inte en strukturförändring med tillhjälp av lagar eller riktlinjer. Det avgörande är läget på den svenska penningmarknaden; det bestämmer om en strukturförändring kommer att ske. Det finns nog tecken som visar i den riktningen, och jag tror att det är riktigt att man observerar och inrättar sig efter dem. I den mån man kommer dithän, att kapitalmarknaden i det väsentliga kan försträcka stat och kommun de långa pengar som fordras för de samhällseliga investeringarna, så blir, alldeles oavsett vem om tillskjuter pengarna på kapitalmarknaden, både kassareservbestämmelser och kanske även ränteregleringslag av mindre betydelse. I ett sådant läge är det också mycket möjligt, att operationerna i öppna marknaden kommer att få större betydelse än de har i dag.

Vi vill alltså för vår del inte på något sätt principiellt avvisa de penningpolitiska medel, som man från oppositionens sida pekar på. Vi menar att man bör använda dem på rätt plats och i rätt tid, i den utsträckning det är möjligt. Men i dagens läge skall man inte ha den uppfattningen att det är möjligt att klara sig med dessa medel; allt är för närvarande mycket mera komplicerat, just beroende på att utvecklingen i Europa kanske går fram mot konvertibilitet. Det medför att vi jämt och ständigt har problem att lösa, som vi bör möta fördomsfritt och söka klara av med de metoder som behövs. Vi skall inte låsa oss fast vid doktrinära ståndpunkter, som erfarenheten från hela världen visar inte räcker till för att lösa de problem vi i dagens läge ställes inför.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller som om finansministern och jag är tämligen överens i teorien när det gäller synen på den ekonomiska politiken, men inte när det gäller praktiken. När man kommer fram till frågan, vad som är »rätt tid och rätt plats» för olika åtgärder skiljer vi oss åt. Finansministern kallar den uppfattning doktrinär, som jag har givit uttryck åt, och jag är lika envis med att beskylla finansministern för samma sak.

Är det att vara doktrinär, när man förfäktar att det sedan långa tider tillbaka utbildade penningpolitiska systemet icke bör berövas det viktiga vapen som en rörlig ränta utgör? Från den andra sidan har man ständigt svarat oss: »Vi har ingenting emot en politik med rörlig ränta, men i rådande läge är den av olika skäl inte lämplig.» Jag frågar mig: När inträder enligt finansministerns mening den rätta tiden och rätta platsen för en obeskuren penningpolitik? Under de senare åren har vi ju haft alla möjliga olika konjunkturlägen, men i varje läge har det förklarats olämpligt att tillämpa »en rörlig ränta».

Under hela efterkrigstiden har räntan mer eller mindre varit tabu. Det är visserligen sant att man hösten 1950 vågade sig på att göra en liten avvikelse, men man blev fort skrämmd och förklarade, att när effekten icke blev större skulle vi inte vidare göra några försök. Räntan blev ånyo »spikad» vid den nivå man då nådde.

Detta är ur mina synpunkter att betrakta som doktrinarism i fråga om räntan. Jag vet ju hur tongångarna går när vi diskuterar dessa förhållanden i politiskt sammanhang. Räntan är tabu, och det är mot detta som vi här under årens lopp försökt att föra en kamp. Vi har den uppfattningen, att penningpolitiken varken nu eller tidigare kunnat ge full effekt på grund av majoritetens doktrinära inställning i räntespörsmålet.

Sedan kommer man ofta tillbaka till att vi inte skulle ha varit med på att använda finanspolitiska medel till skydd för penningvärdet. Men detta är fel, ty

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

vi har varenda gång förklarat, att vi inte anser, att penningpolitiken under alla förhållanden är det enda medlet, men att den måste vara med för den händelse de finanspolitiska medlen skall kunna ha någon effekt. Jag erinrar om att vi ända fram till år 1952 försökte att komma till rätta med inflationen enbart genom finanspolitiska medel. Då lyckades vi — och det har jag betraktat såsom en framgång för oppositionen — äntligen att få ett slags penningpolitik, som under 1952 och jag skulle vilja säga även första halvåret 1953 hade en åtstramande effekt. Därefter har vi ånyo riktat opposition mot att man under hösten 1953 genom sättet för den statliga upplåningen så att säga förlösade verkningarna av den åtstramningspolitik, som man tidigare bedrivit, genom den stora kreditexpansionen inom bankväsendet. I ljuset av dessa erfarenheter har vi ånyo velat precisera vår uppfattning om hur en penningpolitik bör vara beskaffad för att ge nödig effekt.

Jag skulle vilja säga några ord beträffande kassareserverna och räntelagen. Finansministern ger mig rätt i att om man verkligen kunde lita på att det här fanns möjligheter att komma omsams, behövdes inte dessa lagar. Ja, det är min bestämda uppfattning att så är fallet. Jag vet inte vad det är för erfarenheter finansministern åberopar, men i den mån jag känner förhållandena inifrån, anser jag att det finns utsikter till detta. Vill man resonera, går det alltid att resonera. Kreditinstituten har allt intresse av att medverka till penningvärdets bevarande.

Men är det så, att man vill regera, skall man inte spilla tid på att försöka ge sken av att vilja resonera. Det går bättre att resonera, ifall man inte har osäkrade revolverar i bakfickan.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern inledde sitt anförande med att framhålla, att det kanske inte varit så mycket som ändrat sig sedan sist. Jag skulle vilja erinra däremot, att på det internationella planet ändå skett ganska stora

förändringar, och det var detta som jag tog till utgångspunkt för mitt anförande nyss.

Vi måste väl här i Sverige beakta, hur våra förhållanden gestaltar sig i jämförelse med främmande länder, och då särskilt hur utvecklingen är på valutaområdet. Finansministern nämnde att vi har varit ganska lyckosamma, och i en tidigare debatt här i riksdagen var herr Lange också inne på samma sak och nämnde, att vårt valutaläge väl ändå hade förbättrats ungefär i samma takt som andra välbeställda utländska staters.

Jag tror att herr Lange gjorde en jämförelse mellan åren 1950 och 1953. Jag skall belysa hur utvecklingen varit under dessa år.

Sverige ökade sina tillgångar av guld och dollar med 135 miljoner dollar, Belgien ökade med 250 miljoner, Västtyskland ökade med 1 miljard och Nederländerna — ett land som vi mycket väl skulle kunna jämföra oss med — ökade med 500 miljoner dollar. Schweiz ökade visserligen bara med 110 miljoner, men dess valuta-reserv i guld och dollar uppgick till 2 333 miljoner vid årets slut och den var som sagt nästan lika stor 1950. För ett land, som har nått en sådan ställning som Schweiz, finns det inte någon anledning att driva en politik, som går ut på att ytterligare öka denna reserv. Här i Sverige har vi 335 miljoner dollar. Det visar, att även om vår ställning har förbättrats, så har den inte förbättrats i den utsträckning som hade varit önskvärd. Jag tror att vi egentligen är ense härom, varför vi knappast behöver tvista på denna punkt.

Finansministern frågade, hur vi skulle ha kunnat förbättra vår ställning ytterligare. Skulle det vara oppositionens mening, att vi skulle ha minskat vår import? Ja, för att kunna nå en förbättrad ställning i detta avseende, måste vi antingen exportera mer eller importera mindre — det är ungefär som multiplikationstabellen! Men vår mening är inte att man — såsom finansministern antydde skulle införa importförbud. Men genom att driva en mera återhållsam politik

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

här i landet hade vår förbrukning och vår konsumtion av olika varor och förnödenheter kunnat begränsas, och därigenom hade vi också förbättrat vårt valutaläge.

Då kan man fråga sig, om Sverige därigenom hade kommit i en bättre position. Vi menar, att vårt land hade gjort detta, därför att det ligger en viss risk i att gå med i en konvertibilitet, om landet inte har dels en någorlunda stark valutaställning och dels en stark ekonomisk balans att falla tillbaka på. Skulle det vara så, att vi inte kan vara med på att vår valuta göres konvertibel, kommer vi att komma i mycket sämre ställning än andra länder och ytterligare försämma vår konkurrenskraft.

Det gladdde mig att höra den oreserverade anslutningen till tanken, att vi skulle vara med och ta risken att göra vår valuta konvertibel, om de större och mera betydelsefulla länderna gör det inom den närmaste framtiden. Det kommer att som nämnts stärka vår ställning, och därigenom kommer helt naturligt att ställas nya krav på att vi upprätthåller såväl vår inre som vår yttre balans, så att friheten i valutahänseende blir möjlig att upprätthålla.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Med anledning av vad herr Wehtje här yttrat är det egentligen bara en sak, som jag vill fästa uppmärksamheten på.

Han var fullt på det klara med, att för att vi skulle ha haft en större valutaserv här i landet än vi har, hade det fordrats att vi antingen exporterat mera eller importerat mindre. Han övergick därefter till att säga, att vi hade kunnat begränsa importen genom en allmänt åtstramande politik utan att anlita importregleringar.

Vad menas då med det? Jo, därmed menas, att vi skulle ha fört en sådan politik, att våra arbetare, tjänstemän och jordbrukare icke skulle ha fått den realinkomststegring, som de har blivit delaktiga av, och att således dessa stora grupper av köpare av varor skulle haft

mindre att köpa för. Härigenom skulle det ha blivit en mindre import, och den av herr Wehtje beskrivna situationen skulle sålunda ha inträtt.

Det är alldeles riktigt, att resultatet skulle ha blivit det av herr Wehtje angivna, om vi hade fört en åtstramande politik, varigenom människorna haft mindre att köpa för. Det är alltså ett val, som man står inför, när man skall ta ställning till hur man skall handla. Jag kan mycket väl tänka mig, att herr Wehtje i det avseendet har en mening, som är rakt motsatt den jag har.

Härefter skulle jag vilja först säga ett ord om herr Ewerlöfs »bestämda erfarenhet». Det rör sådana ting, som jag inte är så road av att gräva ned mig i, ty jag har nog det sinnelaget, att jag hellre vill ha en mager förlikning än en fet process. Jag gjorde faktiskt allvarliga försök på hösten 1951 att komma fram till en mager förlikning, men jag mötte icke någon förståelse, och först efter det att rätteregleringslagen antogs inställde sig förhandlingsviljan. Man får säga om detta vad man vill, med det har jag upplevat och det har satt sin prägel på min syn på dessa ting.

Så skulle jag vilja säga ett ord om herr Ewerlöfs tal om att här har förts en politik, som på våren 1953 gav ett utmärkt resultat, men att vi på hösten samma år förspillde en stor del därav genom att det blev en likviditetsökning. Nu är det ju på det sättet, som alla känner till, att det första halvåret på grund av den låga svenska exporten under den tiden alltid är en period, då likviditeten åtstramas. Hösten är däremot en period, då tack vare den stora exporten vid den tiden likviditeten växer. Det är därför fullständigt omöjligt att tänka sig, att vi skulle ha samma likviditet både under vårsäsongen och under höstsäsongen. Om vi inte hade större likviditet på hösten än på våren, skulle det otvivelaktigt ha blivit en snedvridning av det svenska näringslivet. Detta är mycket påtagligt, om vi ser på förhållandena under första halvåret 1954. Det är visserligen klart, att det inte uppvisar samma likviditetsåtstramning som första

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

halvåret 1953, men skillnaden rör sig endast om något hundratals miljoner, en siffra som inte har den storleken att man kan påstå att den är av någon större betydelse.

Till sist några ord om herr Ewerlöfs doktrinarism och min. Han anser att jag är doktrinär, och jag anser att han är det. När man konstaterar detta måste man fundera över vad det är för terminologiska hemligheter, som döljer sig här, och det är kanske svårt att komma till rätta med det. För min del har jag alltid sagt, att jag icke är principiell motståndare till rörlig ränta. Är det för mycket sagt om jag säger, att herr Ewerlöf är principiell motståndare till regleringar? Herr Ewerlöf får själv reda ut i vilket fall doktrinarismen är störst.

Kanske något ändå kan bli uppklärat av ett litet yttrande, som herr Ewerlöf fällde. Han sade, att vi nu har kommit in i »normala förhållanden». Det är alltså normala förhållanden, när hela Europa har dollarregleringar och är genomkorsat av importregleringar och importavgifter och när vi måste ha en särskild betalningsunion i stället för konvertibilitet för att kunna flytta över betalningar från ett land till ett annat! Är detta ett sådant normalt läge som enligt herr Ewerlöfs mening existerade på den tiden när praktiskt taget alla valutor var konvertibla mot varandra?

Nej, herr Ewerlöf, det är icke samma läge nu. Och då är det väl bra mycket sagt, om man påstår att vi i nuvarande läge kan reda oss med åtgärder som kunde räcka i ett helt annat läge.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern säger, att vi inte skulle vara på det klara med att vi genom en återhållsam politik skulle åstadkomma en reell försämring för arbetare och tjänstemän och inkomstagare över huvud taget i detta land. Jag bestrider att detta skulle komma att bli följden. Vi menar att vi hade kunnat nå det önskvärda resultatet genom att konsumtionen hållits på en lägre nivå, om

sparandet kunnat främjas. Då hade det också blivit möjligt för oss att öka valutareserven. Och jag hävdar att en sådan utveckling skulle ha blivit fördelaktigare för inkomstagarna i allmänhet i detta land, på litet längre sikt. Om den bristande förstärkningen av valutareserven leder till att vi inte kan vara med vid en fri utbytbarhet av valutorna, så blir vi otvivelaktigt sämre ställda, och det kommer att försämra vår konkurrenskraft och även försvåra vårt deltagande i det fria internationella varuutbytet.

Med detta har jag, herr talman, framfört vad jag har på hjärtat med anledning av finansministerns senaste inlägg gentemot mig.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern kom in på en i och för sig intressant fråga, när han beskrev vad som skedde under hösten 1953 och förklarade, att den likviditet som då uppkom hade sin naturliga förklaring genom att vi på hösten säsongmässigt har ett valutainflöde, som i sin tur leder till att marknaden blir mera likvid. När jag beskrev läget på hösten 1953 tänkte jag emellertid inte närmast på denna faktor, utan på den del av den ökade likviditeten som var föranledd av den statliga upplåningen. Den representerar ett belopp som väl torde röra sig om närmare 1,5 miljard kronor.

Men jag vill gärna begagna tillfället att ta upp denna tråd. Jag håller med om att den ojämnheten, som utmärker den svenska konjunkturen, är ett problem. Det är ju inte bara på det sättet att våren kommer med en åtstramning på valutaområdet och hösten leder till ett utflöde av pengar på den svenska marknaden, utan det förhåller sig även så, att de statliga inkomsternas fördelning på vår och höst verkar i precis samma riktning. Under våren uppbär staten större delen av sina inkomster genom uppbörd av skatter, däri ingår restskatter och fyllnadsskattebetalningar under det att det statliga utgiftsöverskottet kommer på hösten. Dessa två faktorer tillsammans

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

är ägnade att göra marknaden ojämn under olika perioder av året, och detta är ett problem som man nog har anledning att uppmärksamma i syfte att undersöka, om någonting skulle kunna uträttas för att åstadkomma en bättre samordning.

Vad sedan doktrinarismen beträffar ville finansministern göra mig till doktrinär i fråga om regleringarna, såsom han uttryckte sig. Ja, jag vet inte vart han vill komma med detta i den nu aktuella diskussionen. De enda regleringar, som vi talat om i denna debatt, har ju varit kassareservlagen och räntelagen, och i det avseendet har vi ju bägge två konstaterat att det bästa vore, om vi kunde slippa dem. Jag säger att jag är övertygad om att man når ett bättre resultat utan dessa lagar än med dem. Det är ju inte i och för sig någon doktrinarism. Men jag trodde att finansministern och jag företrädde precis samma slags doktrinarism när det gäller regleringarna, den nämligen att regleringar i och för sig är något ont som man inte bör taga till med mindre än att de behövs för ett visst syfte och som man inte bör behålla längre än de tjänar detta syfte. Vi har kunnat hysa delade meningar just i fråga om den tidpunkt, då den ena eller andra regleringen borde avskaffas, men jag hoppas alltså att vi båda är lika doktrinära i fråga om att regleringar i och för sig inte är någonting önskvärt, utan bör avlägsnas så fort man kan göra det.

Några andra regleringar än de förut nämnda har det ju inte varit tal om i dagens debatt. Vi har ju visserligen haft detaljdiskussioner om byggnadsreglering och dylikt, som vi kan ha delade uppfattningar om, men det tillmäter jag inte någon avgörande betydelse i detta sammanhang.

Finansministern sade i sitt första anförande att oppositionen har varit inkonsekvent, oppositionen har talat om att den önskar en restriktiv politik, men den har inte velat medverka till en sådan. Jag är inte beredd att ta åt mig förebråelsen att det skulle ligga en så ohållbar motsägelse i vad som har sagts. Jag har allt ifrån årets remissdebatt sagt,

att jag önskade att regeringen såg annorlunda på frågan om fördelningen av investeringarna på det privata området och på det statliga. Men jag har aldrig velat på den vägen tvinga fram någon total ökning utöver vad samhällsekonomin medger, utan jag har givit uttryck för den uppfattningen att man borde låta den offentliga sektorn göra åt sig i den mån man på industriens område kunde i rationaliseringssyfte göra investeringar, som var ägnade att förbättra vår konkurrensförmåga.

Nu kanske finansministern riktar en förebråelse till mig för att partiet inte har mäktat med uppgiften att under vårens lopp vid sidan av den driftbudget, som framgått av våra yrkanden, också i detalj sammansätta en kapitalbudget för staten, sådan att den motsvarar önskemålet om att här kunna göra en inskränkning. Det är helt enkelt en uppgift, som överstiger våra krafter. Därmed är inte sagt, att det inom detta stora område inte skulle ha funnits möjligheter att göra inskränkningar, men endast regeringen kan vid urvalet ha den överblick som erfordras för en rationell avvägning. Att utifrån och utan tillgång till statsapparaten ange var man skall sätta in åtgärderna, det har vi inte mäktat med.

Jag skulle vilja rikta den frågan...

Talaren avbröts här av herr talmannen, som påpekade, att den jämlikt § 12 mom. 2 av kammarens ordningsstadga av herr talmannen medgivna tiden för kort genmäle nu vore av talaren överskriden.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Det var ju synd, att herr Ewerlöf inte förkortade sitt tal på andra punkter, så att den sista frågan hade kunnat komma fram till mig. Nu vet jag faktiskt inte vad den gällde.

Jag skall för min del fatta mig kort. Inkonsekvensen i oppositionens politik har jag redan angett min uppfattning om genom exempel. Det finns inte någon anledning för mig att ytterligare gå in på den saken, ty dessa exempel har herr

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Ewerlöf bemött med allmänna uttalanden och icke gått in på de exempel som jag gav.

Min uppfattning om oppositionens ställning till regleringar har jag fått av reservationen, sådan den är skriven, och den talar egentligen för sig själv.

Slutligen skulle jag till herr Ewerlöf vilja säga, att vad man än säger om överlikviditeten så har vi ändå icke överansträngt våra reella resurser ens under hösten 1953, och följaktligen har den samhällsekonomiska balansen inte lidit någon skada av det läge som vi har.

Till herr Wehtje skulle jag vilja säga ett par ord. Det finns två länder, som under de senaste åren haft ett mycket kraftigt tillskott av valutor. Det är Holland och Tyskland. I Holland har samtidigt det läget inträffat, att det har blivit en sänkt levnadsstandard för de anställda. Det är också av alla känt, att Tysklands förmåga att låta bli att importera beror på den bristande köpkraften hos de stora massorna.

Det är alltså på det sättet, att man vinner en ökning av valutareserven på bekostnad av levnadsstandarden. Det kommer inte herr Wehtje ifrån. Även om det är obehagligt att en ståndpunkt träder fram i alltför stor nakenhet, så är det ändå på det sättet. Och så har man alltid en bekväm reservutgång, och det är att tala om sparandet. När man inte kommer längre, säger man: »Det behöver ju inte vara på det sättet, om vi bara kunde ordna så, att folk sparade i stället för att köpa!» Ja, det är ett problem, som lärda och olärda brottats med i alla tider, men som ingen har funnit nyckeln till.

Herr DE GEER (fp):

Herr talman! Jag ställde en fråga till finansministern, nämligen om hans synpunkter på de nyligen företagna räntesänkningarna i England och Tyskland. Han svarade, att han inte känner till de motiv som ligger bakom den engelska penningpolitiken — det kan vara det ena och det kan vara det andra. Men det var inte det engelska motivet jag efterlyste,

utan finansministerns egen syn på saken. Det är ofrånkomligt, att en så utomordentligt viktig händelse som att England och Tyskland sänker sitt diskonto ger anledning för finansministern att göra sina bedömanden dels med hänsyn till konjunkturpolitiken, dels med hänsyn till penningpolitiken, just de två saker som vi diskuterar i dag. Jag fick alltså inte något svar på min fråga. Vad den engelska regeringen har för motiv intresserar oss inte så mycket.

Herr Eliasson sade, att jordbruket bidragit mycket effektivt till en stabilisering av ekonomin genom att sänka sina produktionskostnader i första stadiet med 200 miljoner kronor på två år. Det vill jag inte förneka. Men då kan jag kanske samtidigt få säga, att järnhanteringen har bidragit till att sänka priserna med 150 miljoner kronor under samma tid. Båda delarna är glädjande att kunna konstatera, men jag har velat framhålla, att jordbruket inte är ensamt på det här området.

Sedan redogjorde herr Eliasson för de höjda aktieutdelningarna. Jag hörde inte riktigt, men jag tyckte att han sade, att om man inte hade höjt utdelningen på aktierna så hade man kunnat sänka kostnaderna mera. Orsaken till att företagen haft så goda vinster under 1953 är nog inte att förhållandena då var bättre än under 1952 — snarare var de nog sämre — utan vi får söka orsakerna på andra områden. Den kraftiga lagerminskningen har tagit fram dolda vinster, och det förhållandet att investeringsavgiften begränsat avskrivningarna har också verkat i riktning mot högre vinster.

Sedan frågade mig herr Eliasson om jag hade något att säga om folktopartiets divergerande uppfattningar om likviditetskvoten 25 eller 35 procent. Det är ju en teknisk fråga. Jag känner inte till de motiv som ligger bakom fru Gärde Widemars motion. Hon är inte här i dag, och jag har inte talat med henne om saken. Men så sträng är inte partidisciplinen i folkpartiet, att vi drar en gräns vid 25 eller 35 procent i fråga om kassareserverna. Om den frågan kan man ha olika uppfattningar. Den stora massan

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

har nog svårt att bilda sig en uppfattning. De som sitter i bankoutskottet har ju bättre möjligheter. Folkpartiet har en representant i riksbanken, nämligen herr Kristensson, och jag antar att han har sett något annorlunda på frågorna och att fru Gärde Widemar haft honom som kunskapskälla.

Därefter kommer herr Eliassons »å ena sidan» och »å andra sidan», där han betonade motsättningar mellan oppositionens synpunkter. Det behöver inte vara några motsättningar. Vi bara värderar åtgärderna på olika sätt. Herr Eliassons kategoriska deklarerande t. ex. att en räntestegring leder till en kostnadsstegring bestrider jag. En höjning av räntan på lång sikt leder till kostnadsstegring, men en tillfällig räntehöjning, vidtagen av penningpolitiska skäl, leder icke till någon kostnadsstegring. Det visar ju den historiska erfarenheten. Korta räntehöjningar, som vidtagits av penningpolitiska skäl, har i stället lett till sänkning av kostnader och priser. Jag vill betona, såsom jag sagt förut en gång i kammaren, att en räntehöjning drabbar inte bara utlåningen, utan den berör också den stora inlåningen. För att inte bli missförstådd betonar jag än en gång, att en räntehöjning på lång sikt verkar kostnadsstegrande för bostadsbyggandet o. s. v., men en räntehöjning på kort sikt som vidtagits av penningpolitiska skäl behöver inte verka kostnadshöjande.

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av herr De Geers svar på mina frågor.

Vad först angår de ökade utdelningarna sade jag i mitt anförande, att jag inte alls vill förneka, att det har skett prissänkningar inom industrien. Jag vill säga herr De Geer, att jag har också en viss förståelse för att aktieägarna kan vilja ha kompensation, när andra grupper får det. Men jag vill framhålla att man i en situation, då det från industriens sida talas om att vårt kostnads-läge är allvarligt och att vi på allt sätt måste pressa ner kostnaderna, kan finna

det underligt att hälften av de 80 börs-noterade företag som jag talade om har ökat utdelningen på aktierna.

Jag skulle vilja fråga herr De Geer: Tror herr De Geer, att en ökning av utdelningen i så många företag skapar ett lämpligt klimat för att man vid nästa årsskifte med framgång skall kunna fortsätta med återhållsamma lönerörelser och få möjlighet till en fortsatt stabilitet under år 1955? Att de ökade utdelningarna utgör ett besvärande moment i en tid då vi har expansiva tendenser, tycker jag är svårt att bestrida.

Jag tror inte att vi tjänar på att ta upp någon längre diskussion om räntans roll, men jag skulle också på den punkten vilja ställa en fråga till herr De Geer. En framstående folkpartist — jag skall inte avslöja namnet, ty det är kanske inte lämpligt i detta sammanhang — har en gång citerat den gamla regeln, som lär tillämpas av Bank of England: man skall aldrig höja räntan med mindre än en procent och aldrig sänka den med mer än en halv procent. Om man hyllar den principen, måste då inte kraven på en rörlig ränta betyda, att det blir mycket stora räntevariationer?

Vidare sade herr De Geer, att frågan om likviditetskvoten skall vara 25 eller 35 procent endast är en teknisk fråga. Men den förefaller väl också i någon mån vara politisk? Herr De Geer säger, att det är möjligt att fru Gärde Widemar och övriga folkpartimotionärer inte besitter tillräckliga insikter i detta svåra ämne, när de har förordat en höjning av likviditetskvoten för affärsbankerna från 25 till 35 procent. Men om det skulle vara riktigt, herr De Geer, måste ju ändå herr Kristensson och herr Kollberg i riksbanksfullmäktige och herr Walde-mar Svensson i riksgäldsfullmäktige komma i en mycket egendomlig dager. Jag tror inte vi skall göra gällande, att all sakkunskap är samlad i bankoutskottet. I riksgäldsfullmäktige och i riksbanksfullmäktige har man ju också möjlighet att blicka in i dessa svåra frågor.

Oppositionen har ofta frågat vårt parti: Hur går det till att regera ihop när man har olika uppfattningar? Jag tyck-

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

ker, att den frågan inte är så motiverad, ty oppositionen borde åtminstone från samlingsregeringens dagar ha vissa erfarenheter av hur det går till. Men om man från folkpartihåll är så intresserad att ställa den frågan, borde det väl vara bättre att intressera sig för hur det går till i bankoutskottet när man vill sammanjämka meningarna. Då böjer sig »det ledande oppositionspartiet» för högern. Det är precis vad som hänt här.

Jag kan inte neka mig, herr talman, att säga ytterligare några ord om en sak som visar hur man från oppositionens sida driver agitationen. Jag skall som ett exempel anföra, att herr Ohlson i ett tal i Umeå den 25 april yttrade att våra regeringstroga helst bör välja andra länder än Västtyskland som exempel när de försvarar det svenska regleringssamhället. — Nå, det är ingen som försvarar det svenska regleringssamhället, det är en felaktig problemställning, eftersom vi ju har avvecklat en mängd regleringar och pålagor och skurit ned pris-kontrollen ganska långt. Men låt oss se på de tullsatser och kvoteringar som Tyskland har för sin import. Jag skall bara nämna några exempel ur en artikel i Tiden av doktor Cederwall. Tullen på brödsäd är 20 procent, på råsocker 49 procent, på raffinerat socker 45, på potatis 24, smör, ost, mjölk och grädde 25, kött 18—21, bacon 26, vin 36 och på olika slags konserver mellan 25 och 35 procent. Beträffande smörkonsumtionen konstateras, att på Görings tid var ändå smörförbrukningen per invånare i tyska riket nio kilo per år, och för närvarande är man nere i omkring sju kilo per invånare. Jag tycker att man skall vara försiktig med att framställa Erhard som den som driver en så ytterst liberal politik, när man vet vilka svårigheter Sverige har att få ett handelsavtal med hyggliga villkor med Västtyskland på grund av dess oerhörda protektionism.

Låt mig, herr talman, också säga att det sitter långt inne hos oppositionen att erkänna något av de framsteg som ändå sker i detta land. Jag kan inte neka mig nöjet att läsa upp ett par ord

ur en artikel i Kristianstads Läns Tidning — en högertidning. Jag tror att den artikeln är en cirkulärartikel från högerns presstjänst, jag misstänker det i varje fall. Där stod bland annat följande: »Churchills regering kan tillskriva sig mycket betydelsefulla framgångar. Inflationen har bromsats upp och prisnivån stabiliserats. Detaljhandelspriserna gick upp 1,5 % de senaste sexton månaderna samtidigt som lönerna höjdes avsevärt mera.»

Skulle man inte någon gång kunna få läsa i en högertidning här hemma, att samma politik har förts och samma goda resultat uppnåtts här under den tid som koalitionsregeringen suttit.

Jag skall ta ytterligare ett exempel från samma tidning, herr talman! Det citat jag då ger tycker jag är något mera skämtsamt. I Kristianstads Läns Tidning den 9 april står att läsa: »Finansministrarna liknar kapplöpningshästar däri att de inte alltid är i högsta form, förklarade The Economist häromdagen på tal om Englands nya budget.» Sedan tidningen har skildrat hur den engelska budgeten ser ut kommenterar den: »Helhetsbilden är alltså ljusare än någon gång efter kriget, men mr Butler är en försiktig finansgeneral som inte riskerar något i onödan. Det är därför som Mr. Butler nu inte velat ge konsumenterna mera utrymme för 'utsvävningar' — det står faktiskt utsvävningar — »genom skattelindringar men inte heller velat strypa konsumtionen genom att dra skatteskraven hårdare. Han nöjer sig med en 'uppehållande' budget, som innehöll en enda skattenyhet för den stora allmänheten — nämligen att nöjesskatten för biografier, teatrar och fotbollsmatcher blir lägre.»

Jag tycker, herr talman, att om man hyser så väldigt stor beundran för den engelska högerregeringens politik borde väl någon gång också från oppositionens bord falla en smula av erkännande åt den politik, som har förts här i landet och som har lett till inte bara fortsatt stabilitet utan också till en standardhöjning.

Vi får väl i den kommande valrörel-

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

sen höra ännu mera talas om »egendomsägande demokrati», som i en radio-debatt nyligen definierades så, att det inte var fråga om äganderätt till produktionsmedel o. d., utan om att folk ägde bilar, villor, motorbåtar, mopeder och mycket annat. Jag kan inte underlåta att göra samma reflexion som en av diskussionsdeltagarna då gjorde: Är det inte märkligt att vi i detta land aldrig har haft så mycket av egendomsägande demokrati som nu? Men så har ju högern saknat inflytande här i landet under de senaste tjugu åren.

Herr DE GEER (fp) kort genmäle:

Jag vill bara framhålla gentemot herr Eliasson, att jag visst icke gör gällande att all sakkunskap på den ekonomiska politikens område är samlad i bankoutskottet. Förvisso icke! Den finns i kanske ännu högre grad hos riksbanken. Men jag tycker inte att man behöver sätta i fråga de olika institutionernas sakkunskap när det gäller att avväga kassareservgränsen till 25, 35, 45 eller 50 procent.

Vidare åberopade herr Eliasson den traditionella finanspolitiken i Bank of England i fråga om räntan: en procents höjning och en halv procents sänkning. Ja, detta var sant i den gamla goda tiden, före två världskrig. Men sedan dess har det hänt mycket. Vi erkänner att räntepolitiken är värdefull, men den är icke ett sådant effektivt vapen nu som den var då, och den skall föras med stor försiktighet.

Vad till slut beträffar aktieägarna håller jag gärna med herr Eliasson om att en höjning av aktiutdelningarna icke skapar ett gynnsamt klimat för kommande löneförhandlingar. Men å andra sidan måste man ju erkänna, att aktieägarna har bildat en strykklasse i ekonomiskt hänseende i vårt land, och att de nu i en sen stund får litet kompensation kan inte vara annat än rättvist. Jag noterar med tillfredsställelse, att herr Eliasson också betonade att det var en rättvis förskjutning. Men liksom vi önskar stabilitet i samhället tror jag att det är önsk-

värt att också hålla en viss stabilitet i fråga om utdelningarna.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Finansministern visade sig vara starkt kritiskt inställd till mina uttalanden om möjligheten att förstärka vår valutareserv. Det säges emellertid i alla sammanhang, att man är ense om att den svenska valutareserven allttjämt måste anses vara otillräcklig. Och även om den har fått en förstärkning under de senaste åren är vi väl alla, också finansministern, beredda att skriva under vad som säges i bankoutskottets utlåtande att en ytterligare ökning av valutareserven framstår som ett angeläget mål för den ekonomiska politiken.

Jag antar att så långt är vi ense. Men om inte detta är avsett att vara bara ett rent platoniskt uttalande, skulle det vara mycket intressant att få höra, vilka vägar finansministern anser att man bör gå för att förstärka valutareserven. Blir det månne inte i stort sett de som jag här har angivit?

Sedan några ord, herr talman, med anledning av herr Eliassons uttalande om de bättre vinstresultat, som en del av våra svenska företag redovisar i år, och om användningen av dessa medel. Jag vill först påpeka att relationen mellan vinstökningarna och utdelningsökningarna i förhållande till de löneökningar som föreslagits är sådan, att utdelningsökningarna endast utgör ungefär en tiondel av det som kommer löntagarna till godo. Det kan väl inte anses vara orimligt, att en sådan utdelningsökning vidtages. Företagen måste ju beakta, att de för att kunna få mera kapital för en ökad rörelse också måste kunna visa att de kan ge en tillfredsställande räntabilitet. Det som tillerkänts aktieägarna har inte alls inneburit någon realförbättring i förhållande till vad som kommit löntagarna till godo och inte heller i förhållande till vad som kommit konsumenterna till godo.

Om herr Eliasson i stället t. ex. jämför de ökade vinsterna och de därpå grundade ökade utdelningarna med de

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

prissänkningar, som vidtagits, kommer han förmodligen också där att finna att de vidtagna utdelningsökningarna endast är en bråkdel av de vidtagna prissänkningarna.

Under dessa förhållanden tycker jag inte att det finns skäl för påståendet, att man med de vidtagna åtgärderna skulle ha skapat sämre möjligheter för att nå stabilitet på lönemarknaden och i andra avseenden under fortsättningen av innevarande år.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Koalitionsregeringens alldeles speciella expert har nyss utbett sig erkännande för sin regerings insatser i det svenska folkhushållets tjänst. Jag skall begränsa mig till att ge experten erkännandet. Herr Eliasson läser, utan att i nämnvärd grad stappla på målet, innantill ur de tidningslägg han har råkat få med sig och gör det på ett sätt, som är synnerligen belysande för allt utom för den fråga vi för ögonblicket diskuterar.

Herr Eliasson har — det erkännandet skall jag också ge — lämnat en förklaring till att den svenska koalitionsregeringen har kommit till och att dess verksamhet har givit så goda resultat. Det förefaller av hans senaste yttrande att döma vara beroende på att denna regering för Mr. Butler's ekonomiska politik.

Ute i landet gör folkpartiet anspråk på Mr. Churchill — han är, förmodar jag befordrad till hedersledamot av folkpartiet. Nu gör herr Eliasson anspråk på Mr. Butler, som ju anses vara Churchills efterträdare. Jag förmodar att här ligger en framtidsinriktning från herr Eliassons sida, som i och för sig är utomordentligt tilltalande och meriterande.

Låt mig sedan bara sluta, herr talman, med att säga, att den analys av den egendomsägande demokratiens innebörd och betydelse, varmed herr Eliasson slutade sitt inlägg i den ekonomiska debatten, var lika djuplodande som elegant.

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! Jag vill bara till herr Svärd säga, att jag nog inte har räknat med att vi skall kunna tillgodogöra oss vare sig Mr. Butler eller herr Svärd, för att nu nämna dem i fel ordning.

Om vi i stället skulle hålla oss till vad diskussionen gäller, herr Svärd, kan jag konstatera, att högerpressen inte vill erkänna de resultat i fråga om höjd produktion, bättre betalningsbalans, fortsatt stabilitet och bättre standard för folket, som man har uppnått här i Sverige lika väl som i England. Man vill inte erkänna detta, men samtidigt höjer man den engelska högerregeringen till skyarna.

Herr Svärd ville göra gällande, att min analys av vad egendomsägande demokrati är för någonting skulle vara felaktig. Jag vill ju gärna erkänna det. Men jag vill också säga till herr Svärd, att detta i så fall enbart beror på att jag höll mig till den analys, som högerens ungdomsförbunds ordförande herr Lind gav i den radiodiskussion som jag nämnde!

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

Föredrogs ånyo bankoutsiktets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), dels ock väckta motioner angående vissa lättnader i valutaregleringen, ävensom ökad kontroll över valutaregleringens handhavande.

I en den 29 januari 1954 dagtecknad proposition, nr 63, som hänvisats till

bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

I sammanhang med förevarande ärendet hade utskottet ansett sig böra behandla två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 340 av herr *Ewerlöf* m. fl. och den andra inom andra kammaren under nr 288 av herr *Hjalmarson* m. fl. I dessa motioner hade hemställts, att riksdagen vid sin behandling av riktlinjerna för den ekonomiska politiken måtte understryka fördelarna och behovet av sådana lättnader i valutaregleringen, som låte sig förena med vårt lands ekonomiska läge och vilka framstode som förutsättningar för Sveriges medverkan i strävandena efter en friare internationell handel samt fritt växlingsbara valutor, samt att riksdagen måtte besluta åtgärder i syfte att öka kontrollen över valutaregleringens handhavande, varvid förutsatts att bankoutskottet skulle framlägga förslag till sådana åtgärder.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

1) bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

2) anse de likalydande motionerna I: 340 och II: 288 besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anförde.

Reservation hade anmälts av herrar *Ewerlöf*, *De Geer*, *Wehtje*, *Schmidt*, *Gustafson* i Göteborg och *Nygren*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte

1) bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition;

2) i anledning av de likalydande motionerna I: 340 och II: 288 i skrivelse till Kungl. Maj:t omförmåla vad i reservationen anförts.

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

Herr **WEHTJE** (h):

Herr talman! Valutapolitiken har redan behandlats i det föregående ärendet. Jag har emellertid några ord att säga om valutaregleringen i anslutning till bankoutskottets utlåtande nr 28. Genom diskussionen om valutaregleringen och motionen om lättnader i densamma har vi vunnit, att dessa frågor blivit mera belysta. Av den föregående diskussionen har också framgått, vilken stor betydelse valutapolitiken och handläggningen av valutafrågorna har för vårt land.

Jag hade hoppats att redan efter det meningsutbyte, som kom till stånd genom min interpellation vid höstriksdagen, finansministern skulle ha tagit initiativet till att söka få fram synpunkter och önskemål från olika håll. Men det blev tyvärr ej fallet. Den s. k. remissbehandlingen kom såsom tidigare endast att omfatta fullmäktige i riksgäldskontoret samt bank- och fondinspektionen, och svaren på två respektive en och en halv rad har ej gett någonting för bedömningen av möjligheterna att få några förenklingar eller lättnader i valutaregleringen till stånd.

Trots detta vill jag hoppas, att finansministerns uttalande i slutet av svaret på min interpellation, nämligen att alla möjligheter till modifiering av valutaregleringen i den mån förhållandena det medger skall tas till vara, står kvar, och att de också kommer att förverkligas i vad det ankommer på finansministern.

För att även få riksdagens medverkan i denna angelägna uppgift har mina meningsfränder och jag fört fram våra synpunkter och önskemål i en motion, som nu föreligger till behandling samtidigt med Kungl. Maj:ts proposition om förlängning av valutaregleringslagen. Innan motionen prövats i bankoutskottet har den av utskottet sänts på remiss till ett antal verk och näringsorganisationer. I yttrandena har en hel del värdefulla synpunkter framförts, och motionärernas tankegångar har vunnit betydande anslutning. Det har också i svaren framförts en del förslag till lätt-

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

nader, såväl i sakligt avseende som i den tekniska behandlingen av valutaärendena. Jag skall inte nu gå in på de många förslag till förenklingar, som framförts. De talar för sig själva, och jag skulle tro att de i allt väsentligt kan genomföras.

Utskottet har också, efter vad som framkommit, gett till känna en klar insikt om att en liberal valutapolitik är lika betydelsefull som en stor frihet med avseende å varuutbytet. För ett land, som i så stor utsträckning är beroende av utrikeshandeln som vårt, spelar även friheten med avseende å betalningsrörelserna med utlandet en mycket stor roll.

Utskottet har velat stödja de tankgångar som framkommit i motionen och yttrandena, och skillnaden mellan utskottets yttrande och reservationen är kanske mera att hänföra till formen än till själva saken. Man har varit klart positiv för att inte binda valutaregleringen uteslutande vid vårt valutaläge sådant som det för dagen är, utan man har också velat tänka sig att genom en liberalare tillämpning av regleringen aktivt kunna medverka till att förbättra vår valutaställning. — I själva verket förhåller det sig så, att det som nu utgör reservationen var den första linje, som utskottet hade tänkt gå in för, och de justeringar som sedan har kommit till har införts utan att det angivits några skäl därför i utskottets utlåtande.

Frågan om att skapa bättre möjligheter till prövning av valutaregleringens tillämpning har också tagits upp till diskussion, och det får man givetvis ej förtänka oss när det gäller så viktiga angelägenheter som de ifrågasvarande.

De garantier, som vi här anser önskvärda, avser givetvis främst avvägningen av valutapolitiken och regleringen i stort men också handläggningen av de enskilda valutaärendena och principerna för den tekniska behandlingen. Den första frågan räknar jag med att vi allt framgent får överlägga om och ta ställning till i samband med de ekonomiska frågorna i stort och som en del av den

ekonomiska politiken. Den har ju redan varit föremål för debatt i dag.

Den senare frågan — och det är ju den som så många möter i sin dagliga gärning — hade vi tänkt oss att få en annan ordning för i syfte att kunna ingjuta en större känsla av säkerhet för de enskilda. Emellertid har vi ju funnit att man ganska allmänt anser, att den nuvarande anordningen med fyra representanter för näringslivet såsom medlemmar i valutakontorets styrelse erbjuder en garanti, en garanti så god som kan skapas för handläggningen av så ömtåliga och svåra ärenden som det här gäller och för vilka fasta regler tydligen ej kan fastställas i större omfattning. Valutakontorets styrelse pekar i sitt yttrande på svårigheterna härmed och att bedömningen måste ske med hänsyn till läget vid varje tidpunkt samt också med hänsyn till andra mera betydelsefulla förhållanden i dessa sammanhang, t. ex. betalningsförhållandena med olika länder. Man hade tänkt sig att bankoutskottet kanske skulle kunna utöva en viss granskning, men denna synes ju knappast kunna erbjuda någon fördel med de mycket begränsade möjligheter som står utskottet till buds.

Utöver en lösning genom medverkan av representanter från näringslivet finns också utvägen att få valutakontorets beslut prövade av Kungl. Maj:t, och man får väl gå vidare efter dessa två linjer. Utskottet har i ett kort uttalande pekat på de möjligheter, som den nuvarande ordningen erbjuder, och mot detta har jag inte någon anledning att för närvarande resa någon invändning.

För övrigt är det min förhoppning, att vi snart nog skall komma ifrån de svårigheter och hinder, vilka valutaregleringen som sådan erbjuder. Den bästa lösningen finner vi, om vi efter hand verkligen kan gå in för en frihet, som också omfattar valutahandeln.

Herr talman! Jag vill med dessa ord yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, i vilken hemställas att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition om förlängning av valutaregleringen, samt i anledning av

våra motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t omförmåla vad utskottet, enligt den lydelse som vi har föreslagit i reservationen, har anfört.

Herr SUNDVIK (s):

Herr talman! Herr Ewerlöf yttrade i samband med behandlingen av det närmast föregående ärendet på föredragningslistan, att han inte trodde att det nu i riksdagens elfte timme fanns så stort intresse för att debattera dessa frågor. Jag skall därför nu inskränka mig till att endast hänvisa till vad finansministern sade i valutaregleringsfrågan, då han påpekar att Sverige är bland de länder i Europa som har frilistat mest. Därutöver vill jag bara konstatera, att vi ju alla är överens om att vår valuta-reserv bör vara så stor som möjligt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr LANGE (s):

Herr talman! Under en följd av år har förslaget om en förlängning av valuta-regleringen antagits utan att några erinringar rests häremot i bankoutskottet eller riksdagen. Behandlingen har med andra ord varit summarisk, man kan väl nästan säga rutinmässig. Till skillnad från andra regleringsåtgärder, som införts i samband med senaste världskriget och bibehållits till följd av krigets verkningar, har valutaregleringens fortsatta giltighet sällan ifrågasatts. För egen del har jag trott att detta i första hand berott på en allmän enighet i uppfattningen, att förhållandena hos oss och ute i världen fortfarande är sådana, att vi inte kan undvara detta ingrepp i den ekonomiska friheten. Våra valutatillgångar är fortfarande knappa och dollarbristen kännbar. Som ett led i strävandena att öka vår valuta-reserv har därför begränsning av valutatilldelning för olika ändamål och hembudsskyldighet för dem som intjänar valutor fått bibehållas.

Av den omständigheten att Kungl. Maj:ts förslag om förlängning av valuta-

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

regleringen tidigare inte mött några gensagor i riksdagen, har jag och kanske flera med mig trott oss kunna utläsa, att denna reglering fungerat förhållandevis tillfredsställande. Att valutaregleringen inte kunnat handhas utan friktioner och svårigheter har vi naturligtvis alla varit på det klara med. Men svårigheterna har kunnat övervinnas. Och på detta liksom på andra områden har företag och enskilda personer funnit sig i en inskränkning av handlingsfriheten i insikt om att det varit oundvikligt.

Man kan ju inte heller göra gällande att valutaregleringen inte handhåfts med smidighet. Det är klart att ingenting här i världen är så bra, att det inte kan bli bättre. Allteftersom läget förbättrats och våra valutatillgångar ökat har emellertid successiva lättnader kunnat genomföras. Jag vill i det sammanhanget bara peka på den ökade tilldelning, som numera ges för turistresor liksom för studieresor inom Västeuropa. Jag tror inte att det är någon överdrift att säga, att i praktiken numera knappast någon enskild person har svårighet att för detta ändamål erhålla en valutatilldelning som tillgodoser hans önskemål och behov. Några större svårigheter för välkända och stabila affärsföretag att finansiera investeringar i dotterbolag inom de länder, som berörs av det västeuropeiska samarbetet på det ekonomiska området, föreligger knappast heller numera.

Det missnöje som då och då kommer fram härleder sig, såvitt jag kunna finna, ej från det växande antal människor, som av olika skäl vill göra utlandsresor av mera tillfällig eller kortvarig natur. Inte heller torde de personer, som har att bevaka och befordra svenska affärsintressen, ha några svårigheter att få tillräcklig valutatilldelning. Nej, missnöjet och klagomålen härleder sig i huvudsak från personer, som är bosatta stadigvarande i utlandet och knutna till utländsk verksamhet. De är missnöjda över att de inte kan få sina svenska tillgodohavanden överförda i den utsträckning de önskar. Det finns också, herr talman, en annan missnöjesanledning, som vi är medvetna om, den nämligen

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

att möjligheterna till mera spekulativa penningplaceringar i utlandet och ren kapitalflykt är kraftigt begränsade. Missnöjet häröver har väl sin upprinnelse inom en mycket begränsad krets av af-färsvärlden. Det beror sålunda inte på att några legitima intressen hos näringslivet eller ännu mindre hos flertalet svenska medborgare trätts för nära. Att våra valutatillgångar i första hand använts till att främja svensk handel och industri och förbehålles svenska medborgare är väl ändå en sund och riktig princip.

Egentligen är väl alla överens om att vår valutasituation alltjämt är i behov av förbättring. Tillgången på utländsk valuta inom landet behöver ytterligare förstärkas. Varje realistisk bedömning måste därför utmynna i att man erkänner en fortsatt valutareglering som nödvändig. Därför kan man också, herr talman, känna tillfredsställelse över vad bankoutskottets ledamöter varit eniga om, nämligen att tillstyrka en förlängning av valutaregleringen.

I förbigående vill jag erinra om att de svårigheter, som föreligger på valutaområdet, delar vi med alla andra länder i Europa. När man lyssnade till herr Wehtje, fick man nästan det intrycket, att svårigheterna på detta område snart skulle vara helt och hållet övervunna. Det var en skönmålning, som herr Wehtje därvid presterade och som har mycket litet med verkligheten att göra. Jag skall emellertid strax återkomma till den saken.

Dollarbrist, ehuru något mindre kännbar än tidigare, föreligger alltjämt. De förbättringar, som inträtt i Västeuropas dollartillgångar hittills, sammanhänger i ganska liten utsträckning med stadigvarande förändringar i betalningsläget i förhållande till dollarområdet. De beror huvudsakligen på amerikanska åtaganden i samband med upprustningen och Frankrikes engagemang i Indokina. Vi vet inte, om dessa åtaganden blir av mera långvarig natur eller ej. Vi kan därför heller inte säga, att Europa är på väg att finna en stadigvarande lösning på sitt dollarproblem. Det är naturligt

under dessa omständigheter att myndigheterna måste ha valutatransaktionerna under kontroll. Det finns inte heller något land i Europa, som ansett sig kunna undvara en valutareglering.

Jag skulle också i detta sammanhang vilja fästa kammarens uppmärksamhet på vissa av de överläggningar, som ägt rum inom Parisorganisationen beträffande de internationella betalningsförhållandena. De som var närvarande där fick faktiskt ett något annat intryck av läget än det man fick när man lyssnade till herr Wehtjes tal här i kammaren. Sedan mer än ett år tillbaka har möjligheterna att åstadkomma utväxlingsbarhet mellan de europeiska valutorna å ena sidan och dollarn å andra sidan diskuterats, men framstegen på detta område har hittills varit små. De undersökningar som på Parisorganisationens föranstaltande vidtagits har hittills givit ganska nedslående resultat. Därom tror jag alla, som sammanträdde i Paris nyligen vid den där hållna ministerrådskonferensen, var eniga.

Ingen har heller ansett, att en återgång till mellankrigsårens fulla konvertibilitet med frihet för kapitalrörelser och frånvaro av kvantitativa betalningsrestriktioner är ett sannolikt utvecklingsalternativ inom en nära liggande framtid. Vid ministerrådsmötet inom Parisorganisationen underströk den engelske finansministern Butler, att full utbytbarhet mellan valutorna icke var trolig ännu på många år. Även om det nuvarande samarbetet på det internationella betalningsområdet skulle komma att vidgas till att omfatta dollarländerna, räknar man därför med att valutarestriktioner och kontroll över kapitalrörelserna kommer att behållas åtskillig tid framöver. Såvitt jag förstår, räknar inte realistiska bedömare vare sig i England, Tyskland eller andra länder, som herr Wehtje anförde såsom föredömliga beträffande valutaläget, med att dessa restriktioner snart skall kunna slopas.

Om det sålunda är med viss tillfredsställelse jag konstaterar, att bankoutskottets ledamöter är så pass realistiska, att samtliga insett behovet av en fortsatt

reglering på valutaområdet, vill jag inte dölja, att utskottsutlåtandet också ger anledning till viss förvåning och besvikelse. Jag tänker då särskilt på den reservation som avgivits av utskottets höger- och folkpartiledamöter.

I anslutning till en högermotion, som herr Wehtje har talat om, uttalar sig reservanterna för vissa uppmjukningar i valutaregleringen. Hembudsskyldigheten även för dollarvaluta anser de sålunda böra kunna begränsas. Det är att märka, herr talman, att denna reservation görs av samma personer som i andra sammanhang särskilt starkt velat understryka, hur otillfredsställande den svenska valutasituationen i själva verket är. En begränsning av hembudsskyldigheten måste ju leda till att dollartillgångarna och valutareserven minskar eller i varje fall icke ökar i den takt som en bibehållen hembudsskyldighet skulle innebära.

Här som ofta eljest — det påpekade för övrigt finansministern i sitt anförande nyss — finns det skäl att efterlysa logik i oppositionens politik. Inte ens en välvillig tolkning kan emellertid i detta sammanhang finna något som helst spår av konsekvens. Jag lämnar emellertid det ämnet och skall också förbigå den fråga som herr Wehtje uppehöll sig vid, nämligen spörsmålet om administrationen och organisationen av valutakontoret och handläggningen av valutaärendena. I det sammanhanget vill jag bara med tillfredsställelse konstatera, att det tydligen har skett en viss tillnyktring på högerhåll. Man ifrågasätter inte längre, att valutaärendena skall i detalj granskas av bankoutskottet, något som herr Wehtje gjorde sig till talesman för, när han framställde en interpellation i höstas, och en tanke som också återkommer i högerens motion. Jag förbigår som sagt detta och vill i stället rikta kammarens uppmärksamhet på vissa andra uttalanden i reservationen.

Det understrykes särskilt, att valutaregleringen bör skötas efter i möjligaste mån affärsmässiga grunder. Reservanterna anser vidare, att de cirkulär och föreskrifter, som utfärdas för bankerna

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

i deras egenskap av ombud för riksbanken på detta område, bör överses med det snaraste för att förenklningar skall kunna åstadkommas. Detta är ju strängt taget bara allmänna talesätt, som man kanske inte har särskild anledning att fästa avseende vid. Men, herr talman, eftersom oppositionen här i riksdagen ej kunnat ansluta sig till majoritetens yttrande utan velat ge uttryck åt en mer kritisk inställning till det sätt, varpå valutaregleringen handhåfts, så måste det väl ändå ligga någon mening däri. Det kan ifrågasättas — jag skulle för resten vilja fråga herr Wehtje direkt, eftersom han här fört reservanternas talan — om inte innebörden är den, att reservanterna anser, att valutaregleringen icke omhänderhåfts på ett sätt som är rimligt och önskvärt. Betyder detta, herr Wehtje, att reservanterna är kritiska mot det sätt, varpå valutaregleringen skötts, och saknar förtroende för valutakontorets styrelse, som i första hand bär ansvaret härför?

Jag råkar vara en av dem som av Kungl. Maj:t utsetts till ledamot av denna styrelse. I densamma ingår dessutom, förutom riksbankschefen och vice riksbankschefen, en representant för fullmäktige i riksbanken och fyra representanter för näringslivet. Såsom herr Wehtje nämnde i sitt anförande, företräder de fyra representanterna för näringslivet såväl bankintresset som export- och importintressena. I det allt övervägande antalet frågor, som valutakontorets styrelse haft att handlägga, har besluten varit enhälliga. Reservationer hör till undantagen. Vi har samtliga besjålats av känslan, att det är en svår och ofta grannliga uppgift, som anförtratts oss. Vi har sett som vår skyldighet att efter bästa förmåga handha valutaregleringen på sådant sätt, att vår valuta-reserv stärkes och att de knappa valutatillgångarna kommer till användning på ett sätt som bäst överensstämmer med näringslivets och landets intressen. Delade meningar har förekommit, det vill jag inte dölja. Men jag upprepar att det torde vara få statliga nämnder av liknande beskaffenhet, där enstämmigheten

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

i beslutet varit så stor som hos oss i valutakontorets styrelse. Jag kan nämna att det är 319 ärenden, som under de två senaste åren handlagts av valutakontorets styrelse. Av dessa har 190 avsett framställningar om valutatilldelning. Allt som allt föreligger endast fyra reservationer; och i ett enda fall gäller det en fråga om valutatilldelning. Jag tror att dessa uppgifter talar sitt tydliga språk om hur likartad synen på dessa frågor varit, sedan styrelsens ledamöter fått del av det material som legat till grund för bedömningen.

Den kritik som kan utläsas ur reservationen måste därför, såvitt jag förstår, träffa hela valutakontorets styrelse. Därför tror jag det är på sin plats att herr Wehtje klargör vad reservationen syftat till; annars kan det knappast undvikas, att den måste tas som uttryck för ett misstroendevotum mot kontorets styrelse, och den drabbar i så fall inte bara mig och riksbanksledningen, utan även näringslivets egna representanter i styrelsen.

Men det är ju möjligt att syftet varit mera begränsat. Jag vill erinra kammarens ledamöter om att herr Wehtje i höstas interPELLERADE finansministern i valutafrågan. Han begärde att regleringen skulle uppmjukas, och antydde att handläggningen av ansökningar om valutatilldelning borde ske efter generösare och enligt hans åsikt mindre godtyckliga grunder. När interpellationsdebatten avslutats, var det inte så mycket som återstod av herr Wehtjes argumentering, men detta har inte hindrat högern att väcka en motion i samma fråga. Jag har svårt att se, att denna motion innehåller något som inte berördes i herr Wehtjes interpellation vid höstriksdagen, då finansministern var i tillfälle att lämna klara besked. Man brukar ju ibland herr talman, använda epitetet »okynne» som karakteristik av vissa interpellationer, och jag undrar, om inte en sådan beteckning med ganska stor rätt kan användas också om högerns nämnda motion. Reservationen till bankokutskottets utlåtande i dag har kanske därför det mycket begränsade syftet att

rädda ansiktet på några högermotionärer. Om detta är fallet, så är det ju rätt intressant att finna att utskottets folkpartistiska ledamöter velat vara med och hjälpa till med denna saksaktyftning. Här har vi återigen ett exempel på att högern på den ekonomiska politikens område nästan alltid kan räkna med folkpartiet som en trogen följeslagare.

Jag vill sluta, herr talman, med att yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag skall be att få börja där herr Lange slutade. Han sade att högerns motion var onödig; i den beröres ingenting annat än vad som redan framkommit vid interpellationsdebatten i höstas. Låt vara att kanske inte så många nya synpunkter lagts fram i motionen, men jag har ju redan i ett tidigare anförande påpekat att löftena vid debatten i höstas inte resulterade i något annat än ett yttrande från riksgäldskontoret och ett från bank- och fondinspektionen om deras syn på valutaregleringen, det ena på två och det andra på en och en halv tryckrad. Detta var det resultat jag nådde genom min interpellation, och jag kan då inte se att det fanns någon annan utväg än att ånyo föra fram saken antingen genom en interpellation eller genom en motion, vilket senare i detta fall syntes oss lämpligast. Nu har i alla händelser en hel del nya synpunkter framkommit, och jag hoppas att de skall kunna tas ad notam.

Vi är på det klara med att valutaregleringen än så länge behövs, men den direkta valutaregleringen förlorar väl ändå i betydelse, herr Lange, i den mån större frihet för valutarörelserna kan medges. Regleringen kan väl inte helt och hållet slopas ännu på en tid — jag inser till fullo att man måste gå sakta fram med hänsyn till kapitalrörelserna; där kommer det att dröja. Men i den mån valutarörelserna hänför sig till det mera handelsmässiga umgänget med utlandet, anser jag att regleringen efter hand bör kunna lättas; en mera utsträckt konvertibilitet mellan valutorna kommer här att föra oss ytterligare ett stort steg framåt.

Debatten har visat att det är ganska svårt att diskutera dessa frågor, därför att man av sekretesskäl inte kan ta upp enstaka fall. I stort tycker jag att vi borde kunna vara ense om att valutaregleringen inte bör handhas endast med hänsyn till de inom landet tillgängliga valutorna. Den kan ju också syfta till att direkt förbättra vårt läge. En verkligt affärsmässig inställning vid behandlingen av valutaangelägenheterna skulle redan den enligt min mening ha kunnat förbättra vår ställning.

Här har sagts att valutakontorets ställningstaganden varit enhälliga. Det är ju glädjande, men jag vill erinra om att kontoret dock kunnat ändra inställning och gå med på en mera tillfredsställande lösning i olika fall, när förnyade framställningar gjorts. Herr Lange kan naturligtvis svara, att anledningen möjligen är att en fullständigare argumentering lagts fram, men det kan också tänkas att valutakontoret kommit till insikt om det rimliga i att anlägga just de mera affärsmässiga synpunkterna, som enligt min mening är mycket viktiga.

Det väsentliga som här lagts fram är kanske den upplysningen att man kunnat lätta på valutarestriktionerna och vara mera liberal. Herr Lange nämnde att större tilldelning av valutor för turistresor kunnat lämnas, och det är naturligtvis folk nöjda med, men fortfarande är återhållsamheten på detta område ganska markerad, och jag tror inte att möjligheterna på det området ännu helt och fullt motsvarar vad folk önskar sig.

Sedan säger man, att det för investeringar utomlands också lämnas valuta i mycket stor utsträckning, och det har jag inte någon anledning att yttra någon annan mening om. Jag har själv tillhört dem, som har gjort framställningar i detta avseende, och har därvid mött förståelse i rätt hög grad.

Det har också sagts att missnöjet och kritiken i stor utsträckning kommer från svenskar, som är bosatta utomlands. Det kan man ju mycket väl förstå, ty de blir ju mycket hårt behandlade. Jag hoppas därför att man betraktar möjlighe-

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.
terna för dem att få föra ut vad som är behövt för att i varje fall kunna säkerställa en rimlig livsföring.

Vi får väl ändå, herr talman, hoppas att vi skall kunna komma över svårigheterna beträffande valutaregleringen, främst på det sättet att man åstadkommer utbytbarhet mellan valutorna. På så sätt kommer måhända alla dessa frågor, som nu skiljer oss, att minska i betydelse och kanske rent av att kunna avföras från diskussionen. Här kommer ju också in sådana frågor som exempelvis hembudsskyldigheten. Om vi får en verklig utbytbarhet mellan valutorna, spelar det ju inte heller för valutaregleringens skull någon roll att valutorna skall hembjudas. Då kan nämligen valutorna fritt få utnyttjas för medgivna transaktioner. Om de inte till ett rimligt pris kan säljas till riksbanken, kan de ju som sagt disponeras av sådana som har användning för dem för andra legitima ändamål.

Herr LANGE (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad beträffar önskemålet, att vi så småningom skall komma i ett läge då vi inte lika strikt behöver upprätthålla regleringsåtgärderna på detta område, överensstämmer min syn helt och fullt med herr Wehtjes.

Jag vill emellertid, herr talman, konstatera att herr Wehtje förbigick min fråga, om inte den kritik, som kan utläsas i reservationen, riktar sig mot valutakontorets styrelse och i så fall också näringslivets representanter där.

Såsom motivering för den i år väckta motionen framhöll herr Wehtje att vid interpellationsdebatten ändå vissa utredningar om valutaärendenas fortsatta handläggning ställts i utsikt men att några sådana ännu inte kommit till stånd. Men det är väl herr Wehtje inte obekant, att fullmäktige i riksbanken yttrat sig över herr Wehtjes motion och därvid framhållit att fullmäktige avser att igångsätta en sådan undersökning. Det är ju inte rimligt att en sådan utredning göres i Kungl. Maj:ts kansli samtidigt som den bedrives i bankofullmäktige.

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

Jag vill slutligen bara säga att vårt intresse väl ändå måste vara, att de svenska valutatillgångarna kommer till den användning, som är bäst för näringslivet och landet. Ibland kan man ställas inför besvärliga avväganden mellan olika intressen, och därvidlag måste väl deras intressen, som inte bara är bosatta i utlandet utan knutna till utländsk verksamhet, få komma i andra rummet i förhållande till svenska medborgares och svenska affärsföretags intressen.

Herr DE GEER (fp):

Herr talman! Herr Lange hävdade att högern alltid har så lätt att få folkpartiet med på sina reservationer när det gäller ekonomiska frågor. Med anledning av detta kanske jag får tillåta mig en liten indiskretion, som jag antar att mina vänner utskottsledamöterna inte har någonting emot att jag gör.

Såsom ofta är fallet, när det gäller frågor av icke alltför starkt partiskiljande karaktär, försöker man ju kompromissa ihop sig inom utskotten. Så var fallet även i denna fråga. Det var mycket nära att regeringspartierna och de båda oppositionspartierna hade kunnat komma fram till ett enigt utskottsutlåtande utan reservation. Oppositionen fick förslaget till utskottsutlåtande för granskning och fann då att de med några små detaljändringar skulle kunna acceptera förslaget. När vi sedan dagen därpå skulle granska ett något reviderat utskottsutlåtande, fann vi att det var helt annorlunda. Det påstås — om det är sant vill jag inte svara för — att det var herr Lange som skrivit om det, eller riksbankschefen, i varje fall en av de två. Den saken nämndes bara i korridorerna.

Men anledning av herr Langes anklagelse — jag betraktar det dock inte såsom en anklagelse — har jag endast velat påpeka att de båda regeringspartierna var snubblande nära att gå på samma linje som högern eller den linje, som nu ligger till grund för reservationen och som är en kompromiss mellan folkpartiets och högerns ståndpunkter.

Herr LANGE (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var intressanta avslöjanden, som herr De Geer lämnade beträffande bankoutskottets sätt att arbeta. Det är bara att beklaga, att utskottets ordförande inte har säte och stämma i denna kammare, så att han skulle kunna lämna en närmare redogörelse för det arbetssätt som tillämpas i bankoutskottet. Jag vill bara lämna det meddelandet till herr De Geer, att vid den tidpunkt, då detta utskottsutlåtande utformades, befann jag mig i Paris, och jag har därför inte kunnat ha något med utlåtandets tillkomst och ännu mindre med reservationen att göra.

Sedan vill jag säga, att när jag påstår, att folkpartiet är en trogen följeslagare till högern på den ekonomiska politikens område, är det sannerligen ingen överdrift. Det har skett i två frågor här i dag, nämligen beträffande både penningpolitiken och valutaregleringen. Det har också skett tidigare under denna riksdag, nämligen vid behandlingen av priskontrollen, och det rådde full enighet mellan folkpartiet och högern, när det gällde att motsätta sig regeringens förslag om en tillfällig begränsning av den fria avskrivningsrätten. Jag tror inte att jag behöver framleta några flera exempel. Det skulle emellertid inte vara svårt att utöka antalet, om så skulle erfordras.

Jag vill slutligen bara säga, att jag beklagar att herr De Geer inte tänkte en gång till. I så fall skulle han nog ha funnit det rätt överflödigt att i den här frågan följa högern, då han ändå tydligen — med tanke på den sista upplysningen som han lämnade här — befann sig nära regeringspartierna. Men det beror kanske på att herr De Geer, som jag dock betraktar som en självständig representant för folkpartiet, inte helt kunnat undvika att ta intryck av att vi i år har ett valår.

Herr SUNDBIK (s) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av herr De Geers avslöjande, som han kallade det, från bankoutskottet, skulle jag vilja säga,

att om presidiet resonerar om en skrivning, är det inte därmed sagt, att ledamöterna i utskottet i övrigt är eniga med presidiet. Det var ledamöterna inte i det här fallet, och av den anledningen anser jag, att herr De Geers beskyllning förfaller.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort och endast med tillfredsställelse notera herr Langes löfte om att vi snart nog har ett emotse förslag till lättnader och förbättringar i reglerna för handhavande av valutaregleringen. Jag tycker ju att litet mera positiva bevis för detta borde ha kunnat komma fram redan tidigare, men får vi nu detta löfte, har jag nått mitt syfte.

Herr Lange känner mig så väl, att han bör kunna hålla med mig om att jag inte framställer kritik för dess egen skull. Det jag nu sökt nå är ett verkligt positivt resultat i en mycket angelägen fråga.

När mina uttalanden i detta sammanhang har inneburit en viss kritik, har denna givetvis riktats mot valutakontoret i dess helhet, och de önskemål, som jag har framfört, har också riktats till valutakontoret och dess styrelse. Där emot har min kritik inte riktats mot några enskilda. I den mån jag har ansett, att det skulle ha varit önskvärt med en annan handläggning av ärendena, får givetvis även de representanter för näringslivet, som har deltagit i handläggningen, del av min kritik. Jag förstår väl att det inte ofta förekommer reservationer. I vårt land kan det väl hända ibland, att människor kan ha olika uppfattningar, även om de tillhör samma grupp eller arbetar inom samma område.

Herr DE GEER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den omständigheten att bankoutskottets ordförande inte tillhört första kammaren, har ju i det här fallet inte någon betydelse med tanke på det besked, som herr Sundvik har lämnat. Jag vill emellertid på det allra be-

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

stämdaste bestrida herr Sundviks anmärkning, att det var en beskyllning från min sida, ty jag tycker tvärtom, att bankoutskottet gått till väga på ett föredömligt sätt, då det har försökt ena uppfattningarna. Det är, som herr Sundvik sade, riktigt, att presidiet framlägger vissa förslag, som skall återspegla utskottets uppfattning men naturligtvis inte alltid gör det. Förslaget gjorde det tydligen inte i detta fall, men oppositionen kunde inte veta, att det var så starka divergenser. Jag vidhåller alltså, att utskottet har handlat föredömligt för att försöka undvika en reservation.

Sedan ber jag herr Lange om ursäkt. Jag beskyllde inte honom för att ha skrivit utskottsutlåtandet, om det nu kan kallas för en beskyllning. Men det sades, att det var antingen herr Lemne eller herr Lange, som gjort det, och det var, efter vad vi nu fått höra, i varje fall inte herr Lange.

Herr LANGE (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga, att om jag ställt upp som sökande till sekretariatet i bankoutskottet, hade jag med all sannolikhet fallit igenom. Jag kommer inte heller i fortsättningen att ha något att göra med utskottsutlåtandenas avfattning.

Till herr Wehtje vill jag säga, att jag har full förståelse för att han i allmänhet inte kritiserar för kritikens egen skull. Men herr Wehtje liksom vi alla är inte alldeles felfri, och ibland kan framställningar göras, som är en smula förhastade. Jag kan inte komma ifrån, att främst motionen men även interpellationen i viss mån ger det intrycket.

Jag vill slutligen säga, att jag inte vill att herr Wehtje ur mina uttalanden här i dag skall utläsa mera än jag har sagt. Jag har inte sagt, att politiken inom valutakontorets styrelse eller ärendenas handläggning kommer att ändras. Jag har i stället sagt, att man kommer att följa samma princip och praxis, som hittills, nämligen att tillvarata alla de möjligheter, som det ekonomiska läget ger, för att åstadkomma lättnader och

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

uppmjukningar. Däremot har jag inte sagt, att jag delar herr Wethjes uppfattning, att vad som hittills har gjorts skulle ha gjorts annorlunda.

Herr MOGÅRD (s):

Herr talman! Det lönar sig inte mycket att orda om bankoutsrottets inre förhållanden. Beträffande enigheten i allmänhet inom utskottet föreligger det väl inte någon olikhet i jämförelse med andra utskott. Men de, som ha läst utskottets utlåtanden i dag och inte minst de reservationer, som avgivits, och som åhört debatten i samband med dessa reservationer, måste ju säga sig själva att det är litet som här skiljer majoriteten inom utskottet och oppositionen. Även på den föregående punkten måste man fråga sig, om det verkligen var nödvändigt att reservera sig och framställa särskilda yrkanden, som inte ens ansågs värda att bli föremål för votering.

I varje fall anser jag dock, att vi vid våra diskussioner inom utskottet kommit på det klara med så mycket som att man inte skall inbilla sig, att en valutareglering blir obehövlig den gång den svenska kronan blir föremål för en allmän konvertibilitet. Jag tror inte, att världen i vår tid kan komma i det lugna tillstånd, att inte varje land, och i synnerhet Sverige, måste hålla noggrann vakt över sin valuta. Detta kan ju inte ske på annat sätt än genom något slag av regleringar.

Vi har i dag talat mycket om valutareserv och valutareglering. Det var riktigt synd, att herr De Geer inte var mera enständig i sitt krav på att få svar på frågan, varför en diskontosänkning nyligen genomfördes i England, ty de skäl, som anfördes av Bank of England när räntesänkningen skedde, skulle ge oss en god uppfattning av hur valutaförhållandena där nu är och hurudana de också kommer att te sig under den närmaste framtiden. Det var två skäl, som åberopades till förmån för denna räntesänkning. Det ena var att man var bekymrad över den starka tillströmningen av internationellt vandringskapital till

England, inte minst genom att det amerikanska diskontot och den amerikanska räntan hölls så låg. Man ville helt enkelt inte ha det i England, därför att lika fort som det kom in, lika fort vändade man att det skulle försvinna, när ränteutsikterna förändrades.

Det andra skälet var att man i England ville ge sin egen exportindustri en favör, som skulle uppväga de förmåner, som den västtyska regeringen rikligen lämnar sin industri och sin export i form av alla sorters exportunderstöd. Detta stöd erhöll alltså den engelska industrien i form av en sänkning av räntan, och på det sättet upphjälptes dess konkurrensförmåga.

I själva verket är Västtysklands konkurrens av avgörande betydelse även för våra möjligheter att tjäna pengar och därmed upprätthålla vår välfärdsslandard. Detta stora land, som Västtyskland i industriellt hänseende är, har kallats för ett under. Jag vet inte, varför det kallas ett under. Det har väl tvingats att försvara sig självt, som alla välstyrda länder måste göra, och där har, som alla vet, tillämpats villkor för handeln, som för oss är ytterst besvärande. Det har skett för att kunna uppbygga en valutastyrka, som nu till dags är så stor, att den väcker både häpnad och förvirring inom den europeiska betalningsunionen. Det var skada, att herr Lange inte var i tillfälle att lämna en närmare redogörelse för sina erfarenheter från den sista Pariskonferensen beträffande det europeiska ekonomiska samarbetet. Vad som kan läsas ut från dessa förhandlingar, är främst Västtysklands synnerligen bestämda avsikt att hopa ett stort överskott i betalningsunionen, vilket är anledningen till att det uppstått stora svårigheter att över huvud taget komma till varaktiga resultat i fortsättningen för denna för världen, enligt vad jag tror, mycket nyttiga och nödvändiga institution för en friare handel.

Den västtyska ledningen under förbundskansler Adenauer har gått med på förslaget om en europaarmé. Den har gått med på att delta i kol- och stålunionen. När det gäller att underlätta

Ang. fortsatt giltighet av valutalagen.

de internationella handelsförbindelserna, visas däremot den starkaste motvilja att över huvud taget bedriva en internationell handel på jämbördig fot med omvärlden. Man kan förstå detta, ty Tyskland hade från början ytterst små förutsättningar. Jag läste i en amerikansk tidning, som kom i veckan, hurusom förbundskansler Adenauer till förklaring sagt, att Tyskland brottas med enorma problem, som inget annat land har — att det måste bygga fem miljoner nya bostadshus, att där finns 600 000 barn, som omhändertagits på barnhem, att där finns 2 miljoner flyktingar från Östtyskland, att där råder stor arbetslöshet och att landet därför måste kämpa hårt för tillvaron. Och när ett land kämpar för livet, blir det inte lätt att få det att inse att det också i valutahänseende bör leva på jämbördig fot med andra. Den tyske industriarbetarens lön är i medeltal för närvarande 1:95 krona per timme. Den motsvarande svenska industriarbetarlönen per timme är, enligt vad landsorganisationens ordförande nyss upplyste mig om, 4:05 kronor. Vi förstår att detta är ett synnerligen stort handikapp för den tyska industrien. Konsumtionen i Tyskland är därjämte nedtryckt till botten. Smörkonsumtionen i Tyskland är för närvarande inte mer än hälften så stor som den var på den tid, då Göring utslungade sin beryktade paroll: Hellre kanoner än smör! Om man kunde komma upp i bara 1935 års konsumtion av smör, skulle Tyskland vara nödsakat att ytterligare importera för 500 miljoner kronor!

Det är sådana utsikter vi står inför och som vi länge måste räkna med. Eftersom varje valutareserv skapas genom handeln med utlandet eller genom att konsumtionen i landet pressas ned, måste vi vara på det klara med att vår handel och vår valutareserv beror i högsta grad av de förhållanden som råder i utlandet och då inte minst hos den stora handelspartner vi äger i Västtyskland.

Det är det paradoxala med vår valutareserv, att den är lättare att upprätthålla i dåliga tider, då vi har arbetslös-

het. Så snart det är hög produktion och stor produktivitet, påfrestas av naturliga skäl valutareserverna, och om de då ej ersättes med vad exporten och exportindustrien — även jordbruksexporten kan där räknas in — kan ge, kommer till slut den dag, om det blir en allmän konvertibilitet, då vi står där med tomma händer och är illa rustade i konkurrensen med de länder som kunnat infoga sig i de fria valutornas krets.

Vi skall inte tro att vi, vilket beslut vi i dag än fattar om lättnader i valuta-regleringen och förbättringar i arbets-sättet inom valutakontoret, därmed kommer ifrån att även i framtiden noga behöva övervaka vårt svenska penningvärde i förhållande till utlandet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *De Geer* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Om återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor.

Då emellertid herr *De Geer* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 38.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Om återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen de likalydande motionerna nr 275 i första kammaren av herr *Lundqvist* m. fl. och nr 446 i andra kammaren av herr *Birke* samt de likalydande motionerna nr 386 i första kammaren av herr *Ohlön* m. fl. och nr 492 i andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl.

I motionerna I: 275 och II: 446 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om att utredningen för småföretagens lokalfrågor måtte återupptaga sitt arbete och snarast fullfölja detsamma.

Motionerna I: 386 och II: 492 utmynade i en hemställan, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om återupptagande snarast möjligt av utredningen beträffande småföretagens lokalfrågor.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte besluta, att de likalydande motionerna I: 275 och II: 446 samt de likalydande motionerna I: 386 och II: 492 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *De Geer*, *Wehtje*, *Svård*, *Carlsson* i Tibro, *Löfgren* och *Nordqvist* i Karlskoga, vilka ansett att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 275 och II: 446 samt I: 386 och II: 492 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om återupptagande snarast möjligt av utredningen beträffande småföretagens lokalfrågor.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! I bankoutskottets utlåtande lyder ett uttalande: »Småindustriens lokalfrågor är sålunda redan föremål för uppmärksamhet i olika sammanhang, och utskottet förutsätter, att dessa frågor blir prövade i samband med att åtgärder vidtages för att underlätta småindustriens rationalisering och finansiering.» Mot denna bakgrund föreslår utskottet att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motionerna har yrkats, att den utredning för småföretagens lokalfrågor som tillsattes i september 1948 skall återuppta sitt arbete och snarast fullfölja det. 1951 förordnande Kungl. Maj:t att arbetet skulle vila tills vidare. Handelsministern ansåg att dåvarande konjunkturläge var sådant, att man inte kunde räkna med att de förslag som skulle framläggas, kunde bli förverkligade i någon väsentlig utsträckning. Handelsministern medgav emellertid, att han fortfarande vore av den uppfattningen, att det var nödvändigt att överväga åtgärder för att förbättra småföretagens lokalförhållanden. Spörsmålet borde emellertid nu ses som ett led i det större sammanhanget, d. v. s. samman med frågorna om småföretagens rationalisering och finansiering. Dessa uppgifter har nu fått sin lösning genom att riksdagen nyligen fattat beslut beträffande kreditfrågan och medgivit Kungl. Maj:t att teckna garantier.

Frågan om småföretagens rationalisering skulle enligt handelsministerns uttalande hänskjutas till behandling av de av finansministern vid denna tidpunkt

Om återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor.

— år 1951 — tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om främjande av avsättning och produktion inom näringslivet. Mig veterligt har dessa sakkunniga nu slutfört sitt uppdrag, och i deras betänkande finns inte någon redovisning för småföretagens lokalfrågor. Utskottets förhoppningar om att småföretagens lokalfrågor ligger under utredning och prövning blir alltså grusade, innan bläcket hunnit torka på utskottets utlåtande. Det är beklagligt, ty enighet råder om behovet av att förbättra lokalförhållandena för småföretagsamheten.

Jag skall inte nu gå närmare in på frågan om det behov, som föreligger, eller tala om hur bristfälliga lokaler som ofta används av dessa smärre företag. Jag vill endast uttrycka den förhoppningen att vi snart får påtagliga praktiska bevis på det uttalade intresset för en bättre försörjning med lokaler åt småföretagen.

En sak som vi i detta sammanhang har anledning att särskilt beakta är att frågan torde aktualiseras i och med att saneringen av bebyggelsen i våra större städer och andra samhällen nu sent omsider har påbörjats. I den gamla bebyggelsen har de smärre företagen ofta hållit till i gårdslokaler och i utrymmen i källare och på vindar. Saneringen ger en alldeles särskild anledning att nu sörja för en ersättning för de lokaler som företagen sålunda går miste om när saneringen av de centrala stadsdelarna fortskrider. Åtgärder bör givetvis vidtagas redan innan företagen blivit husvilla.

Med dessa ord vill jag, herr talman, vädja till kammarens ledamöter att beakta den svåra ställning, som de smärre företagen befinner sig i, och jag ber att få yrka bifall till den reservation som har fogats till utskottets utlåtande.

Häri instämde herr *Lundqvist* (h).

Herr **JOHANSSON, RUNE**, (s):

Herr talman! Herr Wehtje har ju redan anknutit till vad utskottet skrivit i denna fråga, och han har därmed också

kommit in på det förhållandet att ärendet till dels ligger under utredning.

Huvudmotivet för utskottets ståndpunktstagande är emellertid närmast att riksdagen helt nyligen har beslutat om statlig kreditgaranti åt småföretagarna. I den rationalisering av småindustriens verksamhet, som man därigenom avser att ytterligare stimulera, ingår givetvis lokalproblemet som en integrerande del. Det är sålunda också meningen att småföretagarna genom kreditgarantien skall få möjlighet att på ett bättre sätt än hittills lösa sin lokalfråga.

Utskottet anser alltså att det är rimligt och riktigt att de nya möjligheter, som här har öppnats för småföretagen, prövas innan man överväger att vidtaga ytterligare åtgärder. Det är närmast detta, herr talman, som föranlett utskottet att avstyrka motionen om återupptagandet av utredningen om småföretagens lokalfrågor.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr **WETHJE** (h):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

I mitt förra anförande påvisade jag just att dessa frågor icke längre är under utredning. Förslaget angående kreditfrågorna har ju behandlats, och dessa är alltså avförda från dagordningen. Den andra kommitté, som handelsministern tänkt sig skulle utreda dessa frågor, var den s. k. kommittén för främjande av avsättning, produktion och sysselsättning, men den har slutredovisat sitt arbete. Att någon annan utredning nu skulle pågå, saknar jag kännedom om, men jag vore naturligtvis tacksam för att få ett besked om jag skulle ha tagit miste på den punkten.

Det är nog gott och väl att finansieringsfrågorna har fått sin lösning, men detta är inte allt. Det är många andra problem än frågan om medelsanskaffningen som blir aktuella när det gäller att skaffa småföretagen nya lokaler.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden proposi-

Om återupptagande av utredningen rörande småföretagens lokalfrågor.

tioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wehtje* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svärd* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 43.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om godkännande av träffade avtal om försäljning av vissa fastigheter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 59, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behandlingen av vissa till utskottet hänvisade motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 33, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till vissa ändringar i bankoreglementet;

nr 34, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning med förslag till vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret; och

nr 35, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade ärenden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets memorial nr 30, angående uppskov med behandlingen av väckt motion om visst tillägg till 5 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 39, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till debitering och uppbörd av sjukförsäkringsavgifter, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; samt

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till annat sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtanden nr 155 och 156, bevillningsutskottets betänkanden nr 57 och 58 samt statsutskottets memorial nr 157 skulle i angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om personundersökning i brottmål, m. m.;

nr 331, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut m. m.; dels ock i ämnet väckt motion;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.; samt

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 8:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Anmälades och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 334, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till nykterhetsvården för budgetåret 1954/55 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till inrikesdepartementets avlöningar och omkostnader samt angående psykologiskt försvar m. m.;

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt m. m., i vad propositionen avser avräkning av vissa belopp mot automobilskattemedlen och överskridande av viss anslagspost;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande vissa under tolfte huvudtiteln uppförda anslag avseende det statliga pensionsväsendet;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av ett ångkraftverk på västkusten; och

nr 343, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.53.

In fidem

G. H. Berggren.